

Ernst Lampén

VÄRMLANNIN
MATKA

O T A V A

VÄRMLANNIN MATKA

ERNST LAMPÉN

VÄRMLANNIN MATKA

*SUOMALAISUUTTA VAINUAMASSA
VÄRMLANNIN METSISSÄ*

KUVITETTU

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

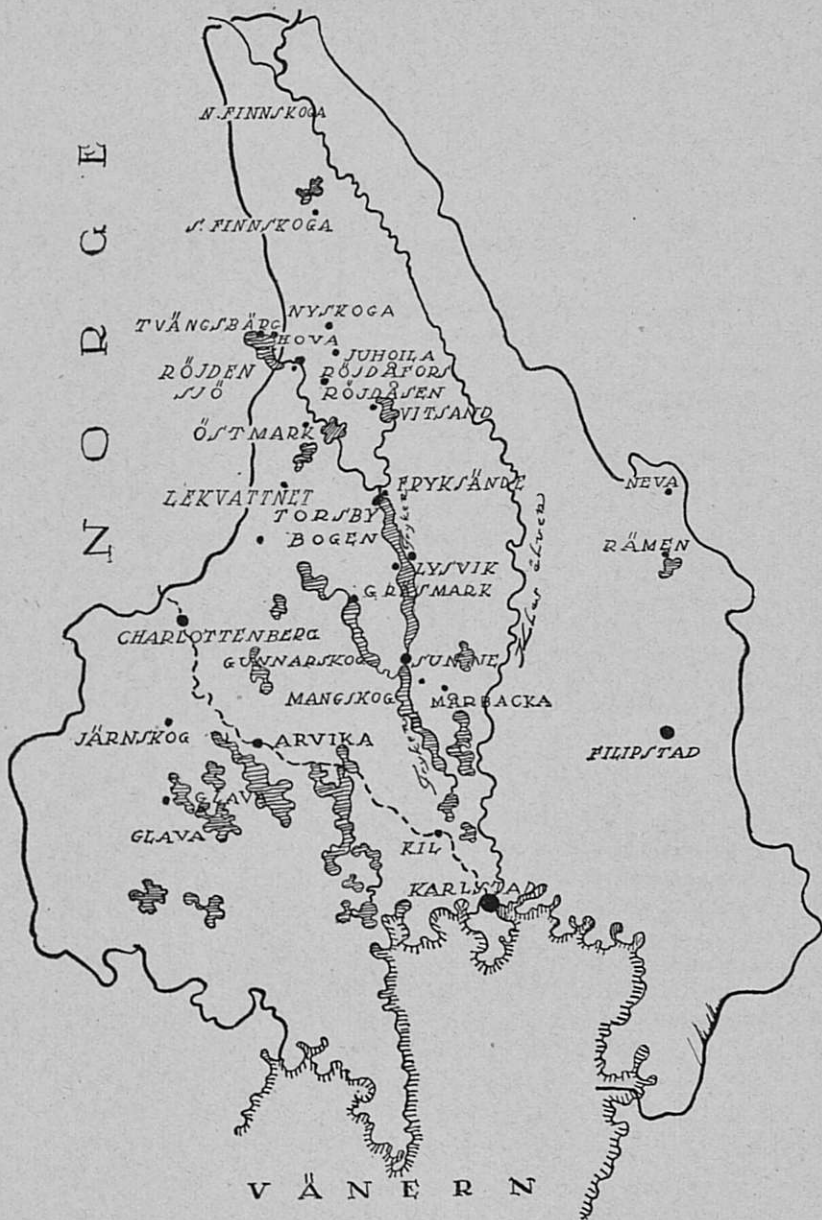
Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä 1925.

Sisällysluettelo.

	Siv.
Ensikerran tietämättäni suomalaismetsissä	7
Miksi suomalaiset siirtyivät Värmlantiin	25
Arvikaan	44
Järnskogin pappilassa	54
Bogen	68
Gräsmark	79
Fryken-järvi	86
Selma Lagerlöfiä tapaamassa	89
Värmlannin kirjailijat ja metsäsuomalaiset	98
Fryksände ja Torsby	107
Lekvattnet	119
Mietelmiä Lekvattnetin turistimajan puutarhasohvalla	124
Ensimmäiset tapaamani suomea puhuvat henkilöt....	130
Östmarkiin	138
Heikki Häkkinen	142
Röjdåfors	150
Purala	159
Juhoila	164
Esitelmäni Röjdåforsin kansakoululla	177
Gruen suomalaismetsät	182
Piällysmiehen tyyppi	185
Annikki Räisänen	192
Radio, auto j. n. e.	198
Suomalaisten siirtolaisten kärsimysten historia	206
Gottlund suomalaismetsiä samoilemassa	228
Loppusanat	239

Värmlannin kartta.

Ensikerran tietämättäni suomalaismetsissä.

Leikattiin vuosi 1900, ja minä olin matkalla Tukholmasta Kristianiaan. Tiesin suunnilleen, miten rata kulki. Ilta oli, kun matkustin, kaunis heinäkuun ilta. Näin illan hämyssä vehmaita vainioita, komeita puistoja ja uhkeita ruotsalaisia herraskartanoita. Ruotsissa on niin paljon enemmän suuria kartanoita kuin meidän maassamme. Meidän maamme on mökkiläismaata Ruotsiin verraten. Eikä kummakaan, sillä Ruotsin vanhat ylimyssuvut saivat usein Suomestakin elatus- ja rakennusapua, kun he ryhtyivät komistamaan kartanoitaan. Kuninkaat näet lahjoittivat eteville ylimyksilleen avaroita läänejä Suomesta, joita voudit vain hoitelivat, joista he kantoivat veroja, mutta joissa omistajat eivät käväisseetkään, puhumattakaan siitä, että olisivat niiden rakennusten kaunistamiseksi ja maitten parantamiseksi uhranneet pennin pyörääkään.

Sitä minä siinä junassa istuessani harmittelin. Niin, miksi he eivät asuneet meidän maassamme? Kuinka toisen näköistä meillä olisikaan, jos he olisivat sen tehneet. Meillä olisi komeita linnoja maaseudulla niinkuin ruotsalaisillakin, meidän peltomme olisivat laveammat ja paremmassa kunnossa, ja meidän kansamme olisi kreivien ja paronien näköisiä, kuten ruotsalaisetkin. Sen sijaan, että nyt olemme mökkiläisten näköisiä. Ruotsissa näkee junailijoita, joissa jokainen piirre ilmaisee, että se on perintöä Stureilta, Totteilta, Pos-

seilta ja Leijonhuvudeilta, näkee tarjoilijattaria, jotka ovat pyhän Birgitan tai Birger Jaarlin sukua, saa ajurin, joka on niin paljoo ylhäisemmän ja komeamman näköinen kuin kyydittävänsä, että hävettää istua perällä ja antaa hänen rehkiä ohjaksissa. Eläköön vain siveys, mutta vielä korkeamman eläköönhuudon tahtoisiin koroittaa rotusekoitukselle! Meillä on asunut liian vähän uljaita ruotsalaisia sotasankareita, kauniita kreivejä ja paroneja, kuten Ruotsissa on ollut asian laita. Olisi kannattanut maksaa heille kaksinkertaiset verot, jos he vain olisivat asettuneet läänitiloilleen ainakin joksikin aikaa. Vouti on sentään aina vain vouti. Vouti oli useinkin vain häijy oman kansan mies.

Näitä tällaisia raskaita ajatuksia haudoin päässäni siinä iltayöstä, ennenkuin kapusin sijalleni kuninkaallisen ruotsalaisen junan hyllyville patjoille makuuvau-nussani. Nukahdin ja olin valmis nousemaan pystyyn Norjan puolella rajaa Kongsvingerin kaupungissa, jonne meidän piti aikataulun mukaan saapua varhain aamulla.

Mutta keskellä yötä tapahtui ihme. En tiedä, kuka minut herätti, mutta minä kapsahdin äkkiä pystyyn ja katsahdin ulos akkunasta. Painajainenko minua vaivasi vai herättikö minut joku lempeä hengetär? Oli valoisa aamu tuossa kello 4:n aikaan. Suurimmaksi ihmeekseni näin supisuomalaisen mökin siinä aivan radan varrella muutamassa joen notkossa. Mökin raken-nus oli samanlainen kuin tuhannet mökit ylt' ympäri koko Suomenmaan. Aitat olivat savolaismallisia, pieniä neljän seinän pikku hökkeleitä, eikä luhtirakennuksia kuten Länsi-Suomessa ja muualla Ruotsissa. No, totta tosiaan, kaivon rakenne aivan prikulleen kuin Nieme-län torpassa Seurasaarella, pitkä kurkoittava kaula ja kippa kaulan käressä. Olin siirtynyt yht'äkkiä syvimpään Savoön. Minulta pääsi äänekäs nauru. En voinut sitä pidättää. Tämä näky tuli eteeni niin perin

äkkiarvaamatta. Olinhan edellisenä iltana nähnyt vallan toisenlaisia rakennuksia. Tuokin aita tuossa! Sehän oli juuri samalla tavalla laadittu kuin rakkaan Itä-Suomen satojen miljoonien arvoiset kuusiset aidat. Hiukan vanhuuttaan paikoin kallelleen horjahtaneita. Aidakset harmahtavan naavaiset ja aidanvitakset katajasta.

Silloin tiesin, että Värmlantiin oli muinoin muuttanut suomalaisia, mutta emmehän nyt olleet Värmlannissa; Norjassa kai me oltiin tai ainakin Norjan rajoilla. Mutta kaikkien pyhimysten nimessä, tuo mökki oli savolainen mökki; siitä olisin pannut pääni pantiksi. Se ei voinut olla sattuma, että noin samanlaisia asumuksia voi olla olemassa ilman että rakentajalla oli ollut mallina samat iänikuiset piirustukset. Tätä kiireessä tuumiessani näin vielä jotakin, joka teki otaksumani vuorenvarmaksi. Mies kömpi ulos rakennuksesta tukka pörröllään ja makeat, raukaisevat unet vielä silmissään. Hänellä oli paita yllään ja valkoiset alushousut jalassaan. Ja nuo housut olivat juuri samoissa laskoksissa kuin kaikilla savolaisilla näin vuorokauden ensimmäistä tointa suoritettaessa. Ne olivat hurahmaisillaan nilkkoihin, mutta eivät sitä sittenkään tehneet, yhtä vähän kuin ne koskaan sitä tekevät Suomeksakaan, vaikka tämä aina on ollut suurin ihme, minkä minä maailmassa olen nähnyt. Miksi ne eivät valahda alas, vaikka ne joka hetki sitä uhkaavat? Oletteko koskaan nähneet niiden sitä tekevän? Varmaasti jokin näkymätön sormi niitä hellävaraa kannattaa.

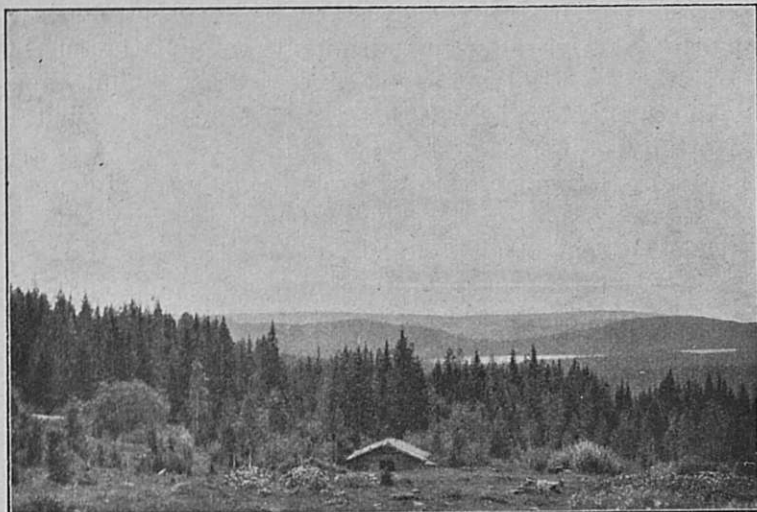
Hänen siinä seistessään avonaisella kuistin sillalla pujahtaa vanha nainen hänen selkensä takaa, tukka lyhyellä lettisaparolla, alushame ja paita yllään. Hän kiiruhtaa nurkan taakse. Jos olisin voinut kurkistaa sinne, varmaankin olisin nähnyt nurkan takana tuuhean tupakkalavan. — Ei, Savossahan sitä nyt

kulettiin. Se oli varma. Herätin matkatoverini, mutta ennenkuin hän ehti saada näkönsä reilaan, olimme jo sivuuttaneet koko mökin ja mökin viljelykset. Matkatoverini oli ruotsalainen, eikä hän ollut rahtuakaan huvitettu minun kansatieteellisistä huomioistani, pyysi vain saada olla rauhassa. Mutta minä jäin pitkäksi aikaa valveille, sillä tuo hämmästyttävä näky oli karikoittanut unet silmistäni.

Tämä näky on jäänyt minua vaivaamaan kahdeksikymmeneksi vuodeksi. Tuo savolainen mökki äittoieneen, äittoieneen, tuo täysin kainostelematon mies avonaisella kuistillaan, jonka mielestä sivu kiitävä pikajuna oli pelkkää ilmaa vain, ilman näkijöitä, ilman todistajia. Nukkuva juna! — Olisiko hän esiintynyt toisin, jos päiväjuna olisi kulkenut ohi? Mene tiedä! Jos hän puhdasrotuinen suomalainen oli, en mene häntä takamaan.

Vuosien kuluessa on tämä hullu kuva vaipunut alitajuntaani. Mutta siellä se on kellunut kaikkein selväpiirteisimpien joukossa. Joskus se on pujahtanut täyteen tajuntaani, olen hymähtänyt hiukan, se on taas vaipunut sinne jonnekin. Nyt taas näen selvästi sen vanhan akan lettisaparon nyökkäsevän askeleen tahtia, kun hän juosta hölkkäsi nurkan taa.

Joku vuosi sitten rupesin tutkimaan tätä kummallista näkyä kirjallisuuden valossa. Eipä siltä, että olisin epäillyt silmiäni todistusta. Päinvastoin. Silmiäni en koskaan epäile enkä muitakaan aistejani. Kaikki aivojen aiheethan hankitaan silmin, korvin ja muin aistimin. Aivothan vain ovat makasiini, jonne aistit sullovat tavaraa. Siellä ne vain ovat säilyssä. Toiset muuttuvat romuksi tai homehtuvat, toiset tulevat käytäntöön. Toisia suolataan, toisia imelletään, toisia palvataan, toiset joutuvat käymisprosessin alaisiksi ja jalostetaan. Jalos-

Suomalaismetsää.

tettuina ne sitten otetaan esille ja tarjotaan omistajalle tai muille nautittaviksi.

Olen nyt lahamannut läpi käsikirjoitusten vankkojen pinkkojen, olen lukenut laveaa Värmlantia koskevaa kirjallisuutta, ja todistus todistuksen perästä on pulpahtanut esille toteamaan, että ruskeat silmäkultani olivat äkänneet puhtaimman totuuden. Ja se totuus kuuluu: suomalaiset ovat muinoin vallinneet kaikissa niissä metsissä, jotka sijaitsevat Värmlannin ja Norjan rajamailla. Juuri suomalaiset ovat raataneet nämä asuamattomat korvet, joissa ennen vain kontiot, hukat ja ilveskissat herrastelivat, juuri suomalaiset ovat tehneet synkät korvet jommoisiksikin leipämaiksi. Nyt nämä metsäsuomalaiset ovat jo melkein kaikki kieleltään ja samalla mieleltäänkin täysin ruotsalaistuneet tai norjalaistuneet. Sukutarinat vain kertovat heidän syntyperästään, jota muutamat sitäpaitsi tahtovat salata ja peittää.

Nämä asiathan nyt oikeastaan eivät ole uutuuksia, mutta mikä niissä tähän asti minulle on ollut tuntematonta, on se, että tämä suomalainen asutus on ollut niin laajalle levinnyttä. Sen on vasta viimeisin tutkimus näyttänyt toteen.

Länsi-Götanmaa, jonka keskuksena on Göteborg, on myöskin metsissään nähnyt suomalaisia kirvesmiehiä ja kaskenpolttajia. Ihmeellistä kyllä tässä Kattegatin huuhtomassa rantamaakunnassa! Mutta siltä näyttää, että missä vain metsiä Ruotsissa oli, siellä oli myöskin suomalaisia. Sentähden ne kantavatkin nimeä Finnskogar, Suomalaismetsät, ja lukemattomilla pitäjillä Ruotsissa oli takamaansa, joilla aina oli nimenä Finnskogen, juuri sen tähden, että niissä asui suomalaisia, toisin sanoen, että juuri suomalaiset ovat peranneet viljelykseen Ruotsin metsämaat.

Kerrotaan, että Länsi-Götanmaan metsissä asui pohatta emäntä, kaskillaan niin äveriääksi paisunut, että hän nautti mitä suurinta kunnioitusta koko seutukunnalla. — Onhan aina ollut maaseudulla niin, että rikkaus määrää ihmisen arvon. Siellä eivät ennen muinoin henkiset avut ja kyvyt painaneet paljoa vaa'assa. Pohatta isäntä ja emäntä se pöydän päässä istui, köyhemmät missä sattui. — Niin täälläkin Länsi-Götanmaan metsissä näkyy olleen tapana. Tuo suomalainen emäntä oli niin arvossapidetty, että häntä ei voitu sivuuttaa kutsutta, kun häitä ruotsalaisessa kylässä vietettiin. Emäntä kutsuttiin ja tulikin. Ja hänet istutettiin pöydän päähän ja hänelle tarjottiin ensin. Aivan kuin ruhtinaalliselle henkilölle ainakin!

Nyt oli siihen aikaan ja siinä seutukunnassa sellainen tapa, että ruokahalun härniksi ensin tarjottiin ruokaryyppy isosta saviastiasta. Se oli täynnä palo- viinaa, ja viinan sekaan oli leikelty isoja hapanleipäpalasia. Kukin onki astiasta leipäpalasen ja juoda

kulautti viinaa palan paineeksi. Siis jokseenkin kuin meillä suurissa juhlissa ennen muinoin ja joskus vielä nytkin. Ensin sandwichleikkeleitä ja ryyppy salavihkää päälle. — Totuus on lausuttava kaikesta huolimatta. — Mutta meidän suomalainen muorimme, jolle tietysti tarjottiin ensin, ottikin astian omiin hoteisiinsa. Nappasi ensin leipäpalasen suuhunsa, kulautti astian laidalta ryyppyä, otti toisen palasen, ryyppäsi taas, ja sitä menoaan hän piti, kunnes astia oli tyhjä, viimeinen pala purtu ja viimeinen tilkka nielty.

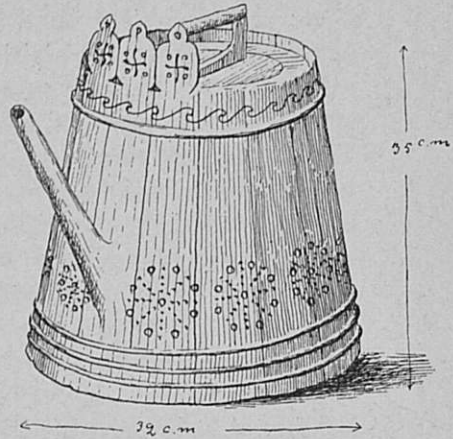
Kauhastuen ja hämmästyneinä ruotsalaiset katselivat tätä muorin supisuomalaista menettelyä, mutta eivät uskaltaneet edes virnistellä. Olihan se emäntä niin upporikas!

Kun emäntä oli saanut kaikki, sekä leivät että viinat, kunnolleen sovitetuksi vatsaansa, nousi hän arvokkaasti ja juhlallisesti pöydästä, hyvin tuntien oman mahtavuutensa, ja lausui:

— Hyväst' nyt, hyvät naapurit! Minäpä lähdenkin takaisin kotiani katsomaan, miten lapseni jaksavat.

Sanoi, kätteli ja läksi taakseen katsomatta. Ruotsalaiset jäivät lipomaan kieliään.

Kuninka muori sitten pääsi lastensa luo metsään ja minkäläisessä kunnossa, siitä ei kaskussa virketä mitään, sillä sitä ei ollut kukaan näkemässä. Ehkäpä hän teki niinkuin sanotaan pohatan hämäläisen isännän sano-

Juomakannu.

neen: Niin ne rikkaat röhkivät, sanoi lautamies, kun oksensi. Oikein roomalaisiksi sanottu!

Kasku on kaskua, mutta eiköhän muijassa sittenkin ole hieman suomalaista luonteenpiirrettä? On ehkä. Tuo tyyneys ja varmuus, tuo rikkauden suoma, ei rehen-televä, mutta silti teossa ilmenevä turvallinen, kaikista turhanpäiväisistä menoista vapaa käytöstapa, eiköpä se voisi olla suomalaista? Samoin tuo tavaton viinan sietäminen ja viinan himo? Minä ainakin näen silmissäni ilmielävänä tuon muorin. Lihavahko, lyhytkaulainen, leveäselkäinen, leveälanteinen, mutta terve ja voimakas ruumis. Harvasanainen, mutta hyvänsuopa, kahdentoista lapsen äiti, joka sietää pakkasta ja nälkää, mutta joka myös voi tyhjentää yhdessä kulauksessa ison mitan viinaa ja samalla helppoudella synnyttää lapsensa vaikkapa metsätielle hankeen, kulettaa lapsensa kotiin ja seuraavana päivänä tarttua kiinni koti-töihin. Juuri tällaisia täytyi metsäsuomalaisten emäntien olla, muutoin heidät tuoni peri kylmässä, mittaa-mattomassa korvessaan. Heikot naiset erämaissa kuoli-vat ennenaikaisen kuoleman.

Kaikki tämä oli tapahtunut sen metsän eteläisim-mässä liepeessä, missä minä matkallani näin kummalli-sen yöllisen näyn.

Nyt tiedän myöskin, että saman metsän lounaisessa nurkkauksessa asusti rykelmä suomalaisia huhdan-kaatajia. Siellä aivan lähellä meren rantaa, Skagerrakin ja Kattegatin kainalossa. Fredrikshald oli heidän satamakaupunkinsa, ja sinne he veivät kaupaksi kaski-ruistaan, turkiksiaan ja lehmänantimiaan. Mutta tie-tysti he olivat suuria noitia ja poppamiehiä norjalaisten silmissä, kun he kerran olivat suomalaisia. Suomalai-silla on nimittäin aina ollut sellainen maine Skandinaa-viassa. Kun nämä suomalaiset tulivat kaupunkiin, jättivät he rekensä jumalan huostaan keskelle pihaa

eivätkä niitä ollenkaan vartioineet varkailta. He tiesivät, ettei yksikään norjalainen uskaltanut kajota heidän kuormiinsa, sillä silloin muka hukka perisi hänet. Mutta kerran sattui, että eräs uskalikko norjalainen päätti kaikesta huolimatta varastaa suomalaisen reestä ruisäkin. Yöllä hän lähestyi rekeä, tarttui päättävästi säkkiin, aikoi kopata sen olalleen. Mutta samassa hän takertui kiinni sekä säkkiin että rekeen, tarttui niin lujasti, ettei päässyt askelta ottamaan eikä liioin säkistään irti. Siinä hän sai seistä värjötellä koko yön, oli paleltua kuoliaaksi. Kun suomalaiset aamulla tulivat säkeilleen, huomasivat he norjalaisen pakkasesta tönkänä seisomassa säkkinsä kanssa reessä kiinni. Ensin haukuttuaan vahvasti ja karkeasti tätä roistoa lukivat he päästävät luvut ja sanoivat norjalaiselle:

— Luiki nyt hiiteen ja elä vasta immeisiksi!

Näin kertovat norjalaiset, niin että kai meidän täytyy tätä tarua uskoa. — —

Mutta norjalaisen tiedemiehen, tohtori K. Östbergin, viimeaikaiset tutkimukset näyttävät toteen, että suomalainen asutus on levinnyt vieläkin laajemmalti kuin tähän asti on otaksuttu. Hän väittää ja aikoo sen kohdakkoin laajassa teoksessa Norjan suomalaisista todistaa, että suomalaisten asumisala on ulottunut Kristianiaa (Osloa) lännemmäksi aina Drammenin kaupunkiin saakka etelässä. Samoin todistaa hän, että suomalaisia on siirtynyt aina Mjösen-järven länsirannoille saakka, toisin sanoen melkein Lill-Hamarin seutuville. Jopa lienee muutamia samoillut Norjan vuonojen pohjukoihin asti. Täältä Mjösen-järven rantamilta hän on löytänyt Nordraakin tilan, jonka alueelle eräs suomalainen Matti Mikonpoika jo 1600-luvulla asettui asumaan. Tästä suomalaisesta Matista polveutuvat sekä suuri runoilija

Björnstjerne Björnson että hänen etevä serkkunsa, säveltäjä Richard Nordraak.

Kun tässä taanoin saatiin todistetuksi, että Juhani Ahon kantaisä, Pentti Brofelt, oli Itä-Götanmaalta syntyisin, käytti Helsingin Sanomain nokkela pakinoitsija Tiitus hyväkseen tätä muka ikävää tosiasiaa kirjoittaakseen leikillisen pilan minun harrastuksistani Värmlannin ja Norjan suomalaisten olojen selvittämiseksi. Sain tilaisuuden vastata vedoten Östbergin tutkimuksiin, että jos olemmekin kadottaneet Ahon, olemme saaneet toisen suomalaisen runoilijan sijalle, nimittäin Björnsonin, joka tietysti on yhtä paljon suomalainen kuin Aho on ruotsalainen. Koska Tiituksen pila on sukkelasti kirjoitettu, otan sen tähän samoin kuin oman vastineeni hänen valituksiinsa. Nämä molemmat selvittävät juuri tätä suomalaisen asutuksen levenemistä.

Hyvä lukija elköön pitäkö tätä leikkinä, vaikka se onkin kirjoitettu siihen tyyliin, etteivät kaikki totisuutta harrastavat historioitsijat sellaista usein käytä, muutamat mahdollisesti eivät sitä hyväksykään. Pääasia tässä vastineessa on totta, niin totta kuin maailmassa tosi olla saattaa. Eihän mikään estäne kirjoittamasta historiaa vähemmän juroon tapaan, sillä onhan sellainenkin historian kirjoittaminen oikeutettua, jota voisi sanoa »hymyileväksi historian kirjoitukseksi». En tiedä muuta kirjallisuuden alaa, josta hymy on pannaan julistettu, kuin uskonnollisen, vaikka siinäkin puhutaan »iloisista sanomista» ja »suuren ilon julistamisesta».

Näin kuuluu tämä historiallinen turnaus Tiituksen ja minun välilläni. Tiitus juttuaa:

»Ei ole vielä illa, vaikka hämärlää.

Juhani Ahon isän isoisän isoisä, korpraali Pentti Brofelt, on siis muuttanut Suomeen Ruotsista.

Se on, niinkuin te, hyvät ystävät ja patriootit, sunnuntain numerossamme olleesta uutisesta luitte, valitettavasti ja kumoamattomasti todistettu niiden tutkimusten kautta, joita on suorittanut tunnettu sukututkijamme lehtori E. Granit-Ilmoniemi ja hänen poikansa, pianisti Arvi Ilmoniemi.

Juhani Aho.

Sotainen Pentti Brofelt on syntynyt Ruotsissa, Itä-Götanmaalla, v. 1687, muuttanut sittemmin Suomeen, S a v o o n, Juvalle, missä hän on itsellensä avioksi ottanut hyvämaineisen savotaren Katri Tuhkoisen ja saanut hänen kanssaan pojan nimeltä Petter. Josta Petter Brofeltista sitten tuli Juhani Ahon isoisän isoisä.

Näemme hengessä kirkkaan salaman leimahtavan lehtori Ernst Lampénin yöntummista silmistä!

Miksi läksi korpraali Pentti Brofelt Ruotsista Suomeen? Eikä vain ylimalkaan Suomeen, vaan juuri Juvalle! Suoraan S a v o o n, niinkuin pääsky, tuo suven suloinen sanansaattaja, kevään tullen lentää hamasta Tutankhamenin hautakammion takaa myöskin Suomeen, myöskin Savoan, esimerkiksi juuri jonkun juvalaisen tai joroislaisen talollisen, maailman luomisesta lähtien omalla nen-päätteisellä sukunimellään varustetun savolaissuvun lupsakan jälkeläisen tallinräystäään alla olevaan pesäänsä.

Mikä veti Pentti Brofeltin kaukaiselta Itä-Götanmaalta Savoan, Katri Tuhkoisen syliin?

Epäilemättä veti hänet sinne veren ääni.

Me — ja meidän kanssamme koko Suomen rahvas

— käännämme nyt tässä tilanteessa katseemme Ernst Lampéniin. Hän on se mies, juuri nimenomaan se ainoa mies, jossa meidän kaikkien, muittenkin kuin savolais-ten, toivo ja luottamus tällä hetkellä lepää ja kiinni-riippuu. Ja me odotamme sekä hartaasti pyydämme, että hän toteuttaisi aikomuksensa ja matkustaisi Ruot-siin selvittämään selvittämättömiä asioita. Ei ole niin väliä, vaikka ei hän voisikaan siirtää Selma Lagerlöfin sukujuurta Savonmaahan — hyvähän se kyllä sekin olisi — mutta jos hän saa istutetuksi korpraali Pentti Brofeltin sukupuun lujasti kantoiselle ja kumisevalle, mansikoita kasvavalle savolaiselle aholle, niin on hänen muistopatsaansa taattu, Ernst Lampénin nimittäin. Ainakin Suomen kansan sydämissä. Savolaisista puhu-mattakaan.

Ernst Lampén on oikea mies etsimään ja löytämään Värmlannin suomalaismetsistä Pentti Brofeltin savolai-set esi-isät ja johtamaan heidän kunniakkaat, lapikas-jalkaiset haamunsa Savolaisten laulun kaikuessa takai-sin kotimaahansa, Savonmaahan.

Sisäinen aavistuksemme sanoo, että Juhani Ahon ja Selma Lagerlöfin esi-isät olivat yksiä savolaisia. Luulta-vasti veljeksiä.

Kansa odottaa.

Ja katsoo kauniisti Ernst Lampéniin!

Tiitus.»

Helsingin Sanomissa oli vastine Tiituksen odotuk-seen saada minulta kuulla lohdutuksen sanoja. Ne kuu-luivat hieman lisääntyä näin:

»Juhani Ahon isoisän iso . . . isä Pentti Brofeldt.

Tiitus olettaa, että minun yöntummat silmäni väläh-tivät, kun luin, että Juhani Ahon esi-isä Pentti oli Itä-Götanmaalta kotoisin. Eivät silmäni välähtäneet, mutta

ratkesin pitkään, äänekkääseen nauruun. Olen nimitän aina epäillyt että niin asian laita on. Brofeldtin pojat siellä ennen muinoin yhteisessä asunnossamme Kuopiossa joskus iltahämärissä herkesivät kehumaan ja väittivät kivenkovaan, että heidän esi-isänsä oli ruotsalainen. Asia epäilytti minua, sillä Brofeldtin poikain ruotsi oli minulle melkein käsittämätöntä. Eiväthän he paljon sitä käyttäneet. Juhani Aho vähän enemmän, mutta kun he joskus sanan sanoivat, en sitä ymmärtänyt. Juhani Aho kerran väitti, että heidän huoneessaan tuoksuaa 'bakos' = leivinhaju, vanha herännyt Johanna kun paistoi uunissaan otrarieskoja. Minä käsitin sanan aivan takaperoisesti. Nyt ilokseni huomaan, että Brofeldtin poikain ruotsi olikin Itä-Götanmaan murretta vuodelta 1687. Jonka tähden se minusta tietysti oli vallan käsittämätöntä.

Kun pojat laskettelivat suustaan sanoja sellaisia kuin: marhaminta, hoksata, reilu, rehti ja ennen kaikkea sanaa reistata, en alussa niitä ymmärtänyt. Pojat haukkuivat:

— Tuo poika, se ei ymmärrä edes aito suomalaisia sanojakaan, saatikka sitte puhetta.

Minä häpesin tietämättömyyttäni. Nyt ymmärän, että nämä sanat ovat vanhan Pentin murretta. Sillä ruotsinkieltä ne ovat, johon esiäiti Katri Tuhkoinen on hieman vain sirottanut savolaisen kasken tuhkaa päälle, tehdäkseen ne kotoisemmiksi.

Niin — Juhani Aho on nyt mennyttä miestä. Hän on auttamattomasti 'östshöte', niinkuin se hienosti lausutaan Ruotsissa. En potki tutkainta vastaan. Tyydyn kohtalon iskuun.»

*

Mutta »ei ole ilta, vaikka hämärtää», sanoo armoitettu ennustaja Tiitus.

Olemme kadottaneet Ahon. Mutta kuulkaa ja ällistytkää! Suuri norjalainen kirjailija Björnstjerne Björnson on rantasalmelainen. Juhani Aho siis »östshöte» ja Björnson »rantsalamelainen» niinkuin minäkin. Tuntuu hassutukselta, mutta on totta. Savolaiset ovat kadottaneet Ahon, mutta saaneet korvaukseksi Björnsonin. Se hieman lieventää vihavoittavan iskun tuskaa.

Ilmankos Matti Pesonen ja Björnson hieman muistuttavat toisiaan. Yksiä Pulliaisia! Savolaisia molemmat! Katselkaa pronssista Björnsonia patsaan nenässä Kristianian teatterin edustalla ja Matti Pesosta eduskunnan saarnastuolissa! Sama ruho molemmilla. Maailmankatsomuksessa vain pikkiriikkinen erotus. Pesonen nöyrempi ja iloisempi, Björnson kerskuvampi ja mahtipontisempi. — Voihan se savolainenkin pilaantua vieraan veren sekoituksesta.

En puhu pötyä. Tässä seuraa todistus, josta ei päästä puuhun eikä honkaan.

Norjalainen tutkija Kristian Östberg, joka on molempien oikeuksien tohtori ja jolta siis täydelleen puuttuu mielikuvitusta, niinkuin meidänkin juristohtoreilta, Heikki Renvallia lukuunottamatta, väittää seuraavaa, — joka ylläolevista syistä on uskottava.

Björnstjerne Björnsonin äidinisä oli silkkasavolainen, nimeltä Nordraak. Maan tavan mukaan hän oli ottanut itselleen paikan mukaan nimen, sillä talonpojillaan ei saanut näillä seuduin olla vakituisia sukunimiä. Hän oli Mikko Matinpoika, ja tämän esi-isä taas Matti Mikonpoika, savolainen siirtolainen, Östbergin sanojen mukaan »tarmokas, omavaltainen herra» (en dygtig selvraadig herre), usein mainittu kärjäkirjoissa. Ja tämä ensimmäinen Matti muutti Norjaan samoihin aikoihin kuin Pentti Brofelt Juvalle, jo vuonna 1655. — Ennen muinoin huikattiin runoiljoitten esi-isiä kuin

rukkasia vain. Suomiko vai Skandinaavia voitti? Me olemme tyytyväiset vaihtokauppaamme.

Mutta sittenkin norjalaiset hyötyivät. Sillä Björnsonin savolainen äidinisä oli samalla etevän norjalaisen, nuorena kuolleen säveltäjän Richard Nordraakin isoisä. Harmillista! Norjalaiset toivoivat tästä säveltäjästä, joka on muun muassa norjalaisten kansallislaulun »Ja, vi elsker

Bjørnstjerne Björnson.

dette Landet» (Suomi, armas synnyinmaamme) isä, mitä suurinta. Norjalaisten kansallislaulu on siis vain toisinto »Savolaisten laulusta». Molemmat savolaisten kirjoittamat, molemmat savolaisten säveltämät.

Mitäs minä aina olen väittänyt: jos savolaiset, liperiläiset niihin luettuina, eivät ole hyviä piirustajia, niin ne ovat hyviä laulajia, tai jos eivät ole kumpiakaan, niin ne ovat hyviä valehtelijoita ja ilvehtijöitä! Tässähän se taas näytäkseen! Matti Mikonpojan jälkeläiset: Nordraak etevä säveltäjä, Björnson etevä valeh . . . , s. o. kirjailija, ja hänen poikansa Björn Björnson etevä kuotoilija, s. o. näyttelijä. Ehkä on Nordraakeja taidemaalareinkin?

Ibsen ei taida olla savolainen. Mutta Peer Gynt ja hänen mammansa Åse ovat aito savolaisia tyyppejä, tuommoisia »stupahulluja», joita niin usein Savossa tapaa. Ja sitäpaitsi »Peer Gyntissä» esiintyy eräs vanha nainen nimeltä Kari, joka nimi on taas yleinen naisen nimi savolaisilla siirtolaisilla Värmlannin metsissä,

Me savolaiset voimme siis olla tyytyväisiä. Joskin meiltä Aho on riistetty pois, niin olemmehan saaneet kaksi Björnsonia ja yhden Nordraakin vastineeksi. Puhumattakaan siitä, että Selma Lagerlöf tahtoisi mielellään olla savotar, jos vain joku sen voisi näyttää toteen, mikä nyt ei liene mikään vaikea asia.

Mitä Tiitukseen taas tulee, niin hän juuri kirjuttaa savolaisemmin kuin savolaiset itse, ja sitäpaitsi olen aina pitänyt sekä »Vennään Taipaleen» sukkapellejä että Liperin luterilaisia silkkoina savolaisina.

Aho on tullut monin kerroin korvatuksi!

Tiitus sanoo, että »Suomen kansa odottaa ja katsoo kauniisti Ernst Lampéniin». Minun mielestäni Suomen kansa voi tämän perästä heretä mulkoilemasta minuun ja ryhtyä ilomielellä muuhun tuottavampaan toimeen. Varsinkin savolaisilla on ilon aihetta. Huonompaikin savolaisia voi tavata kuin nuo yllämainitut kaksi Norjan suurmiestä.

Tahdon tässä kaiken varalta lisätä, että suuri norjalainen sanomalehti »Tidens Tegn» kirjoittaa tästä Matti Mikonpojasta: »den finske stamfader til de 2 store nordmænd» (= kahden suuren norjalaisen suomalaisen kantaisä). Tosin tiedämme, että norjalaisista, niinkuin meidän pohjalaisistammekin, joka kolmas mies on suurmies, mutta tässä nyt kysymyksessä olevat Björnstjerne Björnson ja Richard Nordraak ovat todellakin suurmiehiä. — — —

Satuin muutama vuosi sen jälkeen, kuin olin äkännyt tuon suomalaisen mökin, kulkemaan samaa rautatielinjaa myöten. Raja-asemalla, Charlottenbergissa, joka vielä on Ruotsin alueella, oli pitempiaikainen pysähdys. Kävelin ratokseni laiturilla.

Kotoinen tuoksu pulmahti yht'äkkiä sieraimiini. Maailman muuten ihanin tuoksu. Palavan suon käry. Oli ilta niin tyven kuin olla saattaa. Juuri tuollaisina

iltoina tämä hykäyttävän hurmaava lemu täyttää ilman. Se tulee jostakin, mistä tulleeakaan, usein pitkien matkojen takaa. Ehkä monien peninkuormien päästä. Keskipäivän hiljainen tuulenhengi on sitä kuletellut yli metsien ja levitellyt sitä tuulen alle monien peninkuormien leveydeltä. Se ei ole enää millään tavoin tukahduttavaa käryä, eikä se ole enää savuakaan, se on vain hienointa tuoksua. Ei sitä silmä voi erottaa, se vain näkymättömänä leijailee ilmassa ja tunkee tyynenä iltana sinne, missä vähäisinkin tuulenhengi käy. Ihmisen hengitys, hiljaisinkin, panee sen liikkeelle, se valuu keuhkoihin kuin utu vain, se hivelee keuhkojen soluja, se ei ainoastaan ole hyvänhajuista, vaan se tekee myös sen vaikutuksen, kuin se olisi parasta lääkettä kaikille hengityselimien vioille.

Vetelin syvin siemauksin tätä balsamia keuhkoihini ja muistelin iltoja, jolloin Suomen suurilla järvenselillä soudellessani tämä tuoksu on saattanut minut kokonaan hurmiotilaan. En tiedä sieraimillani koskaan saaneeni tuntea puhtaampaa nautintoa kuin tuota Suomen kansaan hienointa lemua.

En silloin tullut ajatelleeksi, että tuoksu mahdollisesti lähti suomalaisen kaskesta. Nautin niin syvästi, että yhdistely-kykyni oli torkuksissa. Ihmettelin vain, että Ruotsikin valmisti samanlaisia nautinnoita, joita luulin tarjottavan enää vain Karjalan saloilla.

Nyt tiedän, että juuri Charlottenberg sijaitsee keskellä vanhaa suomalaisasutusta, niinsanotun tolvmilaskogenin, kahdentoista peninkuorman metsän liepeillä. Kuka siellä jossakin käryytti kaskea? Arvattavasti suomalainen tai hänen ruotsalaistunut jälkeläisensä. Sen kansan jälkeläinen, joka kohta 400 vuoden aikana on saattanut Värmlannin ilman alkukesästä tuoksumaan ihanammalle kuin ambra tai nardus, jonka rinnalla pyhinkin tempelin savu on äitelän paksua, henkeä

salpaavaa, silmin nähtävää katkua. Eläköön siis kaskenpoltto ainakin siinä määrässä, että kerran kesässä niin Suomen kuin Värmlannin saloilla päästään nauttimaan kaikkien lempujen hienoimmasta hajusta, kasken autereisesta, hyvänhajuisesta tuoksahduksesta.

Suomalaisuuden tuntu oli siis yllättänyt minut ensikerralla silmien, toisella kerralla sieraimien todistuksella. Jällellä on vain korvilla toteaminen. Tätä tarkoitusta varten läksin Värmlannin suomalaismetsiin. Halusin korvin saada kuulla, miten nämä suomalaiset rönnyt käyttäisivät äidinkieltään noin 400 vuotta elettyään loitolla heimolaisistaan vieraan kielen ympäröiminä ja saartamina.

Miksi suomalaiset siirtyivät Värmlantiin ja muihin Ruotsin ja Norjan metsämaihin?

Mielikuvituksen avulla siirtykäämme hetkeksi olosuhteisiin maassamme 1500- ja 1600-luvulla.

Maa oli suureksi osaksi autio ja tyhjä; ainoastaan vesistöjen ja jokien rannat olivat asutut. Varsinkin oli niin asian laita Itä-Suomessa ja Pohjanmaan sisäosissa. Länsi-Suomi ja Häme olivat jo jonkinlaisen viljelyksen alaiset. Siellä asui kansa ehkä suurissakin kylissä, ahtaautuen yhteen sekä puolustaakseen toinen toistaan vihollisilta ja rosvoilta että voidakseen hädän tullen auttaa naapuriaan ja saadakseen tarvittaisa apua. Heillä oli kaukana asuinsijoiltaan erämaansa, joissa kesäiseen aikaan kävivät kalalla ja metsästä-mässä. Hollolan ja Sääksmäen talolliset omistivat erämaita Päijänteen vesistön latvajärvien rannoilla, nykyisen Rautalammin, Viitasaaren ja Saarijärven salomailla. Kotonaan he olivat maanviljelijöitä, mutta kesillä he eivät malttaneet olla harjoittamatta esi-isiensä ikiaikuista elinkeinoa, metsästäystä ja kalastusta. Mutta muutamat heistä jo silloin jäivät asumaan näihin erämaihin, eivät sentään juuri metsiin, vaan vesistöjen rannoille. Ja nämä erämaat luettiin Hämeeseen kuuluviksi. Saarijärvi, Viitasaari ja Rautalampi, eli oikeammin Rautalammin kihlakunta, kulkivat ja kulkevat vieläkin Pohjois-Hämeen nimellä.

Suuret sydänmaat levisivät joka taholle vesistöjen rannoilta. Niissä asuivat vain petoeläimet, peurat ja hirvet ja koko Tapiolan sankka rahvas.

Itäsuomalaiset olivat vielä silloin alemmalla sivistyksen kannalla kuin muut suomalaiset. He olivat etupäässä metsästäjiä ja kalastajia. Siis nomaadeja, siirtolaisia eli kiertolaisia. Maanviljelijöitä nykyajan merkityksessä he tuskin olivat. He olivat vain kiertäviä maanviljelijöitä, s. o. kaskenpolttajia.

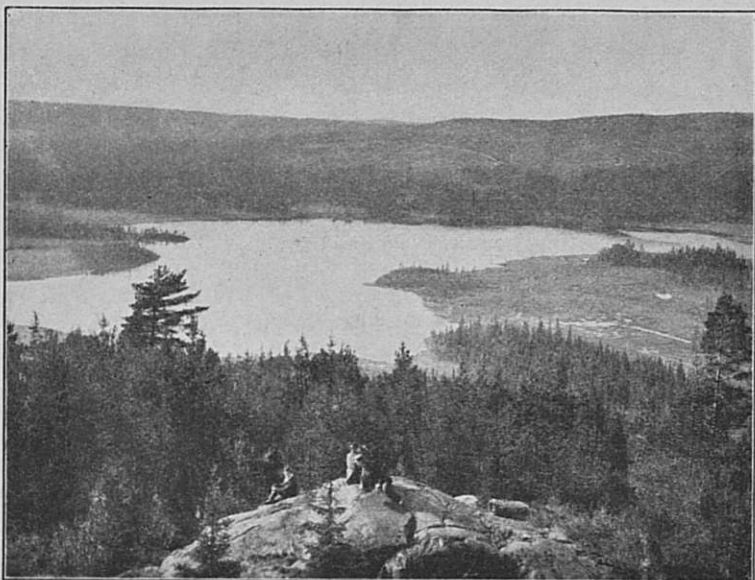
Näissä loppumattomissa saloissa he liikkuiivat vapaasti, kaatoivat kasken, missä sopivan paikan sellaiselle löysivät. Eivät kysyneet, mihin ja kelle paikka kuului, mihin maakuntaan, mihin kihlakuntaan tai mihin valtakuntaan. Olipa Ruotsi, Suomi, Venäjä tai Lappi, yhdentekevä. Rajat ja rajapyykki olivat pelkkää ilmaa heidän silmissään. Eivätkähän nämä metsät kuuluneetkaan kellekään. Ei niistä ainakaan kukaan tiennyt, kenen maata mikin metsämaa oli. Mahdollisesti lopulta sittenkin Ukko Kruunun. Mutta tästä ukosta kai he vähimmin välittivät. Ukon käsi ei ulottunut erämaan syrjäisiin soppiin. Kuvaavaa on, että Savossa tänäkin päivänä tällaisia metsiä sanotaan »väljänmetsiksi». Niin, väljiä ne todellakin olivat; kyllä niihin kansaa mahtui. Ainakin alkuaikoina. Väljiä, rajattomia!

Latinalainen sananlasku sanoo: Ubi bene, ibi patria = missä on hyvä olla, siellä on isänmaa. Näihin kaskenpolttajiin sovitettuna kuuluisi sananlasku: Ubi silva, ibi patria = missä metsä, siellä isänmaa. Kirves toisessa kädessä, toisessa keihäs, jousi olalla ja kontti selässä he samosivat kuin sudet hongikossa tutkien, mihin parsikkoon he kirveensä upottaisivat. Kuten tunturisopulit he laumoissa liikkuiivat, ja missä he liikkuiivat, siellä metsä ryskyen kaatui.

Jo 1400-luvun alussa lappalaiset haikeasti valittivat, että nuo kirottu savolaiset ovat saapuneet Kuu-

samon metsämaihin ja kaskeavat kaikki heidän jäkälikkönsä putipuhtaiksi, niin ettei poroilla ole mitä ne suuhunsa pistävät. Oulujärven seudut olivat jo v. 1520 savolaisten asumat. Pähkinänlinnan rauhanteon (v. 1323) rajapyykit heistä olivat ikävän näköiset; sentähden he repivät ne hajalleen ja siirsivät monta peninkuormaa idemmäksi ja sanoivat: tästä se raja kulkee. Ja Ruotsin hallitus yhtyi heihin ja sanoi: niin toden totta, siitähän se kulkeekin. Tämän keppaskonstin avulla sitten määrättiin valtakunnan raja kulkemaan sitä linjaa pitkin, mikä vielä tänäkin hetkenä on Savon ja Karjalan rajana. Vaikka se oikeuden mukaan oli kulkeva Säämingin pitäjältä suoraan Pohjanlahden rannikolle. Mutta eiväthän he sitäkään omaa rajaansa kunnioittaneet. Pistäytyivät Venäjän puolelle ilakoiden: missä metsä, siellä isänmaa. Pohjois-Karjala on täten savolaista asutusta.

Niinkuin Pohjois-Hämeekin nykyään. Sinnekin he tunkeutuivat, nimittäin metsämaihin. Hämäläiset pitivät vesistön rannat hallussaan, mutta eivät sille mahtaneet mitään, että kaskenpolttajat valtasivat heidän väljänmetsänsä. En luule, että näitä suulaita tulokkaita katseltiin muuten kuin karsain silmin. Eihän näet ole kellekään mieluista nähdä, miten vennon vieras paukuttelee alas hirsiä metsästä, joka hänen mielestään kuuluu oikeutta myöten yksinomattain hänelle itselleen. Lienee siellä vähin nujakoitakin syntynyt, niinkuin kansantarut mainitsevat, mutta lorujen lopuksi tuli sittenkin, että Rautalammin muinoinen suuri kihlakunta muuttui asutukseltaan savolaiseksi, sen väki nimittäin puhuu savonmurretta. Mutta sekakansaa se rodultaan on, savolais-hämäläistä sekoa, vaikka enemistön kieli on tullut vallitsevaksi. Muutoin aivan erinomaista sekoa sekä ulkomuodoltaan että sielunsa kyvyiltä. Juuri tämä Saarijärven kansahan se lumosi

Metsämaisema Värmlannissa.

Runebergin mielen siinä määrin, ettei hän laannut sitä ihailemasta, ehkä sitä liiaksikin ihannoimasta. Ja juuri Saarijärveltä olivat monet Värmlannin mainittavimmat suvut, kuten Häkkiset, Hokkaset ja Mulikat, kotoisin.

Näihin kaskenpolttajiin, eli niinkuin he itse ja asiakirjat sanovat »kirvesmiehiin», oli rauhattomuus ja liikkumisen halu mennyt niin syvälle veriin, ettei se antanut heille päivän lepoa, ei yön rauhaa. He uneksuivat vain uusista, suurista metsistä, joissa saisivat temmeltää, joihin saisivat kaataa mittaamattoman suuret kaskensa. Ja keltä vain saivat kuulla, että jossakin oli kaatamattomia metsiä, sinne piti heidän pyrkiä ilveellä millä hyvänsä. Eivät heitä mitkään vastustukset peloittaneet, eivät mitkään kiellot järkyttäneet. Heissä eli vaeltajan hellittämätön hoppu aina vain hakea uutta ja uutta, koetella onneaan uusissa metsissä.

Savosta tämä kansa, joka uneksui vain metsistä, oli kotoisin. Alkujaan tietysti Karjalasta, vaikka Karjala näinä parhaina siirtymisen aikoina kuului Venäjälle, niin että raja esti heitä saapumasta Suomen-puolisiin metsiin. Nyt tälle kansalle on ollut ominaista, että sillä aina hamasta muinaisuudesta on ollut omat sukunimensä ja että se aina on omituisella sitkeydellä pitänyt niistä kiinni. Sekä arkioloissa että virallisestikin. Se sukunimi on heille ollut niin tärkeä, että talokin on saanut omistajalta nimen, eikä niin kuin muualla sekä Suomessa että vieraisissa maissa mies talon nimen. Missä se siis on liikkunut, missä saunankin rakentanut, siihen se myös samalla ikiajoiksi on istuttanut oman sukunimensä. Aivan kuin jättänyt visiittikorttinsa käyntinsä muistoksi. Hirvikin jättää metsiä samoillessaan oman jälkensä muistoksi käynnistään, savolainen kirvesmies taas sukunimensä. Niitä on helppo seurata.

Seuratkaammepa parin kolmen suvun siirtymisiä. Ne ovat tyyppillisiä kaikille muille sadoille samanlaisille.

Puumalassa asui Kustaa Vaasan hallitessa 1500-luvun alussa suuri Kitusen suku. Sen jäsenet läksivät samoilemaan länttä kohti, kulkivat metsiä, kaarsivat Puulan ja Päijänteen, löysivät suuret, asumattomat korvet nykyisessä Virtain pitäjässä. Panivat kirveensä kalskamaan honkien tyviin, kaasivat kaskan ja rakensivat talon, joka sai nimekseen Kitunen, vaikka talon nimi on oleva Kitula eikä Kitunen. Sillä länsisuomalainen ei erota miehen nimeä talon nimestä.

Suomen ehkä kuuluisin karhuntappaja oli tämän talon poikia, Martti Kitunen. Ilmetty savolainen, oikea »piällysmiehen tyyppi». Oli Topeliuksen kertomuksen mukaan hintelä poikanen, jota ei saatu millään taipumaan tallustamaan vainioilla aatran kurjessa hevosen perässä. Metsäläinen hän sen sijaan oli kiireestä kanta-

päähän asti, satojen metsäläispolvien rotupuhdas jälkeläinen. Karhujen ja ilvesten kimpussa hän ikänsä kiikkui ja surmasi niitä sadoittain.

Mutta ei Kitusen suku Virroille pysähtynyt. Yhä lännemmäksi teki mieli, Pohjanlahden toiselle puolelle. Värmlantiin saakka yksi Kitunen eteni Fryksänden pitäjään. Siellä Heikki Ollinpoika Kitunen oli niiden joukossa, jotka tilasivat Gottlundin »Otavan» ensimmäisen osan v. 1831. — —

Hokkasen suvun alkukoti oli Kangasniemen pitäjässä Hokan kylässä. Sen suvun jäsenet läksivät myöskin rönsyilemään pitkin metsiä kaikille ilmansuunnille. Yksi Hokkanen saapui silloisen Saarijärven pitäjän Mulikan kylään. Tänne Hokkaset kotiutuivat niin lujasti, että niitä vieläkin siellä asustaa, niin että kylää nykyään usein sanotaankin Hokkalaksi eikä Mulikaksi.

Mutta Mulikat ja Hokkaset läksivät, mahdollisesti yhdessä, samoilemaan edemmäksi länteen, kun paikat Mulikan kylässä alkoivat käydä ahtaiksi. Jo 1600-luvun alussa tavataan Mulikka Röjden-järven kauniilla rannalla Norjan puolella, ja Ruotsin puolella taas asui Hokkanen Mangskogin pitäjässä. Siellä on vieläkin vuori Hockberget todistamassa tätä asutusta.

Mulikan suku levisi Norjan puolelle laajalti. Mulikoita lienee saapunut näille seuduille useampiakin, sillä se ihme on tapahtunut, että Mulikat ovat hävinneet sukupuuttoon Saarijärveltä. Vielä 1700-luvun alkupuolella tavataan Mulikoita näillä seuduin, mutta nyt heitä ei enää ole olemassa muualla kuin Norjassa. Paitsi Mulikan kylää todistavat heidän lukuisuuttaan entiseen aikaan muiden muassa Mulikka-nimiset torpat Saarijärven pitäjän alueella. Hokkasia taas on lukuisasti vielä sekä Kangasniemellä että Saarijärvellä ja Näsijärven rannoilla sekä myöskin ruotsalaistuneina Värmlannissa. Mitä Johanssoneja tai Pettersonneja nykyään lienevätkään.

Useimmat Värmlannin suomalaiset sanovat olevansa kotoisin Rautalammilta — Rautalampi tietysti käsitettynä siinä laajuudessa, mikä sillä muinoin oli, nimittäin koko pohjoisena Hämeenä. Eivät he tiedä Rautalammista, missä se sijaitsee; Rautalampi on heille vain nimi. Vallan oikeassa he silti ovat, vanhat tarinat puhuvat totta. Sillä Rautalammin muinaisen kihlakunnan kautta nämä siirtolaiset juuri kulkivat

J. E. Janhunen.

Värmlantiin. Rautalampi näet oli vain etappi pitkän vaelluksen varrella. Savolaiset kirvesmiehet siirtyivät ensin Rautalammille; siellä aikansa mylleröityään metsissä jatkoivat matkaansa Ätsärin, Pihlajaveden, Keuruun ja Ruoveden salojen läpi Pohjanlahden rantamille ja täältä taas meren yli Ruotsiin, Taalain, Värmlannin ja Norjan metsiin. Näissä laajoissa erämaissa tavaataan heidän käyntikorttejaan, sukunimiään, joka paikassa. Heillä oli lukemattomia etappeja, ei vain Rautalammilla.

Mutta suomaita savolaiset karttoivat kuin ruttoa. Vaasan läänin rämeet kun tulivat eteen, silloin he pysähtyivät kerrassaan. He olivat kangasmaan kasvatteja ja pelkäsivät kuin kissat kastuttavansa virsunsä aina kosteilla soilla. Kumisevalla kankaalla

he tahtoivat elää ja kuolla, siellä kasketa ja siellä metsästellä. Värmlannin suomalaiset sanovat vielä tänäkin hetkenä ruotsinvoittoisella kielellään: hulluhan se suoholiin (suokuoppiin, suohautoihin) menköön! Sielläkin he asuvat niin korkeilla rinteillä kuin vain voivat. »Korkealla Saarijärven kankailla asui talollinen Paavo hallaisella konnullaan», niin laulaa tarkkasilmäinen Runeberg. Korkealla Saarijärvellä, ja yhtä korkealla Värmlannissakin. Tohtori Jalmar Furuskog, ruotsalainen tiedemies, väittää, että hän vain sen perusteella, onko talo korkealla vai laaksossa, voi päättää, onko se suomalaisen vai ruotsalaisen raivaama. Tänäkin hetkenä on Savossa tapana sanoa, kun joku tahtoo lähettää vihamiehensä sinne, missä pippuri kasvaa: »mää suolle!» Suo on kaiken pahan alku ja koti, märän, happamen ja hallan tyysija. Kankaasta he kyllä nyhtivät irti ravintonsa, mutta suo, se oli heille ylivoimainen vihollinen.

Kantoipa huhu näitten virsujalkaisten, kumisevien kankaitten tallustajain korviin, että siellä jossakin »Ruohin moassa» kuului olevan vieläkin koskemattomampia hongikoita kuin Hämeen, Satakunnan ja Pohjanmaan takalistoilla. Sanottiinpa lisäksi, että mahtava ruhtinas, Värmlannin herttua Kaarle, myöhemmin kuningas Kaarle IX, nimenomaan kutsui heitä siirtymään sinne. Ei tarvinnut kahdesti kärkeä. Valmiit, valmiit ollaan! Kontti selkään, kirves käteen, toiseen keihäs, ja sitten sitä lähdettiin.

Siirtolaisen veri lämmitti vielä suonissa. Heidän isänsä olivat siirtyneet Savosta Hämeeseen ja Satakuntaan, heidän esi-isänsä taas Karjalasta Savoan. Miksipä he eivät noudattaisi esi-isänsä tapoja? Nehän olivat jättäneet runoissaan kehoituksen tällaiseen siirtymiseen ja vaeltamiseen. Nehän lauloivat haltioissaan:

Lähen maille mantereille,
vierin vienoille vesille.
Puut siellä punalle paistaa,
puut punalle, veet sinelle.

Yöllä unissaan he näkivät, miten hehkuvan punaiselle petäjän kylki hongikossa paistaa, miten sinelle järven pinta siintää. Siellä heidän on ihana asustella, sieltä he leivän ottavat itselleen ja perheelleen. Ja kuninkaan pojan kutsu lisäksi vielä kiihoitti.

Kaarle herttua oli nimittäin veljensä kuningas Eerikin kuoltua, itse aikamieheksi päästyään, ottanut maakunnan hoidon omiin käsiinsä v. 1568. Tämä voimakas mies ryhtyi täydellä todella parannuspuuhiin. Hän tiesi, että Värmlannissa karjanhoito oli kylläkin kukoistavalla kannalla, sen pääelinkeino. Sieltä maksettiin kaksisataa härkää vuosittain verona ja niinkään paljon voita. Metsästyks ja kalastus tuottivat maakunnalle myöskin suuria tuloja. Hänen isänsä, kuningas Kustaa Vaasa, kuletti Värmlannista sekä komeita lohia itselleen ja muille että »ihanoita ilveksen nahkoja, valittuja, mustia näätiä ja mustia kettuja». Mutta viljasta oli puute. Kaarle tahtoi maakunnastaan tehdä leipämaan.

Tämän takia Kaarle herttua julisti kirjelmän v. 1579, jonka jatkoksi hän lähetti toisen kuulutuksen v. 1582, joissa hän lupaa, että se, joka raivaisi ja viljेलisi erämaata Värmlannissa, saisi, nautittuaan 6 vapaavuotta, viljelemänsä alan ikuisiksi omaisuudekseen veroa vastaan.

Kaarle herttuan julistukset tulivat suomalaisten kaskenpolttajien korviin, ja näihin ruhtinaan lupauksiin luottaen he läksivät miehissä liikkeelle. Lupa ei koskenut ainoastaan Värmlantia, kaikki muutkin herttuan läänitykset suljettiin samaan lupaukseen. Niinpä suomalaisia tulvikin mihin vain, missä väljänmetsiä oli. Eiväthän he olleet tottuneet maakuntien rajoista pittaamaan, eivätkä valtakuntainkaan. Missä metsä,

siellä isänmaa! Kaarle IX:n aikoina heitä ilmestyi Ruotsin keskimaakuntiin, Södermanlannista Ångermanlantiin saakka pohjoisessa ja Pohjanlahdesta aina Norjan rajoille saakka, jopa Norjan rajojen tuolle puolellekin kauas sisämaahan saakka. Melkein kaikilla näillä seuduin sijaitsevilla pitäjillä oli omat finnskoginsa, suomalaismetsänsä, s. o. kaikkien jo entudestaan asuttujen seutujen ylävillä kankailla puut ryskien kaatuvat kaskenpolttajien suomalaisten kirveitten iskuista. Suomalaisia oli sadan vuoden jälkeen Kaarle herttuan houkutuksesta siirtynyt noin 150 pitäjään Ruotsissa ja Norjassa.

Suomalaiset siis ovat peranneet Keski-Ruotsin kaikki metsämaat ja kivieliöt. He ovat suorittaneet jättiläismäisen työn, johon ruotsalaiset itse eivät ryhtyneet, koska pitivät sitä sekä vaivaloisena että huonosti kannattavana. Ei tiedetä suomalais-ruotsalaisten totelleen Kaarle herttuan kutsua. Suomalaiset taas olivat ammattimiehiä erämaan viljelyksen alalla, sillä samanlaista viljelystä he olivat harjoittaneet sukupolvi sukupolven jälkeen omassa kotimaassaan Suomessa. Tulokset eivät tietysti aina olleet loistavat, pettuleipä sai täyttää vatsan, silloin kun viljaa ei ollut saatavissa. Mutta petullahan koko Suomen kansa on pelastanut henkensä aina viimeisiin aikoihin saakka.

Olipa Kaarle herttualla metsiä tarjota Värmlannissa riittämään asti. Siellä Köölin kupeella Norjan rajaa pitkin levisi suurin metsäalue, tolvmilaskogén, kahdentoistapeninkuorman metsä. Keskellä maakuntaa Fryken-järven pohjoispuolella sijaitsi neljänpeninkuorman metsä ja idässä Taalain maakunnan rajoilla kymmenenpeninkuorman metsä. Siis yhteensä 26 peninkuorman metsäalue. Alue yhtä pitkä kuin Helsingistä Jyväskylään. Siinä oli lääninä kyllämän kyllin intohimoisimmallekin kaskenpolttajalle.

Nämä metsät olivat joutuneet autioiksi huhujen mukaan siten, että musta surma, joka raivosi näillä seuduilla noin 1350-luvulla, tappoi kaikki metsän alkukasukkaat aivan sukupuuttoon. Eikä niihin sen koommin kukaan ollut uskaltanut asettua asumaan. Tällaista vanhaa asutusta todistavat myöskin vielä käytännössä olevat virtojen, järvien ja seutukuntien nimet, jotka ovat kauttaaltaan ruotsalaisia. Ni-

met olivat siis valmiit, kun suomalaiset sinne siirtyivät, ja suomalaiset ovat niitä aivan hirvittäväällä tavalla muodostelleet oman kielitajuntansa mukaisiksi, niinkuin Lekvattnet = Leikavatna, Mullkärn = Mullikeärnä j.n.e. Torppain ja talojen nimet ovat taas olleet suomalaisia, kuten Tiihola, Purala, Karvaila, Vilhula, vaikka ruotsalaiset puolestaan ovat niitä ruvenneet muuttamaan omakielisikseen, esim. kauniin Vilhulan Skräckbäretiksi.

Mieslukuisimmin tapahtuivat siirtymiset juuri 1600-luvulla. Seuraavalla vuosisadalla niitä ei enää mainita; ehkä sentään vain poikkeustapauksissa taisi joku perhe tulla lisää. Väinö Salminen mainitsee kirjassaan »Skandinavian metsäsuomalaisten vaiheet» seuraavan omituisen tapauksen niinkin myöhäiseltä ajalta kuin v. 1809.

Kaksi suomalaista sotilasta oli joutunut peräytyvän Ruotsin armeijan mukana aina Gevlen kaupunkiin saakka

Suomalainen heinätekijä.

odottamaan rauhantekoa ja pääsyä takasin kotimaahansa. Mutta heitä painosti siellä odotellessaan hirvittävä saunan kaipuu. Hyvät geveläiset lohduttivat heitä sanomalla, että Taalain maassa asuu paljon suomalaisia ja että heillä kaikilla on saunansa, joissa kylpevät joka ilta. Sven Duva ja Munter, kuultuaan tämän evankeliumin, pistivät pillit pussiinsa ja läksivät Taalaista hakemaan heimolaisiaan. Tulivat Svärdsjön pitäjään, löysivät suomalaisia, löysivät saunan, löivät löylyn ja kylpivät kyllältään. Eivät raskineetkaan lähteä enää kotimaahansa, ajattelivat: »missä sauna, siellä isänmaa». Näin he jäivät Taalainmaahan ja kylpivät siellä aina kuolemaansa saakka. — Ehkäpä heidän jälkeläisistään onkin tullut yhtä pesupulskia poikia kuin kaikki muutkin ruotsalaiset, jotka ovat maailman »saippuasievintä» kansaa, världens tvåfagraste nation, niinkuin heitä ruotsiksi nimitetään. Kieleltään he ainakin ovat muuttuneet ruti ruotsalaisiksi. Taalainmaassa ei enää puhuta suomea (?) vaikka siellä sata vuotta sitten, Gottlundin siellä käydessä, suomenkieli oli tuhansien kotikielenä.

Edellä sanotun johdosta käynee jo selväksi, mikä nämä suomalaiset houkutteli Ruotsiin. Minun arveluni mukaan päävaikutin oli uusien kaskimaitten hakeminen. Suomalaiset, savolainen aines nimittäin, olivat sittenkin vielä nomaadeja, eivät maanviljelijöitä nykyisessä merkityksessä. Eivät he viljelleet samoja peltoja, vaan aina uusia. Kun metsät oli asunnon ympäriltä haaskattu, täytyi hakea muualta koskemattomia hongikoita. Sauna rakennettiin kylmään korpeen ja sitten ryhdyttiin sen ympäristöä kaskeamaan. Savolaiset olivat uudisviljelijöitä ja ovat osaltaan vieläkin sellaisia. Suuri on aina ollut hämäläisen ja savolaisen asutuksen erotus. Hämäläinen asuu kylissä, savolainen metsissä. Savolainen tahtoo asua tilustensa keskellä,

kaukana toisista. He asuvat kankaittensa mäennyppylöillä, ja toisella mäellä asuu naapuri. Sentähden ruotsalaiset heitä sanoivatkin »metsäsuomalaisiksi».

Karlstadin lehtori A. Segerstedt kertoo muistiinpanoissaan eräästä Purasesta Värmlannissa seuraavan kaskun, joka räikeästi kuvaa tätä puolta savolaisen luonteessa. Puranen oli seutunsa varakkain pohatta ja muutenkin mahtimies. Hänen tuomioonsa taipui ympäristön rahvas nurkumatta. Ei se hakenut oikeutta virallisilta tuomareilta, joiden kieltä ja oikeustapoja ei se edes ymmärtänyt eikä hyväksynyt. Puraselta se haki oikeutta ja Puraselta se sen saikin. Purala on Rödjenjärven rannalla Ruotsin puolella.

Sattuipa niin, että uusi suomalainen tulokas kaatoi kasken ja rakensi saunan viiden kilometrin päähän Purasen asunnolta. Tämä kismitti kovasti Purasta, suututti niin, että hän murhasi tämän tungettelevan naapurin. Kun Purasta tästä moitittiin, sanoi hän vain:

— Tässä on poika, joka ei siedä sitä, että vennonvieras mies rakentaa talonsa minun kujani suuhun.

Hänen kujansa ulottui siis viiden kilometrin päähän talosta. — Niin, kaskenpolttaja tarvitsee pienen ruhtinaskunnan elääkseen ja menestyäkseen hyvin.

Juuri tämä seikka se ajoi savolaiset ulos kotimaastaan hakemaan kaksitoistapeninkuorman metsiä. Ja kun niitä kerran Ruotsissa oli liikemäärään asti, niin sinne he.

Tosin kansan suussa kulkee puhe, että sota ajoi suomalaiset kotimaastaan Ruotsiin. Tekosyy. Eihän sotia Savon rajoilla ollut ainakaan 1600-luvulla, jolloin väkevin siirtyminen tapahtui. Silloinhan Venäjän raja oli kauempana kuin se milloinkaan oli ollut. Idässä oli raja sama kuin nyt, mutta etelässä Inkerinmaan takana ja Viron tuolla puolen. Ja samoina vuosina kuin Kaarle herttuan kehoitukset julkaistiin, 1579—1582, oli Pontus

de la Gardie valloittanut Käkisalmen läänin ja Inkerin. Venäläisten hyökkäyksestä siis ei ollut pelkoa. Heitä pakoon ei siis kenenkään tarvinnut lähteä.

Ainoa kahakka, mikä lie osalta vaikuttanut näihin siirtymisiin, oli Nuijasota vv. 1596—1597. Varmaa on, että muutamat pohjalaiset perheet pujahtivat meren yli Flemingin kosta pakoon. Mutta että Rautalammin, Juvan ja Rantasalmen talonpojat olisivat tehneet samoin, se tuskin lienee luultavaa. Eräs kirjoittaja Åbo Tidningissä v. 1793, arvattavasti itse Porthan, on myöskin samaa mieltä. Hänen mielestään Fleming kyllä piti huolen siitä, ettei rahvas päässyt karkaamaan maasta, heitä kun tuhansia jo oli tuhoutunut kapinan kukistuksessa. Fleming kyllä oivalsi, että maassa täytyy olla asukkaita, jotka veroja maksavat.

Että kansa sodan aikana sai paljon kärsiä kaikenlaista sortoa, se on kyllä tunnettua. Ei ollut suurtakaan eroa oman sotavoiman ja vihollisten tuottamissa tuhoissa. Mutta eiväthän suomalaiset siirtolaiset päässeet näistä vainoista vapaiksi Ruotsissakaan. Saman valtakunnan alamaisiahan he olivat molemmin puolin Pohjanlahtea. Sama verotus, sama sotaväenotto. Ja lisäksi. Ne, jotka muuttivat Värmlantiin, joutuivat taas rajalaisiksi ja sodan jalkoihin. Värmlanti on Savon vastine Ruotsin puolella. Kun sota Tanska-Norjan kanssa syttyi, sattui ensimmäinen isku aina Värmlantiin. Ja ensi sijassa suomalaisiin, jotka asuivat aivan rajalla. Yhtäläisyys on kaikessa surkeudessaan kerrassaan naurettava, sillä Norjan puolella rajaa asui myöskin suomalaisia, Värmlannin suomalaisten veljiä ja sisaria. Aivan kuin Savossa Pikkuvihan rajan molemmin puolin. Siis Untamon ja Kalervon kaamea historia uusittuna Värmlannin ja Norjan suomalaisten kesken.

Kaarle herttuan tarkoituksena oli kutsumalla uudisasukkaita Värmlantiin myöskin se, että he samalla

Suomalainen savupirtti.

kuin viljelivät maata myöskin suojelisivat rajaa norjalaisia vastaan. Suomalaiset suorittivat tämänkin tehtävän kaikella kunnialla monissa sodissa. Jo 1644 heitä oli eräessä kahakassa läsnä muutamia satoja — niin nopeasti oli siirtyminen tapahtunut — ja he taistelivat melko urhokkaasti erään järven jäällä ja karkoittivat vihollisen. Tarkka-ampujoihin nämä suomalaiset olivatkin, sillä lintujen ampuminenhan heillä oli jokapäiväistä työtä. Vuosina 1657—1660 oli taas kova vainon aika, niinkään 1675—1679. Ja aivan samantyyppistä oli sodankäynti täällä kuin muinoin Venäjän rajoilla Savossa. Se joukko, joka voitti, hyökkäsi vihollisen alueelle, poltti, ryösti ja tappoi. Eikä siinä katsottu, oliko alue oman veljen asuma vaiko vennonvieraan. Siis aivan tuttua ammattia tänne siirtyneille savolaisille.

Yhdessä oli tultu Suomesta, mutta jos toinen muutti rajan taakse, oli hän samassa vihollinen.

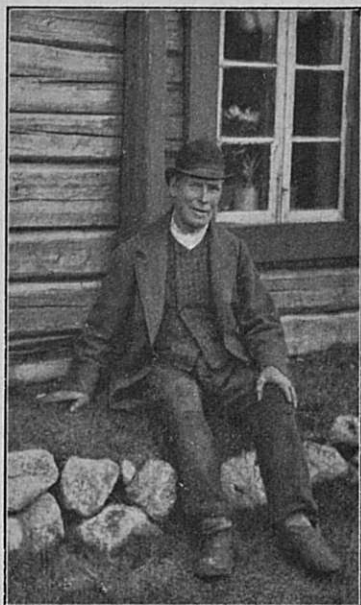
Lukemattomat ovat ne kertomukset Savosta vuosilta 1743—1808, jolloin mies lähti piilemään pahoja tekojaan karkaamalla, usein sukkajalassa, suurissa hängissä, rajan yli. Siellä hän oli turvassa. Niinikään hiivittiin rajan yli yöllä ja ryöstettiin rajantakalaisen naapurin aumoista viljalyhteitä. Aivan samaa tapaa noudatettiin Värmlannin ja Norjan rajalla. Pilkulleen samanlaista. Viholliselta, veljeltä, ryöstettiin, milloin sopiva tilaisuus sattui. Sellainen on kerta kaikkiaan raakalaisen, miksi emme sanoisi ihmisen, luonto. Homo homini lupus, sanoo latinalainen. Suomeksi se on: ihminen on toiselleen susi.

Jos Värmlannin niinkuin Savonkin vanhat puut voisivat kielin kertoa näkönsä, niin niistä useimpi voisi kertoa, että tässä Savon joukko tappeli ja joka kynsi kylmeni edestä Ruotsin maan. Ja joskus he tappelivat muutenkin, huvinsa ja hyötynsä vuoksi. Sellainen on myöskin hyvin inhimillistä. Taloudellinen hyötyhän ajoi nykyajan suuret kansakunnat maailmansotaan. Tappeleminen siis ei ole ominaista vain raakalaisille, se on niin rumasti inhimillistä yhä edelleenkin.

Onpa eräs ruotsalainen väittänytkin, että siirtyjät olisivat olleet enimmäkseen pahantekijöitä. Se nyt on valhetta ja vihapuhetta. Aivan poikkeustapauksissa he sellaisia olivat. Mutta sanotaanhan, että kaikissa maissa kolkoimmat paikat aina joutuvat pahantekijäin asuinpaikoiksi. Henkipatot ruotsalaiset pakenivat korpiin. Mutta suomalaiset siirtyjäthän tulivat kuninkaan houkutuksesta Ruotsiin, eivät pillojaan piilemään, vaan maata muokkaamaan. Ei pahantekijän suku pysty sellaista jättiäistyötä suorittamaan, minkä metsäsuomalaiset ovat aikaan saaneet. Siihen tarvitaan tervettä sisua, ja sitä oli juuri näillä suomalaisilla. Ruotsalaiset

itsekin kertoivat, että suomalaiset äidit joivat itse lapsen synnyttyä ja juottivat lapselleen teräsvettä, jotta lapsi terästyi.

Ainoastaan yhden tällaisen poikkeustapauksen tunnen, kertomuksen Markus Konnasesta. Tämä kertomus on niin kiintoisa sen takia, että siinä ilmenee se sama piirre, joka on ajanut erakot erämaihin, nimittäin suuren synnin paino ja kiihkeä halu sovittaa tämä synty nöyryydellä ja katumuksella. Kuuluisimmat Euroopan luostarithan ovat karuimmille, kauhua

Suomalainen mies.

herättäville, luoksepääsemättömille paikoille rakennetut. Synti ajoi ensimmäisen erakon sinne, synti ja sovittamaton rikos. Yksinäisyydessään hän siellä eleli ja otti halventavan nimen itselleen, niinkuin Jumalan Sonta y. m.

Markus parka oli vain savolainen puolipakana. Ei hän ymmärtänyt ottaa itselleen kreikkalaisia halventavia nimiä, hän valitsi itselleen suomalaisen nimen Konnanen. Mutta Markus sana oli evankeliumista kotosin. Sen verran Konnanen tunsu raamattua. Mitä Markus Konnanen oli tehnyt, minkä ilkityön, siitä ei koskaan päästy selville, sillä Konnanen ei sitä tunnustanut edes kuolinvuoteellaan. Mutta yleensä luultiin, että hän oli »nurvaissut» isänsä. Tappanutko isänsä? Suurempaa rikosta tuskin voi ajatella.

Hirsipuu olisi odottanut Markusta Savossa, mutta hän livisti metsien halki Ruotsiin, otti toisen nimen, jonka turvissa eleli Värmlannin metsissä tuntemattomana ja vapaana. Sovituskaipuu mahtoi kumminkin väkeväenä elää hänen sydämessään, koska tahtoi kaikille kuuluttaa, että hän oli konnantyön tehnyt. Jos hän olisi oman nimensä ilmaissut, olisi hän varmaankin joutunut kiinni ja syytteeseen, mutta ei tahtonut kuitenkaan kulkea kunniallisesta miehestä. Hän julkijulisti syntinsä sukunimessään. Ehkäpä hänelle toi lohdutusta tuo, että hän aina kantoi Kainin merkkiä nimessään. Siis aivan sama tunnelma ja sama sovitus, mikä munkilla oli, kun hän kantoi herjaavaa nimeä. Erämaassahan hän olisi voinut liikkua kenenkään soimaamatta. Eiväthän hongat häntä syyttäneet eivätkä muut metsän puut. Siellä hän hiiviskeli heidän keskellään kansalaisluottamusta nauttivana niinkuin kuka tahansa muu. Mutta se omatunto, se vaati sovitusta. Olikohan se Markus siis mikään paatunut pahantekijä? Ei suinkaan. Äkkipikainen mies vain, joka sai hetken hairahduksesta kärsiä koko ikänsä. Tuollainen impulsiivinen luonne, vaarallisin, mikä ihmisparalle voi sattua.

Kun Konnaselle tuli hengenlähtö, kutsutti hän papin luokseen ja tunnusti, ettei hän mikään Konnanen ollut sukujaan. Olipahan vain Heikki Ilmanen, suurta savolaista sukua. Mutta minkä rikoksen hän oli tehnyt, sitä hän ei papillekaan ilmoittanut.

Lopuksi siis sanottakoon, etteivät sodat tai muut vainot olleet maastamuuton ja Ruotsiin siirtymisen pääsyynä, vaan siihen vaikutti etupäässä huono toimeentulo omassa maassa lopen kasketuilla maisemilla ja huhu suurista kankaista ja kaskimaista kaukaisessa Ruotsissa. Lainaan uudelleen runon sanat:

Lähen maille mantereille,
vierin vienoille vesille.
Puut siellä punalle paistaa,
puut punalle, veet sinelle.

Värmlannissa oli punaisia petäjiä enemmän kuin Savossa, ja oli siellä vesiäkin. Värmlannissa on järviä 1,400 kappaletta. Siis tuhatjärvinen maa kuten Suomikin.

Arvikaan.

Ensimmäinen paikka Värmlannissa, mihin minun piti seisahtua, oli Arvikan kaupunki siinä aivan maakunnan sydämessä. Kuljin päiväjunassa Tukholmasta. Rattoisa oli matka. Istuimme kuusi miestä samassa osastossa. Ensimmäisenä istui tukholmalainen kauppias, toisena minä suomalainen, kolmantena unkarilainen turisti. Vastapäätä istui sanomalehtimies Kanadasta, toisena juutalainen, sivistynyt, virkku, nuori mies, ja kolmantena värmlantilainen talollinen. Mainio kokoomus. Ei ollut sitä kysymystä maan ja taivaan välillä, jota emme sivumennen hipaisseet. Maailmankatsomukseltaan tukholmalainen oli luterilainen, unkarilainen protestantti, kanadalainen roomalaiskatolilainen, juutalainen Mooseksen uskolainen ja värmlantilainen lakkolainen. Muhamettilainen siis vain puuttui ja buddhalainen. Tällaisessa uskonnollisessa kattilassa vallitsi siis suvaitsevaisuus. Tultiin 12 tunnissa erinomaisiksi ystäviksi. Värmlantilainen oli suomalaisalueelta kotoisin, niin että häneltä sain monta kiintoisaa tietoa.

Tipahdin Arvikassa pois junasta ja toivotin matkamiehilleni iloista elämän loppua. Ensimmäistä ja viimeistä kertaa yhdessä ilakoituamme ja rupateltuamme. Ihminen ei ehdi 12 tunnissa näyttää luonteensa rumia puolia. Vieraskoreus kultaa kaikki ajatusten vaihdokset.

En jäänyt Arvikaan siitä syystä, että luulin siellä tavoittavani suomalaisia tai heidän jälkeläisiään. Toisista syistä sinne pysähdyin. Arvikassa asui kaksi ruotsalaista miestä, jotka ovat tunnetut suuresta kiintymyksestään Värmlannin suomalaisiin. Toinen oli Arvikan kansanopiston johtaja, rehtori Vald. Dahlgren.

Harvoin voi ihmisen silmistä niin selvästi nähdä, mitä hän on miehiään, kuin rehtori Dahlgrenin. Niistä hohti innostus kaikkeen, mikä maailmassa on jaloa ja kaunista. Hän oli raittiusmies, kansanvalistaja, erinomainen musiikkimies, joka johti pientä orkesteriaan taidolla ja hellittämättömällä innolla; hän oli luennoitsija, uskonnollinen puhuja — mutta samalla auton omistaja ja mainio kulettaja sekä auton puhdistaja. Tämä viimeksimainittu ominaisuus on asetettava korkealle idealistin luonteen ominaisuutena. Sellaista tavataan harvoin idealistilla. Minulle rehtori heti tarjosi huoneen ja ruoan, vaikka en voinut niitä vastaan ottaa, kun jo olin yöpynyt kaupungin hotelliin. Rehtorilla on muutamia huoneita, jotka aina ovat vieraille varatut. Kestiystävyyden huippu!

Tämä rehtori Dahlgren oli viime kesänä Nyskogon suomalaisten kokouksessa puhunut ruotsalaisseutujen suuresta kiitollisuudenvelasta suomalaismetsien uutterille ja sitkeille raatajille. Siellä hänen orkesterinsa soitti, siellä lauloivat paikkakunnan kuorot. Hänen sanansa olivat tehneet sen vaikutuksen, etteivät suomalaisten jälkeläiset enää häpeä tähän asti halveksittua suomalaista rotuaan ja kieltään.

Kello 12 päivällä rehtorin auto seisoi hotellin portaitten edessä. Rehtorin rouva, joka on eläytynyt kaikkiin miehensä harrastuksiin ja on hänen auttajansa niin opistossa kuin luentomatkoilla, istui sisällä vaunussa ja rehtori pyöritteli rattia. Ajettiin toisen suomalaisystävän, kirjailija Linus Brodinin luo.

Linus Brodin on kotoisin Sunnesta, siitä emäseurakunnasta, jossa muinoin kuuluisa historioitsija And. Fryxell rovastina asui ja kirjoitti lavean, sujuvasti kerroilevan Ruotsin historiansa ja sepitti ikimuistettavan laulunsa »Ack Värmland, du sköna». Brodin on

Linus Brodin.

taitelijasukua, nuori mies, kyömyenä ja Värmlantiin kiintynyt kaikilla sielunsa säikeillä. Edellämäinitussa kokouksessa hän luki tilaisuutta varten sepittämänsä prologin ja piti puheen, jossa liikuttavasti painosti yhteisymmärryksen tärkeyttä molempien eri kansallisuuksien välillä. Hän on kolunnut kaikki suomalaismetsät, tuntee suomalaiset merkkimiehet

siellä ja on kirjoittanut muun muassa kirjan »Värmland. En handbok för turister».

Brodinin veli on etevä pianonsoittaja. Hänen rouvansa, kuuluisa laulajatar, on suomalaista perua, niin suomalaisen näköinen (kuva siv. 66), etten voinut olla huutamatta: »puhukaa suomea, te varmaan sitä taidatte». Mutta ei laulajatar tajunnut ainoatakaan suomen sanaa. Se oli hänestä mesopotamian kieltä. Suku väitti, että hän oli egyptiläisen näköinen, sen Faraon tyttären, joka korjasi rimpuilevan Mooseksen roskalaatikosta. Kuinka voi ihminen, jonka suku satoja vuosia on asustanut Ruotsissa, ajasta ja rotusekoituksesta huolimatta taas saada esi-äitinsä ilmetyn ulkomuodon? Samanlaisia kasvoja näet tukuttain Savossa ja muuallakin Suomessa. Minun silmäni näkivät suomalaisia naamoja kaikkialla matkan varrella, ja milloin vähänkin tuntui sovelialta, hyökäsinkin sellaisen ihmisen kimppuun ja rupesin häikäilemättä utelemaan sukujuurta, olinpa maantiellä tai huoneessa. En koskaan erehtynyt. Ammuin aina keskelle pilkkaa. Aina oli esi-isä tai -äiti suomalainen. Mikä on suomalainen ulkomuoto? Mene tiedä! En voi sitä määrittellä. Silmäni sen näkevät. Minä sen vain vaistoan.

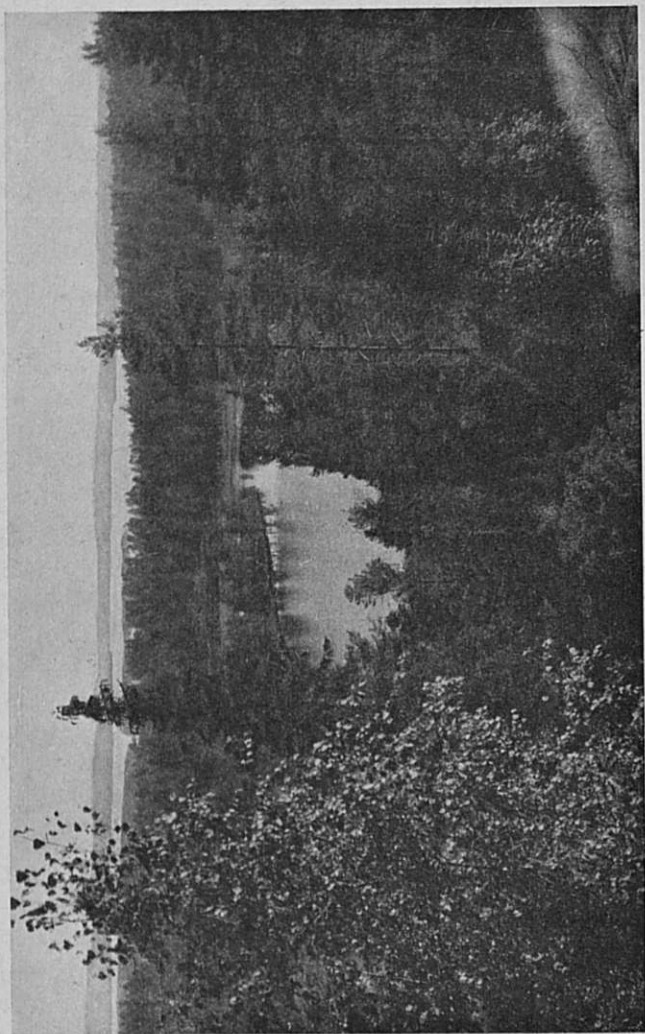
Mutta usein tapasin suomalaisen, jolla oli ruotsalaisen vaalea iho, vaalea tukka sekä sen kaikki rotumerkit mutta oli sittenkin suomalainen. Hänessä oli ruotsalainen esivanhempi painanut koko leimansa kasvoihin. Näin Bergenin kaupungissa Atlantin rannalla Norjassa rotupuhtaan norjalaisen myyjättären. En voinut muuta luulla kuin että hän oli joku viikinkikuninkaan jälkeläinen, Harald Kaunotukan tyttö 30:nnessa polvessa. Kun suomalainen matkatoverini kysyi: »Kaksiko kruunua se maksaa», riemastui nainen ja huudahti:

— Te olette suomalaisia. Te sanoitte »kaksi». Minun äitini oli suomalainen Gruen suomalaisismetsistä, ja hän opetti minulle suomalaiset laskusanat.

Neitonen luki meille suomalaiset laskusanat kymmeneen asti. Ällistyin. Tuota Ingeborgia en olisi koskaan arvannut suomalaiseksi. Tällaisissa tapauksissa silmät peittävät. Mutta voihan Saarijärven salomaillakin tavata tytön, joka on supisuomalainen, vaikka on prikkulleen Ebba Brahen näköinen.

Olin siis saapunut Arvikan kaupunkiin vain sen tähden, että nuo kaksi ruotsalaista suomalaismetsien asukkaitten ystävää siellä asuivat. Arvikasta retkeilyni Värmlannissa alkoivat. Mutta juuri samasta paikasta tuo merkillinen mies, K. A. Gottlundkin, lähti sataneljä vuotta sitten kiertämään Värmlannin metsiä. Gottlund jalkapatikassa tietämällä taipaleilla, minä autolla huristaen Ruotsin hyviä maanteitä! Jo tämä seikka koroitti Gottlundin minun silmissäni suurmieheksi, jonka kengänauhojakaan minä en ole arvollinen aukomaan. Gottlund oli innostuksen voimakkuudessa, tehtävänsä rakkaudessa, väsymättömässä sitkeydessä todellakin suurisuuntainen mies. Vaikka hänen työnsä tulokset jäivätkin vähiin, niin suuruus ei ole sen mitan mukaan arvostettava. Se on mitattava ponnistuksien voimakkuuden mukaan, ja silloin hänestä tulee suuri mies.

Arvikasta Gottlund antaa huonon atestin. Kaupungissa oli vain muutamia harmaita »puupytinkiä» siellä täällä niittyjen ja puuryhmien keskellä. Hän saapui kaupunkiin erään Lagerlöfin kanssa ja asettui asumaan apteekkari Ekströmin luo, joka oli naimisissa Lagerlöfin sisaren kanssa. Rouvasta Gottlund luonnehtii seuraavan kuvan: »yks kaunis ja siviä vaimo ja nauraessaan aivan suloinen ja miekkoinen». Mutta apteekkarin kotona tarjottiin totia, ja kohta olivat kaikki puoli-humalassa. Muutkin Arvikan asukkaat olivat kovia viinanjuojia. Mutta siellä asui mahtava rovasti, myöskin Lagerlöf, ja hän nousi juoppoutta vastustamaan. Kun kuningas oli hänen luonaan yötä, kaipasi Lagerlöf

Glavan suomalaismetsää.

hänelle, että »ne juovat paljon viinaa Arvikassa ja pilaa-
vat tykkänään koko seurakunnan kansan». Olipa kysy-
myksessä muuttaa koko kaupunki pois tästä paikasta.
Kaksikymmentä vuotta myöhemmin kirjoittaa ruotsa-
lainen tutkija L. Borgström samaan äänilajiin Arvi-
kasta. Hän väittää myöskin, että kaupunki pilasi koko
ympäristön väen. Ennen vietti väki hurskasta elämää,
hänen kirjoittaessaan, 1845, taas perin rietasta. No niin!
Uskokoon ken uskoo.

Mutta oli siellä keidas Arvikassa, joka oli kukkeampi
kuin mikään muu paikka koko Ruotsin valtakunnassa.
Se oli rovasti E. Lagerlöfin yksityisasunto, jossa Gottlund-
kin vietti aikaansa henkevässä keskustelussa, ja johon
minäkin ohjasin ensimmäiset askeleeni Arvikassa, nimit-
täin kansanopiston kaksikerroksinen kivitalo. Rovasti
Lagerlöf oli sen rakennuttanut itselleen, asui siinä eikä
pappilassaan, ja sama rakennus on nyt opinahjona,
jota rehtori Vald. Dahlgren johtaa.

Lagerlöfit, kuuluisan kirjailijattaren Selma Lager-
löfin esi-isät, olivat olleet Arvikan rovasteina herkeä-
mättömässä sarjassa aina vuodesta 1623. Gottlundin
aikuinen rovasti E. Lagerlöf kuoli v. 1827. Häneen kat-
kesi sarja. Tästä rovasti Lagerlöfistä sanotaan, että hän
oli lääkäri-pappi ja suuri ihmisystävä. Hänen taloonsa
kerääntyi koko suku. Luettelen nämä suvut, niin lukija
heti oivaltaa, mikä valiojoukko ihmisiä sinne kokoontui.
Kuuluisimmat sukulaiset olivat Ruotsin mainehikkain
runoilija Esaias Tegnér, Ruotsin kuuluisin historioitsija,
Erik Gustaf Geijer, samanaikuisia Lagerlöfin kanssa.
Samaan sukuun kuului vielä Frödingin perhe, jonka yksi
jäsen oli äsken kuollut runoilija Gustaf Fröding. Tässä-
hän on mainittu Ruotsin kuuluisimmat kirjailijanimet:
Tegnér, Geijer, Lagerlöf ja Fröding. Bellman vain
puuttuu. Ja kaikki samasta maakunnasta ja samasta
sukupuusta. Värmlanti Ruotsissa vastaa meidän Poh-

janmaatamme, mutta meidän kirjalliset suurmiehemme eivät ole samasta sukuuusta. Koko tästä sukurykelmästä oli vuosisatojen kuluessa jo ennen pulpahtanut esille kirjallisia ja taiteellisia lahjoja, kunnes ne puhkesivat täyteen kukkaansa edellämainituissa neljässä henkilössä.

Tunteeni liikehtivät, kun seisoin tuon vanhan kivi-rakennuksen edessä ja kun kävelin vanhan rovastin erittäin avarassa, satavuotisia koriste- ja hedelmäpuita kasvavassa puutarhassa. Mitä kaikkia nerokkaita ajatuksia ja hyvin lausutuita sutkauksia lieneekään singah-
tanut ilmaan noistakin lehtimajoista, joihin talon väki ja vieraat olivat kerääntyneet virvokkeita nauttimaan! Esaias Tegnér, kun oli sillä päällä, oli räiskävä tarinan mies, täynnä sutkauksia, jopa letkauksiakin. Joskus letkaukset pulpahtivat esille vastoin hänen tahtoaan ja ollenkaan ilman pahaa tarkoitusta. Hän niitä usein syvästi katuikin. Aivan niinkuin liian suulas savolainen.

En tahdo ollenkaan väittää, että Tegnérissä olisi suomalaista verta, vaikka hän oli värmlantilainen. Tunnetaanhan hänen ruotsalainen sukupuunsa. Asuihan hän tosin nuoruutensa vuosina supisuomalaisessa seudussa Råmeen tehtaalla itäisessä Värmlannissa. Siellä kaikki vanhat paikkain nimetkin ovat suomalaisia. Siellä Råmeen tehtaan lähellä on toinen tehdas nimeltä Neva. Ja Råmeen tehtaan mahtavuuden perustaja oli Myhrman = Nevalainen, sepän jälkeläinen Filipstadista, joka myöskin on suomalaista seutua. Ensimmäiset vaatimattomat raudansulatusuunit näillä seuduilla olivat suomalaisten rakentamia. Myhrman ne yhdisti ja teki niistä suurliikkeen. Eräs ruotsalainen väittää, että kaikki asukkaat näillä seuduilla ovat suomalaista alkuperää. Olen kauan tuijottanut mahtavan tehdaspatruunan Kristoffer Myhrmanin ja hänen saman-

nimisen poikansa kuviin. Tiedetään vain, että he olivat seppä Johan Ers'in jälkeläisiä. Mutta supisuomalaisempia naamoja saa hakea. Minä antaisin empimättä heille nimen Nevalainen. Nuoremman Myhrmanin tyttärestä tuli runoilijan vaimo. Kun hänen kuvaansa katselen, pääsee huuiltani nimi Nevatar.

Eihän vaimon veri voi vaikuttaa mieheen, lapsiin vasta. Enkä usko, että Tegnér sai syvempiä vaikutuksia Råmeen, Filipstadin ja Nevan suomalaisilta asukkailta. Mutta kun se suomalainen kärpänen pörisi minun päässäni ja minä kuljeskelin hänen astumillaan laduilla, niin kaikenlaiset yhdistelmät tunkeutuivat päähäni, yhdistelmät, jotka olivat satunnaisia vain, eivät kausaalisesti toisistaan riippuvaisia.

Tegnér on koreasanainen mies, häikäisevän koreasanainen. Kun luen hänen runojaan, kuuntelen vain sointuja, en seuraa sisällystä. Aivan samoin käy minulle, kun luen Ahon lastuja. Se sanojen sointuhan Ahossakin voittaa kaiken muun kauneuden, ajatuksen kauneuden, jopa tunteen kauneuden. Ahohan on meidän herkimpiä runoilijoitamme, vaikka hän ei pukenut kirjoituksiaan runomuotoon. Kun tapaan savolaisen akan, jolle Luoja on suonut lipevän kielen, kuuntelen vain hänen assonanssiaan, hänen sanasointujaan, en ollenkaan tarkkaa hänen kertomustaan. Siitä useinkaan en muista mitään. Nautin vain hänen kertomatavastaan.

Aivan samanlaisin tuntein luen Tegnériä ja Ahoa. Näitähän ei voi kääntää millekään muulle kielelle, yhtä vähän kuin savolaisen akan kertomusta. Ne ovat vain sanallisia taideluomia. Muutettuina muille kielille varisee hienoin nukka pois. Perhonen muuttuu rumaksi toukaksi, kun sitä ryhtyy sormittelemaan. — Otan tähän vain yhden Tegnérin runon todistukseksi hänen korukielestään ja samalla hänen alkusointurakkaudesta. Sitä ei voi eikä saa kääntää:

Därför hän till mina vågor! Eja, ut min drake god!
 Bada åter bäcksvart bringa, lustigt i den salta flod!
 vifta vingarna i molnen, väsande de vågor skär,
 fly så långt som stjärnan leder, som besegrad bölja bär.

Näin laulaa Kalevalakin, näin Kanteletar; ennen kaikkea kielellisesti koreasti. Assonanssit tässä runossa niinkuin suomalaisessakin runoudessa, eikä niinkuin Eddassa, jota Tegnér joskus käyttää.

Nykyään on Arvika yhtä siivo kaupunki kuin mikä tahansa muu kaupunki pohjoismaissa. Kaikki »pytingit» ja kaikki kadut ensiluokkaisessa kunnossa, niinkuin kaikkialla Ruotsissa. Koettelin tavata kahta henkilöä Arvikassa, mutta sanottiin, että he olivat matkustaneet Elgån suomalaismetsiin huviloilleen. — Niitä suomalaismetsiä on joka taholla Keski-Ruotsissa. Niin niitähän on 152 pitäjässä. Harvassa enää suomi kaikuu, mutta kansahan on Keski-Ruotsissa suomalaissekoa. Sen toteaa sekä historia että matkamiehen silmä.

Järnskogin pappilassa.

Hyvä ystäväni Fredrik Persson, joka on kirjoittanut suuren joukon suomalaisaiheisia romaaneja Värmlannista, joka on itsekin värmlantilainen ja suomalaista syntyperää, oli Tanskasta saapunut veljensä luo Järnskogin pappilaan. Hän pyysi minua tulemaan samaan pappilaan pariksi päiväksi ja sitten meidän piti kolmeen mieheen lähteä kiertelemään Värmlantia, etupäässä suomalaismetsissä. Sattumalta taas jouduin noudattamaan melkein prikulleen mainion K. A. Gottlundin jälkiä. Omituinen yhtäläisyys on siinäkin, että Gottlund kulki pappilasta pappilaan, jotka siihen aikaan ystävällisesti ottivat vastaan kaikki vennon vieraatkin henkilöt, kunhan niillä oli jokseenkin sama sivistystaso kukin pappilan väellä, ja minäkin tein juuri samalla tavalla. Pastori Gustaf Persson oli autonomistaja ja aivan erinomainen autonkulettaja. Hän vei meidät toisesta pappilasta toiseen. Hyvällä tahdolla voisi lukea yhtäläisyydeksi senkin, että Gottlund oli Juvan rovastin poika, minä taas naapuripitäjän, Rantasalmen, rovastin. Henkilönä en tahdo millään muotoa keksiä yhtäläisyyksiä hänen ja minun välillämme. Gottlund oli suurenmoinen uros, minä vain mukavuutta rakastava epikuroalainen. Gottlund oli aseistettu kiireestä kanta-päihin saakka, minulla ei ollut edes kynäveistä matkasani. Ainoastaan täytekyinä taskussani oli jonkinmoinen

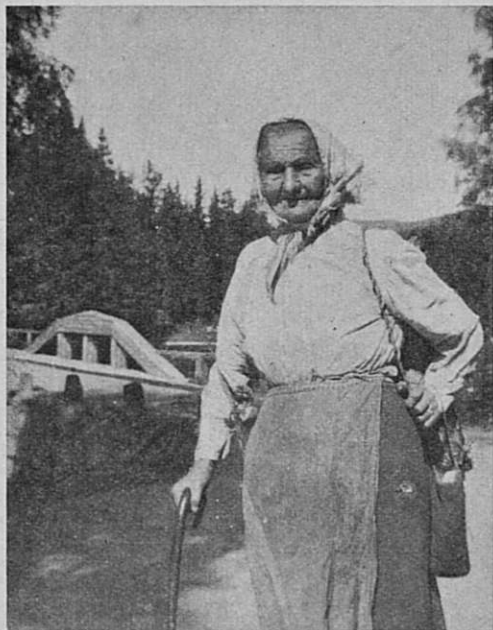
teräase minun varustuksissani. Gottlund kulki etupäässä jalkaisin, minä melkein koko matkan hyllyin auton pehmeillä patjoilla.

Pastori Gustaf Persson asui vanhassa komministerin pappilassa. Uutta parast'aikaa rakennetaan vesijohtoineen ja kaikkin mukavuuksineen. Minusta oli suloista asua pappilan ullakkokamarissa, ainakin sata vuotta vanhassa huoneessa, jonne mentiin avonaisen vintin kautta. Sellaisessa huoneessa tuntuu ilmakin, jota hengittää, historialliselta. Väkisinkin tulee ajatelleeksi, kuinka monta iloa, kuinka monta murhetta nuokin seinät ovat nähneet. Jospa voisivat avata suunsa ja kertoa jotakin! Pappilassa on asunut hiljaisia perheitä, on asunut iloa ja vierasvaraisuutta rakastavia rouvia, jotka ovat suurentaneet pappilaa juhlasaleilla ja tarjonneet iloisia kestejä ympäristön kermastolle, kuten Koppomin tehtaan mahtaville isännille. — Värmlannissa tuskin on sitä pitäjää, jossa ei olisi ollut tehdasta, ja siis myös tehtaitten loistoaikoina mahtavia patruunoita. Kaikissa Värmlannin romaaneissa pelaavat patruunat suurta osaa, niin Selma Lagerlöfin kuin Fredrik Perssonin. Fredrik Perssonin vilkas mielikuvitus on niistä loihtinut esille mitä erilaisimpia tyyppejä.

En luullut tapaavani täällä suomalaisia, näin kaukana etelässä. Eihän Gottlundkaan sata vuotta sitten tavannut suomea puhuvia henkilöitä näiltä seuduilta. Kun istuin suuressa autobussissa, joka vei minut Arvikasta Järnskogiin, näkivät silmäni vain suomalaisia tyyppejä. Oikein nauratti. Nauroin itseäni, joka vain näin mitä halusin nähdä. Luulin, että silmäni pettivät, enkä ilennyt virkkaa Perssonin veljeksille mitään näistä harhanäyistäni.

Aivan pappilan kuistin suussa oli tienristeys. Siihen kokoontui kylän väki iltaansa viettämään ja katsele-

maan autojen vilinää — Ruotsissa on jokaisella arvonsa tuntevalla talollisella oma autonsa. Autoliike on siis hyvin vilkasta, vilkkaampaa ehkä kuin meillä. — Näin siinä penkillä ensimmäisen rotupuhtaan ruotsalaisen rouvan, naapuritalon emännän, Hilman. Mikä ihana ilmestys!

Maria. Ruotsalainen eukko.

Hänellä oli vain viisi lasta, hänellä pitäisi olla kaksitoista. Kuka ei tahtoisi olla sellaisen äidin lapsi! Sellaiseksi kuvittelen aina Kaarina Maununtytärtä. Sellaisia ovat Zornin kauneimmat naiset. Mutta siellä tienristeyksen penkillä istui paljon suomalaistenkin näköisiä miehiä. Varovaisesti rupesin utelemaan heidän sukuperujaan. Yksi ja toinen sanoi olevansa kaukaa suomalainen. Kimmahdin

pystyyn. Eiväthän silmäni sittenkään pettäneet. Niin, nehan olivat suomalaisia sekä tietten että tietämättään. Olisikohan ihana rouva Hilmakin ollut suomalaista sukua? Tuo ilmetty ruotsitar! En raskinut sitä kysyä. Tahdoin pitää häntä ruotsittarena.

Sain käsiini asiapaperin, joka käsittelee juuri tämän seudun asutusta. Hämmästyksekseni saan vahvistusta silmiäni todistuksiin. Siinä luetaan: *Tämä seutu on suureksi osaksi alunpitäen suomalaisten perkaama ja heidän asumansa. Yksinpä niissä pitäjissä Nordmarkin kihlakuntaa* (Nordmarkin kihlakunta käsittää Värmlannin maakunnan eteläisimmät pitäjät. Nimensä Nord, pohjoinen, se on saanut siitä syystä, että se ennenmuinoin luettiin eteläisempään maakuntaan, jonka pohjoisosan se muodosti), *missä kaikki perintätieto suomalaisista on lopen hävinnyt, kuuluu rahvaan kasvojen piirre kantavan suomalaista leimaa.* Silmäni siis eivät valehdelleet. Lisätodistuksia antavat seuraavat lausunnot: Värmlannin maaherra H. Vidmark, joka pitkän oleskelunsa aikana Peräpohjolassa oli täysin tutustunut suomalaiseen väestöön, lausuu: *»Olen monissa kokouksissa ja istunnoissa, joita minulla on ollut tämän seudun väestön kanssa, luullut joutuneeni supisuomalaiseen paikkakuntaan. Suomalaiset kasvonpiirteet astuvat kaikkialla silmiäni eteen.»*

Siis hänelle kävi aivan kuin minulle. Maaherran silmät ja minun silmäni näkevät suomalaisia piirteitä kaikkialla. Kun kerran ruotsalainen maaherra on tehnyt samanlaisen huomion kuin minä, suomalainen, tuskinpa silloin enää kaivataan muuta todistusta.

Mutta tämä suomalainen asutus on ulottunut vieläkin etelämmäksi. Siellä on Vänerin länsirannalla Dalsland, jonka metsät ovat myöskin suomalaisten perkaamia. Ruotsalainen tutkija L. Borgström kertoo, että siellä puhuttiin 1840-luvulla »kasrågista», joka on

Järnskogin kirkolla.

suomea. Jusleniuksen vanhasta sanakirjasta hän haki selityksen tälle oudolle sanalle ja löysi sanan »kasa» = läjä. Hän ei sattunut löytämään kaski-sanaa, joka paremmin selittäisi asian. Kasråg = kaskiruis.

Tuli sunnuntai. Ajettiin pastorin kanssa kirkkoon. Rupesin tutkimaan kirkkomiesten naamoja. Katselin heitä maaherran silmillä. Kiersin kirkkoa kuin koira ketun luolaa. Pastori koputtaa minut sisälle sakaristoon. Siellä kirkkoväärti sanoo:

— Täällä aivan lähellä asuu suomalainen!

— Näyttäkää! Missä?

Hän saattoi kädellään näyttää taloa, missä se suomalainen asui. — Läksin harppaamaan suomalaisen huvilaan kiivain askelin. Häpesinkin hieman innostutani, kun huomasin, että hikikarpalot tippuivat otsaltani. »Kantänka». Suomalainen! Eiväthän ne nyt niin harvinaisia olentoja ole, että niiden saavuttamiseksi tarvitsee hypätä itsensä hieken.

Tervehdin suomalaista suomeksi. Ei ilmettäkään ymmärtämisestä. Selitin ruotsiksi tuloni syyn.

»Suomalainen» oli liikemies Ivar E. Aronsson, joka yhdeksännessä polvessa periytyi siirtolaisesta Anders Simonssonista. Mikä hänen suomalainen sukunimensä oli, sitä ei nykyinen jäsen enää tuntenut. Gottlund arvelee, että se oli joko Juntunen tai Lautiainen. Mutta eihän se suku ole enää moneen polveen osannut suomea. Miksi heitä siis sanotaan vielä nytkin »suomalaisiksi»? Miksi ruotsalaiset sanovat heitä suomalaisiksi, vaikka he puhuvat yksinomaan ja yhtä hyvin ruotsia kuin ruotsalaisetkin, asuvat samalla tavalla, ovat samalla tavalla puetut ja ovat samannäköisiäkin kuin ympäristön asukkaat. Niin, mene tiedä! Eikä nimeä »suomalainen» suinkaan ole halventavassa mielessä käytetty. He nimittävät itsekin itseään »suomalaisiksi», vaikka eivät edes enää osaa laskusanojakaan suomeksi. Kummallista suomalaista sitkeyttä ja itsepäisyyttä!

Aronsson oli varakas liikemies, asui komeassa huvilassa, kaikkea muuta kuin savupirtissä. Jos ei hän kieleltään ollutkaan enää suomalainen, niin mieleltään hän sitä ainakin oli. Toi heti esille tuohisen salkun, ihanaa tekoa, ties monenko sadan vuoden vanhan, ja siinä hänellä oli vanhat asiapaperit säilyssä. Vedettiin ne esille. Heti ensimmäisessä paperissa oli Gottlundin nimikirjoitus nähtävänä. Gottlund oli kopioinut sen Aronssonin isoisän isoisälle. Siinä sanotaan, että Gustaf Leijonhuvud oli antanut Anders Simonssonille matkalupakirjeen vuonna 1637. Antti oli raivannut Glavan metsiin ensimmäisen asuntonsa Mörtnäsiin. Oli saanut sille kiinnekirjan, ja suku oli asunut siinä yhdeksässä polvessa. Aronsson oli muuttanut pois metsistä, sillä liikemiehenä hänen piti asua lähempänä ihmisvilinää.

Gottlund päiväkirjoissaan mainitsee tämän tapauksen. Hän luettelee viisi polvea. Vanhalla Mörtnäsin isännällä oli kaksitoista lasta, ja hänelle oli jo v. 1821 synty-

nyt pojanpoika, liikemies Aronssonin mahdollinen isoisä. Siis tämä pojanpoika seitsemäs polvi ja Aronsson yhdeksäs. Mutta tämä Aronssonin isoisän isoisä ei enää osannut sanaakaan suomea, vaikka hänen isänsä aikana olivat kaikki ihmiset Glavan metsissä puhuneet suomea. Siis vuoden 1750 paikkeilla. Noin satakolmekymmentä vuotta sitten suomenkielen taito sammui näiltä tienoilta, mutta nytkin jälkeläisiä sanotaan »suomalaisiksi». Todellakin ihmeellistä!

Liikemies Aronsson pyysi minua kirjoittamaan nimeni Gottlundin nimen alle. Estelin aluksi, mutta otin vihdoin itselleni tämän kunnian.

Aronsson mainitsi, että siellä lähellä asui toinen suomalainen, erään verstaan omistaja. Sinne hän vei minut. Mies oli valvonut juhannusaattoyön ja makasi kuin tukki verstaan ullakkohuoneessa. Kivitettiin miehen ikkunaa ja huudettiin: »Täällä on suomalainen!» Vihdoin pisti ikkunasta uninen pää ulos, ja mitä rotupuhdainta ruotsalainen naama pilkisti esille. Hän oli vieläkin »suomalaisempi» kuin Aronsson. Ei tiennyt senkään vertaa kuin Aronsson suomalaisista; ei tiennyt muuta kuin että hän oli »suomalainen». Suomalaisuus tässä muodossa nauratti minua mittaamattomasti. Runeberg laulaa: »och även jag är finne», minäkin olen suomalainen. Parempi suomalainen hän sentään oli kuin Aronsson ja verstaan omistaja. Suomen kiihkoruotsalaiset tahtovat, että Suomen asukkaita yleisellä nimellä sanottaisiin »finländareiksi». Jos tämä tapa pääsisi vallalle, niin silloin Aronsson todellakin olisi puhdas suomalainen, suomalaisempi kuin me Suomessa asuvat. Sillä »finländare» hän ei missään tapauksessa ole. Hän on suomalainen eikä mitään muuta.

Aronssonin rouva oli aito ruotsalainen ulkomuodoltaan, rotupuhdas Klara tai Blenda, mutta, ihme kyllä, myöskin suomalainen. Tässä taas silmät pettivät. Ihmi-

set, jotka eivät tiedä olevansa muuta kuin puh-taita ruotsalaisia, ovat suomalaisten näköisiä, ja taas toiset, jotka tietävät varmasti olevansa suomalaisia, ovat skandinaavisia mallityyppejä. Tällaista sanotaan rotusekoitukseksi.

Se Glavan suomalais-metsä ei ole mikään vähäinen alue. Siihen kuuluu osia 9:stä pitäjästä: Manskog, Brunskog, Elgå, Glava, Järnskog, Karlanda, Silbodäl, Sillerud ja Långserud. Jos kaikilla suomalaisilla perheillä oli 12 lasta, niin äkkiä ne

levisivät kuin heinäsirot Egyptin maalla metsistään ulos laaksoihin ja aikaansaivat sen rotusekoituksen, jonka maaherra Vidmarkin silmät ja minun silmäni näkivät. Mitenkä on käynyt kansan luonteen? Eräs ruotsalainen kirjoittaa: monet metsäkylät ovat ensiksi suomalaisten asumia ja viljelemiä, vaikka heitä ei enää tavata. Mutta väki kuuluu vieläkin osoittavan »en riktig finsk envishet och seghet», aito suomalaista itsepäisyyttä ja sitkeyttä. Eivät muut kuin Jumala tiedä, miten paljon suomalaista verta ja suomalaista luonnetta piilee värmlantilaisissa.

Jumalanpalvelus oli aikoja sitten ohi. Turkasen suomalaiset ryöstivät aina minulta kirkkorauhan. Mutta ruotsalainenhan sanookin: »tjänsten framför gudstjänsten», virkatoimi jumalanpalvelusta tärkeämpi. Minun toimiini kuului vainuta suomalaisuutta Värmlannissa.

Ierikka Oinonen.

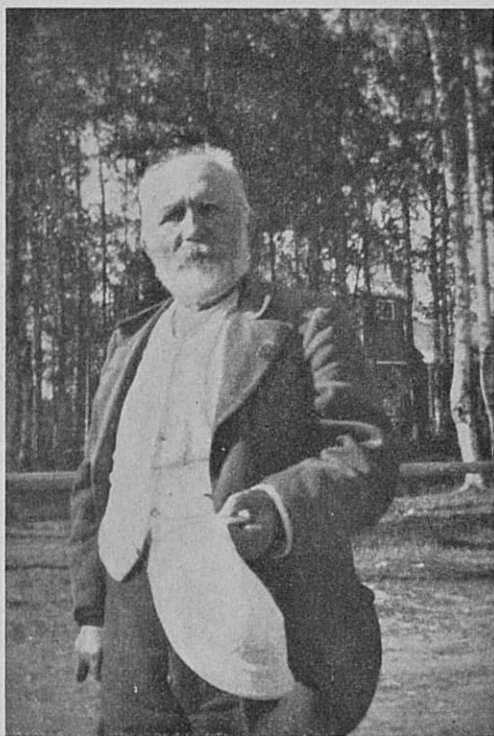
Pastori Persson ajeli autollaan hakemassa minua. Minut löydettiin »suomalaisen», liikemies Aronssonin ja verraanomistajan seurasta.

Glavan suomalaismetsät ovat Värmlannin kauneinta seutua. Täällä on monta järveä, joiden rannat kohoavat usein jyrkästi ylös taivasta kohti, ja korkeimmilla kunnilla asuivat juuri suomalaiset, nuo vanhat Vilhuset — suuri noita — Raatikaiset, Seppäset, Kilpoiset ja Tuppuraiset. Gottlund ihastuksella kertoilee niistä kauniista näköaloista, mitkä avautuivat suomalaisten asunnoilta.

Vähästä olivat ensimmäiset Glavan asukkaat alkaneet. Heillä ei ollut lemmiä metsissään, ainoastaan 50 valkoista vuolta. — Vuohia pidetään vieläkin paikoin Värmlannissa, aivan niinkuin niissä seuduissa Suomessa, mistä enemmistö siirtolaisia lähti, niinkuin Saarijärvellä, Uraisilla j. n. e. — Vasta sitten, kun kiellettiin vuohien hoito, ne kun haaskasivat kasvavaa metsää, täytyi heidän hankkia lemmiä. Pienet olivat rakennuksetkin muutamilla. Eräänkin miehen piti maata tuvassaan nurkasta nurkkaan, muuten hän ei mahtunut pitkälle. Kerrotaan, että muudan tämän metsän asukas lähti siemenrukiita hakemaan Suomesta asti. Arvattavasti hän tahtoi hankkia itselleen taatusti hyvää kaskiruista, peltoruista kun ei antanut hyvää satoa kaskesta. Hän teki matkan Suomeen ja toi sieltä neljännessä parasta halmeruista. Kalliita jyviä. Mutta ehkä hän ne sitten kylvikin niinkuin Mangskogin Laitinen jyvää jyvältä peltoonsa.

Minäkin tein sen huomion, että Värmlannin luonnon-ihanimmat asutukset ovat suomalaisten perustamia. Tai toisin sanoen: suomalaiset asuvat näköalavuorilla, ruotsalaiset tasangoilla ja laaksossa. Ei sentään tarvitse luulla, että suomalaiset hakivat näköalapaikkoja. He vain kapusivat korkealle hallaa ja kosteutta pakoon. Niin usein juohtuivat mieleeni savolaiset mäki-asutukset,

Parkuinmäki Rantasalmella, Uuhimäki Kuopiossa ja Haapamäki Karttulassa, kun näin näitä Pahkamäkiä ja Kusiaismäkiä Värmlannissa. Pellot Värmlannissa olivat vain pienempiä kuin Savon mäkilöillä.

Suomalainen.

Virallisten tietojen mukaan Värmlannissa on 1,400 järveä. Yltiöpäiset patriootit väittävät niitä olevan 2,100. Joka tapauksessa Värmlantikin on tuhansien järvien maa aivan kuin Suomikin. Olisikohan tämäkin seikka houkutellut suomalaisia Värmlantiin? Varmasti. Luonto Värmlannissa tuntui siirtolaisista niin

tutulta, niin kodikkaalta. Järvet vain olivat pienempiä ja vuoret hiukan korkeampia, ja saaria oli vähemmän. Mutta talojen edustalle näkyi aina jokin järvi tai joki tai koski, ja vastaiselta mäeltä paistoivat toisen talon ahot ja pellot. Ja iltoilla voi istua kyyhöttää venees-

Rouva Puntainen.

sään ja onkia ratokseen tummia Värmlannin ahvenia. Siis oli kaikkea, mitä suomalainen viihtyäkseen vaatii. — —

Juhannuksen jälkeisenä päivänä lähdettiin liikkeelle Järnskogin pappilasta; pastori oli kulettajana, hänen vieressään istui kirjailija Fredrik Persson ja perällä istuin minä. Näin alkuasukkaitten silmistä, että kaikki luulivat minua auton omistajaksi. Perssonit ovat savolaisen tapaan hintelää tekoa.

Kulettiin pappilasta pappilaan, körö, körö, kirkkoon, kirkosta kirkkoon, ensin Köölaan, sitten Charlotenbergiin ja Gunnarskogiin. Gunnarskogin pitäjä on luonnonihana kolkka Värmlantia. Sen pappila ja kirkko ovat näköalamäillä, niinkuin olla pitää savolaisessa asutuksessa. Pappilassa otettiin ystävällisesti vastaan, ja siellä oli muitakin vieraita, niinkuin pappilassa aina on.

Gunnarskogista sanovat lähdekirjat, että se on suurimmaksi osaksi suomalaista asutusta. Suupuheitten mukaan se on kauttaaltaan suomalaista. Sieltä on kotoisin kirjailija Fredrik Persson ja hänen veljensä pastori, minun matkatoverini. Kulettiin heidän sukutalonsa *ohitse*. Kun lapsuudenkoti joutuu toiselle, niin sen mieluummin kaartaa kuin ajaa sen tanhuville. Olen tavannut toisenkin Gunnarskogin asukkaan, erään mahtavan rouvan, mahtavan sekä varallisuutensa ja sivistyksensä että ulkomuotonsa puolesta. Taas ilmetty skändinaavi sukuperästään huolimatta. Kolme kyynärää pitkä, sitä mukaa lavea ja mielipiteiltään avarinta laatua. Omintakeinen persoonallisuus. Hän väitti varmasti:

— Kaikki Gunnarskogin asukkaat ovat suomalaisia, niin minäkin. Isäni kuva on siitä todistuksena. Hän oli prikulleen japanilaisen amiraali Togon näköinen. (Han liknade si så där på pricken amiral Togo.)

Hän kehui tällä isoisällään ja oli ylpeä hänestä. Suomalainen Togo tai hänen poikansa oli talollisesta muuttunut mahtavaksi tehtaan pomoksi. Mutta vielä sittenkin hänessä elivät suomalaisen tavat. Patruuna pakotti molemmat tyttärensä aina kantamaan puukkoa vyöllään. Sen piti roikkua selän takana. Tytöt eivät saaneet astua metsään ilman puukkoa. Sattui kerran mustalaisakka tulemaan metsässä vastaan. Nuori tyttö piilotti puukkoveitsensä hihaansa, mutta akka oli sen huomannut ja sanoa tokaisi:

Laulajatar D. Brodin, suomalaista perua.

— Du ä' finska, sinä olet suomalainen.

— Ja då, de' ä' ja', niin olenkin.

Puukko ja suomalainen, kaksi sukulaiskäsitettä. Ruotsalaiset sanovatkin puukkoa suomalaisten »vapahtajaksi».

Kaikki värmlantilaiset naiset ovat erinomaisia kertojia, niin rouva väitti. Selma Lagerlöfin maine on vain siinä, että hän nämä kertomukset on pannut paperille. Tätä en oikein ottanut us-

koakseni. Myönsin kyllä, että savolaisten akkojen suusta minäkin olen kuullut kaikkein kiintoisimmat elämäkerrat ja että Juhani Aho on paljon heiltä oppinut. Mutta kun Selma Lagerlöf on kertomuksillaan pukeutunut koko Värmlannin runohuntuihin ja Aho Lastuillaan tehnyt saman Suomen metsille, niin tarvitaan siihen muutakin kuin pelkkää akkojen kertomusten jäljentämistä.

Sata vuotta sitten oli Gunnarskogissa vielä paljon suomea puhuvia, nyt ei ketään. Minun oli kovin vaikea saada Perssonin veljeksiä lausumaan Aho-sanaa oikein. He sanoivat Ahoo tai Aaho, harvoin Aho. Se oli heistä vaikea lausuttava. Varmasti he nyt taas ovat unohtaneet sen oikean lausumisen. Tuo mahtava Gunnarskogin rouva sanoi aina Iimatra ja Hiivalo,

ja Punkaharjua hän ei yrittänytkään lausua. Punkaharjun lausuminen oli hänelle ylivoimainen tehtävä. Vaikka olikin suomalainen, Togon jälkeläinen.

Siinä aivan Gunnarskogin kaakkoispuolella sijaitsee pieni Mangskogin pitäjä, jonka ensimmäisiä asukkaita oli Hokkanen. Siitä nimi Hockbärgen Mangskogin metsissä. Tästä metsästä lähti eräs Kailanen opin alalle. — Hämmästyttävästi kuvasta päättäen kirjailija Fredrik Perssonin näköinen. — Erinomaisen hyväpäisenä miehenä hän ponnistihe kaikenlaisten vaikeuksien läpi, jotka vanhempien köyhyys aiheutti, huomattuun asemaan etnografisena tutkijana. Hän samosi läpi suomalaismetsien ja keräili esineitä Nordiska Museet'iin, jonka amanuenssina ja Skansenin kulttuurihistoriallisen osaston intendenttinä hän toimi kuolemaansa saakka. Nils Keyland, jonka nimen hän oli muodostanut sukunimestään Kailasesta, oli myöskin etevä kirjailija ja runoilija. Karlstadin tuomiorovasti C. V. Bromander, joka myöskin on tutkinut suomalaisia sukuja Fryksänden seutuvilla, on kirjoittanut hänestä ylistävän elämäkerran. Keylandin äkillinen kuolema 7. 7. 1924 merkitsi suurta tappiota Värmlannin historian tutkijoiden riveissä.

Bogen.

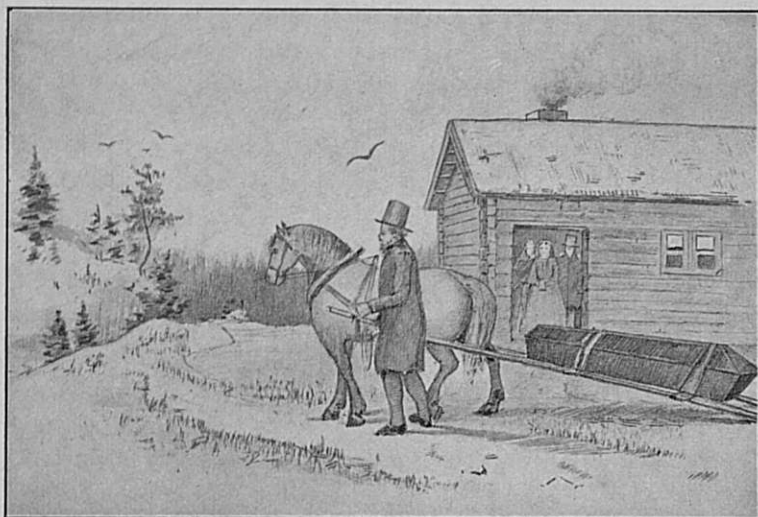
Bogenin pieni pitäjä sijaitsee aivan Norjan rajalla, korkeitten tunturien, rämeitten ja kivikoiden keskellä. Siellä täällä on jokunen talo. Ei laaksoissa, vaan »korkeilla rinteillä». Maantienkin on pakko kavuta vuorille, vaikka ruotsalaiset ovat parhaimpansa mukaan koettaneet vältellä tätä. Maantiet suomalaismetsissä ovat uusia, ja ne on vedetty laaksojen pohjia myöten.

Pitäjän ensimmäinen pappi J. M. Vessman antaa olostaan tässä seurakunnassa vv. 1849—1858 hyvin tarkkoja ja eloisia kuvauksia, suomalaisten silloiselle elämälle sangen kuvaavia.

Pappi ja hänen rouvansa kapusivat tunturien yli ja rämpivät soita myöten, sillä ainoatakaan tietä ei vionyt siihen aikaan Bogeniin. Pappilaksi oli ostettu kaksi pienoista suomalaista savupirttiä. Väki oli suurimmalta osaltaan suomea puhuvaa. Sekin ruotsi, minkä he osasivat, oli kovin heikkoa ja murteellista.

Kovia olivat bogenilaiset siihen aikaan viinan juojia, pappi Vessman taas ankara raittiusmies. — Siis Gösta Berlingin malli hänen ensi vuosiltaan.

Kerran tuli papin renki sisään täydessä huitturissa. Pappi moitti häntä ankarasti. Renki kielsi juopuneitten tavalliseen tapaan olevansa humalassa. Mutta eihän Vessmanin tapainen mies tähän tyytynyt, vaan veti tillikan rengilleen, niin että tämä kaatui maahan.

Purilailla hautaan.

— Elä sinä, perkeleen pappi, pieksä minua, minä en vielä koskaan ole keltään saanut selkääni, karjui renki.

— Vai et! Tästä saat yhden lisää, toisen lisää, kolmannen lisää, vastasi pappi ja pieksi häntä oikein olkansa takaa. Pieksettyään rengin aivan mureaksi kysyi Vessman, mistä renki oli saanut viinaksia. Nyt renki tunnusti.

— Tuolla kirkon ympärillä pensaikossa lymyy joka sunnuntai viinakauppiaita, joilta saa ostaa ilolientä mitä myöten tahansa.

— Muista, että tämä oli laitimmainen kerta, kun sinä humalassa olet. Korjaa nyt luusi tuvan sänkyyn, jatkoi pappi.

Mutta tästä oli seurauksena, että pappi Vessman joka sunnuntai-aamu ennen jumalanpalvelusta kiersi kaikki kirkon pensaikot ryhmysauva kädessään, ja missä pirtukauppiaan tapasi, siinä syntyi armoton selkäsauna.

— Siis ilmetty Gösta Berling.

Vessman oli ei ainoastaan ankara tapojen puhdistaja, vaan myöskin aina aulis neuvomaan suomalaisille uusia viljelystapoja ja taloudellisesti tuottavia yrityksiä. Hän kehoitti heitä muokkaamaan ruisvainioita mökkiensä ympärille, sillä tähän asti he olivat vain kylväneet kuroja kaskiinsa kivien rakoon. Hän ja hänen rouvansa ottivat vastaan suomalaisilta kaikenlaisia käsityötuotteita ja myivät niitä huutokaupalla Arvikan torilla ja Etelä-Ruotsissa, jossa puutavarat olivat hyvässä hinnassa. Jauholla ja tupakalla maksettiin suomalaisille heidän käsityöstään. Papin rouvasta tuli seutukunnan äiti, johon aina turvaututtiin hädän tullen ja neuvon tarpeessa.

Mutta ankanan tehtaanpatruunan, Mitanderin, edessä Vessman oli avuton. Juuri Mitander oli kutsunut papin seurakuntaan patronaattioikeuden nojalla. Samainen Mitander avusti kirkon rakentamista. Häntä vastaan ei Vessman uskaltanut nousta silloin, kun tämä julmasti kohteli suomalaisia. Päinvastoin hän asettui Mitanderin puolelle. Hän väitti, että niin kauan kuin tehdas on käynnissä, niin kauan saa suomalainen rahvas tuloja. Kun tehdas seisauttaa käyntinsä, samalla suomalaiset taas vajoavat avuttomuuteensa. Voi olla tottakin, mutta eivät suomalaiset sitä sillä tavalla arvioineet.

Mitander oli tosin avustanut kirkon rakentamista, oli rakennuttanut ensimmäisen maantien Bogeniin, mutta kyllä suomalaiset, vapaat metsäläiset, saivat tuntea, kuka patruuna oli. Hän vaati heitä kaikkia polttamaan hiiliä tehtaan tarpeiksi. Suomalaiset kieltäytyivät sitä tekemästä. Sen enempää häikäilemättä, hurjiin asetuksiin nojaten, Mitander tuomitutti niskoittelevien suomalaisten mökit revittäviksi. Lautamiesten läsnäollessa tuomio pantiin täytäntöön. Mökit revittiin asukasten silmien edessä. Akat voihkivat ja

valittivat, miehet kiristivät hampaitaan. Mutta eihän siinä mikään auttanut. Viattomien ihmisten koti, jonka esi-isät olivat luoneet, hävitettiin armotta maan tasalle, ja asukkaat karkoitettiin metsiin. Vain sen tähden, että eivät suostuneet vapaaehtoisesti tehtaan töihin.

Eräs ruotsalainen lautamies tunnustaa, että hän ei milloinkaan elämässään ole nähnyt mitään niin hirvittävää ja kauheaa kuin se näytelmä oli, johon hän oli pakotettu ottamaan osaa. Oliko kumma, jos irtolaisia syntyi, kun tällä tavalla meneteltiin? Oliko kumma, jos nämä tällä julmalla tavalla kodistaan karkoitettut ihmiset epätoivoisina ja kiukkuisina liittyivät »strykfinnien» pahamaineisiin joukkioihin?

Kun monta tällaista mökkiä oli revitty, suostuivat suomalaiset vihdoinkin polttamaan hiiliä Mitandersforsin tehtaan tarpeiksi. Näin kertoo asiapaperi kylmästi.

Häädetäänhän nykyäänkin ihmisiä pois sekä kaupunginkortteereista että maaseudulla. Mutta eihän sentään rakennuksia revitä maahan, kun tahdotaan rangaista ihmisiä, jotka eivät mitään pahaa ole tehneet. Oli syy mikä oli, en luule, että ihmisten häätäminen asunnoistaan on mikään mieluisa näky. Yhdyn ruotsalaiseen lautamieheen. Täytyy olla Mitanderin sydän pannakseen sellaista täytäntöön. — Ihmiset väittävätkin, että Mitander olisi ollut Selma Lagerlöfillä mallina, kun hän kuvasi ilkeää Sintramia.

Mutta tekihän se Mitander hyvääkin, tai oikeastaan hänen lähin miehensä, tehtaan johtaja. Rakennettiinhan tiet ja kirkko tehtaan avustuksella. — Tehdas on aivan Norjan rajalla, jokunen kilometri kirkolta.

Kun Vessman tuli seurakuntaansa, ei kirkko vielä ollut valmis. Hän saarnaili aluksi savupirteissä. Mutta joulukuksi v. 1850 tai v. 1851 saatiin kirkko tehtaan avulla

tilapäisesti käyttökuntoon. Päätettiin viettää tätä tapausta oikein suurenmoisesti. Ja ajoissa ryhdyttiin valmistuksiin.

Pastorska käski »akkojen» valmistaa kynttilöitä jouluaamuksi kirkkoon. Mutta akat toivat tukuttain

Kähkösen poika.

talia pastorskalle ja sanoivat, että neuvo sinä, miten niitä tehdään. Emme ole koskaan tehneet kynttilöitä. Pareitähän me aina olemme polttaneet.

Ei muuta kuin lähettää mies tuomaan Arvikasta talikynttilän sydämiä. Pastorska opetti akoille, miten sydämet kastettiin kiehuvaan taliin ja mitenkä niistä vähitellen paisui pulleita kynttilöitä. — Vasta vuonna

1851 siis Bogenin asukkaat oppivat talikynttilöitä valmistamaan. Siihen asti olivat tulleet toimeen päreitten avulla.

Tuli sitten se siunattu jouluaamu. Jo klo 3 yöllä saapuivat ensimmäiset jouluvieraat. Kaikilla oli suuret päresoihdut käsissään. Olipa muutamalla joukolla 12 soihtua mukanaan. Koko pappilan mäki ja kirkonmäki oli kirkkaan ilotulituksen valaisema. Papin väki säikähti eikä saanut unen rahtuakaan silmiinsä. Päre-soihdut valaisivat heidänkin asuinrakennuksensa ilmi-kirkkaiksi.

Klo 7:n aikaan Vessman lähti kirkkoon jumalanpalvelusta pitämään. Mutta nyt oli jo kirkkoväen juhlatuuli kohonnut yli äyräittensä. Asiapaperi sanoo: Pitkän matkan takia ja kovaa pakkasta vastaan sekä juhlan koristukseksi oli väki ottanut runsaasti viinaa mukaansa. Kirkosta kuului hirvittävä mökä. »Hei hulipit!» »Hui hai, Rupsan pojat, ruukiss' on joulu.» »Hei sylenpituisia haukia» ja sentapaisia huutoja kuului humaltuneen joulurahvaan suusta.

Eihän Vessman voinut hillitä näitä seurakuntalaisiaan enää ryhmysauvallaan. Hän valitsi 12 miestä, arvokkainta ja selvintä koko kirkkomiesjoukosta, ja pyysi heitä avaamaan hänelle tietä humaltuneen kirkkoväen läpi. Niinkuin Åke Tott, kuninkaan lumiaura, avasi tietä Kustaa II Aadolfille vihollisjoukon läpi, niin nämä kaksitoista luottamusmiestä mukiloiden ja mäiskien pahimpia huutajia saivat niin paljon uraa aukaistuksi, että pappi mahtui kirkkoonsa. Päästyään kuoriin hän seisautui pöydän ulkopuolelle ja rupesi nuhtelemaan kansaa. Hän jatkoi tätä 1½ tuntia ja väitti jälkepäin, ettei hän koskaan muulloin ole ollut niin kaunopuheinen. Vessman neuvoi seurakuntalaisiaan, joista moni ei koskaan ollut käynyt jumalanpalveluksessa (hämmästyttävä uutinen?), että ei kirkossa saa

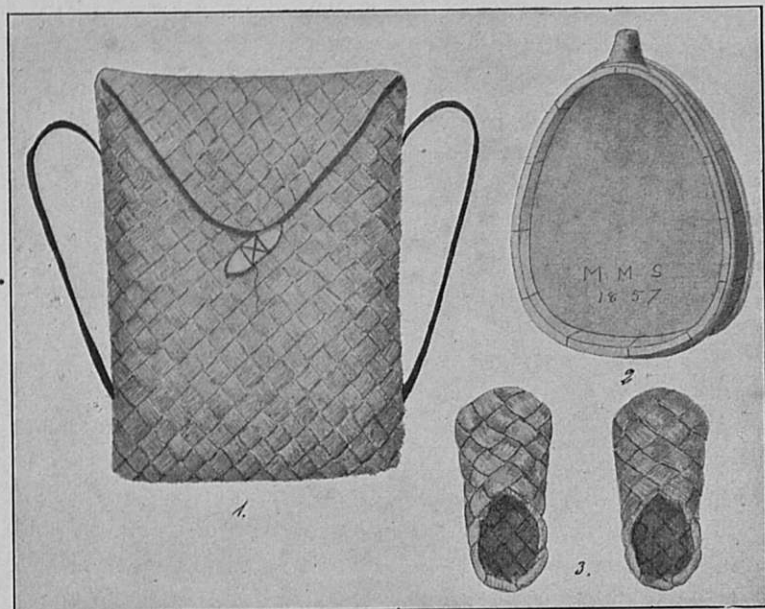
huutaa ja räiskiä kuin Karlstadin markkinoilla. Kirkossa pappi puhuu ja seurakunta pitää suunsa kiinni. Kirkko on pyhä paikka eikä mikään kapakka. Kirkossa pitää käyttäytyä siivosti. — Kaikki ikuisia totuuksia, mutta Bogenin suomalaisille ja norjalaisille retkuille aivan tuoreita uutuuksia vuonna 1850.

Vähitellen väki rauhoittui, Vessman kapusi saarnastuoliin ja räiskytti sieltä vielä tulta ja tulikiveä laumansa paatuneitten sydämien sulattamiseksi.

Vessman itse väittää, ettei hänen tämän erän perästä enää koskaan tarvinnut moittia seurakuntaansa puuttavasta siivoudesta jumalanpalveluksen aikana. — Eiköhän nyt sentään joskus vielä toistekin? Suomalainenhan on itsepäinen ihminen! — —

Saavuttiin Bogenin kirkkoon. Suntiolta saatiin avain. Suntio ei sanonut osaavansa yhtään suomen sanaa puhua, vaikka oli yli 70 vuoden vanha, siis Vessmanin kastama. Tekeytyikö hän taitamattomaksi? Laskusanat hän sentään osasi. Hänen vanhempansa olivat puhuneet suomea. Ehkä hänen isänsä oli ollut avaamassa papille tietä kirkkoon. Bogenissa ei enää osata puhua suomea, väitti hän, vaikka 70 vuotta sitten Vessman todistaa, että suomi oli puhekielenä kaikilla vanhoilla suomalaisilla. Ajoiko Vessman tillikoillaan ulos suomenkielen niinkuin hän teki viinanhimolle? Gottlund tapasi niinkään Bogenissa suomea puhuvan väestön v. 1821.

Siellä on jonkin matkan päässä kirkolta talo, jonka nimi on Savolax-Tomta, Savon tontti, ei tonttu. Ajettiin sinne, ehkä siellä joku osaisi »huastoo seleeve suomenkieltä». Pieni mökin rähjä. Viljelyksistä tuskin tietoaakaan, niin vähäisiä ne olivat. Ei ollut mökissä kotona muuta kuin vanha ukko, erittäin arvokkaan näköinen, tummatukkainen vanhus. Puhuttelin Savon tonttua suomeksi. Ei vastausta muuta kuin että sanoi

Tuohikulttuuria.

tietävänsä sen olevan suomea. Mies ei enää osannut suomea, mutta vielä elossa oleva isä taisi sitä jonkinverran ja tunki tarkkaan Savon-Tomtan viljelyshistorian. Mutta isäukko asui kaukana täältä, Sunnen pitäjässä, lähellä Selma Lagerlöfin taloa, Märbackaa. Kehoitti minua kaikin mokomin käymään isäukkoa tervehtimässä.

Ukko oli ihmeen ihastuksissaan, kun sai tavata suomalaisen. Minun piti kirjoittaa heti paperille nimeni, arvoni ja yhteiskunnallinen hyötyni. Ei antanut minulle muuten rauhaa. Veti saappaat jalkaansa ja näytti paikan, missä ensimmäinen savupirtti seiso i ja mikä peltotilkku oli ensin raivattu. Ensimmäinen pirtti tietysti oli ollut korkealla rinteellä, tämä uusi vähän alempana. Vei minut saunalleen, joka oli sisäänlämpiävä,

Rupesi juurta jaksain selittämään, miten siinä kylvettiin. Minä estelin häntä sanomalla:

— Turha vaiva, ukko rukka, minä tiedän jo entuudestaan kaiken tämän.

— Niin, meiltä on viisi peninkuormaa lähimpään lääkäriin, meillä pitää olla tämmöinen, sanoi ukko. Saman lauseen hän uusi kolmeen kertaan.

— Oletteko kuullut, kysyin minä, mitä suomalainen sanoo: »jollei sauna ja viina auta, on tauti kuolemaksi».

— Juuri niin, meiltä on viisi peninkuormaa j. n. e.

— Syntyvätkö lapset teillä saunoihin?

— Tietysti, tietysti, siellä ne syntyvät paljon tuskattomammin kuin lääkäreiden lasareteissa. Meiltä on viisi peninkuormaa j. n. e.

Petrus Nordmann kertoo saaneensa suomalaisen kantajan, vanhan ukon, näiltä seuduin, joka ankarasti valitteli uuden ajan veltostuneita tapoja. Hänen taakkansa oli niin raskas, ettei moni nuori mies olisi sitä jaksanut viedä perille. Vanha kantaja mainitsi, että hänenkin poikansa jo kaksi kertaa oli kääntynyt lääkärin puoleen taudin sattuessa, pitäen sitä hirvittävänä rappautumisen merkinä. Hän itse oli aina parantunut saunassa.

Savon tonttu oli ehkä myöskin Vessmanin kastama. Ehkäpä Bogenissa oli ollut raittiita pappeja, jotka hoitivat tehtäviään jäntevämmin kuin juoppopapit. Gottlund nimittäin mainitsee, että papit enemmän huolehtivat ruotsinkielen opettamisesta kuin sielunhoidosta. Bogenista on suomenkieli jo ehkä lopen kuollut.

Bogenin nykyinen pappila oli loistokunnossa. Ei merkkiäkään vanhasta savupirtistä. Nuori pastori on Taalainmaalta kotoisin, hyvin kätevä ja käytännöllinen mies. Hän on johtanut mahtavalta tunturilta, joka äkkijyrkkänä nousee pappilan maalta hujmaavaan

korkeuteen, vesijohdon kaikkiin rakennuksiin. Sitäpaitsi hänellä on puutarhassaan suihkulähde; hiekkakäytävät huolestuttavan hyvässä kunnossa, ja nimetön rakennus prameilee erään kunnan harjalla ihan kuin

Postinkulettaja Puntainen.

vanha kreikkalainen temppeli. Sellaisessa luulen Ateenan kuuluisan kuninkaan Perikleen muinoin istuneen. Kun lukee Vessmanin kertomuksen pappilan alkuperäisestä ulkomuodosta, niin todellakin hämmästyä. »Temppeliä» siellä ei mainita olleen ensinkään.

Mutta Vessmanin ryhmysauva on raivannut tietä jälkeentuleville papeille. Niille jää aikaa puutarhan-

hoitoonkin; Bogenin asukkaat ovat nykyään jumalaa-pelkääväistä väkeä.

Savon tonttu kun sai kuulla, että pastori Persson omisti auton, jolla kuljimme, antautui heti uskonnollisiin keskusteluihin ja tuomitsi ankarasti nykyajan uskonnottomuuden.

Siitä myöskin huomasin, että hän oli savolaista sukujuurta.

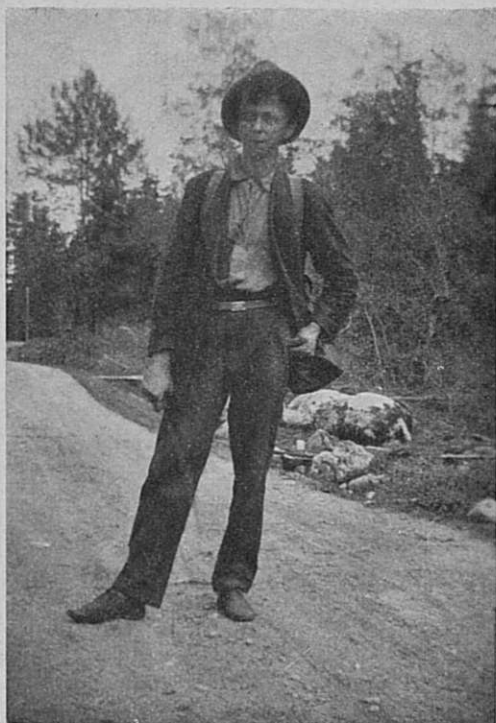
Gräsmark.

Ajettiin Bogenista yli korkean suomalaismetsän Gräsmarkin kirkolle. Näillä seuduin oli ennen muinoin, ehkä vielä nytkin, tuntureilla majoja, joissa kesillä tyttöset paimensivat ja lypsivät lehmiään rehevillä luonnonniityillä. Kulettiin ohi vanhojen ja uusien tehtaitten, joita oli suurten vesiputousten kohdille rakennettu. Saavuttiin Gräsmarkiin, mutta ei menty tällä kertaa pappilaan. Yövyttiin hotelliin.

Heti tutkin hotellin autonkulettajalta, mitä rotua hän oli. Tietysti suomalainen. Suomalaisia kuului olevan paljon, mutta suomea ei kukaan enää taitanut Gräsmarkissa. Sata vuotta sitten tapasi Gottlund miehen täällä, joka ei osannut puhua yhtään ruotsin sanaa. Nyt taas ei kukaan osannut suomen sanaakaan. Minun tutkimuksillani ei ollut mitään työalaa. Silmät vain tekivät työtä.

Istuin Gräsmarkin kirkon ihmeen ihanassa puistossa. Idyllisimpiä kirkkomaita, mitä nähnyt olen. Näköala ei ollut laaja, kuten Gunnarskogin kirkolta, mutta leppoisan ihana. Kirkko on niemellä, tasaisella kunnaalla, ja kaunis pikku järvi kiertää sen rantoja. Tuuhea lehto ympäröi vanhaa kivikirkkoa, joka sisältää paljon nähtävyyksiä. Siinä istuessani penkillä kulkee sivuitseni ilmetty amiraali Togo. Täysi japanilainen, niin piirteiltään kaukaisen idän mies, että kerrassaan hämmäs-

tyin. Karkasin pystyyn penkiltäni ja aloin tutkia. Tietysti mies oli suomalaista sukua. Mutta mistä tuo musta, suora tukka ja ruskeanharmaa iho? Ei sellaisia Suomessa tavata. Minä koetin udella, oliko hänen suvus-

Musta suomalainen.

saan vallonilaisia jäseniä. — Värmlannin tehtaisiin haettiin muinoin Belgiasta taitavia seppiä, jotka ovat sekaantuneet sekä ruotsalaisiin että suomalaisiin. Tästä mustatukkaisesta ja tummaihoisesta sekarodusta ruotsalaiset ovat saaneet sen harhakäsityksen, että suomalaiset ovat mustasilmäisiä. Suomalaisethan ovat miltei järjestään vaaleasilmäisiä, joskaan eivät aina

sinisilmäisiä. — Ei mies tiennyt, oliko hänessä valloilaista verta, sen vain tiesi, että oli suomalaista. Nyt ymmärrän tuon pulskan rouvan puheen isästään, joka oli japanilaisen näköinen. Valloni ja suomalainen voivat saada japanilaisten näköisiä jälkeläisiä. Mustalaisista taas ja suomalaisista tulee italialaisten näköisiä, kähärätukkaisia lapsia. Sellaisen näin ja kuvasin Röjdforsissa. Jos mies ei tiennytkään valloilaisesta verestään, niin saattaahan se olla sukusalaisuus. Sellaisia on paljon Värmlannissa niinkuin muuallakin.

Gottlundilla on pitkiä kertomuksia Gräsmarkin suomalaisista ajoilta, jolloin he vielä puhuivat suomea. Seuraava juttu on kuvaava suomalaisten kaupoille ja elämälle Karlstadin markkinoilla. Painatan sen tähän osaksi Gottlundin omin sanoin ja kirjoitustavoin:

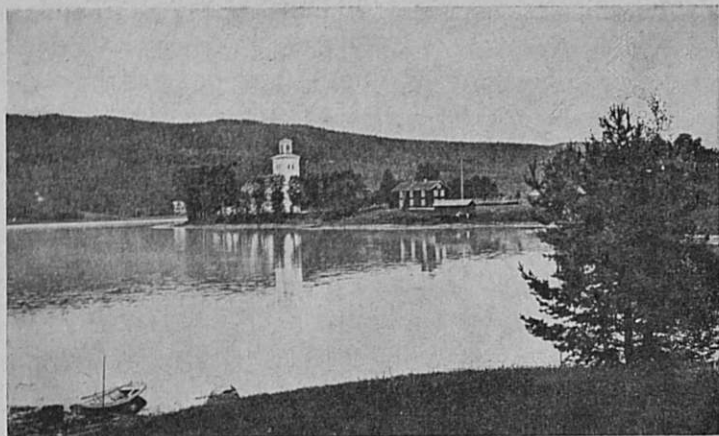
»Minä tapasin tänä päivänä yx jouko muita suomalaisia, jotka olivat Gräsmarkin seurakunnasta kotoisi, niitä olivat toista kymmentä miestä, akkoja ja tyttöjä joukossa, ne puhuivat kaik hyväst suomen kieltä. Niillä oli tuohia kaupaks, suuret suunnattomat kuormat, siinä ne makaisivat ja elivät, yöllä ne makaisivat tuohiloihin päällä että ei kukaan piti niitä varastoo, päivällä yx elli kax miestä aina piti vahtia niihin ylitse. Se näytti minusta yx aivan hyvä ja kunniallinen kansa, ne puhuivat kovast minun kanssa suomea. Kun minä iltasilla taas kävin heitä kahtelemassa ja siinä seistiin, niin tuli yx suuri kapina, vahtimiehet ovat ottaneet yhen humalan suomenmiehen käsihin ja rupesivat viemään häntä arestiin. Ne toiset miehet hyppäsivät samassa kätteen, sanoivat, että se ei mitään ole tehnyt, ja että ne vastoivat hänen eistään. Vaan ei se auta, akat ja tytöt hyppäsivät sinne, huusivat ja viskailivat vahtimiehet, joita ne pitelivät käsipuolista ja vaatteista. Sillä tavalla se nousi suuri kapina, miehet uhkaisivat ja

oisi tahtoneet toisia avuksi. Minä mänin sinne ja käskein heitä laskemaan miestä, vaan ei ne ottivat korviin, mitä minä sanoin. Mutta koska ne ei jaxo viijä miehiä (niitä oli 3 taih 4) niin ne laskivat häntä irti, sen sanan päälle, että minä mänin takauheen hänen eistä, ja lupasin männä fiskaalin luoxe puhumaan siitä asiasta. Suomalaiset, erinomattain akat, heittivät minulle monta kiihosta ja kostjunalata ja siunaisivat minua. Sillä ilman sitä, että mies kaikin vähin oisi saanut 10 riikintaalerin sakko, niin se olisi viivytännä heijän kotiinlähtö, sillä ne olivat huomen aamuna pois mänemässä.»

Todellakin »yx aivan hyvä ja kunniallinen kansa», joka ei jättänyt toveriaan oljille. Gottlund oli yhtä etevä riidan rakentaja kuin riidan sovittajakin monilta Mikkelin markkinoilta. Hän jurnutti poliisikamarissa kauan aikaa komisaariuksen ja vahtimiesten kanssa. Gottlund puhui kauniisti tuosta köyhästä kansasta, joka peninkuormien päästä kerran kesässä tulee markkinoille. Onko silloin ihme, että ne tavaransa myytyään ottavat pienen humalan. Sitäpaitsi herrat usein ovat paljon enemmän huitturissa, mutta ei niitä viedä putkaan. Ja mieshän oli omassa kodissaan, kun hän vahti kuormiaan. »Juuri tämä oli hänen kotisa, ei heillä oli oikeus ottaa ketään omasta pihasta, kortelista eli omaisesta» (omaisten luota).

Huolimatta Gottlundin kaunopuheisuudesta eivät vahtimiehet hellittäneet irti miestä. Gottlundin itsepäisyys on kuulu. Hän ei jätä asiaa, vaan menee viskaali Vikanderin luo. Hänelle Gottlund pitää suuren luennon lain oikeasta tulkitsemisesta, »kuinka laki vasta silloin on elävä ja oikia, kuin se tajjolla ja ymmärryksellä ruukataan». Viskaali lupasi antaa miehelle anteeksi oman osansa sakosta. Gottlund ei siihenkään suostu. Hän inttää, kunnes koko sakko annetaan anteeksi. Humalainen laskettiin vapaaksi, ja Gräsmarkin

Gräsmarkin kirkko.

20-henkinen joukko riemuitsi. Gottlund sanoo: »suomalaiset kiittivät minua tästä kovin ja tytöt oikein likistivät. Muutoin nekin akat ja tytöt oli vähän ryyppäneet, että ne olivat niin sukkamieliset» (rakastavaiset). Vikanderin hyvyyden Gottlund palkitsi seuraavalla rakkaudentyöllä: »Minä vein häntä sen eistä Habichtin Vårdshusiin, minä annoin hänelle yhden lasin Bischofi, joka maxo 4. R. 24 B.»

Näin Gottlund kukisti Karlstadin kapinan.

Gräsmarkin suomalaiset väittivät, että Gottlund »puhui enemmän kirjan perästä kuin hyö». Sitä lukija edelläolevan otteen luettuana saa itse arvostella.

Gottlund kolusi kaikki Gräsmarkin suomalaiskylät. Hän tapasi siellä Kinnusia, Hakkaraisia, Ronkasia ja Kukkosia. Kukkosista hän paljon puhuu. Ne olivat eteviä, mutta itsepäisiä, yksi Kukkonen oli antautunut luku-uralle. Saunoissa kylpivät kaikki yhdessä, ukot, akat, pojat ja tyttäret. Soudellessaan siellä järvillä kuuli Gottlund ranta-asukkaitten soittelevan suomalaisia paimenlauluja.

Kuvaava kertomus Gottlundilla on myöskin ehtoollisjumalanpalveluksesta Gräsmarkin kirkossa. Pappi, nuori mies, noin 23—25-vuotias, oli onneton »juomarratti». — Tässä taas Gösta Berling. — Hän oli niin heikkona kirkossa, ettei mitenkään tahtonut saada ehtoollista jaetuksi. Kädet tutisivat ja mies vapisi kuin haavan lehti. Hän ei »jaksanut pitää talrekkia ja pikaria kätessään, vaan pani se alttarin kranssin päälle ja toisinaan piteli kättänsä päähänsä vastaan». Oli tavattoman paljon ehtoollisvieraita. Kävivätkö ne syömässä ja juomassa talrekista ja pikarista alttarin kranssin päältä, se ei käy selville Gottlundin pape-reista. Kun pappi tuli alttarilta, oli hän kerrassaan lamassa. Lukkari tarjosi viiniä ehtoollispikarista, mutta pappi ei suostunut aluksi ryyppäämään. Kun Gottlund huomautti sen tekevän hyvää, ryyppäsi pappi. Nyt lukkari tarjosi ryyppyn Gottlundillekin. — Lukkari oli todellakin valistunut luterilainen. Ei uskonut pyhän hostian legendaan. — Gottlund oli Juvan rovastin poika; hän ei maistanut tippaakaan. Mutta kolmas mies, Kymbsärgin tehtaan patruuna Löfvenhjelms, naukasi myöskin. Siis pienoiset juomakekkerit sakaristossa! Mitäs lukkari teki? Hänellähän oli viinikellarin avaimet.

Koska nyt näin on mainittu vain Gräsmarkin asukkaiden juomatavoista, tahdon kertoa myöskin raittiin historian Gräsmarkin itäisestä suomalaismetsästä.

Suomalaismetsissä tietysti aina kummitteli. Ruotsalaiset niitä karttoivat, mutta uskalsivat sentään niihin pistäytyä ensin rohkaistuaan mieltään pienellä viinaryypyllä. — Ruotsalainen metsämies on jäniksiä ampu-massa. Hän istuu kaatuneen hongan rungolle, ottaa purakkonsa esille ja kulauttaa ryyppyn kaulaansa odotellessaan koirien haukuntaa. Samassa hän äkkää kauniin neitosen lähestyvän samaa honkaa. Neitonen

istuutui hongan toiseen päähän. Metsämies heti huomasi, että neitonen oli yliluonnollinen ilmiö. Hän tiesi, että se oli suomalainen sinipiika. Hänen verensä jäähmettyi ensin, mutta viina antoi rohkeutta. Hän kääntyi neitosen puoleen ystävällisesti hymyillen, ojensi purakkonsa ja sanoi:

— Ryyppääkö mamseli viinaa?

— Ei, kiitoksia paljon, vastasi mamseli ja hävisi tipo tiehensä.

Niin kauniisti ne suomalaiset sinippiat käyttäytyvät! Ne tietävät, että heidän esi-isiensä maassa vallitsee kieltolaki.

Fryken-järvi.

Se on Värmlannin sydän, sen keskus. Klarälven taas on Värmlannin valtimo. Varsinkin on Fryken-järvi nykyisen suomalaisen kansanaineksen keskus, sillä sen pinnalle näkyvät suomalaismetsien harjat sekä idästä että lännestä ja pohjoisesta. Jo aikoja sitten on eräs ruotsalainen lausunut, että ruotsalaista asutusta on vain pyssynkantomatkan laaksoa, ympärillä olevat vuoret ovat suomalaisten. No niin, on sitä sentään parikin hyvää pyssynkantomatkaa, vieläpä uudenaikaisen kiväärin.

Suomalaiselle lukijalle selvenee Fryken-järven kuva, kun sanon, että se on Ruotsin Päijänne. Se suuntautuu pohjoisesta etelään, sitä ympäröivät korkeat vuoret, korkeammat kuin Päijännettä. Sillä on kapea kohta Sunnen kirkon luona. Siinä sillä on kanavan leveys, niin kuin Väaksyn kanavan kohdalla Päijänteen reitillä, ja pohjoisessa päässä sijaitsevat Fryksände ja Torsby, jotka täysin vastaavat Jyväskylää. Fryksänden kohdalla laskee kaksi vesistöä Frykeniin aivan kuin pohjoiset vedet Jyväskylän seuduilla laskevat vetensä Päijänteseen. Nämä vesistöt ne juuri halkaisevat nykyiset suurimmat suomalaismetsät, joissa vielä taidetaan ja ymmärretään suomea. Ne ovat Värmlannin Saarijärven ja Viitasaaren reitit, ja niissä asuukin saarijärveläisten ja viitasaareläisten jälkeläisiä. Fryksänden

Frykenin rannalla.

pitäjä ja siinä sijaitseva mahtava kylä Torsby ovat suomalaisten pääkaupunki Värmlannissa.

Fryken-järvi on 8 peninkulmaa pitkä, Päijänne ynnä Vesijärvi melkein puolta pitempi, 15 peninkulmaa. Päijänne on leveimmästä kohdastaan yli 20 km laaja, Fryken-järvi vain enintään 3 km. Päijänteessä on lukematon joukko saaria, Frykenissä ne ovat helposti lasketut.

Fryken-järvi on lainannut nimensä monelle seudulle ja vielä useammalle suvulle. Etelässä on Fryksta, pohjoisessa Fryksände. Kuuluisin suku tätä nimeä on Fryxell, etevän Sunnen rovastin ja professorin Anders Fryxellin kantama. Suku on laaja. Muita muunnoksia on Frykstedt ja Frychius j. n. e. Ja Selma Lagerlöf on laulanut tämän ihanan järven ja sen asukkaitten mainetta »Lövenin pitkän järven» nimellä. Kun laivalla »Selma Lagerlöf» kulkee vesistöä pitkin, on joka taholla sekä vasemmalla että oikealla hänen kuvaamiaan paikkoja, tosin muutetuilla nimillä. Tuossa on Ekeby (oikea nimi Rottneros), tuossa Bron kirkko (o. n. Sunne), pohjoisessa Björnidet (o. n. Torsby) ja

lukemattomia muita paikkoja. Ei voi liikkua Frykenillä joutumatta todellisuudesta satuun. Niin on tuo suuri runoilijatar voinut valaa sadun ja tarinan heijastusta joka paikkaan, ettei niitä voi nähdä semmoisina kuin ne todellisuudessa ovat. Niitä täytyy pakostakin katsella sadun harson läpi. Moni matkustaa näille seuduille ei katsomaan Rottnerosia vaan Ekebytä, jossa majurska asui ja jossa »Kavaljersflygeln» vielä mahtavana ja suurena prameilee. Niin tehtiin mekin. Poikkesimme vartavasten Rottnerosiin — ei, Ekebyhyn. Vaikka oli kesä ja Fryken-järvi lepäsi rasvatyynenä, näin vain siloista jäätä, susia jäällä, ja Gösta Berlingin pieksämässä hevostaan päästäkseen susia pakoon.

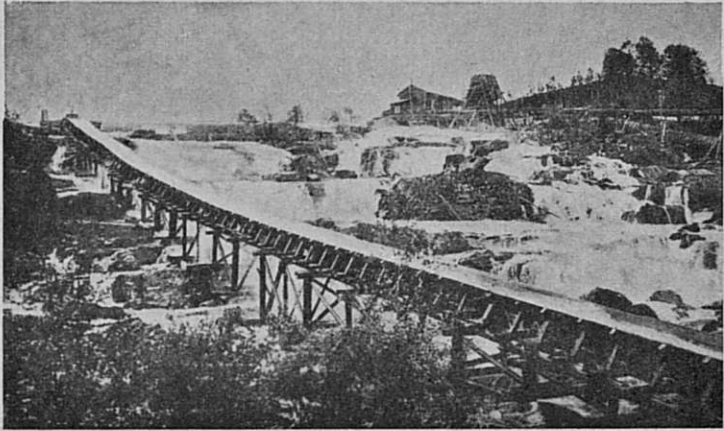
Ekebystä ajoimme Sunnen erinomaisen kauniin, siistin ja hyvin rakennetun kirkonkylän kautta sen vanhalle kirkolle. Hautausmaalla seisoi Valter Runebergin muovailema Anders Fryxellin muistopatsas. Siinä alla oli Sunnen ikivanha pappila, jossa Fryxell kirjoitti laajan Ruotsin historiansa. Olisiko Fryxellin läheinen tutustuminen suomalaismetsien asukkaihin rovastina-oloaikanaan hänessä synnyttänyt sen Suomi-ystävyyden, joka hänen kirjoistaan ilmenee?

Sunnesta ajoimme Märbackaan kirjailijatar Selma Lagerlöfin luo.

Selma Lagerlöfiä tapaamassa hänen kotonaan Mårbackassa.

Hiukan huimasi soittaa Selma Lagerlöfille ja pyytää häneltä lupaa saada tehdä lyhyt visiitti Mårbackaan. Ei muun vuoksi, mutta vain sen tähden, että tiesin koko matkailevan maailman pyrkivän tämän kuuluisan kirjailijattaren tuttavuuteen. Selma Lagerlöf on kuin Rooman paavi. Pyydetään audienssia; saa kuka saa; eivät kaikki saa, yhtä vähän kuin paavinkaan luona.

Soitin siis Mårbackaan. Varattu, vastattiin. Soitin uudelleen ja taas uudelleen. Pyysin puhelinneitiä ilmoittamaan, milloin keskustelut loppuvat, jotta vihdoinkin pääsisin vuorolleni. Tuli vuoroni. Soitin. Jo palvelijatar vastasi ja lupasi kutsua tohtori Lagerlöfin puhelimeen. — »Rikstelefonen avbryter, var så vänlig, stäng luren» (Valtiontelefooni [kaukopuhelu] keskeyttää, olkaa hyvä, sulkekaa), huusi kimakka naisen ääni. Siinä sitä oltiin. Koko maailma soitti Mårbackaan. Olin toivoton, mutta itsepäinen. Toista tuntia reistailtuani pääsin vihdoin kiinni. Tohtori Lagerlöf lupasi ystävällisesti ottaa minut vastaan klo 4 seuraavana päivänä. Selitin sitä ennen mitä tarkoitusta varten minä pyrin Mårbackaan; en suinkaan tuottaakseni hänelle iloa tai tyydyttääkseni omaa uteliaisuuttani, vaan laatiakseni kertomuksen niille suomalaisille, jotka haluavat hänen arkielämästään jotakin kuulla. Otak-

Rottneros (Ekeby).

sun nimittäin, että niitä on monta. Juuri klo 4 piti tulla. Arvattavasti oli joka tunti varattu erilaisiin tehtäviin.

En malta olla kertomatta, mitä kaikkia ilkeyksiä ruotsalainen yleisö levittää Selma Lagerlöfistä. Miksikä se sitä tekee? Onko totta, mitä ruotsalaiset itse itsestään sanovat, kun he tahtovat tuoda esille luonteensa heikoimman puolen. He puhuvat »om den Kongliga Svenska Avundsjukan» (Kuninkaallisesta Ruotsalaisesta Kateudesta)! Kateusko se heitä ajaa mustaamaan kuuluisinta kirjailijanimeä, mikä heillä nykyään on? — Näin he kertovat, ottaakseni esille vain kaikkein vähimmin kunnialle käyvät panettelut.

Selma Lagerlöfillä on livreepukuinen pikentti, joka tulijalta vaatii visiittikorttia. Jollei sitä ole, pitää heti poistua. Jos on, viedään kortti hopeatarjottimella kirjailijattarelle, joka sitten kutsuu luokseen, jos miikseen sattuu. Näin oli tehty muka naapuritalon isännälle, Selma Lagerlöfin lapsuudentuttavalle. — Asian laita on kumminkin niin, että eteisessä nuori palveli-

jatar ottaa vastaan, auttaa yltä, pujahtaa tohtorin luo ja arvattavasti sanoo, että vieraita on eteisessä. Aivan niinkuin tapa on kaikkialla maailmassa tavallisissa perheissä.

Yleisesti myöskin mainittiin, että jos Selma Lagerlöf ottaakin vastaan, niin ei hän virka mitään, istuu vain tuppisuuna ja kuuntelee. Kun ei enää huoli kuunnella, kuuluu nousevan ylös, kättelevän ja lähtevän. — Ehkä hän joskus on tehnyt tällaisen tempun jollekulle ikävälle, sydämettömälle juoruilijalle, ja tämä on kostoiksi levitellyt halventavia juttuja kuuluisasta kirjailijattaresta. Ja Ruotsin suuri yleisö uskoo silmiään räpäyttämättä. »Kun. Ruots. Kat.» Yleinen lausetapa ruotsalaisten kesken on, että »Selma Lagerlöf är särdeles tungflirtad» (S. L. on erittäin työläästi kuherreltava). Tälläkin tahdotaan mustata 67-vuotiasta naista! Silloinhan nainen saa olla flirttivapaa, jos tahtoo.

Ehkä on väärin syyttää yksistään ruotsalaisia kateudesta. Olemmekohan me suomalaiset vapaat tästä synnistä? Tuskin. Jos meilläkin olisi yhtä kuuluisa kirjailijatar, ehkä keksisimme hänestä yhtä ilkeitä parjauksia. Kateus on kaikkien luontokappaleitten syvimpiä piirteitä, yhtä hyvin koirien kuin ihmisten.

Kuinka perin toisenlaisiin arvosteluihin me siellä käydessämme tulimme! Meitä oli nimittäin kolme henkeä kyläilemässä. Yksi oli edellämainittu ruotsalainen kirjailija Fredrik Persson. Viime keväänä ilmestyi suomeksi hänen romaaninsa »Unelma kellosta» ja tänä syksynä »Bromarkin aikakirjat», suomeksi käännettynä ruotsalaisesta käsikirjoituksesta. Toinen oli pastori Persson, Järnskogin komministeri, edellisen veli, jonka autossa matkustimme, ja kolmas minä, allekirjoittanut. Siis me kolme, Järnskogin pappilassa yhtyneet matkatoverit, jotka jo olimme kiertäneet monta päivää suomalaismetsiä.

Selma Lagerlöfin koti Mårbacka.

Hurautimme autollamme Mårbackan pihalle. Ketjulla oli sisin piha suljettu ulkopihasta, mutta ketju laskettiin alas. Me olimme siis tervetulleita. Selma Lagerlöfiltä kuulimme, että joka päivä noin 40 autoa ajaa Mårbackaan. Jollei sulkua olisi, kiertäisi lakkaamaton autojono karusellia Mårbackan portaitten sivuitse. Kuuluisuuden kirous! Kun bentsiininkatku autostamme levisi ilmaan, parkaisi siinä aivan äärellämme korea riikinkukko vihaisen kirkaisun. Joko taas kirottu auto myrkyttää ilman! kai se arveli. Miksi juuri riikinkukko? Ruotsalaiset kai selittävät sen näin: Sådan herre, sådan dräng (Herra ja renki samaa maata).

Komea on Mårbackan päärakennus. Pylväät kannattavat kivisen portaikon kattoa. Astutaan sisään odotushalliin. Ei tule virkapukuinen pikentti vastaan, vaan tavallinen palvelustyttö, joka heti ehättää viemään sanaa, että vieraat ovat tulleet. Samassa laskeutuu Selma Lagerlöf alas yläkerrasta, tervehtii meitä ystävällisesti hymyillen ja vie meidät heti saliin katetun teepöydän ääreen.

Rupesin heti ankaraan tutkintoon. En kysynyt, niinkuin lukija ehkä luulee, mikä hänen käsityksensä on Vänrikki Stoolin Tarinoiden naisluonteista, vaan hyvin yksinkertaisesti:

— Montako lehmää Mårbackassa pidetään?

— Noin 40. En sentään voi aivan varmasti sanoa, sillä niitä joskus kuolee, joskus teurastetaan, mutta niillä paikkeilla niitä on, sanoi suuri kirjailija iloisesti hymyillen.

Kysymys oli ehkä outo näin ensi ääneen.

— Montako tynnyrinalaa käsittää tila?

— Peltomaata 130 tynnyrinalaa ja metsämaata noin 200.

— Silloinhan tohtorilla täytyy olla monta hevosta.

— Minulla on 10 hevosta.

— Ho hoh! Onpa siinä aika joukko. Otatteko osaa maanviljelykseen oikein täydellä sydämellä, sielulla ja mielellä, vaiko vain pikkurillillä?

— Ei, ei, kyllä minä otan osaa täydellä sydämellä, mutta voittehan te arvata, että minulla ei ole aikaa yksinomaan olla maanviljelijä.

— Sen kyllä arvaan. Puhelimessa kai teidän täytyy seistä neljä tuntia päivässä. Minä sain odottaa toista tuntia vuoroani.

— Minä olen syntynyt tähän taloon, olen asunut täällä 20-vuotiaaksi saakka, täällä minä asun vuodet umpeen ja täällä minä viihdyn.

Tuli puheeksi sitten hänen esi-isänsä. Minä rupesin purkamaan esille omia tietojani. Hänen isänsä oli ollut luutnantti ja ottanut osaa rautatierakennuksiin, mutta hänen esi-isänsä olivat olleet Arvikan rovasteja yhtä päätä 200 vuoden aikana.

Silloin Selma Lagerlöf veitikkamaisesti rupesi kehuun ja sanoi:

— Ette te tiedä sentään kaikkea. Minulla on hyvin hieno sukupuu. Minä näytän sen teille.

Samassa hän nousi teepöydästä ja lähti kapuaan sairaalla jalallaan toiseen kerrokseen noutaakseen sieltä sukupuunsa. Sukupuun oli taiteellisesti laadittu suurelle kartongille, kauniisti koristettu. Siitä näytti kirjailija ensin esi-isänsä, Värmlannin talonpojan ja kaikki hengen miehet, rovasit, mutta sitten hän osoitti äitinsä esi-isää.

— Katsokaapa tänne, sanoi hän hilpeällä äänellä.

Ja siellä aivan ylälaidassa luettiin vanhimman esi-äidin nimi Aslög. Taruprinsessa Kraka, Sigurd Fafnesbanen tytär.

— Suokaa anteeksi, arvoisa tohtori, äidin puolelta minäkin periydyn Kaarle Suuresta.

— Niin, niin, niin! Sieltä suurin osa Ruotsinkin vanhoja sukuja periytyy.

Oliko tämä kehumista tosissaan? Pahansuopa voisi sen siten selittää, järki-ihminen sen ymmärtää leikiksi. Sukupuun oli Selma Lagerlöfille laatinut ja lahjoittanut joku veitikkamainen tuttava.

Tuli myöskin puheeksi hänen teostensa käännökset. Selma Lagerlöf kertoi, että hänen luonaan kerran kävi eräs tanskalainen kirjailija, joka oli udellut samaa asiaa häneltä. Kun hän vastasi tanskalaisen kysymykseen, oli tämä toittanut koko maailmalle, että Selma Lagerlöf kehuskelee kovasti sillä, että hänen kirjojaan käännetään kaikille maailman kielille. Meille hän taas vastasi seuraavaan tapaan:

— En voi aivan varmaan sanoa, monelleko kielelle teoksiani on käännetty. Niiden laita on samoin kuin lehmienikin. En tiedä tarkkaan numeroa, mutta taitaa olla 20 kieltä. Onpa niitä käännetty Fär-saaren murteelle ja Grönlannin kielelle. Japanissa on ilmestynyt hyvin monta kirjaani.

— Maksetaanko tohtorille näistä painatuksista?

— Ei pennin pyörääkään.

Puhuttiin hänen teoksiensa kuuluisimmista henkilöistä, etupäässä Gösta Berlingistä. Selma Lagerlöf ei sanonut valokuvanneensa tiettyjä henkilöitä, vaan yhdistäneensä kertomuksia eri ihmisistä ja sovittaneensa ne omiin mielikuvituksensa luomiin. Niinpä Finnskogan pappi Emanuel Branzell oli antanut paljon aiheita Gösta Berlingiin, mutta siihen aikaan oli muualakin runsaasti juopottelevia pappismiehiä Värmlannin synkissä metsä- ja vuorimaissa, ja Gösta Berling on niistä kaikista kokoonpantu. Samoin on Ekebyn majurska vapaa luoma. Mutta hänen vastineensa elävässä elämässä sanotaan olleen Lisa Maja Frychiuksen, Östmarkin ensimmäisen papin tyttären, joka kaikesta päättäen oli suomalaista rotua. Östmark oli suomalaista seutua jos mikään, ja täällä juuri Stor-Mamsella, joksi Lisa Majaa aina sanottiin, eli ja vaikutti. Mutta Selma Lagerlöf antaa Ekebyn majurskan kulkea katumuksen ja parannuksen raskasta polkua, Stor-Mamsella sen sijaan sai kunniamerkin Kuninkaalliselta Majesteetilta sen erinomaisen uhrautuvan työnsä takia, mitä hän oli harjoittanut köyhien auttamiseksi ja lukutaidon kohottamiseksi karussa Östmarkin suomalaismetsässä. Kuuluu historiankirjoittaja And. Fryxell sen hänelle juhlallisesti ojensi. Kun Fryxellin tytär, mainittava kirjailija hänenkin, Eva Fryxell, luki Ekebyn majurskan tarun Gösta Berlingin sadusta, tunsu hän heti hänessä Stor-Mamsellan haamun.

— Olen kuullut, että tohtorilla on suomalaisia palveluksessaan, virkoin minä.

— On kyllä. Isäni aikana oli talossa muonamiehenä eräs Finne-Per (Suomen Pekka) niminen mies. Hänen poikansa on vieläkin minulla, hän on 80 vuoden vanha, mutta on nyt niin sairaana, etten voi viedä teitä hänen luokseen. Mies on aito suomalainen, s i t k e ä, r e h e l l i n e n j a u s k o l l i n e n. Minä olen suuri suomalais-

ten ystävä, vaikka en tiedä, että omissa suonissani virtaisi suomalaista verta.

Kuulin kylältä sellaisen miehen suusta, joka tiesi kertoa juttuja muka Selma Lagerlöfin tylyydestä, että kuulu kirjailija kumminkin pitää aivan erinomaisen huolen alustalaisistaan. Hän pitää heidät hyvässä leivässä ja vaatteessa, ei anna heidän kärsiä mitään puutetta ja huolehtii heistä äidillisesti sairauksien sattuessa.

Selma Lagerlöf antoi erittäin kehuvaan tunnustuksen Fredrik Perssonin teoksista, jotka koskettelevat juuri samoja seutuja ja samoja aiheita kuin hänenkin romaaninsa. Hän antoi tunnustuksensa niin hillityin sanamuodoin, että se ei tuntunut mairittelulta, vaan todellakin vakaumuksesta lähteneeltä. Samanlaisen arvostelun hän on julkituonut myöskin kirjallisesti.

Me katselimme Mårbackan kaikki huoneet. Ihmettelimme 150 vuotta vanhaa uunia, jonka kuviot ja koristeet olivat perin omituisia. Kalustot olivat aistikkaat ja tyylikkää. Ovet uudenaikaiset, heleintä, kirkkainta koivua.

Koska suuret kirjailijat menettelevät eri lailla itse teostensa kirjoittamisessa, toiset saavat sanottavansa sanotuksi heti ensi kerralla, toiset taas muokkaavat tekstiä moneen, moneen kertaan, en malttanut olla kysymättä, miten Selma Lagerlöf tekee. Hän vastasi heti avosydämisesti:

— Minä kirjoitan teokseni jopa neljään kertaan ja lisään tai korjaan joka kerralla. Ensin kirjoitan lyijykynällä, sitten musteella ja lopuksi kirjoituskoneella. Joskus kirjoitan nopeastikin. Viimeisen kirjani sysäsin kuukaudessa. Suoraan kirjoituskoneella en kirjoita.

Kaikki epäilimme, voiko nykyajan kirjailija saada yhtä henkevää jälkeä kirjoituskoneesta kuin kynästä, mahdollisesti lyijykynästä kaikkein parasta. Voiko ollenkaan kirjoittaa runoja kirjoituskoneella, muuta

kuin puhtaaksi. Koneen napsutus karkoittaa runon hengettäret pakosalle. Kone voi olla vain tulevaisuuden kirjailijan ase.

Selma Lagerlöf pyysi meitä katsomaan työhuonettaan yläkerrassa. Pitkä sali, jonka seiniä kirjahyllyt reunustivat. Hänen eri kielille käännetty teoksensa olivat korukansissa edustettuina pitkissä riveissä. En löytänyt muuta kuin kolme suomalaista käännöstä. Mutta siellä oli keltaisia japanilaisia nidoksia useampia.

Kadehdittava ihminen, jolla on niin upea työhuone, vielä kadehdittavampi, kun hän työhuoneessaan saa aikaan sellaisia teoksia, jotka riemastuttavat, liikuttavat ja tuottavat iloa ihmisille.

Selma Lagerlöf oli ystävällinen emäntä, oli hauska seuranpitäjä, oli iloisella tuulella ja jätti meihin mitä miellyttävimmän muiston.

Kun läksimme autolla liikkeelle, kysyimme mieheltä, joka kitki Märbackan puutarhaa, mistä lyhin tie vie Sunnen kirkonkylään. Mies ei ojentanutkaan ruumistaan, huiskasi vain kyykkysillään multaisella kämmenellään Sunnea kohti ja jatkoi kitkemistään. — Palvelijat ovat kyllästyneet alituisiin vieraisiin, mutta emäntä ei.

Värmlannin kirjailijat ja metsäsuomalaiset.

Kun nyt tiedämme, että monin paikoin jo ammoin ruotsalaistuneissa pitäjissä asukkaat selvästi ulkomuodossaan paljastavat suomalaisen alkuperänsä, kun tiedämme, että he vielä osoittavat suomalaista itsepäisyyttä ja sitkeyttä, niin on oikeutettua herättää kysymys, ovatko he myöskin vaikuttaneet jotakin koko seutukunnan luonteeseen, ajatus- ja kertomatapoihin. Tällainen vaatii syvällistä tutkimista. Eikä vain kenen tahansa tutkimista. Sen tekeminen on uskottava synnynnäisen värmlantilaisen huostaan. Matkamiehelle se on sula mahdollisuus. Hypoteesina sen voi sentään herättää eloon siinä toivossa, että joku värmlantilainen siihen joskus syventyy.

Tässä koetan esittää hypoteesin erityisesti mitä Selma Lagerlöfiin ja Gustaf Frödingiin tulee. Varmana vain pidän, että nämä kirjailijat ovat saaneet monta ihmistyyppiä juuri suomalaismetsistä.

Nousee kysymys, onko Selma Lagerlöf saanut muitakin vaikutteita tästä taruilevasta savolaisväestä, joka kaartaen kaikki Värmlannin viljavat jokilaaksot asui metsissään, kaskesi ja paimenteli karjojaan siellä aivan ruotsalaisen väestön lähettyvillä.

Valaistusta tällaiseen kysymykseen saa tuosta jo ennen mainitsemastani, rikkaasta Segerstedtin kokoelmasta. Tämä nimittäin sisältää vastauksia 300 kysy-

myskirjeeseen, jotka tämä suomalaisia suosiva mies lähetti ylt'ympäri suomalaisia kyliä pyytäen saada kaikkia niitä tietoja, jotka kukin kysymyskirjeen saaja voi kerätä kokoon omalta seudultaan. Vastauksia saapui ylen runsaasti suomalaisten entisestä elämästä ja heidän silloisista oloistaan, vuosina 1880—1890. Vastaajat olivat miltei poikkeuksetta ruotsalaisia.

Että vaikutus ei ole ollut aivan vähäinen, on itseltään selvää, kun tiedetään, että tämä väestö jo oli asunut siellä metsissään yli 300 vuotta. Kaikki vastaukset ovat täynnänsä kertomuksia suomalaisten taruista ja saduista. Ne näkyvät kaikkein syvimmin vaikuttaneen ympäristön ruotsalaiseen väestöön. Juuri tuo äkillinen siirtyminen todellisuudesta satumaailmoihin tuntuu olleen suomalaisten kertomuksissa punaisena lankana. Ja sehän on merkillisin piirre Selma Lagerlöfinkin romaaneissa ja saduissa.

Herää kumminkin toinen, epäilevä kysymys: kuinka on suomalainen väestö, joka ei osannut ruotsinkieltä, voinut antaa lainoja ruotsalaiselle väestölle, joka ei ymmärtänyt ollenkaan suomea? Mutta Segerstedtin kysymyskirjeisiin vastaajat tuntuivat hiukan ymmärtäneen suomea, joku jopa niinkin paljon, että osaa kirjoittaa 'muutamia suomalaisia lauseitakin, ja usea osaa kääntää suomalaisten paikkain nimiä ruotsiksi. Toiseksi: moni kertoo, että hänellä on ollut suomalaisia palvelustyttöjä ja renkejä, jotka osasivat puhua tai solkata ruotsia, vaikka aina keskenään puhuivat suomea. Nämä palvelijat ovat satojen vuosien kuluessa olleet ruotsalaisten perheitten lastenhoitajina, heidän seurassaan samoilleet yhdessä maita ja metsiä, soudelleet järvillä, kalastelleet yhdessä. Lapsen mieli on herkkä ottamaan vastaan vaikutteita nuorella iällä, ja muisti on heillä siihen elinaikaan paras. Palvelijat ovat tietysti lasten mieliksi kertoilleet juuri satuja ja kaskuja,

joita lapsen mieli ahmii. Ne ovat tosin ruotsiksi kerrotut, mutta aiheet ovat tietysti olleet suomalaisia ja kertomustapa supisuomalaista. Olisiko siis perätöntä ja uskallettua väittää, että värmlantilainen tarinatapa on väkevästi suomalaisella sanonnalla höystettyä.

Tuo värmlantilainen suomalainen asutus oli muutamia harvoja poikkeuksia lukuunottamatta itäsuomalaista, tarkemmin sanottuna savolaista. Sekä Gottlund vv. 1817—22 että Aminoff v. 1876 huomauttavat, että monet heidän kokoamansa runot ovat melkein sanasta sanaan samanlaiset kuin ne runot, jotka on koottu ja muistiin kirjoitettu Savosta ja Karjalasta. Värmlannin kansan perinnäistiedot eivät siis olleet löyhästi kokoonpantuja muistelmia, vaan ankaraan runomittaan ja runomuotoon jo satoja vuosia sitten kiteytyneitä säkeitä assonansseineen ja alkusointuineen. Jos kohta palvelijat eivät voineet näitä kääntää yhtä sujuvasti ruotsinkielelle, niin säilyihän kumminkin näitten runojen ja tarujen taiteellinen kokoonpano.

Jospa tähän lainataan eräs kohta Kalevalasta, niin voidaan huomata, kuinka yhtäläistä Selma Lagerlöfin ja Kalevalan tapa kertoa tarinoita on.

Kalevalassa kertoo kerjäläisakka surkean elämäntarinansa. Kertoo, kuinka hän jätti miehensä kodin ja läksi pyrkimään isänsä ja äitinsä entisille asumasijoille:

Vierin isäni piha'an,
 Jo mulle veräjät virkki,
 Kaikki vainiot valitti:
 »Mitäpä tulet kotihin,
 Kuta kurja kuulemahan?
 Jo ammoin isosi kuoli,
 Kaatui kaunis kantajasi,
 Veikko sull' on ventovieras,
 Veikon nainen kuin venakko.»

Eikö tämä ole kuin Selma Lagerlöfin kädestä lähtenyt. Tai niinkuin Selma Lagerlöf olisi tämän tavan jäljentänyt Värmlannin savolaisten välityksellä? Että kaikkien kansojen tarinoissa linnut ja eläimet puuttuvat ihmisten puheisiin, heitä neuvovat ja houkuttelevat, on aivan yleistä. Mutta suomalaisissa tarinoissa koko eloton luontokin on puhetaitoinen. Puut puhelevat, puhelevat kivet, ja kun Väinämöinen laulaa, pistävät kannotkin hurjaksi karkeloksi. Pelotkin valittelevat. Ja tämä puheisiin puuttuminen tapahtuu aivan yhden äkin. Keskellä aivan realistisinta kertomusta pujahtaa runoilija yliluonnollisiin maailmoihin, juuri niinkuin Selma Lagerlöfillä, heti taas palatakseen ankarimpaan todellisuuteen. Kantelettaressa koko luonto on liikkeessä ja äänessä säestämässä ihmisen mielialoja. Niinpä tyttö laulaa:

Menen metsähän mäelle,
 puhelen Jumalan puille,
 haastan haavan lehtisille,
 pakajan pajun vesoille,

Ja Kalevalan runoilija laulaa innoituksessaan:

Vilu mulle virttä virkkoi,
 Sae saatteli sanoja,
 Virttä toista tuulet toivat,
 Meren aaltoset ajoivat,
 Linnut liitteli sanoja,
 Puien latvat lausehia.

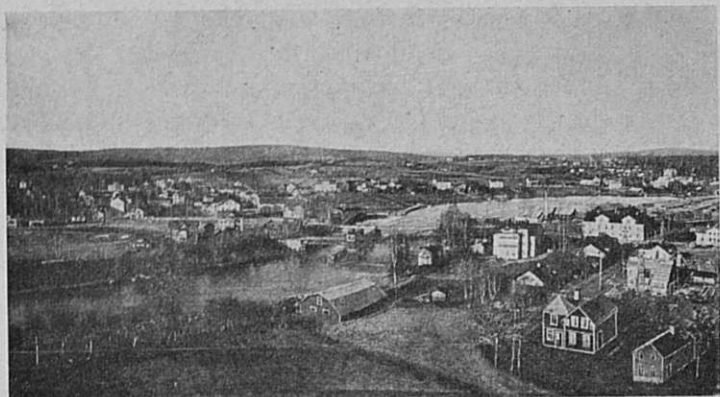
Näitä ääniä lienee Selma Lagerlöfkin kuulostellut.

Suuren kirjailijan teoksia selosteltaessa on tapana hakea esikuvia ja malleja maailmankirjallisuuden koko laajalta alalta ja todistella yhtäläisyyksiä otteilla tästä kirjallisuudesta. Nyt puheenaolevassa tapauksessa on vaikeata, miltei mahdotonta, saada todistuskappaleita esille. Mutta samanlaisen sävyn toteaminen jo riittä-

nee. Niin ruotsalainen kuin Selma Lagerlöf onkin, ei kukaan suomalainen voi lukea hänen kirjojaan tuntematta mielessään, että hänen kertomatavassaan on jotakin merkillisen tutunomaista. Selma Lagerlöfin oman todistuksen mukaan on Z. Topelius vaikuttanut väkevästi hänen mielikuvitukseensa kirjailijattaren ollessa lapsuutensa ja nuoruutensa iässä. Ehkäpä hän tunsi tässä suomalaisessa runoilijassa saman hengen ja saman kertomatavan olevan vallalla, kuin mihin hän jo oli perehtynyt kotiseudullaan Värmlannissa. Oli miten oli, ehkä Selma Lagerlöf ei koskaan ole tullut ajatelleeksi, mistä hänen kertomatapansa on saanut vaikutteita. Ehkä ne ovatkin itsetiedottomasti häneen syöpyneet. Meistä suomalaisista esim. »Suotorpan tyttö» on suomalainen tyttö Värmlannin suomalaismetsistä eikä ruotsalainen. Emme ole tottuneet ruotsalaisissa naisytyypeissä tapaamaan sitä tunneherkkyyttä ja sitä nöyrää alistuvaisuutta, mikä tässä työssä niin sydäntä liikuttavalla tavalla esiintyy. Jos vertaamme Selma Lagerlöfin naisytyyppejä toisen suuren skandinaavisen kirjailijan, Sigrid Undsetin, naisiin, niin toden totta suuri eroavaisuus on olemassa. Sigrid Undsetin naiset ovat viikinkien perillisiä, Selma Lagerlöfin taas Värmlannin metsien tyttösiä. Sekarotuisia ruotsalais-suomalaisia naisia.

Värmlannista on lähtenyt monta Ruotsin suurta runoilijaa ja kirjailijaa. Emme tahdo tässä yhteydessä ulottaa vertailujamme heihin. Mainitsemme vain, että Anders Fryxell, jonka suku ylimuistoisista ajoista saakka on asunut ja vaikuttanut ja vieläkin vaikuttaa Värmlannissa suomalaisten parissa, on kertomatavaltaan saman hengen lapsia kuin sekä Lagerlöf että Topelius. Hänessäkin taruileminen voittaa tyynesti arvostelevan historiallisen kertomuksen. Hänestäkin huomataan tuo niin erinomaisen helppo ja luistava tarinanteko.

Sunne.

Savossa vielä tänäkin päivänä mitataan miehen arvo sen mukaan, minkälainen »tarinamies» hän on. Muut ihmisen avut ovat köykäisiksi tuomitut tarinataidon rinnalla. Olisiko tämä savolaisten tunnusomaisin kyky valunut Värmlannin metsistä alas Fryken-järven ihanille rantamille, mistä Fryxellin sekä suku että nimikin on peräisin. Näitten metsäsuomalaisten kanssa Anders Fryxell jo virkansakin puolesta oli alinomaisessa tekemisessä. Ja sama Fryken-laakso on Gösta Berlingin sadussa tullut ikuistetuksi.

Emme tahdo riistää ruotsalaisilta Selma Lagerlöfiä. Olkoon se meistä kaukana! Ei sellainen onnistuisikaan, yhtä vähän kuin ruotsalaisten onnistuisi riistää meiltä Runeberg ja Topelius. Mutta me olemme ihmeeksemme huomanneet, että Selma Lagerlöf tarinoipi juuri samaan malliin kuin savolaisnaiset tänäkin hetkenä tekevät, noin herkästi, noin lirisevän liukkaasti kuin metsäpuro lorisee laulujaan kivien koloissa. Tähän perustuen tahoisimme vähäiseltä osalta sittenkin lukea hänet omaksemme. Kuka takaa, ettei Selma Lagerlöfin kätkyttä ole liekutellut joku ruotsalaistunut Rongatar, Tiiohtar,

Ilmatar tai Räisätär. Kuka takaa, ettei suomalais-metsien taruhenki ole liidellyt Fryken-järven kapeilla ulapoilla ja tartuttanut sen ruotsalaiset asukkaat tuolla ihmeellisellä taipumuksella nähdä kummia olentoja jokaisessa pensaassa, jokaisella talonullakolla, jokaisessa vanhassa ladossa.

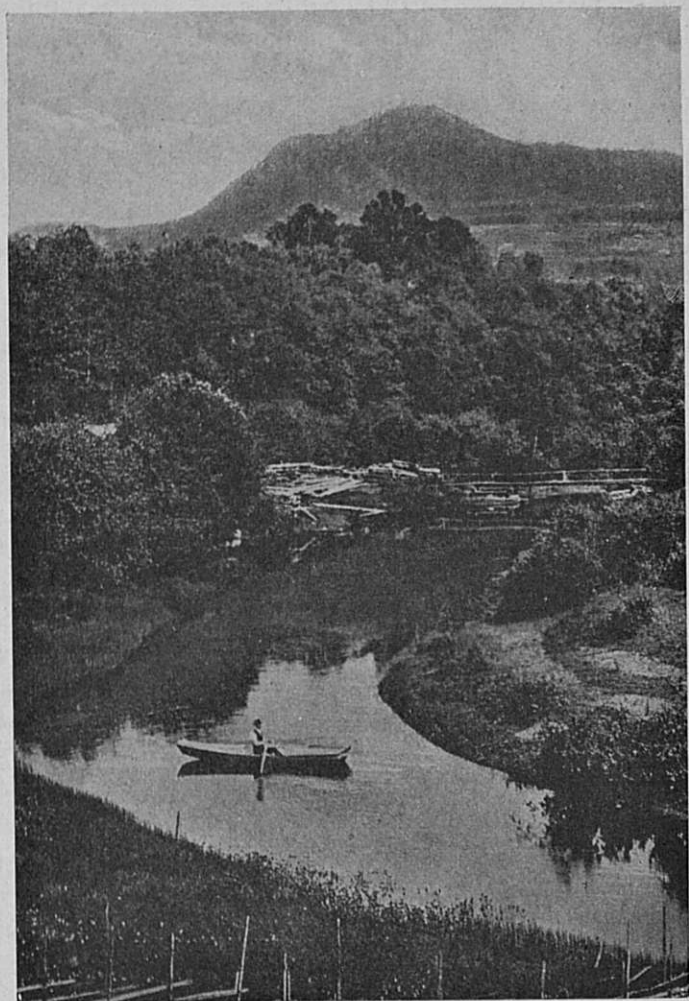
Me tahdomme niin uskoa.

Gustaf Fröding taas on siksi omintakeinen runoilija, että hänen tekotapansa pohjaa vain omiin sielun uumeihin. Mutta suomalaisia tyyppejä hänellä on sitä enemmän. Tarkastakaamme tässä lyhykäisesti kahta.

»Lars i Kuja» on yksi sellainen. Kujahan on sitä paitsi suomea, Kujan Lassi. Hän asuu kankaalla, hänen peltonsa on kivikkoa, hän poimii kiviä kasaan ja tekee työtä hiki hatussa. Hänen ravintonsa on »nävgrot», motti eli talkkuna, jota vain suomalaiset syövät ja syövät vieläkin joka veroksi. Mutta tärkeintä tässä runossa on, että se ylistää sitkeyttä ja sisua, jota ruotsalaiset juuri suomalaisissa olivat näkevinään. Runo loppuu näillä sanoilla: »ja nimismies tulee ja nimismies ottaa, mutta Lassi hän ponnistelee ja Liisa säästää, ja vaikkapa hänellä tuskin paitariepua on jäljellä, niin luottaa Kujan Lassi parempiin päiviin ja niin myöskin Lassin akka». Tässä Fröding käyttää sanaa käring, akka. Värmlannin suomalaiset nimittävät kaikkia aviovaimoja akoiksi ja kääntävät sen ruotsiksi sanalla »käring».

»Kujan Lassi» on muuten lyhyt toisinto Saarijärven Paavosta.

Toinen ilmetty suomalaistyyppi tavataan runossa »Jägar Malms hustrur». Ei mikään kaunis tyyppi, mutta silti aito suomalainen. Jägar Malm oli nimittäin sellainen suomalainen, josta käytetään Värmlannissa nimeä »strykfinne», irtolaissuomalainen. Niitä sanotaan myöskin fanteiksi, johon käsitteeseen mahtuvat myöskin mustalaiset, niinkuin mustalasiakin toisinaan sanotaan »stryk-

Sunne. Tøssebärgsklätten.

finneiksi». Siis ylimalkaan kaikkia sellaisia henkilöitä, jotka mieroilivat, joskus näpistelivät, metsästelivät luvattomilla ajoilla ja toisten mailla ja viettivät kulkurin elämää. — Näitten kulkurisuomalaisten puolustukseksi sananen. Sellaisiahan ei tavata Suomessa. Kun ruotsalaisilla oli oikeus polttaa suomalaisten mökit, viedä heidän viljansa, ajaa heidät metsiin, niin eihän muu tullut neuvoksi kuin joko itsemurha tai kulkurielämä. — Suomalaisella ei ole kulkurin luonnetta, se on väkivallalla häneen istutettu. Jägar Malm oli kulkurisuomalainen, joka metsästyksellä elätti oman ja vaimojensa henget. Hänen neuvonsa eräälle vaimolleen oli: »kerjää ja varasta». Toiselle: »jos ei sinulla mitään syötävää ole, niin näe nälkää. Niin tekee aina isä». Hän kuljeskelikin ja piili vain suomalaismetsissä. Hän tuli Vitsandiin, tuli Frykeniin, tuli Gräsmarkin suomalaismetsiin Rottnen-järven rantamille. Ja juuri nämä seudut olivat Frödingin nuoruudessa vielä osaksi suomenkielisiäkin seutuja.

Joskaan »Jägar Malm» ei ole siveellisesti korkealla tasolla oleva henkilö, niin on runo silti Frödingin kaikkein kauneimpia ja voimakkaimpia. »Jägar Malm» ei herätä lukijassa inhoa, päinvastoin hän kiinnittää itseensä mitä suurinta mielenkiintoa. Näin Värmlaninissa »Jägar Malmin» ja mustalaistytön jälkeläisen.

Monta muuta suomalaisen vivahtavaa tyyppiä vilahtelee hänen runouudessaan, mutta niiden esille poimiminen ei kuulu tämän kirjoituksen puitteisiin.

Saksalainen tiedemies Hans Günther väittää, että Kiven »Seitsemän veljestä», Selma Lagerlöfin »Gösta Berlingin satu», venäläiset kuuluisat romaanit ja Kalevala kuuluvat tekotapansa utumaisen häilyväisyyden puolesta samaan ryhmään, nimittäin itäbalttilaiseen kirjallisuuteen.

Fryksände ja Torsby.

Fryksände, »Fryken-järven pää», oli vanhan, laajan pitäjän nimi, jonka piiriin kuuluivat nykyiset pienemmät suomalaiset pitäjät, kuten Lekvattnet, Östmark ja Vitsand sekä osaksi Nyskoga. Torsby on suuren kirkonkylän nimi.

Ajettiin kahteen mieheen pastori Gustaf Perssonin kanssa Sunnesta, siis Vääksystä, Torsbyhyn, siis Jyväskylään, Fryken-järven itäistä rantaa. — Kirjailija Fredrik Persson jätti meidät Sunnessa ja lähti sieltä kotiinsa Ballerupiin, Tanskaan. — Koko ajan kieri päässäni maantie Päijänteen rantaa pitkin yli Harmoisten, Kuhmoisten ja Muuramen mäkien. Mikä tie on luonnonihanampi? Frykenin rannat ovat korkeamat, mutta Päijänteen kauniit saaret puuttuivat. Muuramen mäeltä on näköala suurenmoinen, niin monelta mäeltä täälläkin. Mutta Fryken-järvi on paljon kapeampi ja saarettomampi kuin Päijänne. Jätän siis vertailun sikseen. Pastori Persson oli erinomainen ajaja. Sen sain alituisen todeta. Hän ajoi aina kaikki taipaleet juuri yhtä nopeassa tahdissa. Kun tiedettiin matkan pituus, voitiin aina sanoa, milloin tultaisiin perille. Mutta hän kuului olevan myöskin erinomainen puhuja. Sitä vakuutti rouva Hilmakin Järnskogin pappilan tienristeyksessä. Sitä en päässyt koskaan toteamaan; vaikka käytiin lukemattomissa

Torsbyn Turistihotelli.

kirkoissa ja hän piti monta saarnaa, en koskaan joutanut häntä kuulemaan. Nuo kirodot suomalaiset kasvot houkuttelivat minut aina ulos kirkosta. Kerran vain kuulin hänen lukevan kuulutuksia, mutta siitähän ei käy selväksi kaunopuheisuus.

Tultiin Torsbyhyn ja majoituttiin sen kerrassaan mukavaan hotelliin, Turistihotelliin, joka sijaitsi aivan suuren torin reunassa. Tällä torilla oli se erinomainen etu, ettei siinä koskaan käyty kauppaa. Autobussit vain seisoivat siinä valmiina lähtöön kaikille ilman-suunnille, sillä Torsby on kuin Jyväskylänkin kaikkien teitten risteys. — Eivätköhän Päijänne ja Fryken-järvi olekin syntyneet samana vuosisatana, samana päivänä ja samana tuntina, niin ne muistuttavat toisiaan. Mitähän geologit sanovat? — Ja kaikki tiet veivät suomalais-metsiin. Torsbystä ja Turistihotellista tuli minun päämajani melkein kahden viikon ajaksi. Sen ehtoisa emäntä, neiti A. Johansson, ja hänen isänsä olivat Blekingestä kotoisin. Olivat siis aito ruotsalaisia ja

täräyttivät rää. Oli niin suloista istua heidän kahvipöydässään, kun silmät saivat levätä. Ei tarvinnut tutkia heidän kasvonpiirteitään. Ne olivat varmasti rotupuhtaasti ruotsalaiset. Blekingeen asti eivät suomalaiset sentään ole siirtyneet. Olimme kaikki kolme muukalaisia Värmlannissa, olimme hyväluontoisia kaikki kolme; meistä tuli erinomaiset ystävykset. Avarat olivat parvekkeet Turistihotellissa, niillä oli suloista piillä auringon paahtavia säteitä. Hotellissa majaili minun aikamani Värmlannin maaherra seurueineen, majaili myöskin Suomen entinen presidentti K. J. Ståhlberg.

Tullessani Fryksänden Torsbyhyn majaili pappilassa myöskin Värmlannin kuuluisa piispa Eklund, sillä kirkkokansa piti monipäiväisiä juhlia Fryksändessä heti juhannuksen jälkeen. Koolla olivat kaikki ympäristön papit, siis kaikkien suomalaismetsien sielunpaimenet. Erinomainen tilaisuus minulle tavata kaikki nämä nuoret pastorit yhdessä paikassa. Nehän jos kutka tunsivat olot suomalaismetsissä. Ystäväni pastori G. Persson oli esittelijäni.

Siroja olivat nämä nuoret ruotsalaiset komministerit ja pastorit. Heidän papinkauhtanansa istuivat kuin valetut ruumista myöten, ja heidän housunsa riippuivat yöllä pihtimissä ja painoissa. Sivistyneitä ja kohteliaita miehiä. Heidän uskonnollista kantaansa en päässyt tuntemaan, mutta saarnoistaan päättäen he eivät liene omaksuneet arkkipiispansa vapaamielistä kantaa! Jumalan kiitos! Yhtä vähän kuin meidän nuoret pappimme omistavat oman arkkipiispansa kantaa. Jumalan kiitos! Kullakin ihmisellä täytyy uskonnollisissa asioissa olla oma kantansa, muutoin uskonnolla ei ole minkäänlaista merkitystä.

Muutamien pappien ulkomuodossa näkyi suomalaisia piirteitä. Yksi ainoa aivan nuori pappi oli

siviili. Hänellä oli ylioppilaslakki päässä ja tavallinen maallikkopuku yllään. Ja hän oli iloisin ja hilpein kaikista. Hän oli suomalainen Södra Finnskogasta. Kertoi, että hänen mummonsansa, muistaakseni Veteläisiä, vakuutti aina lapsenlapsilleen, ettei hän enää osannut halaistua suomensanaa, puhui aina ruotsia. Mutta sattuiapa kerran niin, että mummon veli tuli kyläilemään heidän luokseen. Mummo ja hänen veljensä joutuivat kerran kiihkeään sanakiistaan. Eipä aikaakaan, niin mummo heitti ruotsinkielen ja alkoi manata veljeään mitä sujuvimmalla Savon murteella, ei kiihdyksissään muistanut, mitä oli lapsenlapsilleen vakuuttanut. Suomi oli siis mummon paras kieli, ruotsi vain virallinen, kankeampi kieli.

— Kyllä minäkin osaan vähän suomea! huudahti iloinen ylioppilaspastori.

— Vai niin! Kuinka vanha te olette? kysyin samalla suomeksi.

— Kiitoksia paljon! Minä voin aivan erinomaisen hyvin, vastasi iloinen pappi selvällä suomenkielellä.

— Hahah, hahah! Tehän puhutte aivan mainiosti suomenkieltä, sanoin taas ruotsiksi. Mutta häpeättekö sanoa, kuinka vanha te olette, sillä sitä minä kysyin.

— Hahah, hahah! Yks, kaks, kolme, neljä j. n. e.

Siihen se meidän suomenkielen puhunta loppui. Ruotsalaistuneet suomalaiset osaavat laskusanat suomeksi ja sitä paitsi sanan »pärkale». Hevonen-sanaa he ihme kyllä, eivät tunne. Nuori pappi ei tuntenut kumpaakaan sanaa.

Mutta hän sanoi siellä hänen kotipuolellaan olevan miehen, syntyään Veteläisen, joka on niin suomenmielinen, että hän on ristinyt poikansa Einar Veteläinen Henrikssoniksi. Siis Veteläinen ristimänimenä. Kysyin: »Vieläkö Veteläisiä vaivaa keikarimaisuus?» Pastori oli nuhteettomassa vierailupuvussa.

Fryksänden pappila.

— Kuinka niin?

Kerroin pastorille hänen esi-isästään Jussi Veteläisestä seuraavan kaskun, jonka olen lukenut Segerstedtin papereista:

Jussi Veteläinen asui Norjan rajalla. Hän oli uppokas mies, niinkuin rajalaiset usein ovat, jobbari läheisen rajan houkutuksesta. Jussi rakennutti itselleen kaksinkertaisen talon siihen aivan talvitien varteen. Mutta hän oli nähnyt Norjassa kaupparetkillään, että oikein varakkaat ja ylhäiset herrat käyttävät tuuheatukkaista peruukkia päässään ja hopeapäistä ruokokeppiä kädessään. Jussi pohatta osti itselleen sekä peruukin että kepin. Kun sitten Taalainmaan talolliset kulkivat kuormineen siitä Jussin palatsin ohi, lähti Jussi heitä vastaan kaikissa ylhäisissä tamineissaan. Kun talonpojat äkkäsivät tämän ylhäisen herran, lensivät heidän karvalakkinsa vaistomaisesti pästä ja he ajoivat hänen ohitsensa nöyrinä hatuttomin päin.

Jussi vain vihelteli ja nautti.

Itseensä nähden ei pastori tahtonut omistaa tällaista mielenlaatua, mutta sanoi siellä metsissä asuvan erään miehen, joka lienee perinyt ukko Jussin ominaisuuksia.

Kävin tietysti Fryksänden pappilassa: Olinhan jo Gottlundin papereista lukenut, että Fryksänden pappila sijaitsi kauniimmalla paikalla kuin mikään muu hänen tuntemansa pappila. Kirkkoherrana Fryksändessä on tätä nykyä jumaluusopin tohtori Th. Ekelund, iästään huolimatta erittäin nuorekkaan näköinen mies. Minut otettiin vastaan yhtä ystävällisesti kuin muoin sata vuotta sitten provasti-vanhus Althar otti vastaan Gottlundin. Tohtori Ekelund oli hyvin suomalaissuopea mies. Hänen runoilijansa ylinnä muita oli Runeberg. Hän osasi Runebergin runot ulkoa. Lapsensakin oli hän opettanut pienestä pahasta tarkoin tuntemaan Runebergin. Tohtori tunnusti minulle, että hän Runebergin kautta oli oppinut tuntemaan ja ajattelemaan »suomalaisiksi». Vaikka oli täysveri-ruotsalainen. Nämä tunteet olivat saaneet hänet myöskin toimimaan. Hän oli pappilan maalle, kallioniemelle, mistä on mitä ihanin näköala Fryken-järvelle, kuletuttanut kauniin suomalaisen savupirtin kahden peninkuorman päästä. Se oli jo valmiina paikoillaan, mutta vielä sisustamaton. Ihmeellistä oli, että savupirtin lemu eli vielä aivan tuoreena tuvassa. Vaikka tukit oli otettu irti seinästä, vaikka ne talvipakkasessa oli kuletettu toiseen paikkaan ja uudestaan pantu pystyyn, niin sittenkin tuo ihana tuoksu lehahti sieraimiini, aivan yhtä väkevänä kuin vielä asuttavassa savupirtissä. Tohtori Ekelund on aivan äskettäin Fryksänden kotiseutuseuran juhlassa pitänyt puheen, jossa hän teroittaa mieliin suomalaisten siirtolaisten suurta osuutta seutukunnan viljelyshistoriassa.

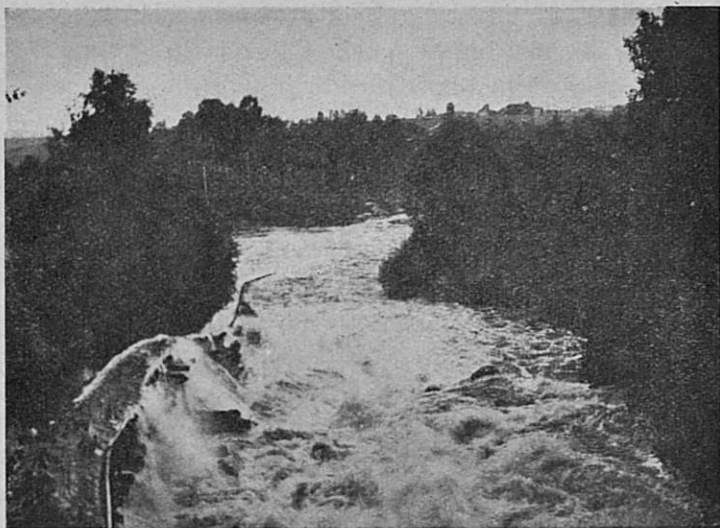
Kävin tietysti kirkkojuhlissakin. Taas silmäni todistivat, että kirkkorahvas oli suomalaissekoa. Todistaakseni, että olen nähnyt oikein, lainaan tähän mitä ruotsalainen tutkija L. Borgström heistä sanoo v. 1845: »Kasvultaan on Fryksdalin asukas jokseenkin lyhyt, tumma-

tukkainen, hänellä on keltainen kasvoväri, joka on erittäin silmäänpistävä vanhoilla naisilla.» Olivatko nämä muka todistuksia heidän suomalaisesta alkuperästään? Mutta eiväthän suomalaiset ole tummatukkaisia, eivätkä liioin keltaisia, tuskinpa vanhat muijataan, lukuunottamatta mahdollisesti kulkurisuomalaisen ja mustalaisten yhteisiä jälkeläisiä, »Jägar Malmin» äpäroitä. Minä taas sanoisin, että he eivät ole yhtä kultatukkaisia kuin puhdasveriset ruotsalaiset eivätkä yhtä punakoita kuin he, mutta eivät silti ole keltaisia-kaan.

Gottlund kertoo, että hänen täällä käydessään suomalaiset vielä osasivat hyvin äidinkieltään, vaikka mongersivat ruotsiakin. Gottlund seurasi myöskin tuomari Nauclerin mukana käräjillä. Täällä hän nauroi erään suomalaisen pojan avosuisuutta. Poika päräytti sopimattoman lauseen tuomarille eräässä jutussa, jommoisiin »Jägar Malmit» niin usein sekaantuvat. Naucler pisteli: »tuon sinä olisit voinut sanoa suomeksi». Kuin pyssyn suusta pääsi pojalta suomalainen käännös, vielä paljoa mehevämpi kuin ruotsalainen. Gottlund riemuitsi.

Esimerkkinä suomalaisten loistavasta ruotsinkielen taidosta Gottlund kirjoittaa seuraavan hurskaan lauseen, jonka hän löysi erääseen honkaan kaiverrettuna vuodelta 1769. Eräs Erik Jansson Liu(k)koinen, arvattavasti nykyisestä Lekvattnetin pitäjältä, oli kotiinsa palatessaan joulukirkosta uskonnollisen tunteen elähdyttämänä kaivertanut seuraavat sanat honkaan: »1769 ritte jag julemorgon met häst och sal [sadel] til fryxente körk, kut låter mej minnas ten härlika predikan om ten nyfota barnen».

Liukkos-parka! Lekvattnetista ei päässyt kirkkoon upottavien soitin takia muuta kuin kesäkuivalla tai talvipakkasilla. Hän oli oppinut niin paljon ruotsia,

Torsbyn koski.

että ymmärsi saarnan Jumalan ainutsyntyisestä pojasta, ja ihastuksissaan tästä uutisesta hän ei malttanut olla vuodattamasta tunteitaan hongan kylkeen. Tuo tapa kirjoittaa historiaa honkiin näkyi olleen yleistä Värmlannin suomalaisilla. Gottlund kaiversi maan tavan mukaan 16:een honkaan ristinmerkin siihen paikkaan, mihin Juvanniemen kirkko oli rakennettava, ja »Jäger Malm», kulkurisuomalainen, kaiversi sen hongan kylkeen, minkä juurelle hautasi viimeisen vaimonsa Eli-Litan, ristin ja nimikirjaimen, »men jag skar ett kors i barken, och en namnbokstaf». Mutta hongathan mätänevät ja kaatuvat ja niiden mukana kirjoitukset! Eräs honkakin, jossa oli vuosiluku 1609 muistoksi suomalaisten muutosta Fryksändeen, oli vanhuuttaan romahtanut alas, mutta vanhat miehet v. 1821 muistivat sen vielä nähneensä. Hongan kylki oli suomalaisten papyros-lehti.

En malta olla lainaamatta Gottlundin kertomusta

eräästä päivällisestä Fryksänden pappilassa kunnianarvoisen provasti Carl Johan Altharin luona. Althar, joka Linus Brodinin tutkimusten mukaan oli latvia-laista sukujuurta, oli Gottlundin tiedonantojen mukaan ollut Fryksänden provastina jo 40 vuotta; hyvin pitkä, komea vanhus. Nämä päivällistapahtumat kuvaavat mainiosti Gottlundia, ehkä ne myöskin kulttuurihistoriallisesti ovat kiintoisia.

Asui siellä Fryksändessä siihen aikaan eräs leskirouva Vallbom, josta Gottlund lyhykäisesti sanoo, että hän oli mangalen, mieshullu. Gottlund ei rakastanut vaarallisessa iässä eläviä leskirouvia, mutta sitä kiihkeämmin nuoria rippikoulutyttöjä ja aivan nuoria vaimoja. Gottlundia varoitettiin etukäteen tästä rouvasta. Päivällisten alussa rouva pysyi verrattain säädylisenä, piti vain suurta ääntä ja keskusteli nuoren komministeri Altharin kanssa hyvin kiihkeästi ihmisen nuoruudesta, vanhuudesta ja rakkaudesta. Leski oli sukkela vastauksissaan eikä suuttunut, vaikka nuori Althar tuon tuostakin letkautteli häntä. Gottlundia leski koetti kietoa puheisiin, mutta tämä joko vastasi hyvin yksitoikkoisesti tai ei vastannut mitään. Mutta kun leski oli juonut 2 totia ja 2 ryyppyä, ei hän enää tyytynyt pelkkään kielen käyttöön. Hän avasi Nauclérin, vallesmannin ja herra Vestbergin napit. Ukko Althar ja muut naiset häpesivät silmittömästi. — Kulttuurihistoriallisesti kiintoisaa on, ettei leski Vallbomia tämän tempun perästä talutettu pellolle. Hän sai jatkaa ilveilyjään pappilan ruokapöydässä. — Hän karkasi Gottlundin kimppuun ja halasi häntä kiihkeästi. Gottlund, ilmetty Josef vanhojen rouvien suhteen, riuhtaisihe voimakkaasti irti. Mutta ei mikään pelastanut Gottlundia. 2 totia ja 2 ryyppyä lämmitti leski Vallbomia, hän hypähti yhden äkin nuoren Gottlundin syliin. Gottlund ojensi jalkansa suoraksi ja leski mät-

kähti selälleen lattialle. Siihen asentoon hän jäikin sätkyttelemään jaloillaan ja lallattelemaan. Silloin Gottlund pakeni pappilan ullakkokamariin ja *rupesi kirjoittamaan kirkonkirjoista Fryksänden suomalaisten nimiä, joita oli hyvin paljon*. Niin Gottlund, tuo miesten mies, aina teki. Toisen yön armasteli, toisen kirjoitti muistiinpanojaan hamaan aamuun saakka.

Oltiin sitten hautajaisissa. Gottlund teki niinkuin minäkin aina tein, hän tarkasteli saattoväen kasvopiirteitä. Hän sanoi nähneensä suuren joukon suomalaisia naamoja. Teki näiden ihmisten tuttavuutta, ja he olivatkin suomalaisia.

Kun Turistihotellin portailla seisoin, tuli siihen kaksi savolaista isäntää. Siitä olin niin varma, että suoraa päätä ilman muuta kysyin, mikä heidän suomalainen sukunimensä on. Toinen oli Kähkönen, toinen Jussi Kiiskinen. Nyt ne olivat joitakin sonneja, Kiiskinen Johan Johnsson. Hirvittävää! Kähkönen ker-toikin, että hänen poikansa ei saa rauhaa, ennenkuin hän on ottanut uudelleen esi-isiensä nimen. Hän on nimenmuuttopuhissa. Kiiskisen kanssa tultiin melkeinpä sukulaisiksi. Kun Rantasalmella 1500-luvulla pappilan virkatalo valittiin, ostettiin maat Kiiskiseltä. Kiiskinen lähti kiertämään ja saapui vihdoin Värm-lantiin. Siis Kiiskisen esi-isät ja minä olemme leikkineet samoilla kivillä, uineet samassa joessa ja kalastelleet samoissa järvissä Rantasalmen pappilan alueella. Siinä on sukulaisuutta enemmän kuin kyllyksi.

Tapasin Torsbyn maantiellä vanhan akan, joka vaivaloisesti kompuroi eteenpäin. Musta akka kuin kekäle! Siis puoleksi valloni tai mustalainen. Toinen puoli tietysti oli suomalainen. »Jäger Malmin» äpäroitäyhä edelleenkin. Puhuttelin akkaa, kysyin:

- Oletteko suomalainen?
- Olen kyllä, tai ehkä olen ryssä.

— Olkoon menneeksi! Kuinka te astutte noin huonosti?

— Katsokaapas, tämä jalka katkesi luonnollisella tavalla, mutta tämä toinen jalka on noiduttu. Minä kuulin kerran, kun makasin yksin tuvassa, että ääniä kuului ulkoa. Eivät ne olleet ihmisääniä, ne olivat kummitusten ääniä.

Kun sitten nousin vuoteeltani katsomaan ikkunasta ulos, katkesi jalka keskellä siloista lattiaa. Siitä sen huomaa, että vihamiehet sen loihtivat. Ettekö tekin usko niin?

— Ei suomalainen usko sellaisia. Ruotsalaiset sellaisia loruilevat.

— Suomalaisetko? Täällähän sanotaan, että suomalaiset juuri sellaista uskovat, ja että suomalaiset sillä tavalla noituvat.

— Erehdystä, rakas muijaseni. Suomessa ruotsalainen väki sellaista uskoo, suomalaiset hyvin harvaksen.

Aivan samoin ajattelee eräs ruotsalainen, jonka lausunto tavataan Segerstedtin kokoelmassa. Hän väittää, että suomalaisilla poppamiehillä ei ole minkäänlaista arvoa omiensa silmissä, vaan heidän täytyy lähteä ruotsalaisiin seutuihin, jos mielivät jotakin ansaita konsteillaan. Suomalaiset olivat sanoneet hänelle: »Me tuhmat suomalaiset emme ymmärrä arvossa pitää sellaisia henkilöitä, jotka osaavat loihtia. Sellaista

Liikemies E. Rylander (Hartikaisia). Fryksände. Rattsjöbärg.

ymmärtää ruotsalainen paljoa paremmin». — Aivan samaa mieltä olen minäkin. Suomessa ruotsalainen väki on merkillisen taikauskoista; ylen harvoin olen matkoillani tavannut suomalaisia taikureita tai taian uskojia. Eihän suomalainen edes ilkjä sellaisista puhukaan.

Tapasin Torsbyssä varakkaan ja vaikutusvaltaisen miehen, joka oli sekä suomalainen että suomalaismielinen, vaikka ei enää osannut suomea. Hän ei ollut Nilsson eikä Andersson eikä Pettersson, vaan hänellä oli oikea nimi. Emil Rylander oli hänen nimensä, liikemies, kunnan uskottu ja maanviljelijä. Maatila oli hänellä Nyskogassa. Historiallinen maatila Rattsjöbärg. Tänne tuli ensiksi Värmlannin kuuluisin taru-uros Heikki Häkkinen Saarijärveltä. Häkkisestä on vaikka minkälaisia kaskuja liikkeellä. Missä hän kuvataan suureksi murhamieheksi, missä tavattoman varakkaaksi — tämä viimeinen ominaisuus historiallisesti todistettavissa — missä taas kerrotaan hänen kestävästä rakkaudestaan Katri- eli Kari-vaimoonsa. Rattsjöbärg oli ennen muinoin mahtava tila, kuuluu suurista viljamakasiineistaan. Nykyisellä omistajalla se taas on hyvissä käsissä. Rylander ei ole Häkkisiä. Hän itse luulee olevansa Hartikaisia tai Oinosia.

Omituisuutena mainittakoon, että kun tapaa suomalaisten nimien luetteloita, siinä tavataan peräkkäin nimet seuraavalla tavalla kirjoitettuina: Karvonen, Häkkisiä, Oinonen, Veteläisiä. Tämä johtuu tietysti siitä, että ruotsalaiset ovat kysyneet suomalaisten nimiä. Toiset ovat käyttäneet nominatiivia ja sanoneet Karvonen, Oinonen, toiset taas iankaikkiseen savolaiseen tapaan käyttäneet monikon partitiivia ja sanoneet Häkkisiä ja Veteläisiä. Siis: kuulun Häkkisten ja Veteläisten sukuun.

Lekvattnet.

Ajettiin autolla Lekvattnetiin, joka sijaitsee länteen päin Torsbystä. Erinomaisen luonnonihana seutu. Tie oli hyvää ja tasaista, kuljettiin nimittäin laaksojen pohjia.

Luulin vihdoinkin tapaavani suomea puhuvia ihmisiä. Erehdys! Ei koko Lekvattnetissa enää kukaan osannut suomea, paitsi eräs ukko Puntanen, mutta hän asui peninkuorman päässä korkean harjun takana. Ainoa, mikä enää muistutti suomalaista, oli konttiselkäiset ihmiset. Ne olivat aivan yleisiä. Sata vuotta sitten kaikki Lekvattnetin asukkaat puhuivat suomea. Gottlund sanoo Erik Larsson Kähköisestä, että hän luki suomea niin nopeasti, että Gottlund töin tuskin jaksoi häntä seurata. Aminoff kertoo, että 1870-luvulla vanhempi sukupolvi on kieleltään suomalainen ja murtaa ruotsia puhuessaan, nuoriso taas tuskin enää suomea ymmärtääkään. Nyt ei kukaan sitä enää ymmärrä eikä puhu. Aminoff mainitsee, että tämä nopea ruotsalaistuminen »tuntuu suomalaiselle sydämelle miltei kamalalta». Ei se minusta juuri siltä tuntunut, mutta olihan murheellista, että olin tehnyt hukkareissun. Minua hermostutti, kun en saanut tavata ketään, jonka huulilta suomenkieli olisi herahtanut.

Olin kauppapuodissa ostoksilla ruotsalaistuneen Puntasen luona. Valokuvasin ruotsalaistuneita Kähkösiä,

Puntasia ja nimensä unohtaneita suomalaisia. Muuten kaikki Lekvattnetin asukkaat ovat suomalaisia. Nyt ne ovat nimeltään vain noita ikäviä sonneja.

Alla päin läksin kulkemaan maantietä pitkin jonkin sata metriä eteenpäin ja heittäydyin maantien viereen pitkäkseni. Joka taholla oli korkeita vuorien rinteitä, joilla mökki mökin vieressä pilkoitti, aho ahon vieressä paistoi. Suomalaisia asutuksia, sen silmä oivalsi heti.

Siinä loikoillessani tuli yksi nuori mies, tuli kohta toinen, tuli kolmas, tuli suuri joukko miehiä ja naisia kokoon. Huhu oli kulkenut, että suomalainen miehen rumilas makaa maantienvieressä kumollaan. Nytkös alkoi vilkas keskustelu meidän välillämme. Miten erinomaisen lukeneita, virkkuja ja hauskoja nuo nuoret työläiset olivatkaan! Kaikki olivat vielä työpuvussaan päiväisen työn jälkeen. Minä saarnasin ja he kyselivät. He kyselivät paikkain suomalaisten nimien merkitystä. Minä kirjoitin heidän muistikirjojihinsa minkä ehdin ja minkä voin saada selville. Kyllä siinä vaaditaan mielikuvitusta, voidakseen selittää sellaisia nimiä kuin: Karmankynnä — käärmeenkunnas, Luktorp = Liukkosen torppa, Poptorp = Puupposen torppa. Vaikein on Moli, joka on lyhennys savolaisesta sanasta Moalima.

Vähitellen sain tietää, mitä miehiä nuoret miehet olivat. Siinä seisoj kotiseutututkimuksen esimies Albin Johansson, työläinen, mutta harras kulttuurin edistäjä. Vieressäni loikoili tuttu kirjailija Axel Fritjofsson. Kaikki nämä miehet osasivat nauraakin, jota metsäsuomalaiset tavallisesti eivät tee. He osasivat myöskin laskea leikkiä. Osasivat sutkautellakin, mutta vain hyvällä ruotsinkielellä.

Niin iloista ja henkevää oli monituntinen keskustelumme, etten huomannut maanneeni pienessä muurahaispesässä. Mutta vieraskoreutta muurahaisetkin osoitti-

vat, voisiko ehkä sanoa, heimolaiselleen; ne eivät nykäisseetkään minua kirvelevillä rauhasillaan. Tietysti minun täytyi selittää, mikä muurahaisen rehellinen, kursai-

Albin Johansson. Lekvattnet.
Suomalainen.

lemäton savolainen nimitys on. Se heitä kovasti huvitti. Yksi tiesi sanoa, että siellä jossakin on mäki, jonka nimi on Gushiaismegg. No niin, tietysti.

Oli siinä nuori rouva, joka oli kotosin Spettungin talosta. Nimi on käännös suomesta, Hackspett mer-

kitsee tikka. »Spettung» siis Tikkala. Rouva siis Tikka-
sia. Mutta ei rouva paljoakaan sellaisista puheista
välittänyt. Naiset eivät suvustaan paljoakaan piittaa.
Raukat ottavat miehensä nimen kuin orjat isännän
poltinmerkin selkäänsä. Sanoin hänelle sentään ter-
veiset hänen heimolaisiltaan professori Tikkaselta ja
kirjailija Eino Tikkaselta. — Kuta sivistyneempi ja
lukeneempi suomalainen Värmlannissa on, sitä haluk-
kaammin hän pyrkii tuntemaan sukuperänsä, sitä mie-
luummin hän lukeutuu suomalaiseksi.

Moni kysyi minulta:

— Pitäisiköhän sitä uudelleen oppia suomea?

— Suomi on vaikeaa kieltä. Kuka teille suomea opet-
taa, kun sitä ei enää kukaan osaa. Ottakaa sen sijaan
selko entisistä sukunimistä ja kerätkää tarkat tiedot
esi-isistä ja heidän tavoistaan.

— Se kuuluukin kotiseutuseuran ohjelmaan. Meillä
on vilkas seura.

Miehet näyttivät minulle, missä »Gottlunds hål», Gott-
lundin kuoppa, oli. Gottlund oli nimittäin kulkenut hei-
kolla jäällä erään salmen yli. Jää petti, ja Gottlund
hupsahti sulaan. Kun suomalaiset aikoivat rientää
hänelle avuksi, huusi Gottlund kovalla äänellä: »Elkää
tulko apuun, jää pettää, jää pettää. Olen ollut pahem-
massakin pälkäässä, mutta aina minä olen suoriutunut
tähän asti.» Niin nytkin. Tuo uljas mies kömpi yksin
avannosta ylös ja meni kuivattelemaan savupirttiin.
Täällä Lekvattnetissa muutoin Gottlund vietti iloista
elämää. Miehet olivat viisaita ja osasivat lukeakin suo-
mea. Naiset taas oikein »söötiä», niinkuin hän ruotsiksi
sanoo — Gottlund kirjoittaa milloin suomea, milloin
ruotsia — Hän pani toimeen tanssiaisia, ostattipa vii-
naakin juhliin, vaikka ei itse maistanut tippaakaan
koko Värmlannin matkallaan, vaikka missä olisi tar-

jottu, yhtä vähän kuin minäkään, vaikka se Ruotsissa ei olisi ollut rikoksellista.

Kauniin illan vietin Lekvattnetin upean Majalan puistossa.

Mietelmiä Lekvattnetin Turistimajan puutarhasohvalla.

Istuin Axel Fritjofssonin kanssa iltamyöhällä Turistimajan honkien välissä sijaitsevilla sohvilla ja nautin iltateetäni hänen kanssaan. Fritjofsson istui työpuvussaan — hän on metsätyömies, paljon kirjallisuutta lukenut ja itsekin henkevä kynämies. Illan hämy sai meidän ajatuksemme sukeltamaan menneisiin aikoihin, jolloin suomalaiset raatoivat kaskiaan näillä vuorilla, jolloin he kalastelivat näissä järvissä ja piilivät ihmisiä tietömissä erämaissa.

Aurinko laski Norjan tunturien taa. Lekvattnetin pieni järvi lepäsi rasvatyynenä. Edessä kaartui korkea harjanne kukkuloineen ja syvine notkoineen. Suomalaisen pirttien katot ja ahojen tapaiset pelot pilkistivät esille rinteen metsiköstä. Samanlaisia tyyniä, lämpimiä heinäkuun iltoja olivat Liukkokset ja Karttuiset polvi polven perästä nauttineet ahoillaan kuin minä nyt Lekvattnetin hotellin puutarhasohvalla.

Miten erilaista oli heidän elämänsä kuin nykyajan ihmisten ja kuin erityisesti minun, hotellin asukkaan! Mutta miten paljon jännittävämpää ja vaihtelevampaa! Niinkuin metsäneläimet heidän täytyi joka hetki olla varuillaan välttääkseen vaaroja. Heillä oli vihollisia kaikkialla. Oli petoeläimiä, oli pahansuopia kulureita. Henki oli alati vaarassa, alati piti olla val-

mis sen edestä taistelemaan. Aivan kuin jänikset tai oravat.

Ei ollut tallattua tien pätäkääkään, jota myöten olisi huolettomasti saattanut astuskella. Ei muuta kuin louhisia polkuja. Ei yhtään ratastietä johtanut erämaasta ulos. Jos mieli teki Fryksänden kirkolle ihmisten ilmoille peninkuormien päähän, sai tallata yli nevojen, halki

Axel Fritjofsson. Lekvattnet.

korpien, yli kivikkokankaiden. Puolen päivän taival kiivasta astuntaa.

Minä tulin saman matkan erinomaista tietä myöten 35 minuutissa. Minä hyllyen auton pehmeillä patjoilla, Lekvattnetin alkuasukkaat muinoin taas ponnistaen jänteillä kintuillaan. Kunnioituksen puuska valtasi mieleni tätä ajatellessani. Kykenisinkö minä, kykenisivätkö nykyiset Lekvattnetin asukkaat seuraamaan esi-isiensä elämäntapaa?

— Emme enää voisi elää esi-isiemme savupirteissä, vastasi Fritjofsson, — emme enää viitsisi astuskella

Fryksänden kirkolle. Me kulemme sinne autolla tai polkupyörällä. — Mutta kyllä se mahtoi olla rikasta elämää. Kun saisi koetella elää sitä edes kuukauden, edes viikon. Laittaa itse virsunsä, itse konttinsa, laitattaa vaimollaan sekä housukankaansa että housunsa, veistää veneensä, hankkia ruokansa järvestä, metsästä ja kaskestaan. Ah, mitä ihanuutta sellainen metsässä möyriminen tarjoaisi!

— Niin, enintään kuukauden ajan, koetin jäähdyttää nuorukaisen rousseaulaisia haaveita.

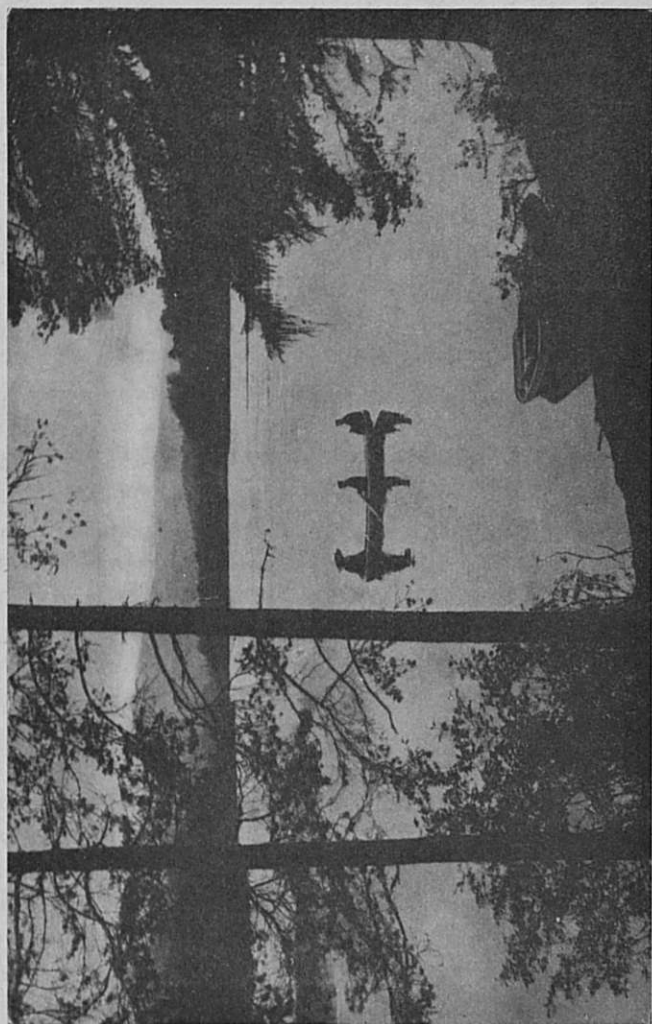
— Minä tyytyisin kuukauteen, ottaisin sen nautinnon kannalta.

— Harvoin se oli nautintoa. Esim. nuo metsävorot, nehän olivat peloittavia. Gottlund kertoo, että kun hän kerran tuli muutamaan pirttiin näissä metsissä, säikähti pirtin emäntä suunnattomasti, luullen häntä pahantekijäksi. Eivät mitkään selitykset auttaneet. Vaimo ei uskaltanut antaa hänen olla yötä pirtissä. Sensijaan koetti hän houkutellessa häntä menemään aittaansa paimentytön viereen yöksi, aivan nuoren paimentytön. — Päinvastaisiakin tapauksia kerrotaan. Täällä lähistöllä Myrgubbenissa oli taas talo, jossa isäntä ja emäntä ryöstivät ja murhasivat rikkaat yövieraansa. Eräs poika pelastui talon tyttären avulla, tätä kun säälisti, nuori, reipas poika; hän käski pojan mennä maata pöydän alle eikä sänkyyn. Yöllä isäntä löi kirveellä tyynyn halki, mutta poika pelastui pakenemalla. Kuinka monta kertaa onkaan toteutunut suomalaisen sananlaskun neuvo: »Mies makaa, vaate valvoo.» Unettomia, tuskaisia öitä!

— Mutta sittenkin se oli sitä oikeata ihmiselämää.

— Sanotteko sitä ihmiselämäksi? Eiköhän sitä paremmin voisi nimittää eläimen elämäksi. Myönnän kernaasti, että sellainen elämä, yhtä täynnä vaaroja kuin ponnistuksia, on rikkaampaa kuin lepokodin elämä,

Lekvattnet.

jossa vain syödään, kävellään hiukan, istutaan ja levätään, nukutaan ja torkutaan.

— Niinpä niin. Vesi tulee Lekvattnetin majalaan putkesta ryöpyten, valo tulee lankaa myöten; katsokaa noita suuria sähkölamppuja honkien rungoissa! Ne himmentävät elokuussa yksinpä kuutamonkin tarumaisen hohteen. Ei Kähkösen emäntä saanut vettä pannuunsa hakematta sitä lähteestä. Ei hänellä ollut muuta valaistusta kuin minkä palava päretikku antoi. Kuutamono vain joskus heitti laikun lattiaan avatun seinäluukun aukosta. — Usein pistäydyn tuohon savupirttiin tässä matkailijamajan lähistöllä uneksimaan siitä oikeasta ihmiselämästä.

Nyt minä jo rupesin jatkamaan samaan äänilajiin.

— Ja kun nämä Kähköset ja Puupposet sitten päivänsä hikihatussa raadettuaan illalla pistäytyivät tili-kuumaan saunaansa, silloin he nauttivat koko ruumiillaan, jokaisella neliösenttimetrillä ihopinnastaan. Ja oli heillä musiikkinsakin tässä illanvietossaan, näkymätön soittaja, oma radiokone nurkassa, saunan salaperäinen sirkka. Saunaan he kaikki syntyivät, sauna ja viina oli heidän ainoa lääkäriinsä. Jos tämä lääkäri ei kyennyt parantamaan, silloin oli parasta valmistautua hengenlähtöön. Ja lapsia syntyi pirtin lattia täyteen, niin että niitä kuolikin tungokseen. Voimakkaimmat vain jäivät eloon. Henkistä nautintoa tarjosivat nerokkaat sananlaskut, sukkelat, hauskat arvoitukset ja monet henkevät runot. Tiedättekö, että näitä on kerätty suomalaisten keskuudesta enemmän kuin minkään muun kansan suusta?

— Kun Turistimajalan pienet pojat autolla ajavat Torsbyhyn, kietovat äidit villaliinoja kaulaan, jottei vain ilmanhenki kylmetyttäisi näitä nuoria ihmistaimia, sanoi Fritjofsson.

— Tiedättekö, mitä Gottlund näki tuolla vuoren takana Öijerenin puolella? Hän astui pirttiin, jossa suuri liuta lapsia leikki lattialla. Ei kellään ollut rienvutapaistakaan yllään. Kaikki ilkoisen alastomina. Vanhin 14-vuotias tyttönen hypähti sänkyyn nahkas-
ten alle piiloon ja aloitti sieltä vilkkaan keskustelun vieraan kanssa. Muut lapset eivät ollenkaan tajunneet, että heiltä puuttui mitään. Kun äiti tuli tupaan, kysyi Gottlund, miksi lapset olivat alastomina. Akka vastasi: »Vähemmän kuluttavat vaatteita, kun alastikin tarke-
nevat.» Mutta niinhän raamatussakin sanotaan, että kun ihmiset olivat alasti, silloin olivat he myöskin täysin onnelliset. Ja lisäksi raamatussa sanotaan ihmiselämästä: »Kun se parasta on ollut, on se vaivaa ja työtä ollut.» Nuo esi-isät, niillä oli paljon vaivaa ja työtä, sentähden heidän elämänsä on ollut parasta. Parempaa kuin meidän, jotka niin usein vietämme kissanpäiviä.

— Ihmiset syntyvät ponnistuksia varten tähän maailmaan. Ainoastaan ponnistuksissa piilee ihmisen onni, ei unelmissa. Uneksijat ovat aina huonoja työmiehiä, onnettomia, ponnistelijat voivat olla jopa onnellisiakin. — Tämä oli Fritjofssonin ajatus, johon minäkin täydellisesti yhdyin.

Minua paleli siinä yöllä istuessani, mutta Fritjofsson ei tuntenut vähääkään vilua, vaikka hänen paitansa oli auki ja paljas rinta oli yön hengelle altis. Mutta Fritjofsson olikin metsätyömies, minä vain hemmoiteltu turisti.

Jo tämäkin seikka puhuu alkeellisen elämän puolesta. Nuo vanhat siirtolaiset olisivat kestäneet tämän yön kylmät paitasillaan ja virsut jalassa.

Ensimmäiset tapaamani suomea puhuvat henkilöt.

Ajettiin autolla Torsbystä suoraan pohjoista kohti Vitsandin kirkolle, noin 2 1/2 peninkulman päähän. Täällä sanottiin vielä olevan suomenkielen viljelijöitä. Oli sunnuntai, ja autonajajani, pastori Gustaf Persson, kiipesi saarnastuoliin. Minä taas läksin vainuamaan suomalaisia kirkonmäeltä ja ympäristöstä.

Tiesin, että Vitsandin kirkon ympäristöllä asui vuonna 1540 ainoastaan kolme perhettä. Nyt siellä asuu 2,000 henkeä. Mistä pitäjää on kansoittunut? Elä turhia kysele, katsele kirkkomiesten naamoja! Supisuomalaisia piirteitä. Esi-isät muuttaneet 300 vuotta sitten ja vähitellen ruotsalaistuneet. Vuonna 1822 oli ruotsalaisia 750, suomalaisia 350 henkeä. Eivät suinkaan nuo 750 ruotsalaista olleet rotupuhtaita ruotsalaisia. Varmasti he olivat vain jo silloin ruotsalaistuneita suomalaisia.

Kyselin miehiltä heidän rotuansa. Kaikki tunnustivat, että sekä isä että äiti, tai isä, tai mummo, tai ukko olivat olleet suomalaisia. Suntio oli ainoa, joka väitti olevansa puhdasta ruotsalaista verta. Hassutusta! Suomalaisempaa naamaa saa hakea. Aivan suntio Lötjösen näköinen Rantasalmelta 1870-luvulta.

Miehet neuvoivat minua seuraamaan museolle. Museorakennus oli vuorilta kirkonkylään muutettu

savupirtti. Siinä se kyykötöi lehikossa suuren, kaksikerroksisen talon lähetyvillä. Kivijalka oli uusi; näki heti, ettei pirtti ollut siihen syntynyt. Eivät savupirtit nousseet hakatun ja hiotun kiven päältä.

Astuin pirtin ovesta sisään. Tuoksahti nenääni savun ja Suomen katku. Täytin keuhkoni tällä vuosisataisella lemulla. Te suomalaiset tunnette sen kaikki. Se on sisäänlämpiävän saunan sanoin kuvaamaton aromi, hyvä haju, jota ei tunne missään muualla. Kaikki kapistukset, mitkä savupirttiin kuuluvat, nähtiin siellä, vaikka ollaan aikeissa rikastuttaa kokoelmaa vielä moninkertaiseksi. Niitä kuuluu olevan vaikka mitä myöten kaikkialla kylissä. Vanha suomalainen raamattu oli laatikossa. Löysin myöskin suomalaisia lentolehtiä 1870—80-luvulta. Yhden päällekirjoitus oli »Suomen Nerot», A. Meurmanin kirjoittama. Tarra-sin kiinni kirjaan houkuttelevan päällekirjoituksen takia. Olin pettynyt. Kirja olikin »Suomen Verot». V-kirjain niin taiteellisesti koristeltu, että luin sen N:ksi. Mutta mitä turkasta Vitsandin suomalaisilla oli tekemistä Suomen Verojen kanssa? Niitä pakoohan heidän juuri sanottiin lähteneen Suomesta. Miksi ei sinne lähetetty esim. Aleksis Kiven Kihlausta. Siitä olisi lähtenyt ainakin huvia ja neroutta.

Mutta suomea en saanut kuulla kenenkään suusta, en piika-pallukankaan, vaikka otaksuin, ettei hän mitään muuta kieltä taitaisi huastoo kuin selevelle suomenkieltä. Väki neuvoi minut köyhäintalolle. Siellä muka piti olemalla suomalaisia. Köyhäintalolla! Tietysti, missäs niitä muualla olisi?

Koreanpunaiseksi oli köyhäintalo maalattu. Pyysin tavata suomea puhuvia. Vietiin huoneeseen, jossa kaksi ukkoa makasi vuoteessa. Ilmettyjä savolaisia, toinen maisteri Antero Pelkosen näköinen. Sanoin ystävällisesti: terve, terve!

— Se ei kuule mitään, selitti johtajatar.

— Terve, terve! jyrisin minä.

— Att va säjer han? (Mitä hän sanoo?)

Ainoat suomenkielen taitajat — köyhäintalossa ja lisäksi vielä ratki kuuroja. Huh huh! Istuuduin tuolille ja hikoilin. Viimeiset suomalaiset vaivaisia ja kuuroja!

Tuli sisään rampa mies, erinomaisen kaunis vanhus. Samanlaisia kyömyneniä, mustatukkaisia kiharapäitä olen joskus nähnyt Juantehtaalla. Rampa mies, myöskin kuuro. No nyt on turkanen!

Hipsutteli sisään laiha naisihminen, ylen kaino. Hän kuuli. Puhui somea, mutta kun kysyin, kuinka vanha hän oli, niin hän jäi vastausta vaille. En suinkaan minä loukannut hänen naisellisia tunteitaan kysymykselläni? Ei, hän oli unohtanut suomalaiset laskusanat. Hän ei osannut sanoa: viisikymmentäviisi vuotta. Tätä taitamattomuuttaan hän niin häpesi, että kiireen vilkkaa pujahti ulos.

Nyt jäin kuurojen kanssa seuraa pitämään. Pääsin vihdoinkin siihen, että he rupesivat puhumaan. Se kaunis, rampa mies puhui erinomaisen sivistyneellä, pehmeällä äänellä:

— Teijän presidentti on käynnä mejän kuninkaan luona, luin sen tiitingeistä.

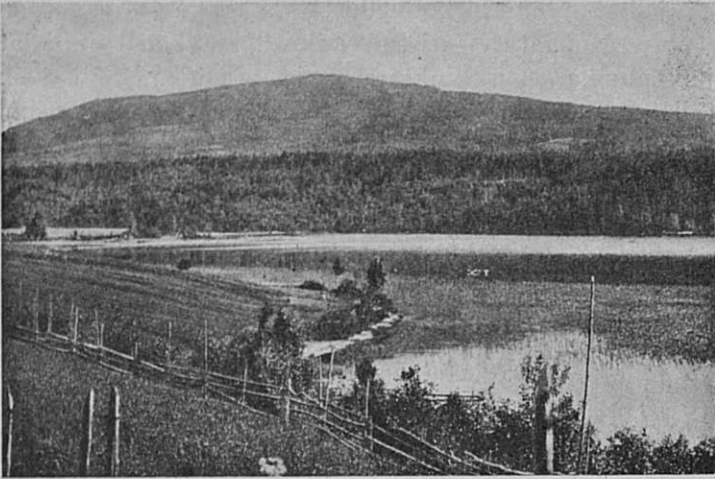
— Oikein, oikein.

— Meijän kuningas lähtöö Helsinkiin augustissa.

— Oikein, oikein.

Vanhin mies, joka oli selvin suomalainen, ei jaksanut kauan kuunnella; hän väsähti ja nukahti, ja sikari, jonka olin antanut hänelle, sammui huulien väliin. He eivät tunteneet omia suomalaisia sukunimiään; olivat vain Nilssonneja, Perssonneja ja Anterssonneja, vaikka lienevät olleet Karvaisia, Veteläisiä ja Hakkaraisia.

Niin, kuurot, rammat ja vaivaiset vain puhuvat somea. Suomenkielen taito sammuu kuin loppuun

Vitsand.

palanut kynttilänpätke, palaen vielä sentään lepattavalla valolla.

Olin taas Vitsandin pappilassa vieraana ja päivällisellä. Nuori, siro pappi Smoolannista. Kohtelias ja huomaavainen, oikea Kristuksen kavaljeeri.

Miten ovatkaan olot muuttuneet entisestään, sen huomaa nykyisestä pappilasta ja sen isännästä. Sata vuotta on kulunut nykyisen kirkon rakentamisesta ja seurakunnan muodostamisesta. Ensimmäiset Vitsandin papit ja apulaispapit ovat surullisen kuuluisat. Vitsandissa toimi Emanuel Branzell, myöskin Gösta Berlingin esikuva, tuo nuori, ankara raittiusmies, jonka muka suomalaisakka loihti vielä suuremmaksi juopoksi kuin akka itse oli. Branzell oli nimittäin myöskin Finnskogon komministeri ja koetti raitistuttaa seurakuntaansa kaikella nuorella tärmöllään ja hellittämättömällä ankaruudellaan. Branzell oli kerran tuominnut vanhan suomalaisakan jatkuvasta juopottelusta kápälälautaan

eli jalkapuhun kirkon edustalla. Akka — sanotaan vaikka Rongatar — istuu kohmelossa kädet ja jalat jalkapuussa. On kiukkuinen ja vihainen kuin vain tällaisessa tilassa oleva akka voi olla. Gösta Berling tulee pyhät kirjat kädessä kirkkoon ja kulkee Rongattaren ohi. Silloinpa Rongatar koroittaa äänensä, haukkuu ja manaa papin ja uhkaa:

— Peevelin pappi! Vai tänne sinä olet minut raa-hannut kypälälautaan! Saat nähdä, että minä vielä sinulle kostan. Saat nähdä, että sinusta vielä tulee paljon suurempi juoppo kuin minusta. Sinä juot itsesi virastasi pois.

Branzell ei ole kuulevinaan. Astuu kirkkoon, nousee saarnastuoliin. Aloittaa saarnan, ankaran nuhde-saarnan juoppoutta vastaan, jonka säälistävänä uhrina seurakunta voi nähdä nytkin Rongattaren jalkapuussa kirkon edustalla. Yhden äkin riipaisee hänen hammas-taan. Tuska yltyy. Hammasta vihloo. Hänen täytyy lopettaa saarnansa ja kirkonmeiningit. Lähtee kotiaan ja hakee lääkkeitä. Ei löydä muita. Turvautuu konjakkiiin. Pitää konjakkia suussa, saa lieven-nystä, mutta kun viinan suustaan sylkäisee, palaavat tuskat. Pitää alkoholia suussa, kunnes ei voi olla ilman. Tottuu ryyppäämään, muuttuu vähitellen ret-kuksi. Ei ollut muu neuvona kuin eronpyynti, joka tapahtui elokuussa 1836.

Rongatar oli hänet loihtinut. Suomalaiset akat olivat hirvittävässä maineessa. Eräs rouva Sunnen seurakun-nassa kertoi, että hän pieneä tyttönä aina kävi äitinsä hameeseen kiinni, kun suomalaisakat astuivat kirkkoon.

Mutta Rongattaren kirous ei kohdistunut vain Branzelliin. Sen teho ulottui hänen seuraajiinsakin.

Seuraava pappi, nimeltä Spak, vaipui niin syvälle, että hän kymmenen vuotta toimittuaan pappina joutu ruotivaivaiseksi.

Nyskogan kirkko.

Kolmas pappi palellutti humalapäissään sormensa, niin että ne oli leikattava poikki.

Minkälaista sielunhoito lienee ollut tällaisena aikana, sen voi arvata. Eivät ainakaan viinaanmenevät suomalaiset eivätkä heidän akkansa (kaikki suomalaiset vaimot, kuten sanottu, olivat akkoja nimeltään, olivatpa vaikka 19-vuotiaita, ruotsiksi käring) saaneet papeiltaan tukea himonsa hillitsemisessä. — Näitä juoppoja seurasi saituedestaan kuulu pappi, mies niin itara, että kirkkoon kesällä saapuessaan kantoi saappaitaan kainalossa ja sukia housuntaskuissa. Vasta kirkkoon päästyään raski hän vetää sukat ja kengät jalkaansa. Kansa nimitti häntä »paljasjalkapapiksi».

Seurakunnissa, missä suomalaisia eniten asui, nimitäin syrjäisissä seuduissa, näkyvät papeille käyneen

onnettomasti. Tietysti suomalaiset heidät noituivat! Ikävä salollako, huono toimeentuloko vaiko sopivan seuraran puute heidät vajotti näin pinnan alle? Eihän Suomessa tunneta tällaisia tapauksia ainakaan yhtä runsaasti. Ja vielä sytjäisempiä pikku seurakuntiahan Suomessa ennen muinoin oli kuin Ruotsissa.

Ilo oli nähdä nykyistä Vitsandin pappia ja hänen komeata pappilaansa. Kyllä elämä sentään kehittyy parempaan päin. Yleinen sivistys vaikuttaa voimakkaammin kuin kaikki maailmankatsomukset, olivatpa ne pyhiä tai pakanallisia.

Kävin kirkossa jumalanpalvelusta katsomassa ja kuuntelemassa. Mutta tunnustaa minun täytyy, etten velvollisella hartaudella seurannut sanan selitystä. Minun silmäni tekivät sitä uutterammin työtä. Ne ahmivat kirkkomiesten naamoja. Istuinko Pieksämäen vai Rautalammin kirkossa? Vallan samanlaisia kasvoja olin näkevinäni Vitsandin kirkossa kuin sielläkin. Tuossahan istui Laitinen, tuossa Markkanen, tuossa Puranen. Ne olivat tietysti tätä nykyä Nilssonneja, Perssonneja ja Olssonneja, jotka olivat ummikkoruotsalaisia.

Silmäni kiintyivät hyvin iäkkääseen naiseen. Hän oli puettu omituiseen, vanhanaikuiseen pukuun. Iästään huolimatta hän oli terhakan ja virkun näköinen. Kuului olevan 90-vuotias. Tuijotin häneen ja hän minuun. Kun menot loppuivat, tuli vanha eukko luokseni, pisti kättä, valkoiset neulotut hansikkaat kädessä, niiasi ja läksi. Rupesin utelemaan kuka tämä nainen oli. Hänet tunnettiin nimellä Elin, eli oikeammin Kalla Elin. Asui vuorilla yksinään pienessä mökissä, kutoi kankaita vanhanaikuisilla vehkeillä ja elätti iästään huolimatta itse itsensä.

Rahvas väitti, että Elin oli suomalainen, vaikka hän ei suinkaan ollut erityisesti suomalaisen näköinen.

Hän oli syntynyt vuorilla torpassa, jonka nimi oli Kallafall (Kallanhuhta), joka muka on suomea. Onko se suomea? Onhan meillä Kallavesi, mutta mitä se merkitsee? Ehkä Kallen huhta? En uskaltanut puhutella ja kysyä Kalla Eliniltä, oliko hän suomalainen. Olin särkenyt ääneni vaivaistalossa karjumalla kuurojen suomalaisten korviin, en raskinut sitä enää rasittaa, sillä kuulin, että Elinkin on kuuro. Mutta sisua muijalla sentään oli, kun 90 vuoden vanhana vielä elätti itsensä ja kävi joka sunnuntai kirkossa. Oliko se sitä kuulua suomalaista sisua?

Olipa Elin suomalainen tai ruotsalainen, hänen kädenlyöntinsä tuntui kauan minun kourissani. Tuon omakutoisen valkoisen hansikkaan kosketus. Miksi hän juuri minulle pisti kättä eikä kellekään muulle, sillä kirkosta päästyään hän lähti maantietä astua hipsuttelemaan vuorille, ympärilleen katsomatta. Vainusiko hän minussa ehkä heimolaistaan? Hyvästelikö viimeistä kertaa rotuveljeään esi-isiensä synnyinmaasta?

Olihan murheellista, että jokainen suomeapuhuva Vitsandissa oli kuuro, vaivainen tai ikäkulu. Murheelliseksi tahtoi vetää mielen. Kalman katku tuoksahtin enääni. Tälläkö tavalla se puhekieli häviää maailmasta? Näinkö kieli kuolee? Viimeiset sen taitajat kuuroja.

Myöhemmin tapasin muualla terveitä, jopa nuoria-kin suomenkielen käyttäjiä.

Östmarkiin.

Östmarkin pitäjä sijaitsee luoteeseen Torsbystä ja Fryksändestä. Turhaan olin tavoitellut suomeapuhuvia Lekvattnetista. Vitsandissa olin tavannut kuuroja suomenkielen taitajia köyhäintalosta. Viimeinen toivoni oli yhdyttää sellaisia Östmarkista, sieltä aivan Norjan rajalta. Ja nyt päs vihdoin viimein onnistuin.

Kun ensikertaa läksin »kotoani» Torsbyn Turistihotellista ajamaan autobussissa Östmarkin Röjdåforsiin, olivat matkatoverini aito suomalaisia. Muutamat heistä puhuivatkin sujuvasti suomea. Paras taitaja oli eräs neiti Tarvainen Viggenin kylästä. Hän sanoi, että melkein kaikki ihmiset Viggenissä puhuivat suomea. Korvat höröllä kuuntelin neiti Tarvaisen kieltä. No, sehän oli Jyväskylän kieltä. Neiti Tarvainen oli siinä 30 ikävuoden korvilla. Tarvaisia asuu paljon esim. Saarijärvellä. Siellähän on kappalaisen virkatalokin Tarvaala. Taas todistus siitä, että niin moni Värmlannin suomalainen lienee juuri Saarijärveltä kotoisin. Tietysti neiti Tarvaisella kirkonkirjoissa oli toinen kalpea, ruotsalainen nimi, sanotaan nyt Nilsson, mutta siitä en tahtonut tietää. Sillä eihän sellainen mikään nimi ole naiselle, jonka sukunimi on Tarvainen.

Tiesin entuudesta varmasti, että siellä Röjdåforsissa Norjan rajalla asui mies, joka osasi suomea, sillä olin hänen kanssaan ollut kirjeenvaihdossa jo kokonai-

sen vuoden. Hän kirjoitti virheettömästi suomea, toisin sanoen Keski-Suomen murretta. Miehen nimi on *Olov Olovsson = Fjäll-Ola = Olli Vilhunen*.

Ensimmäinen nimi on virallinen sonni-nimi. Toinen on kaunis liikanimi ja kolmas oikea sukunimi. Esi-

Olli Vilhunen. Fjäll-Ola.

isä on arvatenkin pieksämäkeläinen, sillä Pieksämäellä on suuri Vilhulan kylä. Fjäll-Ola on metsätyömies, ja on saanut Tunturi-Ollin nimen sen tähden, että hän asuu tunturin laella 541 metriä merenpintaa ylempänä. Tunnin matka on hänellä alas laaksoon Röjdåforsin, jossa ihmisiä asuu. Täällä korkealla tunturilla on hänelle kasvanut korkealle tähtäävä mieli. Hänen kirjailijanimensä onkin ollut Lejonhjärta, Leijonamieli. Mutta

nyt hän on niin suomalaistunut, että hän vain käyttää nimeä Olli Vilhunen.

En malta olla lainaamatta tähän otteita hänen kirjeistään näytteeksi hänen kielestään ja suomalaisesta mielestään. Ruotsin kielellä hän on kirjoitellut paljon sanomalehtiin sekä suorasanaista että runoa. Suru mielessä hän kirjoittaa:

»Minä olen monasjti aatellu, mitenkä ne ensimmäiset esi-isämme tässä Värmlannin mehissä elivät, ja mitenkä he näytti ulos. Oisj rattojsta saaha nähä niitä vielä. Vaan ne oovat mullan povessa. Siellä ne makoavat ja ei tiiä mistään mitään, että niien lapsien lapsien lapset nyt oovat niin ruohtalaisia, että ne häpeävät vanhaa esi-isiien kieltä puhumasta. Täällä ne entysjet Suomen miehet elivät ja taistelivat petojen, nälän ja ruohtalaisten kanssa. Täällä ne vanhat esi-isät laitto peltoja, polttivat ahoja, kalastelivat ja tekivät kulttuuria syvässä, synkässä mehässä. Lieneekö ne jollonni aatellovat, tokko niien kulttuuri milloin häviäis. Nyt ne oovat moan raossa ja kaikki niien työ on unohtettu. Kaikki pois. Värmlannin Suomen yltö myö saanmon itkeä pisareita. Värmlannin suomalaisten on käynnä niinkuin Betlehemin lapsien. Rakel itki poikiaan, niitä ei enää löytynnä.»

Se, joka tuntee sitä savolaista murretta, jota puhutaan Jyväskylästä Saarijärvelle saakka, huomaa, että tämä kieli eniten muistuttaa juuri sitä. Vanhan Rautalammin kihlakunnan läntistä sanontatapaa. Olli Vilhusella on tarkka kielikorva. Hän ei osaa Suomen kirjakieltä, mutta oman murteensa hän taitaa.

Ruotsinkielisessä runossa Olli Vilhunen tuo esille saman pessimistisen ajatuksen ehkä vieläkin räikeämmässä muodossa. Julkaisen muutaman värssyn.

Finska folk i Värmlands skogar,
Ödestimmen för dig slår,

Där du med ditt arbet knogar,
Du ditt slut till mötes går.

Vemod gripit har mitt sinne,
Sorgen går till ben och mærg,
Ve den dag då — dystra minne —
Vilhula blev Skräckarberg.

Fädrens verk det stora, höga
Bliver gömt bak blågul färg.
Tåren rinnen ur mitt öga,
Faller ner på Mangsliberg.

Suomis starka, tappra släkte,
I som glömt ert språk, er stam,
Hellre tusen år i häkte
Än att leva uti skam.

Tiden skrider fram sin bana,
Snart är allt i glömskans hav
Och en dyster blågul fana
Vajar över fädrens grav.

Eihän ole ihmettelemistä, että murhe mustaa Fjäll-Olan mielen. Siellä ylhäällä tunturin laella, tähtien tasoilla, hän yksikseen katselee kauas Ruotsiin ja Norjaan. Hän näkee läheltä ja loitolta kaikki suomalaisten perkaamat viljelykset mäkien rinteillä. Historia sanoo, että sata vuotta sitten niitä viljeli suomea puhuva väki, hänen heimolaisensa. Nyt hän tarkoin tietää, että ainoastaan 100 henkeä ympäristössä enää taitaa suomea. Hän tietää myöskin, ettei yksikään lapsi enää ymmärräkään suomea; täyskasvaneet ymmärtävät, vanhukset taitavat puhua. Loppu on tulossa. Se tuo Olan silmiin »pisareita». Kuolema, tulipa se missä muodossa tahansa, herättää kaipausta, ja jos se sattuu rakkaaseen, kunnioitettuun esineeseen, tuottaa se tuskaa ja katke-ruutta. Ola tuntee luissaan, että hänestä tulee seutu-

kunnan »viimeinen mohikaani». Hän on 34 vuoden vanha. Ei ole monta häntä nuorempaa, joka suomea puhuu.

Mutta ei Olli Vilhunen aina ole näin mustalla mielellä. Hän tietää sen, minkä minäkin ilokseni huomasin, että juuri hänen ikäisensä miehet ovat järjestään suomalaismielisiä, vaikka eivät osaakaan suomea. Kansakoulut ovat tappaneet heidän äidinkieltensä, mutta samat koulut ovat avartaneet heidän näköpiiriään. Kotiseutututkimus on ohjannut heidän ajatuksensa sekä esi-isiensä historiaan ja elintapoihin että heidän kieleensä. Moni sanoo: »pitääköhän uudelleen oppia suomea», tai: »oli hurjaa jättää pois suomenkielen puhunta». Sivistyksen saaneet suomalaiset ovat kiihkeästi suomenmielisiä, ainoastaan tollukat häpeävät sukuperäänsä.

Mutta yksi seikkahan on päivänselvä. Suomalaisen täytyy osata valtakunnan kieltä, ruotsia. Eihän pieni seutukunta, ruotsalaisten ympäröimä, voi eristäytyä kielellisesti eri alueeksi. Se on sitten toinen asia, jos tämän seutukunnan asukkaat myös tahtovat osata toista kieltä, esi-isiensä puhumaa. Niinkuin juutalaiset puhuvat ja lukevat hepreaansa vieraisissa maissa. Irlantilaiset taas eivät enää osaa esi-isiensä kieltä, mutta ovat kuolemaan saakka intomielisiä iiriläisiä. Minusta tunnetaan kuin Värmlannissa tämä iiriläinen tunnelma olisi pääsemässä vallalle. He pitävät itseään suomalaisina, niinkuin Aronsson Järnskogissa, vaikka 150 vuotta on kulunut siitä, kun hänen esi-isänsä puhuivat suomea. Ruotsalaisille ja Ruotsin viranomaisille tämä ei tuottane huolta. Huomasin päinvastoin, että sivistyneimmät ruotsalaiset juuri ovat asettuneet tämän liikkeen joltoon.

Heikki Tuomaanpoika Häkkinen ja hänen Katrinsa.

Ajettiin autobussissa suomalaisten kanssa erittäin ihania seutuja myöten Östmarkin kirkolle ja sieltä edelleen Rördåfors'in. Näytettiin ikkunasta Häkkisen huhta, eli niinkuin se ruotsiksi kuuluu, Häckfallet. Häkkinen on muuttunut kansan muistissa suorastaan taruhenkilöksi. Hänestä kerrotaan vaikka mitä, hyvää ja ehkä vielä enemmän pahaa. Kumminkin hän oli historiallinen henkilö, jonka perukirjat vielä osaksi ovat tallella. Gottlund on niitä kopioinut kaksi lehteä, ja kaksi oli joutunut hukkaan.

Minä olen tarujen perustuksella koettanut luoda hänestä kuvan, joka on hänelle edullinen. Pohja ja tapaukset ovat historiallisia, vaikka mahdollisesti kaikki eivät ole sattuneet Heikin ja hänen vaimonsa kohdalle. Kaikki tarinat kertovat yhtäpitävästi Katrin saapumisesta Heikin huhdalle ja myöskin Heikin ihastuksesta.

Topelius on runoillut sadun »Koivu ja tähti», joka ei vain ole mielikuvitusta, vaan usein uusiutunut tapaus esi-isiemme elämässä noissa suunnattoman laveissa, synkissä ja tietömissä erämaissa, mitkä muinoin peittivät koko meidän liiankin suuren isänmaamme. Sadun pojalla ja tytöllä ei ollut muuta muistoa kodistaan, kuin että siellä seisoivat koivu pihamaalla ja tähti paistoi illalla sen lehvien välistä. Ja tällä tienviitalla

he vihdoinkin pitkän vaelluksen perästä pääsivät perille oman isänsä ja äitinsä pirtille.

Tämä ei ole ainoa tapaus. Samanlaisia kerrotaan useita. Tosin on moni lapsi ja vaimo eksynyt iki-ajoiksi isistään ja miehistään näihin armottomiin korpuihin, mutta yhtä moni on käsittämättömien väikeuksien perästä löytänyt omaisensa, aivan kuin ihmeen kautta. Tällainen korpitarina on seuraavakin Värmlannin suomalaisten muistiin jäänyt kertomus Häkkestä ja hänen vaimostaan.

Siellä Saarijärvellä asui muinoin 1500-luvulla Häkkisiä Häkkilän kylässä kauniin Pyhäjärven pohjoispuolella. Esi-isät olivat saapuneet sinne idästä, olivat kaskenneet, kalastelleet ja metsästelleet koskemattomissa saloissa. Mutta Häkkisiä oli karttunut niin paljon, ettei enää tahtonut metsiä, ei kaloja eikä muuta riistaa olla piisalle asti. Ei muuta kuin vahvimmat pojat ajettiin maille mantereille parempia ja runsaampia riistamaita hakemaan. Mammanpojat jäivät kotitaloja hoitamaan.

Sieltä Häkkilän sivu kulki ainainen virta tällaisia rivakoita nuoria miehiä, mitkä yksinään, mitkä nuorine vaimoineen. Kaikki sanoivat lähteneensä sotaa, nälkää ja halloja pakoon. Kaikki pyrkivät länttä kohti, jossa hunaja ja rieska muka kuului valuvan virtanaan. Siitä kulki Korhosia, Tiihosia, Hokkasia, Kitusia. Ne kehui-
vat kulkevasa, kunnes sopivat maat asua ja viljellä eteen tulisivat, tulipa vaikka meri vastaan.

Nuori, uljas Heikki Häkkinen kuuli kulkulaisten puheet ja kätki heidän sanansa visusti mieleensä.

— Kunpa minä kerran pääsen täyteen ikääni ja parhaimpiin voimiini, sinne minäkin lähden länteen, vaikka merien taa.

Heikki otti mieleisen vaimon, yhtä rivakan ja pelkäämättömän kuin itsekin oli, Katri Tiihosen. — Kai-

Östmark.

killa savolaisilla oli siihen aikaan kulkijan vavahtamaton veri suonissaan. Ei saanut hätkähtää, tulipa vaikka susilauma tai karhu vastaan salolla. Täytyi antautua tappeluun ja myydä henkensä niin kalliista kuin suinkin. Sillä henki oli aina kaupalla näissä suunnattomissa, tiettömissä korvissa. Katri oli monet kerat tuohitorvellaan ajanut metsän pedot pakosalle.

Eräänä keväänä sanoi Heikki nuorikolleen:

— Kuulehan, Katri! Nyt minä lähden hankkimaan sinulle uutta kotia, jossa kasket ovat kahta vertaa suuremmat kuin näillä raukoilla rajoilla, jossa metsät ovat täynnänsä riistaa; mutta se on kaukana merien takana. Kuulin eräältä mieheltä, että siellä Ruotsin puolella on suurempia metsiä, kalaisempia järviä kuin kaikki nämä Saarijärven haaskatut salot. Tuletko perässä, jos minä lähden edeltäpäin huhdan polttoon ja saunan tekoon?

— Mikäs siinä on, tulenhan minä. Mitenkäs minä sinut sitten löydän metsistäsi?

— Ethän sinä ennenkään ole eksynyt metsiin, hae, kunnes löydät. Kysele ihmisiltä, eihän kysyvä tieltä eksy. Kun Ruotsin puolelle tulet, niin kysele, minnekä niitä on suomalaisia muuttanut. Kule sinä samoja latuja, niin varmasti tapaat minut. Lähde sinä seuraavana keväänä, niin perille kun pääset, on minulla jo sauna valmis ja ainakin kaksi kaskea kaadettuna. Tuo lehmä tullessasi, niin saadaan nauttia lehmän antimia.

Katrin mielestä oli tämä ohje aivan kylliksi riittävä. Vaikeammistakin matkoista hän oli kuullut puhuttavan, niin ettei tämä sen kummemmalta kuulostanut. Mutta aikaahan se otti, ennenkuin sinne asti jaksoi astua tallustella. Mutta minnekäpä se olikaan hätä? — Yksi asia häntä ensin epäröitti. Mitenkä ensin sinne Ruotsiin päästään?

— Ka, Tornioistahan sitä Ruotsiin kuletaan, kun lehmän kanssa lähdetään liikkeelle, sanoi Heikki. — Minä taas kulen Merenkurkusta poikki soutamalla.

Tuumasta toimeen. Heikki lähti kevättalvesta liikkeelle, ja Katrin piti tulla perässä seuraavana keväänä lumen sulattua ja jäiden lähdettyä. Itkikö Katri, kun erottiin? Tuskinpa. Ei muu suomalainen itke kuin rajakarjalainen. Suomalaisen naisenkin täytyy peittää tunteensa, vaikka miten tinkisi vetistämään. Korpikansa varsinkaan ei ole tottunut itkemään. Siellä korvessa ei hentomielisyys menesty. Sen hyytävät korven monet hirveät mahdollisuudet. Hyvä, kun vain henki säilyy.

Heikki lähti ja joutui vihdoin syksypuoleen Värmlantiin. Kaatoi kaskan, rakensi saunan ja jäi odottamaan Katriaan.

Katri lähti taas seuraavana keväänä lehmänsä kanssa liikkeelle, samosi halki korpien, yli nevojen karjapolkuja ja ratsastusteitä pitkin, syötteli lehmäänsä, missä heinikoita tapasi, lypsi sitä ja joi maidon niukan

palansa paineeksi. Tuli talvi. Katri jäi säätä pitämään, pani lehmänsä hyvien ihmisten navettaan ja odotti seuraavaa kesää. Teki työtä talossa ja elätti siten henkensä. Seuraavana keväänä, kun ruoho oli maahan versonut, lähti Katri taas jatkamaan matkaansa, Heikkiä hakemaan. Kyseli suomalaisia siirtolaisia. Kuuli, että ne olivat painuneet Värmlannin metsiä kohti. Katri kulki latuja pitkin. Jo saapui siihen maahan, jota ihmiset Värmlanniksi nimittivät. Täällä jo tapasi suomalaisia, jotka tiesivät kertoa, että tästä se Heikki oli kulkenut muiden mukana.

Sovittu oli, että Katri tullessaan soittaisi torvellaan tutun sävelen. Katri teki työtä sovittua, soitteli, soittelee, ei kuulunut vastausta. Mutta eräälle vuorelle kavuttuaan lehmineen Katri levätessään puhalteli leppäiseen torveensa. Jo pasahti toiselta vuorennypylylältä pyssyn paukaus. Heikki vastasi. Oli tuntenut Katrin loilun. Katri riemastui, sydän sykki. Ilon hurmiossa hän toitotti minkä jaksoi. Heikki lähestyi, pyssy paukkui. Vuoren notkoon päästyään molemmat tapasivat toisensa.

Katri ei ollut lukenut yhtään romaania elämässään. Sellaisia ei siihen aikaan ollut olemassakaan. Raamattu ja virsikirja Katrilla kyllä oli, mutta niissä ei neuvota, mitenkä mies otetaan vastaan tällaisissa tilanteissa. Heikki oli yhtä perehtymätön hienompaan kirjallisuuteen. He eivät tehneet kuten romaanisankarit, eivät kavahtaneet toistensa käulaan, eivät langenneet polvilleen ylistämään luojaansa, eivät suudelleet toisiaan, ei Heikki edes nostanut lakkiaan. Mutta kätensä hän ojensi Katrille; karstaiset kourat suhahtivat vastakkain, ja Heikki sanoi:

- Löysithän sinä tänne.
- Mikäs oli löytäissä. Heleppohan tänne oli tulla.
- Raukaiseeko sinua?

— Aina vähin. Tais tulla astuttua kolmesataa penin-kuormaa.

— No, käyhän saunaan. On siellä varia tarpeeks' sinun kylpeä.

— Tuostapa minä taitankin vastan, kun sinulla kerran on löyly valmiina.

Sinne katosivat sitten Heikki ja Katri saunaan, kylpivät, hieman juttelivat ja läksivät levolle saunan lämpimille lauteille.

Mansikki siellä ulkona makasi käppyrässä ja märehti. Hyttyset tanssivat leppoisasti sen silmien edessä.

Heikissä oli suomalaisen sisu. Hänestä tuli äveriäs mies. Sillä Heikki ei ollut ainoastaan väkevä kaskan raataja, hän oli lisäksi suuri taikuri. Hän loihti kirveensä, niin että ne tekivät työtä ilman että mies liehui varressa kiinni. Heikin kasket olivat suuremmat kuin seudun muiden miesten; hän myi kymmeniä tynnyreitä rukiita norjalaisille. Mansikki poiki joka vuosi, eikä Katrielta milloinkaan voi eikä piimä puuttunut pöydästä.

Kateeksi kävi ruotsalaisten Heikin suuri maallinen onni. He läksivät miehissä häntä tappamaan. Mutta Heikki sai vihiä ruotsalaisten riettaista tuumista ja iski kaskensa kantoihin sata kirvestä. Kun ruotsalaiset tämän näkivät, pyörsivät he kauhun valtaamina kipin kapin takaisin, sillä he pelkäsivät, että Heikki miehineen karkaa piilopaikasta heidän kimppuunsa ja listii heidän päitään kuin kaskinauriitaan ainakin.

Kun Heikki sitten sokeana miehenä kuoli v. 1669, oli hän seudun suurin pohatta. Heikin perukirjat ovat vielä tallessa. Heikillä oli muun muassa 32 tynnyriä rukiita, yhtä monta tynnyriä sekaviljaa, 8 tynnyriä otria ja hopeakannu, joka painoi 70 luotia. Iankaikkisen

autuutensa varmuudeksi oli hän lahjoittanut Fryksänden kirkolle kallisarvoisen messukaavun.

Katri sai lapsia pirtin lattian täydeltä, jotka sitten laajensivat Heikin tiluksia. Vanhin poika tosin tappeli häissä oikein aito suomalaiseseen malliin, ja puukko lyötiin nuoren Heikin sydämeen, niin että hän heti heitti henkensä.

Röjdåfors.

Röjdåforsilla on suomalainenkin väännetty nimi niinkuin Bogenilla ja Lekvattnetilla, mutta en niitä käytä. Ne ovat hirvittäviä. Melkein yhtä hirvittäviä kuin ruotsalaisten vääntämät suomalaiset nimet. Niissä ruotsalaisten mielikuvitus on todellakin viettänyt foneettillisia, hurjia temmellyksiä. Useinkaan ei niitten alkuperästä pääse selville, vaikka miten yrittäisi. Sentähden ruotsalaiset papit eivät ole saaneet kirjoitetuksiakaan suomalaisten sukunimiä, ja kun ovat yrittäneet, on niistä syntynyt irvisanoja. He ovat tyytyneet sonniniimiin.

Röjdåfors on koskinen virta, joka juoksee Röjdenin alppijärvestä, jonka kaakkoinen nipukka kuuluu Ruotsille, muu järvi Norjalle. Se kulkee syvässä, kapeassa laaksossa, korkeitten tunturien saartamana. Erittäin ihana laakso, niinkuin järvikin on luonnonkaunis tunturijärvi, toista peninkuormaa pitkä, ehkä 3 à 4 km leveä. Värmlannin metsäsuomalaiset asuvat ylimalkaan maakunnan kaikkein ihanimmissa seuduissa.

Täällä vihdoin tapasin suomea puhuvia henkilöitä joukoittain. Tapasin ensi kerran Fjäll-Olan, Olli Villhusen, silmästä silmään. Hän on nuori, pitkänhuiskea mies, sitä hoikkaa tyyppiä, joka niin usein tavataan Savossa, pieniluinen rakenteeltaan. Juuri samanlainen rakenne oli intendentti Nils Keylandilla, Kailasella,

sama on kirjailija Fredrik Perssonilla, sama kirjailija Otto Mannisella ja professori Tarkiaisella täällä Suomessa. Osaksi sama ulkomuotokin kaikilla.

Suurimmalla uteliaisuudella kuuntelin Olli Vilhusen suomen puhuntaa. Tiesinhän entuudestaan, että hän kirjoitti virheettömästi Värmlannin murretta, mutta miten hän sitä lausuisi? Kun lähdettiin kävelemään maantietä pitkin, kuulin ihmeekseni, että hän lausui kaikki k:t g:ksi, p:t ja t:t b:ksi ja d:ksi. Ja vielä sitten aivan järjestelmällisesti. Hän sanoi: Duossa on Bahgamägg». »Ei, jumalien nimessä, se ole Bahgamägg, se on Pahkamäkk», opetin minä. Alituisen sain häntä oikoa.

— Mistä turkasesta te olette saanut tuon hassunkurisen ääntämistavan? kysyin.

Vilhunen on tarkkakorvainen kielimies. Hän vastasi:

— Olen huomannut, että suomalaiset ääntävät k:n, p:n ja t:n pehmeämmin kuin ruotsalaiset, sentähden olen ehkä mennyt liiallisuuksiin pehmentäessäni nuo äänteet.

— Mainiota, mainiota! Vallan oikein! Oikein, poikasi! Kaikki vanhat Suomen maanmittaritkin kirjoittivat aina karttoihinsa Randalalmi ja Raudalampi. Sanokaa Rantasalmi, Rautalampi.

Olli hikoili ja koetti. Eräs Norjan suomalainen on ristinyt poikansa Axel Bekka G:ksi. Hänkin on kuullut tässä B:n.

Tultiin vanhan pariskunnan huvilalle, jonka aivan ruotsalaistunut poika, kauppias Henriksson, oli ottanut minut luokseen asumaan siistiin huvilaansa. Ukko oli Lehmoisia, hänen vaimonsa Oinosia. He puhuivat mainiosti suomea. Kysyttiin ukolta:

— Mikä mäki tuo on?

— Pahkamäkk, sanoi ukko aivan suomalaisiksi.

Niin puhuivat kaikki vanhat aivan järjestään. 60-vuotiaan Puralan isännän puheesta kuului peh-

meämpi k-p-t. Olli taas oli teoreettisesti kehittänyt nämä äänteet g:ksi, b:ksi ja d:ksi. Ollin vaimo, vaikka onkin suomalainen, ei puhu suomea, ja Ollin kolme pyöreänaamaista pikku lasta — maailman kilteimpiä lapsia — eivät osaa tietysti muuta kuin ruotsia. Olli asuu kuin kotka korkean hongan latvassa siellä tunturinsa laella. Lapsiaan hän opettaa jo kapuamaan tunturin rinteitä. Vuoroin isä ja äiti niitä kanneksivat selässään, vuoroin ne itse tallustelevat perässä, mutta matkat laaksoon ovat lasten mieluisimpia matkoja.

Siisteys, puhtaus ja jommoimenkin varallisuus näkyy vallitsevan kaikkialla. Konttiselkäisiä miehiä kävi kauppias Henrikssonilla päivät päästään tekemässä ostoksiaan. Melkein kaikki vanhemmat ihmiset puhuivat tai ymmärsivät suomea. Kaksi miestä tuli kysymään, uskoinko minä enteisiin, uniin ja aavistuksiin. Kertoivat minulle hurjia juttuja. Minä vastasin:

— Eivät Suomessa tuollaisiin usko muut kuin hermoheikot naiset. Ruotsalainen väki meillä sellaisiin uskoo. Te olette tuon uskon saaneet ruotsalaisilta naapureiltanne. Enteet useimmin pettävät, joskus sattuvat kohti, yksi sadasta. Tullee kohan tähän yhteen sattumaan uskoa?

— Gyllä minä niihin usgon, vastasi keski-ikäinen mies.

— Uskotteko tähän juttuun, jonka eräs ruotsalainen on kertonut näistä metsistä. — Minä jatkoin:

Oli kerran suuret häät metsissä. Paljon oli vieraita kutsuttu, mutta naapurin suomalaisakka ja hänen tyttärensä jätettiin kutsumatta. Molemmat olivat peloittavia noitita. Tästäpä loukkauksesta suomalaiset suuttuivat ja päättivät kostaa. He läksivät häätaloon kuokkimaan, purkivat suun täydeltä loitsuja ja muuttivat koko häävään susiksi. Tultuaan susiksi saivat ihmiset myöskin suden luonnon. He karkasivat tietysti metsään. Edellä

juoksi vanha, lihava koirassusi, kummallinen valkoinen nauha kaulassa. Perässä juoksi suuri susien lauma. Tultuaan erään talon tanhuille loikkasivat sudet kevyesti aidan yli. Mutta yksi susi parka ei päässytkään aidan yli. Siinä se vain vikisi ja temmelti, yritti yhä uudelleen, mutta ei päässyt ilveellä millään aidan yli. Emäntä kuuli vikinän ja juoksi sinne, näki suden turhat ponnistukset ja huusi:

»Mikä, Jumalan nimessä, sinua vaivaa, kun et pääse aidan yli?»

Samassa susi muuttui ihmiseksi. »Jumalan nimessä» sanat lopettivat lumouksen. Ja se olikin morsian kaidissa koristeissaan, mutta niin viimeisillään, ettei päässyt aidan yli. — Sellaista tapahtui useasti salolla, jonne oli vaikeata saada pappia. — Nyt läksivät emäntä ja morsian ajamaan muita susia takaa, ja hokivat ehtimiseen Jumalan sanaa. Toinen toisensa perästä muuttui jälleen ihmiseksi. Mutta se liinakaula se vain iloisesti loikki eteenpäin näreikössä. Vihdoin viimeinkin se tavoitettiin ja päästettiin irti taiasta. Ja katso, se olikin itse rovasti, liperit kaulassa. Liperiä eivät suomalaisakankaan taiat pystyneet muuksi muuttamaan. Uskotteko tämän jutun?

— En, en usko, mutta enteisiin varmasti uskon. Taikauskokin voi siis sievistyä ja sivistyä!

Toista oli sata vuotta sitten. Gottlundilla on pitkiä kertomuksia matkoistaan Östmarkin suomalaismetsissä.

Kauppias Henriksson (Lehmöisia). Rödåfors.

Hän joutui pirtteihin, joissa vallitsi mitä ankarin puute ja köyhyys. Saapui kerran pirttiin, jossa akka kehräsi karsinan nurkassa näköjään kaikesta välinpitämättömänä. Hätä oli tehnyt hänen mielensä turraksi. Unin pankolla makasi 80 vuoden vanhan ruotiakan ruumis. Gottlund aloitti keskustelun kehräävän vaimon kanssa. Sai yksitoikkoisia vastauksia. Ruumis, jonka peittona oli vain repaleinen matto, liikahti. Vähitellen ruumiin yläosa kohoaa hitaasti pystyyn ja vanhan akan ääni virkkaa:

— Onko vieraalla tupakkaa?

Gottlundilla ei ollut tupakkaa. Hän ei maistanut viinan tilkkaakaan matkoillaan, ei polttanut tupakkaa eikä nauttinut kahviakaan. Mutta Gottlund lupasi hankkia »ruumiille» tupakkaa. Saiko ruumis ennen lopullista kuolemaansa vetää rakkaita rintahaikujaan, sitä ei Gottlund tiennyt, sillä säälin ja kauhun valtaamana hän jätti pirtin. Mitenkä se suomalainen sanookaan!

»Leikkiä se on leivän nälkä, tuska, tupakan nälkä.»

Mutta oli hän kaksissa häissäkin. Muun muassa Juhoilan nuoren isännän häissä. Näissä elettiin ylellisesti, syötiin ja juotiin, varsinkin tehtiin jälkimmäistä perusteellisesti. Näissä hän tapasi monet kerrat sittemmin kuuluisan Stor-Mamsellan, neiti Frychiuksen, Östmarkin vanhan komministerin tyttären, joka saavutti niin suuren maineen kansan lasten opettajana ja seutukunnan sivistäjänä, että hänelle juhlallisesti ojennettiin kunniamerkki, niinkuin jo olen maininnut. Stor-Mamsellan kuvan sanotaan häämöttäneen Selma Lagerlöfillä, kun hän loi Ekebyn majurskan tyyppin. Gottlund mainitsee, että Stor-Mamsella kulki koristeineen häistä häihin ja puki morsiamet juhlaa varten, suurta maksua vastaan. Stor-Mamsella oli varakas nainen. Hänellä oli muka 50 lehmää ruokolla ympäri suomalaismetsiä,

Östmark. Klaxbärg.

ja hän ansaitsi niillä sievoisen omaisuuden. Korskea hän myöskin oli. Kun hän pimeässä liikkui, kantoi renki aina päresoihtua valaisten tietä, ettei Stor-Mamsella jalkaansa kiveen loukkaisi. Mutta tanssijana hän oli ensiluokkainen, vaikka olikin »lihava ja pyylevä kuin mummo».

Nuori pastori Frychius, Stor-Mamsellan veli, kertoi häissä Sikalassa monta tapausta isäukkonsa vaikeista tilanteista ennen muinoin suomalaismetsissä. Seuraava on elävä kuvaus senaikuisista oloista näissä metsissä.

Vanha pastori Frychius oli sopinut suomalaistensa kanssa, ettei kukaan saanut lyödä korttia. Oltiin taas häissä, ja joku tuli supattamaan pastorin korvaan, että siellä pihamaalla läiskitään korttia. Ukko pastori hiipi sinne ja nappasi äkkiä kortit pois miesten käsistä. Hän vei kortit häätupaan ja pyysi hääväkeä katsomaan, miten näille pirun lehdille kävisi. Kaikki läksivät ulos, pappi etunenässä, piika hänen kintereillään kantaen päresoihtua. Frychius laskei kortit kivelle ja komensi piikaa sytyttämään ne palamaan. Silloin karkasi joukosta eräs isäntä, suuri korttipiru, esille, huiskasi pois kortit kiveltä, istuutui kivelle ja huudahti:

— Tä ä min ten, här sitter jak. (Se on minun kiveni, tässä minä istun.)

— Olkoon menneeksi, sanoi Frychius.

Meni toiselle kivelle, meni kolmannelle. Sama temppu uusiutui joka kerralla. Silloin Frychius suuttui ja tarttui suomalaista kauluksesta kiinni. Mutta suomalainen kävi pastoria taas tukasta kiinni ja repäisi hänen kauluksensa palasiksi. Pastorska huusi ja rukoili apua miehelleen. Muut suomalaiset tulivat väliin ja karkoittivat miehen pois koko häätalosta, ja Frychius sai panna toimeen juhlallisen autodafeensa, poltti kortit.

Seuraavana päivänä lähti papin väki kotiinsa Östmarkin kirkolle. Frychius ratsasti ensimmäisen hevosen selässä ja hänen nuori poikansa, silloinen pitäjän pappi, ratsasti papin selän takana. Seuraavan hevosen selässä ratsasti pastorin rouva ja kolmannen hevosen selässä hänen vanha piikansa ja renki. Karavaani tuli sitten aivan ahtaaseen solaan, josta juuri ja juuri hevoset pääsivät kulkemaan peräkkäin. Siinä ahtaimmassa kohdassa makasi korttipiru poikki tien. Eivät uskaltaneet ajaa ruumiin yli, vaan heidän täytyi kiertää hänet puitten lomitse. Kun taas tultiin hyvin jyrkkään ahteeseen ja Frychius oli laskeutunut kävelemään, hyökkäsi sama suomalainen metsästä esille, tarttui hevosen suitsiin ja sanoi:

— Tä ä min häst. (Tämä on minun hevoseni.)

Pappi ei laskenut miestä hevosen selkään, vaan molemmat kulettivat hevosta suitsista, toinen toiselta puolelta, toinen toiselta. Pappi ei uskaltanut antautua käsirysyyn, sillä rouva huusi ja siunuusteli, eikä vanhasta rengistä ollut apua. Hänen täytyi hillitä itseään, kunnes pääsivät kylään, jolloin suomalainen livahti metsään.

Pappi veti suomalaisen oikeuteen. Mutta suomalainen saapui myöhään eräänä iltana pappilaan ja pyysi

tavata pappia. Rouva taas huutamaan, luullen murhan olevan tulossa, mutta pappi suostui ikkunasta puhumaan hänen kanssansa. Siinä solmittiin sula sovinto papin ja suomalaisen välillä. Myöhemmin tuli suomalaisesta »paras ja kunniallinen mies, ja Frychius piti hänestä enemmän kuin kestään muusta». Frychiuksen loppuarvostelu suomalaisista on perin kehuva: »vaikka he toisinaan ovat itsepäisiä ja uppiniskaisia, ovat he toisaalta, kun heitä oikein ymmärtää kohdella, paras kansa mitä tavata voi, ja on heillä niin sanottua luonnetta (*character* = *sisua*). He ovat rohkeita, väkeviä, pelkäämättömiä, uskollisia, siistejä ja puhtaita sekä mittaamattoman vieraanvaraisia». Näin tuumii Frychius, josta hänen poikansa sanoo, että suomalaiset monta kertaa ovat repineet häneltä kauluksen, mutta isä oli rohkeudellaan, ruumiinvoimillaan ja viekkauksellaan aina säästynyt saamasta selkäänsä suomalaisilta. Omituista, että pappi kehuu säästyneensä selkäsaunasta!

Melkein saman arvostelun antaa myöhemmin ruotsalainen L. Borgström v. 1845. Samoja hyviä ominaisuuksia hän myöskin heistä luettelee, mutta sanoo, että joka viides lapsi Östmarkissa on lehtolapsi. Puolustukseksi sanottakoon, etteivät kaikki tytöt voineet solmia laillisia avioliittoja kielentaitamattomuutensa takia, josta syystä he eivät läpäisseet rippikoulussa. Kaikissa tapauksissa juuri tämä seikka edesauttoi rotusekoitusta näillä seuduin. Talolliset eivät tosin solmineet avioliittoja ruotsalaisten kanssa, mutta lukuisat loisperheet ja työväki tekivät sitä sen sijaan sekä laillisesti että laittomasti. Kesillä matkusti suomalaista työväkeä kauas Taalainmaahan ja Norrlantiin ja palasi sitten kotiinsa, naiset synnyttämään lasta (*lockbarn*), miehet sekoittuaan rotua työpaikoissaan. Lapsirikkaita kaikki suomalaiset perheet aina olivat. Siitä syystä rotusekoitus Keski-Ruotsissa suomalaisten ja ruotsalaisten välillä on niin

yleistä. Eikä ainoastaan ruotsalaisten, vaan myöskin tummien vallonien ja mustalaisten kanssa. Tämä viimeinen sekoitus on leimannut suomalaiset ruotsalaisten silmissä mustatukkaisiksi ja mustasilmäisiksi, jota he suinkaan eivät rotupuhtaina ole.

☞ Kaikesta tästä huomataan, etteivät suomalaiset suinkaan olleet Jumalan kaikkein valkoisimpia lampaita, mutta »karakttäriä», sisua, heissä oli, elämänhalua, elämän iloa, tyytyväisyyttä vaikeissakin oloissa ja kestävyyttä heissä oli. Sen tunnustuksen voimme ehkä heille kehumatta sentään antaa.

Purala.

Jo ensimmäisenä iltana Rördåforsissa nousimme Olli Vilhusen kanssa metsäsuomalaisten historiassa kuuluisaan Puralan taloon. Se on aivan Rödjen-järven rannalla, tietysti korkealla kummulla. Kun Aminoff tuli 1870-luvulla soutaen rantaan, näki hän joukon lapsia leikkimässä rantakivillä. Ne puhuivat kaikki mitä helskävintä suomea. Yksi näistä leikkivistä pojista on nyt 60-vuotias Puralan isäntä, joka puhuu vieläkin sujuvaa suomea, yhtä hyvästi suomea kuin ruotsia.

Puralan isäntä ei enää ole Puranen. Hän on ottanut, tai saanut, ruotsalaisen nimen. Hän ei ole Jonsson, eikä Johansson, hän on Olov Johannesson. Ensikerran kuulin tällaisen nimen. Hirvittävää, kun on kerran iänikuinen aatelinimi Puranen. Hänen esi-isänsä sai kiinnekirjan tilalleen jo v. 1622.

Tästä Purasesta kerrotaan paljon juttuja. Hän oli niin mahtava mies, että hän hoiti itseoikeutettuna tuomarin virkaa näissä metsissä. Suomalaiset eivät vedonneet riita-asioissaan lailliseen tuomariin, joka asui kymmenien peninkuormien päässä ja joka ei ymmärtänyt heidän kieltään, eivätkä he hänen, vaan he vetosivat Puraseen. Puranen istui oikeudet, hän tuomitsi ja rankaisi. Mutta ei Puranen noudattanut mitään kirjoitettua lakia. Olen jo aikaisemmin maininnut, mitä

hän teki miehelle, joka kaasi kasken viiden kilometrin päähän hänen talostaan.

Niinkuin kotkat jakavat erämaat kesken, niin ettei toinen saa lennellä toisen alueella pyydystämässä riistaa, niin metsäsuomalaisetkin jakoivat kaskimaansa keskenään. Ja he varasivatkin itselleen maita oikein roppakädellä. Pitkä-Risto Havuinen Rantasalmelta otti itselleen alueen itäisessä Värmlannissa, joka oli pari peninkuormaa pitkä ja 5 km leveä. Hän ei suvainnut naapureita peninkuormankaan päässä. Ne, jotka saivat kiinnekirjat näihin suuriin tiluksiin, ovat nyt äveriäitä miehiä.

Niin Olov Johannesson-Puranenkin. Hänellä on oma autonsa, jolla hän huristaa alas Puralasta ja puhkuttaa sinne taas takaisin, kun on ostoksensa tehnyt laakson kauppapuodissa. Hän ei enää kannata konttia selässään. Kysymys: »Sinä herra, minä herra, kuka meistä kontin kantaa», on häneen nähden voitettu kanta. Olli Purasella on komea, uudenaikainen, huvilan tapainen talo, josta on lumoava näköala korkealta kunnaalta Röjden-järven yli, mutta sinne emme pistäneet nokkaamme. Sillä siellä vieressä oli savupirtti, vanha rakennus, jossa isäntäkin oli syntynyt ja kasvanut. Iso pirtti, jossa nytkin vielä oli asukkaita. Värmlannin talollisten savupirtit eivät suinkaan ole mitään hökkeleitä, joissa on tihrusilmäiset ikkunaruuudut. Ne ovat päinvastoin kuin rukoushuoneet, katto eli laki neljän metrin korkealla lattiasta ja lattia monta metriä lasea. Ikkunat suuret ja valoisat. Savupirtin tuoksu on kuin narduksen tai ambran haju itämaisessä temppelissä.

Aina viimeisiin päiviin saakka ovat suomalaiset sitkeällä rakkaudella olleet kiintyneitä näihin pirtteihinsä. Muuttipa kerran ylämaan suomalainen Fryksänden kirkonkylään. Hän rakenti sinne tietysti savupirtin. — Gyllenius kertoo muuten, että kun hän 1600-

Talo Röjden-järven rannalla.

luvulla piti hartaushetken Fryksänden kirkonkylässä, tuli niin paljon väkeä kokoon, etteivät ne mahtuneet rukoushuoneeseen. Hänen täytyi pitää selityksensä eräässä savupirtissä. Tämä jo osaltaan todistaa savupirttien avaruutta. — Ruotsalaiset naapurit nauroivat tälle miehen savupirtille, mutta kun talvella tulivat ankarat pakkaset, vikisivät ruotsalaiset viluissaan, suomalainen hikoili pirtissään. Ihmetellen tätä rakensi kaksi ruotsalaista heti itselleen samanlaiset pirtit.

Istuimme siis Puralan savupirtissä. Lakit päässä. Semmoinen on tapa pirtissä. Puralan isäntä kertoi nuoruudestaan. Tuossa makasivat isä ja äiti sängyssä, lapset kaikki lattialla. Jos työväkeä oli talossa, makasivat ne niinikään lattialla. Joskus oli lavea pirtin lattia viimeistä paikkaa myöten varattu nukkujille. Olkia pään alla ja vähän ruumiinkin alla. Siinä kaikki. Ei paleltanut, sillä uuni ja liesi hehkuivat lämmintä koko yön. Aamulla tuuletettiin tupu perusteellisesti. Ovi pidettiin auki, ja lämpiävä uuni tuprutti pirttiin

savua, joka leijaili kuin poutapilvi päitten päällä. Tuuletus ja savu tappoivat basillit. Pirtit olivat terveellisiä asukkaiden olla ja elää. Ihmiset elivät vanhoiksi. Tietysti luuvalo tahtoi joskus vaivata. Sellainen potilas kiipesi uunin pankolle ja lämmitteli kipeitä kohtiaan kuumia kiviä vastaan. Siitä lähti hoivaa. Ei korkea pirtti ollut silmillekään tuhoisa. Savu pysyttelihe pään yläpuolella. — Kaikki me lauloimme savupirtin ylistystä. Olisiko kukaan meistä sentään muuttanut savupirttiin asumaan? Tuskin. Kyllä pariksi kolmeksi yöksi. Mutta ei elinajakseen. Savupirttien aika on jo ohi. Ei ihmisen tule matkia muinaisia tapoja. Kullakin ajalla on omansa. Meillähän on nykyään keskuslämmityslaitteet. Ne ovat ainakin mukavat.

Gottlund kertoo, että Puralan metsissä joukoittain tavattiin n. s. mieskuvia. Kuvat eivät suinkaan olleet hempeitä taideteoksia, vaan päinvastoin hirvittäviä irvakkeita. Eivät ne olleet taideteoksiksi aiotutkaan, niillä oli paljon tärkeämpi tehtävä. Niillä piti saada vihamies tuhotuksi. Piirrettiin ihmisen kuva hongan kylkeen, leikattiin nuolen kärki sen sydämeen. Piirrettäessä ajateltiin jotakuta tiettyä vihamiestä. Tällä taideluomalla oli muka niin mahtava vaikutus, että vihamies heti heitti henkensä. Kansa vakuutti kivenkovaan, että niin oli usein tapahtunut. Joskus oli vaikutus niin nopea, että heti kun kuva saatiin valmiiksi, siinä silmänräpäyksessä vihamies oikaisi koipensa. — Eiköhän olisi syytä yhä edelleenkin koetella tätä tapaa? Kellä vihamiehiä maailmassa on, hän piirtäköön kuvia honkiin. Ei hänellä tarvitse olla Michel Angelon lahjoja, kunhan vain saa puukolla jälkiä hongan kuoreen. Tällainen huvitushan on sangen viatonta laatua, niin viatonta, ettei lakikaan siitä ketään tuomitse. Vihamies kuolee varmasti kumminkin ennemmin tai myöhemmin.

Nyt on luja usko suomalaismetsistä jo hävinnyt. Siellä vihamies kukistetaan muulla tavalla, ei näin kaukaa ilmojen kautta.

Juhoila.

Juhoilasta olin paljon kuullut puhuttavan. Siellä oli asunut tohtori Väinö Salminen kaksi viikkoa, siellä professori Lauri Kettunen kaksi kuukautta, siellä neidit Elli Hertz ja Gahmberg. Lauri Kettunen on asunut siellä useampaan kertaan ja aikoo vieläkin pistäytyä siellä jatkaakseen tutkimuksiaan Värmlannin suomalaisten kielimurteesta. Väinö Salminen oli saarnannutkin Juhoilan savupirtissä ja Elli Hertz pitänyt lukemattomia hartaushetkiä. Väinö Salmiselta minulla sitäpaitsi oli terveiset vietävänä. Kaikki olivat asuneet ilmaiseksi, sillä vierasvaraisuus Juhoilassa niinkuin muuallakin suomalaismetsissä oli, ja on osaksi vieläkin, ääretön. Ei K. A. Gottlundkaan suuria summia sirotellut ympärilleen kulkiessaan sata vuotta sitten näillä saloilla.

Läksin Röjdforsista kapuamaan vuorille. Olihan siellä kärrytiekin alussa, mutta oli kivikkoista polkuaikin väliin. Täällä korkealla avautui eteeni ihanoita näköaloja. Siellä kaukana siinti Koli, tuolla Puijo, tuolla taas Pisa. Mutta taisivatpa ne olla korkeampiakin kuin mainitut mäet. Korkeimmat olivat yli 500 m merenpintaa ylempänä. Ihana rykelmä Köölin vuoren lieveharjuja. Mäkien nimillä niitä suomalaiset nimittivät, eikä vaaroiksi. Ne ovat siis savolaisten ristimiä eikä karjalaisten. Tuossa edessäni pällötti Tiihosen mäki. Minulle Tiihosen nimessä oli tunnelmallista arvoa, sillä kaksi saman

suvun orpolasta on ollut minun sydäntäni lähellä. Liikuttuksella katselin kotvan aikaa vuorta. Minkähän näköinen kuippana se Kangasniemeltä kotoisin oleva ensimmäinen Tiuhonen lie ollutkaan, joka vuorelle antoi oman nimensä. Virsujalka, hurstipaita, konttiselkä, talkkunan syöjä. Sillä nimellä se mäki sentään jää odottamaan maailmanloppua.

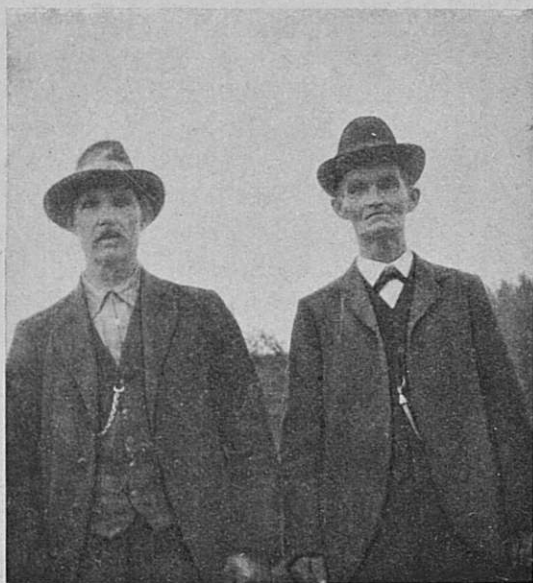
Täällä vuorilla pujahti päähäni taas Frödingin ihana runo »Jägar Malms hustrur». Näitä polkuja metsäsissi Malmkin kolusi Eli-Litansa kanssa. Tuohon ryteikköön Eli-Lita haudattiin risujen alle, nääntymyksen, nälän, vilun ja verensyöksyn tappamana. Eikä hän liene ollut ainoa korpeen kuollut. Ei Tiuhosiakaan enää asu vuorellaan. Nekin ovat hävinneet risujen ja maan alle. Eli-Lita sai nimimerkin hongan kylkeen, Tiuhosten nimi asuu vuorella.

Oppaani Fjäll-Ola, Tunturi-Olli, Olli Vilhunen, kulki edellä kuin vuoripukki, pitkällä jaloillaan loikaten kiveltä kivelle. Jäi odottamaan kuin emähevonen varsaansa minua, joka olin harjaantunut vain asfalttikäytäviä höyläämään. Suuresti puhkuen hatuttomin päin heinäkuun helteessä astua tömistin perässä. Sille tielle jäi minulta 1.5 kg liikaa painoa.

Nyt vasta näin ensimmäistä kertaa metsäsuomalaisen asutuksen yhdellä silmän kierteellä. Laaksoon niistä ei näe muuta kuin sieltä täältä pienen pilkkeen. — Kylläpä ne sentään vielä nytkin ovat onnettoman pieniä! Minkälaiset lienevätkään olleet 300 vuotta sitten? — Niitä näki joka taholla vuorien rinteillä. Vähäinen joukko rakennuksia ja niiden ympärillä pienet pellon tilkut, kaukaa katsottuina tuoreitten ahojen näköiset. Eihän maanviljelyksen luulisi näillä rinteillä kannattavan. Nehän ovat karummat ja kivikkoisemmat kuin itse Savossa sen onnettomimmilla seuduilla. En edes Kaavilla ole nähnyt niin vähäpätöisiä vilje-

lyksiä; ehkä Rautavaaralla Karjalassa. Monessa mökissä asuikin nykyjään vain metsätyömiehiä.

Mutta oli siellä talojakin. Asui siellä Purasia, joilla oli hevoset ja lehmät, ja hyvät hevoset heillä olikin, hevoset, jotka vetivät tukkikuormia alas jyrkkiä rin-
teitä tiheässä metsässä, missä reen jalaksen jälkeäkään

Puranen ja Oinonen.

ei näkynyt. Vuorikauriin tavoin hevoset liikkuvat kivikossa aivan kuin Olli Vilhunen tuossa edessäni. Ammattilaisia kaikki tyynni tällaisessa maastossa.

Jopa näkyi kaivattu Juhoila, punaiseksi maalattu isohko rakennus. Mutta mitä ihmettä! Uusi peltikatto, ja tästä piipotti pystyssä savupirtin tutunomainen puinen piippu. Savupirtissä peltikatto! Ainutlaatuinen varmasti koko maailmassa. Rakennus sisältää kaksi

tupaa, toinen vasemmalla savupirtti, toinen oikealla uloslämpivä tupaa.

Kunnioituksella lähestyin rakennusta, sillä tämä oli kolmas asuttava savupirtti, minkä eläissäni olin nähnyt. Ensimmäisen näin muinoin Iisalmessa. Avattiin savupirtin ovi. Väki ruualla, isäntä itse pöydän päässä. Vielä suuremmalla kunnioituksella kuin olin lähestynyt pirttiä suljin kiireesti pirtin oven, sillä tiesin, että päivällisen syönti salolla on pyhä toimitus. Niinhän se savolainen sananlaskukin sanoo: rauha ruok'aikana herroissakin. Tosin ivallisesti herroista sanottu, mutta ankarasti velvoittava kaikissa tapauksissa.

Opetin Tunturi-Ollille tämän sananlaskun, kun seistiin rakennuksen katveessa odottamassa ruokaveron päättymistä. Olli sanoi: rauha ruogaigana herroissagin. Odotin puolisen tuntia ja menimme uudelleen pirttiin pyrkimään. Tultiin sittenkin liian aikaisin. Työväki vielä istui pöydässä, mutta isäntä oli jo lopettanut ja otti ruokalepoja sängyssään.

Jollen olisi tiennyt olevani Värmlannissa, olisin luullut tulleeeni varakkaaseen taloon Kuarakkalan sydänmaalla Iisalmessa. Oven vasemmalla puolella oli liesi, sysimusta lieskankieleke oli piirtynyt muurin valkoiseksi rapattuun kylkeen, ylimmät kattoparrut ja lakeinen mustat kuin ebenholtsi, muu seinä pihkaisen hongan karvainen. Pöytä oli siinä, missä pääpenkit kohtaavat toisensa. Penkit vanhemmat kuin pirtti, satojen vuosien ikäiset. Pirtti oli 7.2 metriä pitkä ja yhtä leveä.

Kaikki pirtin kapistukset olivat kuin Suomesta tuodut. Tuohi- ja puukulttuuri kaikessa loistossaan.

Kun isäntä kuuli suomalaisen tervehdykseni, kavahti hän pystyyn sängystään, kätteli ja rupesi laskettelemaan puhdasta savolaista. Mutta ei ainoastaan hän, vaan kaikki hänen työmiehensäkin puhuivat samaa kieltä. Puhekieli ruokapöydässä oli suomi. Miehiä oli viisi.

Nyt tuli emäntäkin sisään. Yksi veli ja kolme sisarta asui Juhoilassa ja hoiti taloutta. Nuorin sisar oli 62-vuotias, veli 64 vuotias ja kaksi muuta sisarta häntä vanhempia. Oinosia olivat. Nuorin sisar, Miina, tuntui olevan pääemäntä; hän edusti talon naisväkeä ja veli isännyyttä.

Ei ystävällisemmin kohdella läheisiä sukulaisia taloissa kuin minua ja Olli Vilhusta. Kun lisäksi tarinoidessamme kävi selville, että Oinosia asui joukoittain Kaavilla, että professori Lauri Kettusen isoisä, niin sanottu Saksa-Kettunen, oli Kaavin Säyneisestä kotoisin, ja että minun äidinisäni oli 55 ajastaikaa ollut Kaavin rovastina, niin oltiinhan me sukulaisia, läheisiä omaisia. Enhän voinut enää muuta, syleilin Miina-emäntää ja taputtelin kauan aikaa hänen 62 vuotta vanhoja hartioitaan, vanhempien sisarien ääneen kikattaessa.

Juhoilan Oinoset ovat kaikki naimattomia, niin veli kuin sisaret. Sillä on oma historiansa. He eivät saaneet puolisokseen mieleistä suomalaista, ja ruotsalaisten kanssa mennä avioliittoon — ohoh tok! En ole lukenut ainoakaan ruotsalaisen tai norjalaisen kirjoittamaa kuvausta Värmlannin suomalaisista, jossa ei mainittaisi tästä ominaisuudesta. Kaikki nimittäin puhuvat kopeasta suomalaisaatelistosta (finneadel), joka ei koskaan solminut avioliittoa ruotsalaisen tai norjalaisen kanssa. Nyt näin silmieni edessä neljä rotupuhdasta tämän aateliston jälkeläistä, Oinosen sisarukset. Ei niitä enää elä monta tällaista vanhojen sukuperintöjen noudattajaa, sillä avioliitot ruotsalaisten ja norjalaisten kanssa ovat tätä nykyä aivan yleiset yli koko Värmlannin, mutta nämä Oinoset lienevät viimeiset. Piileekö tässä arvonimessä »finneadel» pienoinen annos pilkkaakin, se lienee mahdollista, mutta Juhoilan Oinosia ei kukaan pääse pilkkaamaan. Juhoila on varakas talo, ja varakkaita ihmisiä ei maaseudulla

pilkata. Esi-isä Oinonen eli Oinoinen, niinkuin se ennen lausuttiin — samoin sanotaan Värmlannissa vanhaan 300-vuotiseen savolaiseen tapaan Vilhuinen, Karvainen, Purainen, Puuppoinen, Juhoila j. n. e. — oli siksi järkevä mies, että hankki kiinnekirjan taloonsa jo v. 1677. Siitä lähtien se on kulkenut perintönä suvun kesken. Suku siis suomalaisaatelia vuodelta 1677. Tila on alaltaan hieman yli 1,000 tynnyrinalaa, etupäässä hyvää metsämaata. Jos tila muutettaisiin rahaksi, lähtisi siitä Suomen valuutassa 3 à 4 miljoonaa markkaa. On helppo ylläpitää aateluutta tällainen tuki takanaan. Miina emäntä oli oikeassa sanoessaan, kun tyrkytti meille herkkujaan: ei tästä talosta ruoka puutu.

Mutta jospa olikin suomalaismetsissä aatelia, niin oli siellä muutakin, oli kerjäläisiä niinkuin hyvin järjestetyissä yhteiskunnissa aina on ollut maailman alusta saakka ja tulee olemaan maailman loppuun asti. Sillä sellaiseksi jumala on luonut ihmiset, että toinen on varakas, toinen mierolainen.

Ruotsalaiset ja norjalaiset tunsivat suomalaisaatelin, mutta tunsivat myöskin halveksitut »strykfinnar». Tämä kai parhaiten käännetään sanalla mieronkiertäjät suomalaiset. Strykfinnar-käsitteeseen kuuluu myöskin hieman pahantekijän vikaa, jota mieronkiertäjässä ei aina ole tai ei tarvitse olla. Kun tavattiin maantiellä mustalaisjoukkue, sanoi ruotsalainen toverini: dom ä strykfinnar, ne ovat kiertäjäsuomalaisia.

— Tietäkää huutia! Mustalaisiahan ne ovat, virkoin minä.

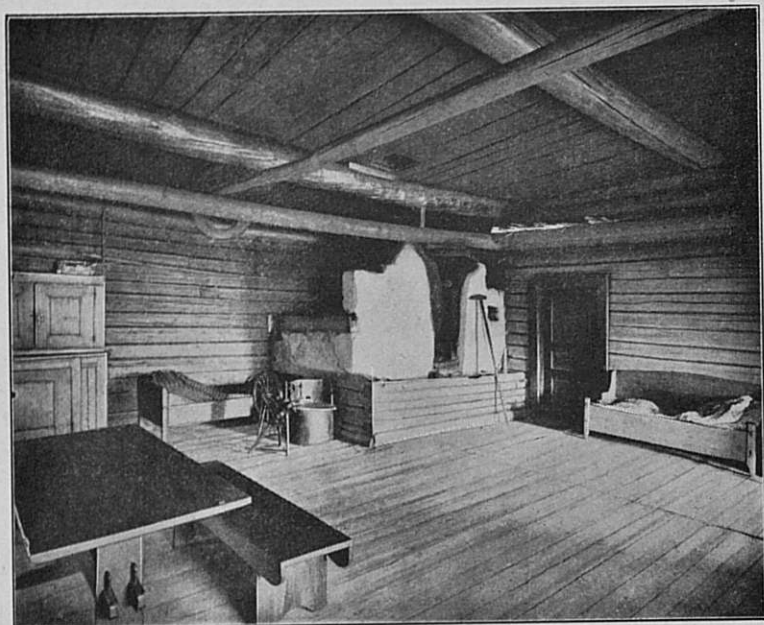
— Täällä niitä sanotaan »strykfinnar».

Säädytöntä herjausta. Mutta nyt ei enää ole strykfinnejä olemassa. Ammatti on joutunut mustalaisten käsiin, mutta samalla nimikin heille periytynyt.

Eikä kummakaan, että kiertäjäsuomalaisia sikisi. Kun Ruotsin laki ja asetukset antoivat kelle tahansa

oikeuden polttaa suomalaisten mökit, heidän aumansa ja viljansa, kun tiedetään, että eräältä suomalaiselta poltettiin asunto kolmeen kertaan, niin eihän ollut kumma, että väki lähti kiertämään, että mieronkiertäjiä syntyi. Kun lisäksi tiedetään, että se, joka suojeli tällaisia mieronkiertäjiä, sai ensi kerralla sakkoja, toisella kertaa hirtettiin, eihän silloin ollut kumma, että tällainen yhteiskunnan murjoma mies ilman minkäänlaista hoivaa hairahtui väkivallantekoihin ja ryöstöön. Kiertäjäsuomalaiset olivat tilattomia suomalaisia, sellaisia, jotka eivät olleet arvanneet hankkia itselleen kiinnekirjoja viljelyksilleen.

Omituista oli, että tuo Savossa niin yleinen loistyppi kulkeutui tännekin Värmlantiin. Loisiahan ei tavata muualla Suomessa. Vanhimpina aikoina näitä Savossa sanottiin »kirvesmiehiksi». Heillä ei ollut omia tiloja eikä asuntoja, vaan he majailivat taloissa. Kaskaadannassa he avustivat talollisia ja saivat palkakseen sovitudun osan viljasta. Näistä »kirvesmiehistä» polveutuvat Savon loiset. Runeberg kertoo ihmeissään Saarijärven loisista, että näillä oli tietty paikkansa tuvan lattialla, missä oleilivat ja makailivat, samoin kuin heidän lehmällään oli tietty paikkansa talon navetassa. En voi muuta kuin otaksua, että tilattomat loiset olivat juuri niitä, jotka ruotsalaisten kielenkäytössä saivat nimen »strykfinnar». He olivat ilman asuntoa kuten mustalaisetkin. Siitä tämä omituinen mustalaisten eli tattarien nimi »strykfinnar». Eräs norjalainen tutkija on kirjoittanut kirjan Norjan kiertolaiskansoista, joita myöskin sanotaan »fanteiksi» eli »fantefolk». Hän luuli aluksi, että suomalaisetkin kuuluivat fanttien joukkoon, mutta jouduttuaan heidän asumuksilleen Röjden- ja Viggeren-järven rantamille hän ei voinut kyllin kehua heidän puhtauttaan ja kaikin puolin siivoa elämäänsä. Hän huomasi erehtyneensä. Suomalaiset eivät olleet

Savupirtin sisusta.

»fantteja». Mutta mustalaisia sanotaan vieläkin »fanteiksi».

En siis tavannut vakituisia »strykfinnejä», mutta kerjäläisnaisen tapasin ennen Juhoilaan tuloa. Naama-
taulusta näin, että hän oli suomalainen. Ei osannut enää suomea, mutta sanoi olevansa kerjuulla. Ei sentään kerjännyt meiltä, vaikka hänen kontissaan oli kaikenlaista tavaraa. Luonteeltaan aivan erinomaisen iloinen. Häntä ei mierolaiselämä ainakaan tuntunut painostavan.

Juhoilassa tapasin taas miehen, suomea puhuvan, joka oli kiertäjä. Vanha mies, joka ei enää voimiltaan eikä järjeltään pystynyt työhön. Päähäni pälkähti heti hänet nähtyäni kertomus, joka tavataan vanhassa

Fernowin kirjoittamassa Värmlannin historiassa vuodelta 1773. Siinä kerrotaan, että höperö suomalainen mieronkiertäjä otettiin kiinni Rådan pitäjässä ja tuomittiin asetusten mukaan »kujanjuoksuun». Mies piestiin siis vain sen tähden, että hän kulki kerjäämässä. Ihmeellistä kyllä sama mies sittemmin sai rahallista avustusta haavojensa parantamiseksi. — Suomalaisvaino pukeutui usein hassuihin muotoihin.

Sain siis Juhoilassa tavata sekä suomalaisaatelin että »strykfinnein» edustajia tai jälkeläisiä. Siis talollisia ja loisia. Tuttuja tyyppejä Savosta.

En ollut aikaisemmin kuullut kenenkään puhuvan niin sujuvaa suomea kuin Oinosten Juhoilassa. He eivät osanneetkaan kunnolleen ruotsia. Suomi on heidän puhekielensä, ruotsi heikompi kieli. Kuuntelin tarkkaan heidän lausumistapaansa. Ei ollut epäilystäkään, että se oli Savon murretta niinkuin Oinosilta sopii vaatiakin. Mutta oli siinä muutamia outojakin sanoja ja ääniä.

Sana »kylä» merkitsee taloa Värmlannissa eikä asuntoryhmää niinkuin Savossa tätä nykyä. Mutta Jämsässä sillä on tänäkin päivänä juuri sama merkitys. Asuinrakennus on Jämsässä kylä. Tiedän, että Taalainmaassa oli eräs paikka, jonka nimi oli Jämsä. Onko siihen paikkaan siirtynyt mies Jämsästä? Arvattavasti. Ja onko Jämsästä siirtynyt enemmänkin asukkaita Värmlantiin, koska heidän käyttämänsä sana »kylä» on samassa merkityksessä molemmissa paikoissa? Voihan sen selittää niinkin, että 300 vuotta sitten koko Rautalammin suuressa kihlakunnassa »kylällä» oli talon merkitys.

Oinokset sanoivat myöskin »myö saimmon». Jokseenkin niin sanovat kainulaiset eli Kajaanin kihlakunnan asukkaat. Muut pohjoispohjalaiset sanovat »saimma». Onko tänne siis kulkeutunut väkeä Pohjanmaalta? Muu-

tamat ruotsalaiset kirjailijat väittävätkin, että Värmlannin suomalaiset ovat siirtyneet Pohjanmaalta sinne. Mutta kaikki sukunimethän ovat savolaisia, murre savolaista. Muutamat harvat poikkeukset vain todistavat, että jonkin verran sinne on siirtynyt muitakin suomalaisia. Oinokset sanoivat lehmeä, eikä lehmeä, sikoa, eikä sikkoo. Mutta niin sanovat kaikki ihmiset Savon reuna-
maissa: Taipalsaarella, Sysmässä, Jyväskylän seuduilla ja Saarijärvellä. Niin laulaa Kalevalakin:

Syönyt lehmeä mahoä,
syönyt karjua sikoa.

Ei tarvinne Aminoffin kanssa otaksua, että koko Savo olisi käyttänyt näitä muotoja 300—400 vuotta sitten. Riittänee, kun otaksuu, että suurin osa siirtolaisia on muuttanut Värmlantiin juuri näitten reunamaitten kautta, siirryttyään jo aikaisemmin reunamaihin Savon sydäimestä ja omistettuaan sen seudun murteen.

Muuten Miina emäntä käytti puhtainta savolaista murretta. Hän sanoi: »kun akat toimittavat keskenään»; tässä »toimittaa» merkityksessä juttelevat. Kun arvuutin Miinalla:

— »Musta kuin pappi, ei oo pappi,
Kiiltää kuin nappi, ei oo nappi,
Lentää kuin lintu, ei oo lintu,
Tonkii kuin sika, ei oo sika,
Laulaa kuin lukkarj, ei oo lukkarj»,

niin Miina heti tokaisi:

— Sehän on sitsontiainen!
— Oikein, oikein.

Mutta hämmästykseni ja iloni oli suunnaton, kun Miina emäntä sanoi: »mies olj marras», toisin sanoen: mies oli kuollut tai kuolemaisillaan. Hypähdin pystyyn hämmästyksestä. Pitikö minun Oinolassa kuulla, mitä marras-sana merkitsee, jonka selitystä turhaan olen tut-

kinut ja haikaillut. Marraskuu siis merkitsee kuollut kuukausi, se kuukausi, jolloin kasvullisuus lopen häviää, kuolee. Ehkä tämä selitys on ollut muille tuttu, minä sen kuulin Juhoilassa vasta kesäkuun 30 p:nä 1925. En ollut tullut suomea oppimaan Norjan ja Värmlannin rajoille. Mutta opin sittenkin tärkeän sanan. Ruotsalaiset selittivät asian seuraavalla tavalla. Värmlannin murteessa sanotaan esim. näin: Jag trodde inte att han var så »feg», att han så snart skulle dö = En luullut hänen olleen niin »marras», että niin pian kuolisi. Mutta nyt muistelen, että vanhassa islanninkielessä »feg» sanan alkumerkitys on »kalpea». Merkitseekö siis marraskin kalpea? Merkitseekö marraskuu sitä kuukautta, jolloin kaikki kasvullisuus kalpenee ennen lopullista kuolemaansa lumen ja jään alle? Vai tuleeko nimi uhrimartaista. Muutamain paikoin Savossa sanotaan: maa on marras — ei kasva enää; omenapuu on jo marras, — ei anna hedelmää; vaimo on marras, ei enää saa lapsia. Siis marraskuu se kuukausi, jolloin kasvullisuus lakastuu. Onko marras-sana sukua latalalaisille sanoille mors ja mortuus, jotka merkitsevät kuolemaa ja kuolutta?

Juhoilassa eletään vanhan kansan tapaan ei ainoastaan savupirtissä, vaan kaikin puolin muutenkin. Siellä pidetään vuohia, niinkuin esim. Uraisilla ja Saarijärvellä, osaksi vielä viime päiviin saakka, sivistyneitä vuohia, jotka eivät kapua aidoille eivätkä käy varkain peltomailla, vaan pysyvät siivosti metsissään ja illaksi tulevat kiltisti kotiin. Miina emännällä oli kahdenlaista vuohenjuustoa, jota meidän täytyi ahmia. Erinomaista juustoa. Oli myöskin muttia eli mottia — pohjalainen sana — jota talkkunantapaista huttua syödään kämmenestä aivan kuin talkkunaa Savossa. Ruotsalaiset kutsuvat sitä nimellä »nävröt», koprahuttu. Aivan samanlaista kuin Savon talkkuna se sentään ei

ollut, eikä samanlaista kuin hämäläisenkään talkkuna. Siltä väliltä. Mutta kourasta sitä syötiin.

Niin, vanhoillisuus on järjestelmällistä laatua Juhoilassa yksin maanviljelyksenkin alalla. Niinkuin esi-isät tekivät muinoin, niin tekevät heidän jälkeläisensäkin. Eräs työmies kertoi:

— Minä olen usein työssä Juhoilassa, sillä isäntä maksaa hyvin. Kun potaatteja nostetaan, niin veli ja sisaret kyykkivät koko päivän pellolla ja noppivat mukuloita mullasta käsikuokilla. Minun toimenani on kantaa potaatit rinnettä ylös talon kellariin. Se on kyllä raskasta työtä, mutta kun maksu on hyvä, niin kestäähän sen. Kyllähän minua vähin harmittaa, kun huojun taakkani alla Juhoilan lihavan hevosen ohi, joka ahmii pientareen paksua apilasta. Se nostaa aina päätänsä, hirtahtaa pilkallisesti minulle, ikäänkuin tahtoisii sanoa: pinnistä vain, pinnistä vain! Eikö hevosen sopisi vetää potaatteja kellariin? Mutta näin kuuluvat vanhat Oinokset tehneen, niin tahtovat jälkeläisetkin tehdä. — Entä kun heiniä korjataan! Ihmiset kantavat heinäkuormia pitkillä takkavitsoilla, niin ettei kantajista näy muuta kuin kintut. Ja ruuna seisoo kylläisenä lepikön reunassa ja tappelee paarmojen ja karpästen kanssa. No niin, kun maksavat hyvin... Ja iltamyöhällä tulee karja kotiin, niiden joukossa kolmisenkymmentä vuolta. Lypsä ne kaikki, niin kolme vanhaa sisarusta vasta keskiyön aikana pääsee levolle. Oli palvelijakin ollut, mutta ei se viihtynyt Juhoilassa. Pois läksi.

Kellekä Juhoila joutuu, kun nämä neljä vanhusta kuolevat? Ei ole rintaperillistä. Neljännen sisaren lapset perivät talon. Kuka niistä sen lunastaa? Ei kellään ole varoja sitä tehdä. Tukkiyhtiö tarjoaa 3 miljoonaa markkaa, ja Juhoilan satu on lopussa. Suomalaisuuden vanhin rintavarustus näillä seuduin romahtaa maahan.

Ummikot ruotsalaiset hoitavat taloa. Sähkövalo johdetaan savupirttiin, öljymoottori antaa voimaa ja hevoset vetävät heinät ja potaatit katon alle. Niin on käynyt muuallakin suomalaismetsissä, niin käy Juhoilassakin jonkin ajan perästä. Ei kannata vastustella kehityksen kulkua. Se noudattaa omia järkkymättömiä ajan lakejaan.

Miina emäntä ja isäntä lähettivät terveisiä Väinö Salmiselle ja Lauri Kettuselle ja kaksi vanhinta sisarta neiti Hertzille. Lupasin viedä kaikki perille.

Menessäni vilkaisin vielä viimeisen kerran Juhoilaan. Läikkyvä pelti savupirtin katolla ennustaa loppua. Se on kuin parisilainen muotihattu tihrusilmäisen mökinakan harvoilla haivenilla.

Rauhallista loppuikää toivotan Juhoilan kunnioitettaville vanhuksille. Kivutonta hengenlähtöä Juhoilan viimeisille mohikaaneille. Siirtyköön se hetki kauas tulevaisuuteen, jotta vielä nuhteeton suomenkieli kaikuisi tunturin laella ja purojen syvissä notkoissa täällä suomalaismetsien syrjäisessä komerossa.

Värmlannin suomalaisuus on tuomittu kuolemaan, mutta ruotsalaistunut nuori väki kunnioittaa sen muistoa. Se on ainoa ja suuri lohdutus ankarassa välttämättömydessä.

Esitelmäni Rördåforsin kansakoululla.

Tehdessäni toisen matkani Östmarkin Rördåforsiin oli minulle valmistettu esitelmätilaisuus kansakoululle. Sen pienehkö juhlasali täyttyi ääriään myöten Rördåforsin asukkaita. Koska kaikki eivät ymmärtäneet suomea, pidin esitelmäni ruotsinkielellä, silloin tällöin käyttäen myöskin suomenkieltä, joka, omituista kyllä, suuresti tuntui huvittavan nuorinta väkeä. He nau-raen sitä kuuntelivat, niinkuin olisivat kuulleet jotakin merkillisen omituista puhetta, jotakin erinomaisen lystikästä esitystä. Syytä heidän riemastukseensa en osannut oikein arvata, vai olisivatko he juuri sitä odotta-neet kuulevansa, ja kun saivat kuulla, he ilosta eivät malttaneet olla naurahtamatta. Tällaistako se olikin heidän äidinkieliensä ja heidän esi-isiensä kieli, josta he eivät ymmärtäneet halaistua sanaakaan? Siis enem-män ilon kuin ihmetyksen naurua.

Puहुin ensin siitä maasta ja maakunnasta, josta heidän esi-isänsä olivat lähteneet liikkeelle, ja vertasin sitä Värmlantiin, joka niinkuin Suomikin on tuhatjär-vinen maa, tuhansien harjujen kangas ja tuhansien soit-ten rämeikkö. Puhuin heidän esi-isiensä ikivanhoista sukunimistä, jotka ovat vanhemmat kuin Sturein ja Brahein, ja vertasin niitä nykyisiin sonni-nimiin, Nilsson, Persson, Johansson y. m., jotka eivät ole sukunimiä eivätkä mitään ominaisnimiä ylimalkaan. Ovathan

vain yleisnimiä, kuten lehmä ja hevonen. En uskaltanut sentään neuvoa heitä ottamaan entisiäkään nimiään, ainakaan, pitkiä nen-päätteisiä, sillä niitä he ehkä eivät enää itsekään osaisi lausua, ruotsalaiset naapurit aivan varmasti eivät, eivätkä papit niitä osaisi kirjoihin merkitä. Voisivathan he ottaa vanhat nimet lyhennettyinä. Esim. Räisä, pro Räisänen, Ronka, pro Ronkanen, Kähkö, pro Kähkönen j. n. e. Tällaisia nimiä on helpompi ruotsalaisten lausua ja papin helpompi kirjoittaa. En tavannut kuin yhden suomalaisen, jolla oli kunnollinen sukunimi, nimittäin liikemies Rylanderin, joka suomalaiselta nimeltään on Hartikainen. Voisihan Hartikkakin käydä päinsä. Lyhennettyinä niitä käytetään paljon Keski-Savossa, ehkä on vieläkin enemmän käytetty ennen muinoin. Tuo oppinut Nils Keylandhan myöskin samalla tavalla lyhensi oman pitemmän Kailanen-nimensä. Tunnetaan sellaisiakin lyhennyksiä Suomessa kuin Ronkain, Virtain, Korhoin, Viljain.

Siirryin kertomaan suomalaisten osanotosta Olympialaisiin kisoihin. Mainitsin kuinka monta kultamitalia suomalaiset olivat voittaneet, jakaneet kultamitalit amerikkalaisten kanssa jokseenkin tasan, vaikka suomalaiset valitsevat urheilijansa 3 miljoonan suuruudesta väestöstä, amerikkalaiset 120 miljoonan. Mitä se todistaa? Sitkeyttä ja voimaa, sisua ja intoa. Samaa todistaa Värmlannin suomalaisten koko historia. Ei raukea, laiska ja heikko kansa saa Östmarkin kivikoita leipää tuottamaan. Kyllä sellaiseen työhön täytyy käydä käsiksi täydellä hartiavoimalla, hammasta purren ja lannistumattomalla mielellä. — Onhan onni, että suomalaiset ovat sattuneet saamaan naapurikseen juuri ruotsalaisen heimon, joka on yhtä kuulu kauneudesta, soreasta ulkomuodostaan kuin korkeasta sivistystasostaan. Sen sekoituksen, mikä Värmlannissa on tapahtunut suomalaisten ja ruotsalaisten välillä, täytynee

Rödåforsin kaupapuoti.

olla parasta, mitä ajatella voi. Sekoitus sitkeän ja soresan kansan välillä. Tästä kansasta voi toivoa mitä vain. Hyviä tuloksia sekä henkisen että aineellisen työn alalla. Minä käännyin erityisesti nuorukaisten puoleen ja vaadin heiltä sitkeinä, sisukkaina suomalaisina, että heidän täytyy hankkia vanhalle Ruotsille ainakin yksi kultamitali seuraavissa olympialaisissa, muuten minä lupasin heitä halveksia. Ruotsalaisten kuuluisin urheilijanimi on Vide. Hänkin on syntynyt Suomessa, on kasvanut Suomessa ja vasta täysikäisenä muuttanut Ruotsiin. Suomalaisen nimi Ruotsissa velvoittaa ponnistuksiin ja saavutuksiin.

Mutta yhtä suuressa määrin kuin suomalaiset ovat kunnostautuneet urheilussa ja karujen maitten viljelemissä, yhtä suuren maineen he ovat saavuttaneet henkistenkin lahjojensa harjoituksessa. Suomalaisilla on maailman ehdottomasti suurimmat kansanruno-

kokoelmat kerättyinä, vanhalla runomitalla tehtyjä säkeitä heillä on puolitoista miljoonaa. Sananlaskuja kymmeniä tuhansia, arvoituksia niinkään kymmeniä tuhansia, ja satuja lukematon määrä. Suomen kansa siis synkissä metsissään ei ole vain ponnistellut henkensä pitimiksi; pitkinä, pimeinä iltoina on savupirteissä tehty ahkeraa henkistä työtä. Sananlaskut ovat täynnä elämän viisautta, lausuttuna niin koristeellisen runollisesti, että se siinä suhteessa voittaa itse raamatun sanonnan. Leikkimieli taas ilmenee arvoituksissa, jotka muinaisina aikoina korvasivat nykyajan pilalehtiä. Arvoitusten julkaiseminen täyttäisi monta pilalehden vuosikertaa. Niitäkin taitaa olla noin 40,000. Värmlannin suomalaistenkin keskuudesta on kerätty suuri joukko monentapaista kansanrunoutta, sananlaskuja ja arvoituksia, vaikka ne muutamat, jotka suomea enää puheessaan käyttävät, vain vähäisessä määrässä sitä enää taitavat. — Värmlannin suomalaisilla ei ole siis syytä hävetä suomalaisuuttaan eikä vanhoja suomalaisia aatelinimiään. Se kansa, josta he ovat lähteneet, on sekä ruumiin että hengen voimiltaan täyspitoinen rotu, joka kykenee kilpailemaan minkä rodun kanssa tahansa missä maanosassa tahansa. En tahdo sanoa, että te, värmlantilaiset, sitä teettekään. Kaikki ne Värmlannin suomalaiset, joita minä olen tavannut, ovat mitä suurimmalla uteliaisuudella kyselleet minulta omaa sukuperäänsä koskevia asioita. Kuta sivistyneempi ja oppineempi tällainen kyselijä on ollut, sitä innokkaampi suomalainen hän on ollut. Sivistymättömimmät ovat mahdollisesti hieman sitä kainostelleet.

Tämä lienee ollut esitelmäni pääsisällys. Vapaasti pidettynä en jaksa kaikkea muistaa.

Siinä istui salissa vanhoja jos nuoriakin. Monet puhuivat aivan mainiosti suomea. Muutamat kirjakieltäkin, jonka olivat oppineet suomalaisten parissa

Amerikassa ja Länsipohjassa. Siellä istui Oinosia, Purasia, Vilhusia, Lehmoisia, Kiiskisiä, Multiaisia ynnä monia muita, joitten nimiä en päässyt tietämään. Mutta istui siinä vaimojakin, joilla oli pienimmätkin lapsensa mukanaan. Aivan niinkuin suomalaisissa kirkkoissa. Omituista kyllä, vauvat eivät pistäneet itkuksi. Ne nukkuivat heti alussa, vaikka en suinkaan puhunut saarnanuotilla, vaan pikemminkin kuin helluntai-pyhien propaganda-saarnaaja Filadelfian kadunristeyksessä, käsiä huitomalla, niinkuin itäsuomalainen tekee.

Koulun edustalla seisojia muutamia suomalaisten omistamia autoja.

Iltani vietin kauppiaan Henrikssonin parvekkeella yhdessä Olli Vilhusen kanssa ja puhuttelin suomalaisia Värmlannin molemmilla kotimaisilla kielillä ruotsiksi ja suomeksi.

Gruen suomalaismetsät.

Gruen suomalaismetsät eivät tosin kuulu Värmlantiin, mutta kukaan suomalaisten olojen tutkija ei voi olla pistäytymättä Gruessa, joka kuuluu Norjaan, sillä molemmin puolin aivan mielivaltaisesti vedettyä rajaa asuu juuri samaa suomalaista kansaa. Veli asuu Ruotsissa, toinen Norjassa, vävy Ruotsissa, kivenheiton päässä appiukko Norjassa.

On sattuman ivaa, että savolaiset, jotka läksivät osaksi sotaakin pakoon, joutuivat Värmlannissa ja Norjassa rajalaisina heti ensimmäisinä sodan jalkoihin. Niitä käytiin sängen paljon Ruotsin ja Norjan välillä varsinkin 1600-luvulla. Olivathan savolaiset sentään jo kotimaassaan tottuneet siihen, millekä rajalaisen elämä maistui. Tiesivät myöskin kaikki metkut, mitkä rajalaisella olla piti. He olivat kaikissa kepposkonsteissa mestareita.

Pähkinänlinnan rauhanteossa oli Savo joutunut Ruotsille, Karjala Venäjälle. Mutta aivan naurettavaa on lukea, miten ovelasti savolaiset tiesivät laajentaa aluettaan. He repivät alas oikeat rajapyykit ja pystyttivät kauas niistä toisia, joista silmiään räpäyttämättä vanhoivat, että juuri nämä olivat ne oikeat rajapyykit. Sillä tavoin he aikojen kuluessa siirsivät rajan 5 peninkuormaa, jopa enemmänkin, itään käsin ja anastivat Venäjältä suuria maakaistaleita. Ruotsin

hallitus asettui heidän puolelleen ja vannoi myöskin, että rajapyykit viittasivat juuri rauhanteon aikuisiin rajoihin. Venäläiset taas väittivät, että yksin Olavinlinna oli rakennettu heidän alueelleen, vaikka savolaiset olivat siirtäneet rajapyykit viiden peninkuorman päähän Puruveden itäpuolelle.

Vielä huvittavampaa on todeta, että Gruen suomalaiset käyttivät juuri samoja metkuja. He repivät rajapyykkejä ja pystyttivät toisia, minne mieli teki. Suomalaiset pyrkivät mieluummin kuulumaan Norjaan kuin Ruotsiin, sillä Norjassa, joka oli Tanskan alusmaa ja vieläkin autiompaa kuin Värmlanti, ei komento ollut niin tiukka kuin Ruotsissa, joka oli järjestynyt suurvaltio. Eräs Mulikkakin teki rautaisesta rajapyykistä hevosenenkiä sanoen: »Mitä se siinä tekee ruostumassa, parempi hyötyhän siitä on, kun sillä kengittää hevosia.» Näin hän pääsi kuulumaan Norjaan, jonne halusi.

Niilo ja Ierikka Puranen Puralasta vannoivat myöskin rajapyykistä väärän valan Saunolan isännän houkuksesta.

Kun ensimmäiset suomalaiset 1600-luvun alussa siirtyivät Norjaan, he viis siitä välittivät, mihin valtakuntaan he olivat saapuneet. He kaskesivat vain vapaasti siinä, missä hyviä halmemaita keksivät. Varmasti ei monikaan tiennyt, minkä valtakunnan maita he kaskesivat. Metsä vain oli heidän rajoja vaille oleva valtakuntansa.

Mahtavimmat Norjaan muuttaneista suvuista olivat Räisänen ja Mulikka. Niitä tavattiin ja tavataan vieläkin kaikkialla. Räisäsiä oli tuo kuuluisa Gottlundin asetoveri taistelussa suomalaisten oikeuksien puolesta, Paavo Räisänen, joka luki ja kirjoitti suomea sujuvasti, kirjoitti savolaista murretta ehkä paremmin kuin Gottlund itse.

Ensimmäinen emäntä Tvängsbärgin suuressa kartanossa oli Räisäsiä. Nuori pariskunta rakensi tälle ihmeen ihanalle rinteelle Røjden-järven rannalle pirttinsä, jonka kivijalka on vieläkin näkyvissä nykyisen talon lähettyvillä. Sen rakentamisesta kerrotaan tunnelmallinen tarina, johon palaan myöhemmin luvussa »Annikki Räisänen».

Kun kerran romantiikka tuli puheeksi, en malta olla kertomatta seuraavaa rakkaushistoriaa näistä metsistä. Värmlannin vanhin ja kuuluisin historian kirjoittaja oli Erick Fernow, joka 1770-luvulla julkaisi suuren teoksensa »Vermelandista». Hänellä on suomalaismetsien asukkaistakin paljon tiedonantoja, jotka osaksi on poimittu lähdekirjoituksista, osaksi myöskin saatu oman näkemisen ja kokemuksen perusteella. Hän samoili näet paljon näissäkin Røjden-järven suurissa saloissa. Miten ollakaan, hän rakastui muutamaan suomalais-tyttöön, rakastui niin, että syntyi näkyvä todistaja tästä lemmensuhteesta. Gottlund tapasi täällä vanhanpuoleisen miehen, joka kantoi Fernowin nimeä. Hän oli nimeltään Petter Ersson Fernow ja asui Sarvimäen talossa. Historiankirjoittajan poika. Hänen tyttärensä taas oli nimeltään Elisabet Persdotter Fernow. Molemista Gottlund sanoo, että ne olivat »rama finnar», supisuomalaisia. — Yksi todistus lisää vilkkaasta rotusekoituksesta ja siitä, mitenkä rotusekoitus tapahtui näillä tienoin. Värmlannin historian kirjoittajain Nestorkin edesauttoi tämän sekoituksen tapahtumista. Ei yksin »strykfinnit», irtolaissuomalaiset.

Piällysmiehen tyyppi Norjan suomalais- metsissä.

Aivan parasta lajia. Tämän rakastettavan henkilön nimi oli Taneli, ja hän asui aivan lähellä valtakuntien rajaa Norjan puolella. Tanelin piti soutaa Olli Vilhusta ja minua omalla venheellään Røjden-järvellä maksua vastaan. Taneli oli iloinen, hauska ja laulava mies ja puhui suomea kuin tulkki.

Mutta hänellä oli piällysmiehen verta suonissa, vaikka hän oli sen kansan jäseniä, joka on perannut nämä louhiset tunturit sekä Ruohin että Norin puolella leipää kasvaviksi peltotilkuiksi ja heinää työntäviksi ahoiksi. Sen kansan, joka tässä raatamisessaan on osoittanut sellaista utteruutta ja sellaista sitkeyttä, että moiseen urakkaan tuskin muu kansa olisi pystynyt. Mutta joukossa jottai, sanotaan Savossa. Taneli oli puhdasrotuinen piällysmies.

Jo ensimmäisistä hänen sanoistaan kävi selväksi, että Taneli oli päähenkilö venheessä. Me vain saimme armosta seurata mukana. Taneli nimitti venhettä brummaksi. Se ei ollut savolaista kevyttä, kapeata mallia, vaan latuskapohjainen ruuhi, ruumiskirstun muotoiseksi kyhätty. — Sana ruuhihan onkin lainattu muinaisenglannin kielestä ja merkitsee siellä ruumiskirstua. — Taneli tunsu kyllä ruuhi-sanana, mutta norjalaiseen tapaan hän sanoi ruuhtaan brummaksi = prâm = proomu = lotja. Ja lotjan mallinen se toden totta olikin.

Kun oltiin päästy louhiselta rannalta pois, Taneli airoissa, aloitti Taneli seuraavan keskustelun, jonka hienon vihjauksen minä savolaisena heti ja niin täydellisesti tajusin.

— Nyt kun on päästy kivikosta »poikkeen», nyt ei ole hätää mitään, sanoi Taneli. Silloin tällöin hän vetäisi airoillaan, toisen kerran leväten ja katsellen ympärilleen.

— Mikä hätä siitä olisi, jospa brumma tarttuisikin kiveen? kysyin minä.

— Ei hätää, mutta onhan siitä jonninjoutavaa liikarazitusta.

— No niin. Vähäinen olisi rasitus.

— Tuo Ola, joka asuu tunturilla 541 metrin korkeudella, taitaa olla äkkinäinen soutaja?

— Gyllä minä olen vähän soudanna, virkkoi Ola.

— Minä olen mainio opettaja. Minä olen neuvonut monelle miehelle soututaidon, jatkoi Taneli.

Minua et saa airoihin, et, ajattelin minä ja sisuselimeni lepattivat riemusta, kun tapasin tämän ovelan miehen, jonka luonne ilmaisi, että hän oli puhdasta rotua. Päätin kiertäen kaartaa näpsä Tanelia, sillä se on ainoa säädyllinen tapa tällaisissa tilanteissa. Selitin omasta puolestani, että olin täysin oppinut soutaja, ettei harjoituksella enää ollut minkäänlaista tarkoitusta. Kaikki suomalaiset osaavat soutaa.

— Onko Taneli kuullut esi-isiensä täällä »mehissä» sanoneen seuraavaa sutkausta: Sinä herra, minä herra, kumpi meistä kontin kantaa?

Ei ollut kuullut, mutta Taneli nauroi ääneen ja myönsi, että siinä piilee suuri totuus, sillä tässä maailmassa täytyy koettaa, missä vain voi, sälyttää kuormansa toisen kannettavaksi. Sillä tavalla ne rikkaat tekevät.

— Vallan niin, myönsin minä.

— Äkkinäinen pistää aina aironsa liian syvälle, ja siihen hupenee joutavasti voimia. Mutta kun hiukan vain kastelee airoja veteen, siitä se paras vauhti lähtee. Tuo Ola, se varmaan pistää aironsa liian syvälle.

— Minä goidan, sanoi Olli Vilhunen.

Taneli.

Tällä tavoin hän sai Tunturi-Olan airoihin. Ola soui ja pisti aironsa metrin syvyyteen joka vetäisyllä, hikosi, mutta kiskoi kuin mies. Taneli istui herroiksi niinkuin minäkin tuhdollaan ja lauleli hengellisiä suomalaisia lauluja. Hän oli eräältä suomalaiselta kolportööriltä, Kaipaiselta, joka oli liikkunut muinoin näillä seuduin, saanut lauluvihon, jossa oli joukko suomalaisia

hengellisiä virsiä. Taneli hihkui, että parta vapisi, ja ihanan alppijärven tunturit raikuivat vastaan.

»Kultakruunun ja valkiat vaatteehetkin» ja »Joutukaa sielut, sill aika on kallis, päivä on lyhyt, jo jo-o-outuu yö». Minä olin Tanelia auttamassa, sillä eihän meillä ollut muutakaan tekemistä. Olahan hikoili airoissa.

— Kuule, Ola, elä pistä airoja niin syvälle, neuvoi Taneli väliin.

Helle oli tukahduttava tässä tunturien kattilanpohjassa. Tuulta oli juuri sen verran, että aaltojen liikkeestä näki, mistä päin tuulen henki kävi. Meillä oli myötätuuli. Silloin tuo Herran armoitettu Taneli keksi seuraavan verukkeen.

— Entäpä kun minä põlaan takaisin, silloin tuulee vastaan. Siinä on kiskomista. Siinä menee koko yö, ennenkuin pääsen kotia. Minä käännyinkin tuolta Hovasta takaisin, sinä saat mennä Olan kanssa metsää myöten Tvängsbärgiin. Ei matkaa ole kuin yksi kilometri metsän kautta, mutta jos soutamalla mennään, niin sitä karttuu viisi kilometriä.

Kaikki hätävalheita, sillä metsämatkaa oli 2½ km, ja soututaival vain 3 km.

— Mutta sinähän olet suostunut viemään meidät Tvängsbärgiin saakka, ja nyt sinä jätät meidät metsään.

— Niin, mutta kun on vastatuuli.

— Mutta minulla on kaksi kapsäkkiä kannettavana kivikkoisilla, eksyttävillä poluilla.

— Ei sitä kukaan jaksa kiskoa venhettä vastauleen.

En jatkanut keskustelua, vaan päätin opettaa Tanelille suomalaisen kansanlaulun. Valitsin »Minun kultani kaukana kukkuu». Taneli oli taiteilijaluonne, hän oppi helposti laulun.

»Tuuli on tuima ja ankarat on aallot,
Brummat on rannalla pienoiset,

Bru-ummat on rannalla pienoiset,
Taanelin sormet on hienoiset.»

Ei Taneli rakastanut tätä laulua, mutta sen sijaan hän tahtoi minua kirjoittamaan paperille toisen kansanlaulun sanat: Yksin istun ja lauleskelen.

Vuoroin laulettiin, vuoroin Taneli koetti luikerrella vapaaksi antamastaan sopimuksesta soutaa meidät Tvängsbärgiin. Häntä laiskoitti ja peloitti, että hän vielä joutuu soutamaan pitkiä matkoja, ennenkuin kotiaan pääsee. Hänen itsepäisyytensä oli yhtä ihmeteltävä kuin hänen kekseliäisyytensä. Muun muassa hän tokaisi:

— Ei sitä tiedä, vaikka yöllä olisi kylmäkin.

— Nytkö kylmä yöllä, kun päivällä on sulamaisillaan helteeseen?

— Mistä sen tietää yön?

Nyt Tanelin kekseliäisyys oli noussut huippuunsa. Ihaillen katselin häntä kauan aikaa. Ajattelin, tokko emämaasta Suomestakaan voisi löytää puhdasrotuisempaa piällysmiehen tyyppiä. Hän oli suorastaan käsitteen malli ja esikuva. Juolahti mieleeni eräs suomalainen renkutus. Minä opetin sen Tanelille, koska hän pelkäsi kylmää.

»Tiippa, taappa Taneli,
Tanelin korvat paleli.
Tytöt ei Tanelista huoli,
Tanelj on korvapuoli.»

Ei Taneli pitänyt tästäkään nerontuotteesta. Mutta oli hän sentään siksi järkevä mies, että hän huomasi minun hymyilevät tarkoitukseni.

Pääsin sittenkin voitolle pitkien ponnistusten perästä. Mainiona apuna minulla oli Hovan emäntä Anna Sikanen, joka sekä norjan- että suomenkielellä asettui minun puolelleni Tanelia vastaan. Hän sanoi muun muassa:

— Akurat så ä de som han siger og som jeg siger. (Akurat on se norjankielen sana, joka jokaisen norjalaisen suusta pulpahtaa ainakin kerran 10:ssä minuutissa ja merkitsee: vallan niin.) Vallan niin on kuin hän sanoo ja kuin minä sanon. Metsää myöten on Tvängsbärgiin $2\frac{1}{2}$ km, eikä outo löydä sitä tietä myöten taloon. Ken metsään lähtee, jää sinne yöksi. Vettä myöten on 3 km. Minä naurahdin terhakalle muijalle. Samassa vanha Anna Sikanen tokaisi norjankielellä: Ak, vad du har peene tänder, sinullapa vasta on kauniit hampaat. Loin silmäni lattiaan ja ajattelin rouva Ä:tä.

Piällysmiehen täytyi alistua. Mutta vasten tahtoaan hän sen teki. Soudatti Olalla ensiksikin koko matkan. Lauleli venheessä muun muassa säkeet:

»Viel' on Suomi voimissaan,
voi vihollisen hurmehella peittää maan.»

Osasi siis Porilaisten marssin sanat suomenkielellä. Mutta lorujen lopuksi hän sittenkin teki meille pienen tepposen. Tvängsbärgin upealla talolla oli kaksi valkamaa. Toinen lähempänä hänen paluumatkaansa, toinen lähempänä taloa. Taneli tietysti valitsi ensiksimitun. Maksoin Tanelille 7 kruunua siitä, että hän oli istunut venheessä ja rallatellut, ja Olan kanssa läksimme raahustamaan kapsäkkejämme korkealle kunnaalle, jossa Mulikan rikas talo sijaitsi. Mulikan suku on Saarijärveltä, ja siis korkealla oli Mulikan talo täälläkin. Mutta sinne oli kapuamista, varsinkin kun Taneli vei meidät valkamaan, josta ei polun tapaistakaan johtanut taloon. Saimme rämpiä purojen yli, hyllyvien hetteitten reunoja, peltojen ja pientarien poikki, kunnes vihdoin päästiin taloon.

Kaikissa tapauksissa olisi kuvani suomalaismetsien asukkaista tullut vaillinaisemmaksi, jollen olisi tehnyt Tanelin tuttavuutta.

Hän on erinomainen opas näillä mailla, iloinen ja laulava, jos vain matkamies itse huolehtii soudusta.

Paleltuivatko Tanelin korvat yöllä kotimatalla, sitä en tiedä, mutta sen uskallan vanna, että Fjäll-Ola sousti koko paluumatkan.

Annikki Räisänen.

Savon Räisäsiä oli lähtenyt isiensä maasta Ruotsiin hakemaan rikkaampia kaskimaita kuin mitä lopen poltetusta Savosta enää voitiin keksiä. Huhu oli kulkenut, että siellä päin niitä vasta koskemattomia erämaita oli. Sanottiin yhtäkin korpea 12:n peninkuorman pituiseksi. Suurta hongikkoa kuului kaikki tyynni olevan, niin että kun kaskan kaasi, niin se kasvoi ruista 4—5 vuotta peräkkäin. Ei muuta kuin käsikarhilla vain sotki siemenet maahan.

Joukossa sinne matkattiin halki maitten, yli merien. Siinä kulki yhdessä ryhmässä Kuosmasia, Raatikaisia, Vauhkosia ja Räisäsiä. Pieni Annikki kykeni jo seuraamaan vanhempiensa mukana. Lasta väsytti, mutta jos jättäytyi jällelle, niin susi söi suuhunsa. Sen Annikki tiesi. Illalla, kun eivät omat voimat enää riittäneet, kävi Annikki kiinni äitinsä hameesta ja laahusti perästä. Mutta kun jalat sittenkin pettivät, pääsi Annikki lyhyen matkan kulkemaan isänsä selässä. Näillä talottomilla taipaleilla yövyttiin metsiin, maattiin nuotiotulien lämpimässä ja syötiin mitä milloinkin sattui. Isä onki illalla kalasen järvestä tai joesta, viritti ridan yöksi metsojen poluille. Äiti ja Annikki riistan siivosivat ja keittivät keiton. Annikki seurasi äitiään kuin varsa emoaan. Kun äiti katosi silmistä, pääsi Annikilta kirkuna, niinkuin eksyneeltä varsalta kimakka hirnunta. »Äit, äit, elä jätä!» Ja äiti huhuili vastaan.

Kulettiin, kulettiin kesä ja syksy; kulettiin toinenkin kesä ja syksy. Ja vihdoin saavuttiin siihen metsään, jonka laitoja ei kukaan tuntenut, mutta josta sanottiin, että se oli 12:n peninkuorman pituinen. Se luvattu maa, jonne itse kuninkaan poika heidät oli kutsunut.

Annikin isä rakensi pirtin, kaasi käsken suuren mäen eteläiselle rinteelle ja kylvi tuhkaan Savosta näädännahassa tuomansa siemenet. Kun seuraavana syyskesänä ruis oli korjattu, tulivat ruotsalaiset laaksosta ja ryöstivät Räisäseltä rukiit. Silmä kovana he uhkasivat tappaa vanhemmat ja lapset, jolleivät nämä heti lähtisi muka heidän metsästään. Räisänen tarttui rihlapysyysnä, mutta ennenkuin hän ehti laukaista, olivat ruotsalaiset lyöneet isän maahan. Äiti ja Annikki syökyivät metsän peittoon ja näkivät sieltä, miten heidän pikku pirttinsä paloi ilmitulessa. Isän olivat ruotsalaiset jättäneet henkiin, mutta pirtin he polttivat.

Räisänen painui perheineen yhä kauemmaksi korpeen, kaasi kaskan ja rakensi uuden pirtin. Annikki parka raastoi vanhempiensa kanssa, että oli siihen paikkaan katketa. Vuosi vuodelta kasket suurenivat, metsä aukeni ja paikkaa ruvettiin sanomaan Räisäläksi, vaikka laakson asukkaat nimittivät vuoren rinnettä Lauvhaugeniksi.

Asui siellä Lehmoinen lähellä. Lehmoisella oli poika, Annikkia vanhempi, ja Lehmoisen poika rakasti Annikkia ja pyysi häntä vaimokseen. Mutta Annikki ei aluksi suostunut nuoren Lehmoisen pyyntöön. Annikki oli isän ja äidin kanssa kokenut kaikki koskemattoman korven hirmut. Hän ei voinut erota äidistään, jonka hameen helmoissa hän nääntyneenä oli roikkunut, ei isästään, jonka selässä oli levännyt ja siihen lopen väsyneenä nukahtanut. Hän ei hennonut jättää vanhempiaan.

Tuli rajankäyntilautakunta näihin metsiin. Ruotsalaiset väittivät, että Räisänen ja Lehmoinen asuivat

Ruotsin alueella, norjalaiset taas, että se oli vanhaa Norjan metsää. Silloin ukko Lehmoisen teki saman tempun, minkä savolaiset ennen muinoin tekivät, kun Pähkinänlinnan rauhanteon raja Savon ja Karjalan välillä siirrettiin monta peninkuormaa idemmäksi. Lehmoisen otti Norjan multaa virsuihinsa, meni rajalautakunnan eteen ja vannoi pyhästi seisovansa Norjan mullan päällä. Ja niin joutuivat Räisälä ja Lehmoisen talo Norjaan. — Ruotsissa vallitsivat ankarat asetukset, jotka kielsivät ja estivät suomalaisten liian rajut metsänhaaskaukset; Norjassa oli vapaampi oikeus kaataa metsää missä halutti. Sentähden kaikki halusivat kuulua Norjaan ja vannoiivat väärät valat sinne päästäkseen. — Ukko Lehmoisen vala sai pikaisen koston. Härkä ilmestyi nimittäin metsästä Lehmoisen kotimatalla hänen eteensä, otti hänet sarvilleen ja nakkasi metsään, niin että hänestä tuli raajarikko koko elinajakseen.

Mutta nuori Lehmoisen pyrki pois tästä riidanalaisesta seudusta, pois varmaan Norjaan. Houkutteli houkuttelemistaan Annikkia mukaansa. Isä kehoitti Annikkia lähtemään, äiti kehoitti, ja vihdoinkin Annikki lähti, lähti nuoren Lehmoisen toveriksi.

He soutivat kauniin Røjden-järven yli ja painuivat Gruen metsiin. Kaatoivat kasken, rakensivat savupirtin ja ryhtyivät asumaan kylmään korpeen. Menestyivät hyvin, mutta Annikki vain kuihtui. Ei saanut päivän lepoa, ei yön rauhaa. Isän ja äidin pirttiin paloi mieli. Ei viihtynyt miehelässä. Näki rauhattomia unia. Oli nukkuvinaan isänsä selässä, oli roikkuvinaan vavisten äitinsä hameissa kiinni, kun ruotsalaiset polttivat isän ensimmäisen pirtin. Oli näkevinään Räisälän suuren pirtin savun kohoavan kattotorvesta pystysuorana taivasta kohti, oli näkevinään äitinsä päresoitu kädessä kulkevan iltasilla pirtin ja navetan

Rödjen-järvi.

väliä. Lehmainen suri nähdessään Annikin vedet silmissä ahertavan töissään.

— Nyt en kestä enää kauempaa, sanoi Annikki eräänä iltana, — tänne kuolen korpeen, muutetaan, muutetaan pois isän ja äidin luokse.

— Eivät huoli meitä enää luokseen, vastasi mies. — Malta mielesi, Annikki! Täällähän meillä on hyvä olla. Täällä on ruokaa, täällä on juomaa. Täällähän sinullakin pitäisi olla hyvä elääksesi.

— Ei, ei, pois pitää päästä. Minun pitää päästä asumaan paikkaan, mistä näen isäni pirtin savun kohoavan taivasta kohti, missä näen äitini pimeällä hääräävän päresoihtu kädessään.

Mies vastusteli ja epäsi, mutta Annikki kääntyi vuoteen omaksi.

— Minä tiedän paikan, mihin isän pirtti näkyy, sanoi sairas Annikki. — Tuolla Tvängsbärgin rinteellä on hyvä metsikkö. Kaadetaan sinne kaski. Sinne näkyy isän ja äidin asunto.

Ei auttanut muu. Miehen täytyi jättää uudisasunto ja muuttaa Tvängsbärgin rinteelle. Sinne Lehmoinen rakensi pirtin järven rannalle, korkealle rinteelle, jonne näkyi maailmaa joka taholle kauas Norjan tuntureille, kauas Ruotsin puolelle. Vaikka pirtin edustalta on näköala kaikkein ihanimpia mitä voi nähdä, oli Annikista ihaninta, kun sai katsella, miten savu nousi isän pirtin kattotorvesta, kun näki äidin pasesoihtu kädessä kävelevän pirttinsä nurkissa.

Vähitellen Annikki parani taudistaan. Hänestä tuli monen terveen lapsen äiti.

Hempeä tarina, ehkä imeläkin, mutta todellisesta, eletystä elämästä leikattu. Ja ajalta, jolloin hempeämielisyydelle ei ollut paljoakaan virikettä, kaamealta kolmikymmenvuotisen sodan ajalta. Noin 300 vuotta sitten.

Olen itse seisonut Annikin pirtin tontilla. Pirtin hirret ovat jo lahonneet. Ei muuta jällellä kuin pirtin kivijalka ja multapenkit. Ne kasvavat tuuheita horsmia ja pitkiä ruohon korsia. Vaatimaton on Annikin suuren rakkauden muistomerkki, mutta pirtin kivijalkaa ei hävitetä. Se saa siinä levätä koskemattomana Annikin hellän sydämen muistona.

Syvät tunteet eivät aina tuota ihmiselle maallista onnea. Useasti ne juuri vievät suuriin kärsimyksiin. Näin ei käynyt Annikille ja Annikin jälkeläisille. Kivenheiton matkan päässä ensimmäisen pirtin raunioilta kohooa muhkea Tvängsbärgin talo, seutukunnan kaikkein varakkaimpia. Siinä on loistohuoneita ylä- ja alakerrassa, on kaikki nykyajan keksinnöt tavattavissa, mutta on siinä suuri, tilava ja korkea savupirttikin. Ja se seisoo kuin temppele keskellä suurta rakennusryhmää. Se on yksikerroksinen, mutta sen kurkihirsi on samalla tasolla ja saman katon alla kuin kaksikerroksiset lisä-

rakennuksetkin. Ja sen katolla seistä törröttää korkea puinen savupiippu, josta joka päivä savu tupruaa taivasta kohti. Aivan kuin Annikin aikoina rakkaan isän pirtin katolta. Tuvassa kaikuu vielä tänäkin päivänä vanhojen Räisästen kieli.

Ja talon töitä johtaa tänäkin päivänä eräs Lehmoinen. Tässä kertomus nykyisestä Tvängsbärgin talosta.

Radio, auto, sähkövalo, Blüthner-pianiino ja savupirtti samassa talossa suomalaismetsissä.

Olin jo nähnyt Värmlannissa savupirtin, jossa oli peltikatto. Vielä ihmeempiä näin Norjan puolella aivan Värmlannin rajan lähetyvillä. Siellä olivat kaikki otsakkeessa mainitut vehkeet samassa paikassa, nimittäin juuri Mulikan omistamassa Tvängsbärgin talossa.

Tuo Mulikan suku on tuottanut minulle paljon päänvaivaa. En koskaan ole Suomessa tavannut Mulikkanimisiä henkilöitä ilmielävinä. Nulikoita olen tavannut paljon sekä vanhoja että nuoria, niinkään paljon mullikoita, mutta Mulikoita en. Tiesin kumminkin kirjoista, että on ollut olemassa sen nimisiä henkilöitä Suomessa, mutta missä? Tohtori K. J. Jalkanen mainitsee Mulikoita olleen 1500—1600-luvulla Rautalammilla. Mutta Rautalampi käsitti siihen aikaan koko Pohjois-Hämeen. Löysin sitten kirjastosta asiapaperin v:lta 1709, jossa allekirjoittajana oli eräs Mulikka Saarijärveltä. Kirjoitin Saarijärven kirkkoherranvirastoon ja kysyin Mulikoita. Ei ollut Mulikoita enää elossa, ei muuta kuin Mulikan torppa pappilan alueella. Kirjoitin Karstulaan. Sieltä sain tiedon, että on suuri Mulikan kylä Pylkönmäen rajalla, mutta siellä ei asu enää Mulikoita, vaan Hokkasia. Ehkä joku Mulikka vielä piilee Suomessakin, mutta minä en sellaista tavoita.

Mutta tiesin myöskin, että mahtavia Mulikoita

asustaa Røjden-järven rannoilla etupäässä Norjan puolella. Raja kulkee nimittäin järven poikki. Olin saanut kummallisen pähänpiston. Minun piti saada nähdä ainakin yksi Mulikka. Tuo outo nimikö sen vaikutti vai mikä, mutta Tvängsbärgin taloon minun piti päästä, sillä tiesin, että sen omisti leskirouva Mulikka.

Heikki Mulikka.

Suurten ponnistusten perästä — pahan hiiden soutajan Tanelin takia — pääsin vihdoinkin onnellisesti taloon.

Mulikan suku on kotoisin Saarijärveltä, ja siellähän ihmiset asuvat korkealla. Mulikan mäeltä oli suorastaan ihana näköala erittäin koristeellisen alppijärven, Røjdenin yli. Talon ulkoasu ei ollut upea. Suuri se kyllä oli, mutta maalaamaton. — Mahtavat ulkokuonerakennukset, suuret kuin saaristopitäjiemme kappelikirkot, olivat punamullalla sivellyt. — Asuntorakennus oli T-kirjaimen muotoinen, jommoiseksi se oli syntynyt yhä uusien ja uusien lisärakennusten kautta sitä mukaa kuin varallisuus oli kasvanut ja mukavuuden tarve ja halu kehittyneet. Rakennus teki havainnolliseksi historiallisen kulun alkeellisesta savupirtistä lähtien varakkaaseen, uudenlaiseen, upeaan maalaiskartanoon asti.

Ensimmäinen pohja oli tietysti ollut iso, tilava ja korkea savupirtti. Eikä mitään muuta. Sen viereen jatkoksi rakennettiin myöhemmin uloslämpiviä tupa. Sittemmin muutettiin myöskin savupirtti uloslämpiviäksi tuvaksi. — Mutta eivät vanhat metsäsuomalaiset viihtyneet näissä koleissa, suurissa tuvissaan. Eiväthän he siellä saaneet sieraimiinsa tuota savupirtin hekku-

mallista savun tuoksua, joka ihanalla lemullaan täyttää koko huoneen ilman. Eihän sirkka siellä soitellut illoin kaunisointuista kitaraansa. Eihän liesi levittänyt hiilloksien hehkua tuvassa niinkuin savupirtissä. Paleltiin tuvassa, kun ulkona talvipakkasilla oli — 50 asteen poltto. Röjden-järvi on pakkasen pesä talvella. Savupirttiä kaikki kaipasivat, niin vanhat kuin nuoret. Vanhukset tahtoivat uuninpankolla venyä pakkasoinä. Uusi pirtti, uusi pirtti! hokivat kaikki.

Ei auttanut muu kuin ryhtyä taas savupirtin tekoon. Korkea, komea savupirtti kohosikin kohta keskeltä molempien edellisten tupien yhtymäkohtaa. Kyökki ja välikköporstua yhdistivät savupirtin molempiin tupiin. Mutta mitäs nyt tuvilla tehdä? Ei niihin enää kukaan pistänyt nenäänsä. No niin. Niistä on vähitellen syntynyt kaksi kauniisti kalustettu salia. Ensimmäisessä salissa vielä murtokattoinen laki, paksuilla laudoilla paneelattu, todistaa, että sali alkujaan on ollut korkea savupirtti räppänäineen, joka oli katon korkeimmassa paikassa. Paksut matot peittivät molempien salien lattioita, ja ensimmäisessä salissa, vanhassa savupirtissä, prameili suuri Blüthner-pianiino, jonka ääni oli kantava kuin flyygelin. Molemmat salit olivat kalustetut komeilla, uudenaikaisilla huonekaluilla.

Savupirtin kalusto taas oli satoja vuosia vanha. Penkit mahtavaa honkaa. Sängyt samanlaiset, laidat yhdestä ikihongasta sahatut. Tuohikulttuuri oli edustettuna aina virsuja ja kontteja myöten. Olivatpa pitkävartiset virsutkin nähtävinä. Suomi soi savupirtissä minun ja erään postinkulettaja Karvaisen suusta kuin konsanaan Suomessa. Rouva Mulikka puuttui myöskin puheisiin vaillinaisella suomenkielen taidollaan. Ja pirtissä oli koko väki koolla helteisenä kesäiltana. Ei tarvittu valoa, mutta olihan sähkövalo johdettu pirttiin, eikä ainoastaan pirttiin, vaan myöskin ulkohuo-

Tvängsbärgin kartano savupirtteineen.

neeseen, jossa norjalainen kuvalehtikirjallisuus riippui seinillä.

Luulisi, että näissä kolmessa suuressa tuvassa olisi ollut lääniä kylliksi lukuisallekin talonväelle liikusella ja asuskella. Mutta ei. Kahden salin päälle on rakennettu toinen kerros, jossa taas on kaksi salien kokoista asuinhuonetta. Ja savupirtin jatkoksi on niinkään tehty kaksikerroksinen lisärakennus. Mutta savupirtti on rakennusryhmän keskeinen osa, ja se tietysti on yksikerroksinen. Sen katosta kohoaa puinen piippu, niinkuin olla pitää ja niinkuin on jokaisessa savupirtissä sekä Suomessa että suomalaismetsissä. Iänikuista mallia. Pienoinen vesikatto piipun päällä.

Istumme pirtissä hatut päässä, niinkuin pyhä tapa pirtissä vaatii. Sama tapa, mikä on vallalla juutalaisten synagoogassa. Silloin kysyy talon vanhin poika:

— Haluttaako teitä kuunnella tämän illan radio-ohjelmaa?

Hypähdin pystyyn ja huusin:

— Onko teillä radiokin?

Oli radio, ja me lähdimme sitä kuuntelemaan. Sain torvet korviini ja sieltä kuulin oopperalaulajattaren helisevät sävelet: »Jeg är Titania, luftens dronning, jeg är Titania, luftens dronning». Niin sain siellä kuulla oopperaa noin puolisen tunnin ajan. Parasta radioesitystä, mitä tähän asti olen kuullut. — Santahaminan hurjat sotilaalliset mölyt eivät siellä häirinneet nautintoa. — Haikeana kuuluivat Mignon-aarian sävelet: »Maan näitkö, missä kukkii sitruunat.» Kysyin Mulikalta, tunteeko hän maan, missä mansikat kypsyvät, esi-isiensä maan, Saarijärven salomaat. Ei sanonut tuntevansa, mutta halusi siitä kuulla. Oli nuori poika eikä osannut siis halaistua suomensanaa. Mutta joka taholla sai kuulla sekä vanhojen että nuorien suusta, että on »hurjaa» jättää suomenkielen käyttäminen »poikkeen». Pois-sanaa eivät he tunne paremmin kuin Savon rahvaskaan. Se on aina »poikkeen».

Kun sen Aksel Karvaisen kanssa pirtissä puhelin suomea, niin kuulin hänen suustaan vanhoja aito savolaisia muotoja kuten: »kyllä siellä johi(n) mies ja akka ossoaa puhella suomea», ja sainhan minä sieltä »jonnillaisia tietoja».

Ei voi ystävällisemmin ottaa vastaan vieraita kuin minut otettiin Mulikkalassa eli Tvängsbärgissä, niinkuin talon virallinen nimi on. Aivan kuin piispa pappilassa. Leskirouva Mulikka, talon emäntä, oli niin suomalaisen emännän näköinen, ettei hänen suonissaan mahtane vIRRATA tippaakaan Ruohin tai Norin asukasten verta. Hän uhkui ystävällisyyttä ja vieraanvaraisuutta. Vain sen tähden että olin suomalainen. Näytti siltä, kuin hän olisi pitänyt minua läheisempänä omaisenaan kuin kaikkia naapurin Mulikoita. Tvängsbärgin emäntä oli ensimmäinen Mulikka maailmassa, minkä tapasin. Sittemmin tapasin Mulikoita kosolta. Kauppiaan rouva Grue-Finnskogin kirkonkylässä oli Mulikoita, ja Mulikan

autossa ajoin Kongsvingerin kaupunkiin Glommenjoen rannalla.

Taloa hoiti eräs komean näköinen »bestyrer», isännöitsijä, myöskin suomalainen, vaikka melkein ummikko norjalainen. Huomaavaisempaa isäntää ei myöskään voi tavata. Seurasii minua kaikkialle, selitti ja jutteli. Talon työt hän oli jättänyt koko vuorokaudeksi, hän hoiti minua. Isännöitsijä näytti minulle albumistaan kahden suomalaisen kuvat, joista he eivät tienneet, keitä ne olivat. Ne olivat monta, monta vuotta sitten käyneet ja asuneet Tvängsbärgissä. Olivat hyvin halukkaat tietämään, tunsinko ne, sillä olivathan ne suomalaisia, heimolaisia. No niin, heimolaisia? Toinen oli Kaarle Krohn nuorena, silmät säteillen kaikkia jaloja aatteita tässä maailmassa, ja toinen Petrus Nordmann, puolikuurona, hieman jörön näköisenä. Piti kirjoittaa nimet alle.

— Ovatko ne suomalaisia nimiä? kysyttiin.

— Saksalaisia ne kyllä molemmat ovat, mutta kyllä Kaarle Krohn on suomalaisempi kuin itse suomalaiset. — Eivätkö Väinö Salminen ja Lauri Kettunen ole käyneet täällä? He ovat aito suomalaisia. Kettunen vanhaa Savon aatelia, yhtä vanhaa kuin te Mulikat, Lehmoiset ja Karvaiset.

— Eivät ole meidän muistin aikana käyneet.

— Niin, he asuivat Juhoilassa, Ruohin puolella.

Isännöitsijä oli väsymätön luettelemaan suomalaisia paikkain nimiä ympäristöltä. Siellä oli Sojinmäki, tuolla täällä kolme kappaletta Soijinsuota. Siis Mulikan tuomia nimiä Saarijärveltä. Siellähän on Mahlun puolella korkea Soimäki, jonne eräs Suomen pisimpiä ylämäkiä — 3,2 km — johtaa. Mutta korkeampi taisi vielä Norjan Soimäki sittenkin olla. Hän näytti Majavalampea, jossa vielä 100 vuotta sitten majavia oleili. Nauraen hän jatkoi: »Tuolla on Viilhuttuaho ja

Kusiaismäki». Ensimmäisillä siirtolaisilla näkyi olleen huumorin tajua, joka nyt kovassa elämän koulussa on hävinnyt kansan keskuudesta. Ainoa iloinen immeinen minun tielläni oli soutaja Taneli, jonka muut miellyttävät ominaisuudet jo aikaisemmin olen kuvannut. Mutta eihän Tanelikaan enää osannut esi-isiensä tuhansia sutkauksia ja letkauksia. Hän oli vain iloinen ilman sukkelia sanoja. Viilhuttuaho! Onhan siinä hiukan ilomieltä. Röjden-järven toiselta puolelta näytettiin Mulikan kantataloa, jonne ensimmäinen Mulikka muutti. Virallisesti sen nimi on Valberget, ja Mulikat ovat ottaneet tämän nimen »liikanimekseen» ja jättäneet monisatavuotisen aatelnimensä Mulikan sikseen. Ovatko he sitä hävenneet? Eihän Svinhufvud eivätkä kreivit Oxenstjerna häpeä nimiään. Tvängsbärgin ensimmäinen asukas oli Lehmoinen. Norjan puolella se nimi merkitsee samaa kuin Ko. Sitähän voisi ehkä hieman hävetä.

Röjden-järviä on kolme kappaletta: Pohjois-Röjden, Keski-Röjden ja Suur-Röjden. Kahden ensinmainitun järven rannalla asuu vielä paljon suomenkieltä puhuvia henkilöitä.

Kun lähdön hetki läheni, pyysin saada venekyytiä Röjden-järven pohjukkaan päästäkseni sieltä Gruen kirkonkylään. Silloin isännöitsijä sanoi hienotunteisesti ja kohteliaasti:

— Minulla on asiaa Gruen kirkonkylään. Suvaitseteko tehdä minulle seuraa? Ajan sinne autollani.

— Teillä siis myös on auto?

— Kyllä minulla on ollut jo parisen vuotta.

Lähdettiin autolla sujumaan alas mäkeä Mulikkalasta, päästiin hyvälle maantielle ja puolessa tunnissa olimme perillä.

En huomannut, että isännöitsijällä oli minkäänlaista asiaa Gruen. Minut saatettuaan käänsi kotiaan käsin, oli siis vain lähtenyt kyytiin hienotunteisesti teko-

syötä käyttäen. Auto oli »Heikkilöitä», niinkuin niitä nykyään Savossa sanotaan, Henry Fordin tehtaasta.

Hävetti hieman kysyä paljonko olin velkaa? »Ei meillä ole tapana verottaa vierasta heimolaista», oli vastaus.

Kohteliaasti olin syönyt Mulikkalassa liiaksi. Sairaana saavuin Kongsvingeriin. Hain apteekista apua ja paranin.

Tvängsbärgin Mulikat olivat niitä miekkoisia siirtolaisia, jotka ymmärsivät hankkia kiinnityspaperit tilalleen. Nyt heillä on yli 2,000 tynnyrinalaa hyvää metsää, joka tätä nykyä on hyvässä hinnassa. Siitä varallisuus, siitä hyvinvointi.

Suomalaisten siirtolaisten kärsimysten historia.

Jos saa uskoa kansankertomuksia, ei ennen muinoin suomalaisten siirtolaisten päitä silitelty täällä Värmlannin metsissä. Kyllä niitä päinvastoin enemmän tukisteltiin kuin siliteltiin. Esivalta oli heidät sinne houkutellut, mutta ruotsalaiset laaksojen alkuasukkaat eivät heitä avosylin vastaanottaneet.

Ruotsalaiset olivat mielestään kaikkien vuorilla kasvavien metsien oikeat omistajat, tai jospa eivät juuri omistajia — kruunuhan ne omisti — niin ainakin näitten väljänmetsien rikkauksien ainoat oikeutetut nauttijat. Siellä he olivat ammoisista ajoista pyydystelleet metsänriistaa, ajelleet hirviä, ampuneet karhuja ja majavia, joitten nahat käyttivät veronmaksuun tai myivät turkiksina. Sieltä he olivat ottaneet tarvepuunsa uusiin rakennuksiinsa ja vanhojen paikkauksiin.

Mutta kun he tulivat metsiinsä suomalaisten sinne siirryttyä, olivat suomalaiset kaataneet parhaimmat puut kaskiksi, surmanneet hirvet, karhut ja majavat. Niiden suolet vain märkänivät metsissä. Jos he joskus hirven näkivät, niin se oli vain metsistä pakeneva otus, jonka kintereillä joku Ronkainen luotipyssy olalla pystykorvan seurassa hiihti hiki hatussa, pyrkien surmaamaan sen, ennenkuin se ehti juosta livistää aivan ruotsalaisten karjapihaan. Sillä siellä voi ruotsalaisen luoti osua, ei ainoastaan hirveen, vaan häneen itseensäkin.

Puupposen savupirtti.

Koettakaamme arvostella näitä ruotsalaisia, ei suomalaisen kansallisuustunteen liikuttamina, vaan yleisen ihmispsykologian perustuksella. Missä maailmassa asuu sellainen maarahvas, joka nurkumatta sietäisi tällaista? En luule sellaista olevan missään, enkä luule sellaista syntyvän muualla kuin ehkä »tuhattuotuisessa valtakunnansa», jossa karitsa rauhallisena märehtii illtoilla vanhan leijonan tassujen välissä. Asettukaamme hetkeksi heidän kannalleen. Ruotsalainen lähtee laaksoistaan vuorijärville kalaan. Sieltä ovat hänen esi-isänsä tuoneet talviset kalansa kotiaan. Mutta nyt kyyhöttävät pienissä ruuhissaan Lehmoinen ja Oinoinen, toinen toisella puolen järveä, toinen toisella puolen, ja vetelävät mustia ahvenia veneen pohjat täyteen. Ruotsalainen soutaa veneellään keskelle järveä. Ei saa mitään, ei kalan näköistäkään. Eikö tällainen harmita syntistä ihmissuontoa? Jollei, niin sitten tuo onkiva ihminen on pyhimys, apostoli Pietariakin monta vertaa pyhempi. Ja jospa tuo virsujalka suomalainen, joka tuossa vieressä kalastelee, olisi edes tavallinen ihminen, rehellinen kilpailija, niin eihän se niinkään suututtaisi. Mutta

kun se pahan hiien pakana on maailman kuuluisin velho, joka loitsuillaan ottaa kaikki kalat omaan onkeensa ja karkoittaa ahvenparvet kauaksi ruotsalaisen apajilta. Olivathan ruotsalaiset kuulleet suomalaisten hokevan onkimaan ruvetessaan: »ahven arka, häntä märkä, tule minun onkein ottamaan, väkärautoa veäntämään». Olivathan he nähneet suomalaisten sylkevän kolmesti onkeensa, ennenkuin sen heittivät veteen. — Minä kysyn vain: eikö tällainen harmita onkimiestä aivan sydän-sopukoita myöten? Gottlund kertoo, että eräs suomalainen isäntä, jolta hän uteli loitsuja ja muita runoja, lähetti poikansa Gottlundin kanssa ongelle, jotta poika salakähmäisesti saisi Gottlundilta oppia uusia, tehokkaita loitsuja, sillä onki-onni oli hänen mielestään käynyt vuosi vuodelta yhä huonommaksi. Omiaan hän ei ilmaissut Gottlundille yhtään ainoata.

Ruotsalaiset nostivat suuren äänen ja vaativat valtiomahdilta apua. Kaarle IX oli suomalaiset kutsunut maahan, mutta hänen jälkeläisensä huomasivat, että näistä tulokkaista oli paljon vastustakin. Ei tarvitse luulla, että Kaarle IX tarkoitti tällä kutsullaan muuta kuin että saisi herttuakuntaansa uusia veroamaksavia talollisia metsiin, joissa ei kukaan ruotsalainen viihtynyt ja joitten kivikoisia rinteitä he eivät kyenneet viljelemään. Mutta kun nämä villit uudisasukkaat eivät viljelleetkään peltojaan, vaan kaasivat kauniita metsiä vuosittain suuret alat, niin rupesi Ruotsin hallitus kovasti epäilemään, oliko tuosta ajattelemattomasta kutsusta ollenkaan maakunnalle hyötyä. Hallitus kallisti korvansa rahvaan valituksille, ja toinen toistaan mielettömämpi määräys julkaistiin. Ne ovat usein niin hurjia, että ne enemmän naurattavat kuin hirvittävät.

En aio vedota tässä suomalaisiin lähteisiin, kun rupean kertomaan suomalaisvainoista; se ehkä tuntuisi puolueelliselta. Väinö Salminen on erittäin sisältörik-

kaassa kirjassaan »Skandinavian metsäsuomalaisten vaiheet» (v. 1909) seikkaperäisesti niistä kertonut.

Naurettavin on seuraava lisäys vuodelta 1664 vanhempaan metsäasetukseen vuodelta 1647. Painatan sen tähän alkukielellä.

»Dher och nogon Bonde häreffter tillstädjer nogon Finne eller nogon annan at byggia och bo således (d. v. s. till landets och bäragsbrukets skada) på sin skog, som sagt är, han skall första gången plichta med 40 Daler Sölver Mynt, kommer han oftare igen, tå skall han straffas till Galgen, dher Wij honom icke villia benåda och pardonera.»

Suomeksi kuuluu tämä julma asetus:

»Jos joku talollinen tästälähtien sallii jonkun suomalaisen tai jonkun toisen raataa ja asua niin (t. s. maan ja vuoriteollisuuden haitaksi) omassa metsässään, niin kuin sanottu on, sakotetaan ensi kerralla 40 talaria hopearahaa, jos rikos uusiutuu, silloin hän rangaistaan hirsipuulla, josta emme tahdo häntä säästää emmekä armahtaa.»

Mainio lakipykälä. Maailmassa on aina ollut lainsäätäjiä, jotka luulevat saavansa, vieläpä siveellisen oikeuden nojalla, säätää miten kohtuuttomia ase- tuksia tahansa. Muistelkaammepa Spartan lainsäätäjää Drakonia, joka valmisti kansalleen n. s. »verisen lain», jonka mukaan omenavaraskin mestattiin. Tämä asetus on tyypillisen drakoninen. Kunnia tulkoon säätäjille! Samanlaisia tavataan vielä nykyajan eduskunnissakin, jotka säätävät ankaria pykälä ollenkaan välittämättä, voidaanko niitä toteuttaa ja kohtaavatko ne todellakin rikoksellisia vaiko vain heidän aatteittensa vastustajia!

Noudatettiinko tätä määräystä koskaan? Tuskinpa. Se olikin vain pelotuslaukaus. Mutta eihän pykälä tarkoittanut yksinomaan suomalaisia, vaan muitakin ihmisiä. Ja sen ankaruushan kohdistui ruotsalaisiin.

Suomalainen pääsi vähemmällä: »hänen asuntonsa ja torppansa revittiin ja poltettiin, hänen kaskensa viljoineen otettiin häneltä pois ja hänen omaisuutensa jaettiin kuninkaalle, asianomaiselle seudulle tai kihlakunnalle sekä syyttäjälle». Mutta henki kulta säästettiin, ruotsalainen oli vedettävä hirteen!

Mistä tämä ankaruus ruotsalaista talollista kohtaan? Ruotsalaiset olivat tietysti ensi kädessä ihmisiä kaikkine inhimillisine heikkouksineen ja vasta toisessa tai kolmannessa kädessä ruotsalaisia. He olivat nimittäin salaa tehneet liiton vainottujen suomalaisten kanssa. He supattelivat suomalaisten korviin: kasketkaa te vain mielin määrin meidän väljänmetsissämme, kunhan vain maksatte osan viljasta meille. Viis he välittivät siitä, koituiiko siitä vahinkoa valtiolle tai vuoriteollisuudelle, kunhan itse hyötyivät. Ja vielä niin helpolla tavalla. Ei muuta kuin aivan ilmaiseksi korjata aittaansa, mitä suomalaiset hiellä ja vaivalla olivat viljelleet ja henkensä kaupalla raatanee.

Miten inhimillistä tämä onkaan! Tuskin niin erittäin kauniisti inhimillistä, mutta niin psykologisesti perusteltua. Hirsipuurausta tämän kaltaisille ihmisille olisi todellakin tuhoisa. Se voisi viedä ihmiskunnan melkeinpä sukupuuttoon.

Kristiina kuningattaren aikana alkoivat vakituiset suomalaisvainot. Kuningatar ei välittänyt metsäläisistä, ei talonpojista eikä mökkiläisistä. Hän oli aateliston ystävä, jakeli heille maita mantereita, kunnes väsyi koko hommaan ja muutti Roomaan. Hänen aikanaan todellakin suomalaiset olivat lain mukaan *henkipattoja*. Nimittäin ne suomalaiset, jotka eivät olleet arvanneet hankkia kiinnekirjoja tiloihinsa. Oli olemassa vanha asetus kuningas Kustaa Vaasan ajoilta, joka oikeastaan kohdistui tattareihin, s. o. mustalaisiin eli »fantteihin», mutta jota voitiin käyttää myöskin irto-

lais- eli kiertolaissuomalaisiin, ruots. »strykfinnar». Se kuului kaikessa ankaruudessaan näin:

»Kaikki muut, jotka kiertelevät metsissä ja ilman erityistä lupaa ja suostumusta joko siellä kaskeavat tai asustavat, ne on ilman muuta otettava kiinni ja on pyrittävä niitä hävittämään kuten muita tuhoeläimiä.»

Siis siirtolaissuomalaiset jokseenkin susien ja ilvesten kirjoissa!

Kulkupuheitten mukaan käyttivätkin ruotsalaiset hyväkseen asetuksen antamaa murhalupaa. Olihan se siksi houkutteleva, että siihen joku ilkeä ihminen tarttui. Aivan kuten venäläiset meillä punakapinan aikana hukuttivat ihmisiä avantoihin ja paleluttivat toisia alastomina järvien jäille, niin ruotsalaiset kuuluivat tehneet Värmlannissakin. Kun tultiin muka luvattomalle suomalaissaunalle, teljettiin ovi, sauna pantiin palamaan ja ihmiset poltettiin poroksi. Heittipä kerran äiti nuorimman lapsensa ulos luukusta pelastaakseen hänet liekeiltä, mutta ruotsalaiset heittivät lapsen takaisin palavaan pätsiin. — Ei toinen kansa ole toistaan parempi; ihmispetoja tavataan kaikkialla maailmassa.

Mutta eiväthän suomalaisetkaan antaneet teurastaa itseään noin vain ruotsalaisten ajanvietoksi. Päinvastoin he uhkailivat hakata ruotsalaiset »små som käl», nuuskaksi. Missä he voivat, siellä he puolustivat itseään viimeiseen saakka. Heillä oli kaikilla varmat luotipyssyt eli rihat, ja he ampuivat armottoman tarkasti, olivat harjaantuneet pyyn amunnassa. Ampuivat joskus ryöstön tarkoituksessa ruotsalaisen, ja kun ammutulta eivät saaneet muuta kuin jonkin pienen kolikon, lohduttivat he itseään sillä, että olihan se kumminkin pyyn arvoinen. — Samanlaisen jutun olen kuullut Suomestakin. Olisikohan juttu kulkeutunut siirtolaisien mukana Ruotsiin ja istutettu sikäläiseen maaperään. — Usein ruotsalaisissa tiedonannoissa mainitaan joista-

kin suomalaisista: en utbasad skälm, piiskattu kelmi. Petrus Nordmann kertoo muun muassa Heikki Tuomaanpoika Häkkisestä, että hän Suomessa muka olisi polttanut kokonaisen rakennuksen hääväkineen päiviin ja lisäksi vielä surmannut Ruotsissa 6 1/2 miestä, s. o. seitsemännen tapossa oli näet toinen mies ollut auttamassa, jonka tähden se murha laskettiin vain puolikkaaksi. Tämähän tuntuu jo leikinlaskulta, niin että eiköhän koko kertomus ole vain senaikuinen rikosromani. Heikistä kerrotaan muuten paljon uljaitakin tekoja. Mainetyökö vai murhatyöt ovat tosia, sitä on vaikea päätellä miehestä, joka kuoli 1669. Mutta vanhoilla päivillään Häkkinen turvautui hurskauteen. Se on historiallisesti todistettavissa. Hän lahjoitti kotikirkolle Fryksändessä kauniin messukaavun sielunsa autuudeksi.

Ylipäänsä arvostelu ruotsalaisten puolelta ei suinkaan ole suomalaisia halventava. Kaikki kertovat yhdestä suusta, miten he olivat auttavaisia ja vieraanvaraisia niille, jotka heidän asumuksiinsa saapuivat. Eräs norjalainen pappikin, kun kuuli, että hallituksella oli aikomuksena hävittää suomalaiset asumukset suurista metsistä, lähetti puolustuskirjoituksen suomalaisista, jossa hän lämpimästi suosittelee heitä. Hän mainitsee usein saaneensa juuri pitkillä matkoillaan yösijan suomalaisten torpissa, jonka takia hänen ei ollut tarvinnut yöpyä kylmiin metsiin; lisäksi kehuu hän suomalaisten ystävällisyyttä ja heidän erinomaisista puhtauttaan savupirteissään. Samoihin tuloksiin tuli eräs norjalainen tutkija, joka on kirjoittanut kokonaisen kirjan Norjassa asuvista »fanteista», s. o. irtolaisista, joihin luettiin sekä mustalaiset eli tattarit ja »strykfinnit», s. o. kiertelevät eli irtolaissuomalaiset. Hämmästyksekseen hän huomasi, että suomalaiset olivat kaikkea muuta kuin irtolaisia, päinvastoin he olivat erittäin puhdasluontoisia

ja uutteria maanviljelijöitä Norjan raukoilla rajoilla, kivikoisilla mäkien rinteillä.

Mutta mitäpä me tarvitsemme ihmisten todistuksia! Riittäähän, kun on nähnyt suomalaisen asutuksen näissä kivikoisissa metsissä. Eihän sellaisia hitonmoisia louhikoita tapaa Suomessakaan kuin täällä on useimmissa paikoissa. Kiviraunio kiviraunion vieressä pienillä pelto-tilkuilla. Aivan kuin ehkä muutamain paikoin Savossa ja Pohjois-Hämeessä. Olihan niitä koetettu kasata aidoiksikin, mutta riitti niitä raunioiksi pelloillekin. — Huomasin ihmeekseni, ettei raunioitten ympärillä kasvanut vattuja, kuten Suomessa, vaan yksinomaan horsmia. Sekin siis heikompi kohta kuin Suomessa. — Tällainenko kansa siis olisi ollut siveellisesti alarvoista laatua. Ei missään nimessä! Kyllä se kansa on saanut kärsiä tuskan ja työn hikeä, joka kaiken tämän on aikaansaanut. Kyllä siinä on selkäranka saanut köykistyä toisenkin kerran, ennenkuin ruokamulta on saatu esille. Ja minkälainen ruokamulta? Soramulta, joka kasvoi vain apulannoituksen avulla, s. o. kaskan tuhkan voimasta. Nämä suomalaiset toivat mukanaan esi-isiensä maasta sananlaskun, joka ehkä auttoi heitä kantamaan kärsimyksensä. Se kuului: »Kierrä minut, elä kiroa, sanoi kivi kyntäjälle!» Kiven alus pitää kauemmin kesähelteellä kosteutta kuin soramaa. Sieltä vilja saa ravintoa.

Eihän sentään riittänyt kaikin vuosin aito viljasta tehty leipä. Pettuleipää on syöty Värmlannissa yhtä uutterasti kuin Suomessakin. Onko kansa siitä huonontunut tai heikentynyt? Runoilija laulaa: »vaan vehkaleivän syötyä on ruumis riutunut». Voi olla niinkin, mutta mitä historia todistaa? Näitten vehkaleivän syöjien jälkeläiset Värmlannissa ovat olleet kuulut suurista ruumiinvoimistaan. Ruotsalaisista luette-loista nähdään, että monen suomalaisen nimen jälkeen

lisätään »grymt stark», hirvittävän väkevä. Sellaisia olivat Häkkinen, Pitkä-Risto Havuinen, sellainen Erko Rämäinen Digerbergetissä Nyn pitäjää. Kansan suussa heistä on tehty jättiläisiä. Ja heidän akkansa olivat yhtä tanakoita kuin miehensäkin. Seuraava juttu Segerstedtin kokoelmista kuvatkoon tätä puolta suomalaisten ja suomakkojen ruumiinvoimista:

Asui suomalainen perhekunta joissakin metsissä kymmenen peninkuorman päässä lähimmästä pappilasta Örebrosta, jossa maaherrakin muinoin asui. Mies kuoli ja akka jäi leskeksi. Mutta leskelle syntyi samoihin aikoihin lapsi. Ei tahtonut leski kuopata miehensä ruumista lähimpään petäjikköön, niinkuin salolaisilla tapana oli, vaan halusi haudata hänet kirkon vihittyyn multa. Leski mietti ja tuumaili. Päätty kantaa miehensä ruumiin aina Örebrohon asti kymmenen peninkuorman päähän, missä vihitty kirkkomaa sijaitsi. Eihän miehen ruumis mahtanut painava olla, sillä jos perhekunta oli savolainen, niin mies usein on hintelä kuin Ruotsin nykyinen kuningas, vaikka akka voi olla päälle sadan kilogramman painoinen. Akka ei ollenkaan epäillyt voimiaan.

Yksi tie, kaksi asiaa. Leski päätti ottaa mukaansa myöskin pienen lapsensa. Eihän sitä voinut jättää kotia ruoan puutteeseen. Samallahan pappi kastaa lapsen, kun siunaa ruumiin.

Yksi tie, kolme asiaa, mietti leski.

Lesken olo käy pitkän päälle yksitoikkoiseksi. Siellä asui hiljainen, myöntyväinen nuorukainen naapurikylässä. Leski houkutteli nuorukaisen mukaansa, lupasi hänelle tilansa ja omaisuutensa, jos poika lähtisi häntä saattamaan pappilaan. Tietysti sillä ehdolla, että poika antaisi papin vihkiä itsensä leskeen. Pekan luonne oli enemmän taloudellista laatua kuin puhtaasti eroottista, niin että hän hieman epäroityään yhtyä jättiläisakkaan vihdoin päätti lähteä matkaan.

Suomalaisia työmiehiä, Lekkattnet.

Leski sitoi miehensä ruumiin selkäänsä, peitti lapsensa ryntäilleen ja tarttui Pekkaa kädestä kiinni ja talutti häntä ensimmäiset viisi peninkuormaa, jotta poika ei olisi päässyt karkuun.

Tultiin Örebron pappilaan. Herrasväki astui papin eteen, ja leski selitti asiansa:

— Kuulehhan, rovasti! Tässä selässä minulla on miesvainajani ruumis; se sun tulee haudata. Tässä ryntäillääni minulla on nuorin lapseni, se sun tulee ristiä. Ja tässä vierelläni seisoo tuo Pekka; se sun täytyy vihkiä minuun.

— Paljonpa sinä vaaditkin yhdellä kertaa, vastasi rovasti.

— Paljonpa, paljon. Mutta kyllä minä sulle hyvästi maksankin.

Samassa leski kohotti hameitaan ja pudotti sieltä jostakin kätököstä 7 kippuntaa harkkorautaa lattialle, niin että rämisi vain, ja rovasti hypähti kauhistuen taaksepäin. Kunnioituksesta tällaista voimannäytettä kohtaan rovasti heti ryhtyi toimeen. Ruumis vietiin hautaan, lapsi ristittiin ja Pekka vihittiin leskeen. Tämän päälle nuori pariskunta lapsineen lähti hääretkelleen jalkapatikassa sadan kilometrin päässä olevaan kotiinsa.

Kerran kotonaan piti Pekan oikaista hevosenkenkä. Pekka otti hohtimet ja vasaran suorittaakseen työn. Silloin tuli vaimo siihen, tarttui hevosenkenkään ja oikaisi sen kämmeniensä voimalla suoraksi ja lausui samalla:

— Kuinkahan sinun, Pekka parka, kävisi, jos ottais sinut käsitöikseni. Kävisi kuin hevosenkengän, Mutta annan sen olla tekemättä tuon Örebron mustan miehen kolmen loihтусanan takia.

Tämä akka oli varmasti syönyt pettua aikanaan niinkuin kaikki muutkin suomalaiset korpimaissaan.

Mutta pettua ovat syöneet monen suomalaisen olympia-voittajan esi-isät ja -äiditkin. Mistä voimat lähtevät? Paastostako? Ehkä runsas, rasvainen ravinto veltotuttaa enemmän kuin niukka ruoka. Pulmallisia kysymyksiä vastattaviksi! Heidän kilpailijainsa esivanhemmat sen sijaan ovat höystäneet tomumajojaan vehnällä, viinillä ja lintupaistilla.

Kun nälkään liittyi naapurien vaino, niin arvaa, että kärsimysten mitta joskus nousi kukkuroilleen. Jospa suusanalliset jälkimuistot ovatkin liioiteltuja, ehkä joskus mielikuvituksen tuotteita, niin oikeuksien pöytäkirjat ovat kumminkin uskottavat. Ne puhunevat totta.

Oli ilmestynyt määräyksiä, joissa uhattiin suomalaisia seuraavilla hirvittävillä sanoilla:

»Se suomalainen, joka ei tahdo olla esivallalle ja kirkolle kuuliainen ja tottelevainen sekä ruotsalaiselle nöyrä ja rakas, *sen koti on poltettava, torpanpaikka menelettävä ja sillen hän on jokaiselle ruotsalaiselle turvain (henkipallo).*»

Tähän asetukseen nojaten muutamat ruotsalaiset talonpojat panivat toimeen seuraavan verilöylyn.

Kahdeksan ruotsalaista talonpoikaa oli huomannut, että suomalaiset olivat löytäneet hirvenjäljet ja niitä seuranneet Fryksdalista kiertäen kaartaen aina »Kahdentoista peninkuorman metsään» saakka. Ruotsalaiset läksivät ajamaan suomalaisia takaa suksenlatuja myöten. Tapasivat heidät vihdoin metsässä Älvsdalenissa kaadetun hirven luota. Suomalaiset lepäilivät nuotion ääressä. Kun he huomasivat ruotsalaiset, tarttuivat he pyssyihinsä ja olivat valmiit taisteluun. Mutta ruotsalaiset pyysivät rauhaa ja lupasivat olla heitä hätyyttämättä. Paavo niminen rupesi keittämään velliä ja tarjosi ruotsalaisille ruokaa. Syötyään läksivät kaikki levolle nuotion ääreen, kaksi ruotsalaista suomalaisten viereen, mutta kuusi vähän loitommaksi. Kun oli

nukuttu, nousivat ruotsalaiset pystyyn, löivät kirveellä yksitoista haavaa Luukas nimisen suomalaisen päähän, kupeeseen ja käsivarteen. Luukas pakeni suohon, jossa värjötteli koko yön. Siellä hän palellutti jalkansa, niin että hänen sen koommin täytyi kävellä polvillaan.

Paavo pääsi piiloon metsään kirveen haava päässä, toinen olassa. Seuraavana aamuna hiipi hän nuotiolle, jossa löysi Pekan murhattuna ja Luukkaan pökerryksissään huutavan suossa: »viekää saunaan kyllyyn».

Pekan omaiset nostivat oikeudenkäynnin. Ruotsalaiset vetosivat asetuksiin, joissa suomalaiset olivat julistetut henkipatoiksi »jokaiselle ruotsalaiselle».

Oikeus lykkäsi jutun istunnossaan tammikuun 29 p:nä 1649 epämääräiseen tulevaisuuteen ehtiäkseen saada »tarkan tiedon esivallan luvasta käydä metsänkävijöitten hengen päälle».

Maaliskuun 20 p:nä 1651 langetettiin tuomio, joka lyhennettynä kuului:

Vaikka oikeus ei epäile, että valtiodrotsi ja maaherra ovat julistaneet, että tällaiset metsänkävijät ovat henkipattoja, niin on oikeus kumminkin sitä mieltä, että se saa tapahtua vain silloin, kun heitä ei muuten saa kiinni. Sentähden tuomittiin kaikki ruotsalaiset Pekan murhasta 40 talarin sakkoihin, ne, jotka silpovivat Luukasta, saivat sakkoja ihohaavoista 24 talaria, molempien jalkojen paleltuneista varpaista 24 talaria sekä kirkolle 24 talaria.

Ei suomalaisen henki ollut kallis!

Mutta katselkaamme asiaa sen ajan näkökulmalta. Siihen aikaan ei ihmishenki ylimalkaan ollut kallis, heti kolmikymmenvuotisen sodan jälkeen. Mestauspölkky ja hirsipuu olivat ahkerassa käytännössä. Elettiin julmien rangaistusten aikaa, siis myöskin julmien töitten. Muistakaamme, että Shakespearen aikoina Englannissa

hirtettiin mies, joka oli luvattomasti ampunut otuksen toisen metsästä.

Mark Twain muistaakseni kertoo, että Amerikan »Villissä Lännessä» miestapot olivat aivan tavallisia ja että tappaja kuittasi rikoksensa maksamalla ruumiin hautauskulungit. Ja Värmlantihan tähän aikaan olikin Ruotsin »Villi Länsi».

Eiväthän suomalaiset sittenkään olleet henkipattoja sanan ahtaimmassa merkityksessä. Pitihän heidän hengestään sentään maksaa 40 talaria. Olihan siinä enemmän kuin hautauskulut!

Vaikeammat ajat kohtasivat suomalaisia, kun tehtaita ja sahoja alkoi syntyä Värmlantiin 1600-luvulla. Metsän arvo nousi. Tehtaat tarvitsivat hiiliä, ja sahat vaativat tukkeja. Puut oli senvuoksi säilytettävä. Niitä ei saatu kaataa kaskien höysteeksi.

Nyt joutuivat suomalaiset tekemisiin vaikutusvaltaisten tehtaanpomojen kanssa, jotka olivat sivistyneitä ja osasivat käyttää hyväkseen lain varjoa, kun mielivät ryöstää itselleen omistusoikeuden suomalaisten viljelemiin metsiin. Valtionmahti oli aina tehtaitten puolella, sillä hallitus tarvitsi rautaa ja tehdastuotteita. Niiden hyödyn rinnalla hupenivat suomalaisten maksamat valtionverot aivan mitättömiin. Kaarle IX oli vuonna 1587 uhannut jokaista uudisasukasta, joka ei vuosittain kaskennut, ankaroilla rangaistuksilla. Viisikymmentä vuotta myöhemmin, v. 1644, taas Ruotsin hallitus julisti metsäasetuksen, jossa muun muassa säädettiin, että »jos suomalaisten tilat katsottiin olevan enemmän maalle ja vuoriteollisuudelle haitaksi kuin avuksi — josta laamannit ja lautakunnat päättäkööt — *on suomalaisten torpat revillävä ja heidän kaskensa viljoineen päivineen heiltä poisolettava*. Se, joka niskoittelee, vangitaan, ja torppa poltetaan.»

Siis uusi vaino uudelta taholta.

Erittäin sydämetön ja julma oli patruuna Johan Karlström, Uddeholman tehtaan omistaja.

Siellä asui tehtaan rajan takana, kruunun maalla, Pitkä-Risto Havuinen, joka jo vuonna 1618 oli saanut asianomaisen luvan rakentaa torppansa kruunun maalle. Rakensi torpan ja myöskin raudansulatusuunin. Mutta Uddeholman omistajat halusivat laskea allensa Pitkän-Riston maat. Eivät onnistuneet. Mutta kaikenlaisilla kepposkonsteilla onnistui Karlströmin pitkien juonnittelujen jälkeen muuttaa kihlakunnan rajat, niin että Riston maapalsta joutuikin kuulumaan tehtaan alueelle. Hän anasti itselleen palasen, joka oli 3 peninkuormaa pitkä ja puoli lavea. Suomalaiset häädettiin mitä törkeimmällä tavalla. Miehet vietiin linnaan, ja naisista moni kuoli nälkään ja puutteeseen. Karlström vei heiltä ei ainoastaan rakennukset, kotieläimet ja irtaimiston, vaan vieläpä pitovaatteetkin. Ryöstöluettelossa on mainittu pari vanhoja sarkahousuja, uusi naisen paita, karkea yläosa ja vanha punainen hame. Erästä sokeata suomalaista kerjäläistä, joka ei voinut maksaa sakkoja, antoi hän piiskata.

Tällaisia patruunoita oli montakin. Kuuluisa oli myös viime vuosisadan alussa elänyt Mitander. Hänen ja hänen rouvansa kuva nähdään Selma Lagerlöfin salin seinällä. Joku Selma Lagerlöfin kirjallisuuden ystävä oli lahjoittanut kuvat Selma Lagerlöfille, koska tämä äkäinen tehtaan omistaja niin väkevästi muistutti »Gösta Berlingin sadussa» kuvattua Sintramia.

Että tehtaanpatruunien joukossa on ilkeitä miehiä, sehän ei ole mikään yksinomaan ruotsalainen piirre. Sellaisia on ollut jokaisessa maassa. Niinpä Suomessakin. Taalintehtaan alueella asuvat torpparit valittivat haikeasti tehtaan kovaa komentoa 1700-luvulla. Kuka pääsi, lähti pois koko alueelta. Samoin Juvan-

tehtaan hiilenpolttajat samalla vuosisadalla ampuivat kuoliaaksi erään tällaisen Sintramin. Juvantehtaan osakas G. Tigerstedt teki sodan aikana 1789—1790 sopimuksen venäläisten päälliköitten kanssa, että jos venäläiset voittaisivat ja anastaisivat lisämaita Savosta, annettaisiin Tigerstedtille suuri joukko maatiloja samasta maakunnasta. Tigerstedt puolestaan kavalsi venäläisille ruotsalaisten sotasalaisuuksia. Mutta kun suomalaiset äkkiä piirittivät ja valtasivat venäläisten leirin Parkuinmäellä heinäkuussa 1789, löydettiin Tigerstedt sikolätistä olkiin piiloutuneena. Hänet vedettiin esille ja pantiin syytteeseen Vaasan hovioikeudessa ja mestattiin Rantasalmen kirkolla v. 1790. Niinkuin siis näkyy, on tehtailla kaikkialla ollut suuri halu anastaa alueita, ja pomojen joukossa on siis ollut häijyjä jos hyviäkin miehiä. Kyllä muukin saita ja itära ihminen kuin tehtaan patruuna on ryöstänyt turvattoman köyhän aina paljasta ihoa myöten. Eivät Värmlannin suomalaiset olleet missään erikoisasemassa. Tuhannet ovat ne Suomen suomalaiset mökkiläiset, jotka ovat saaneet samaa kokea omassa maassaan.

Mutta on yksi kohta, jossa Värmlannin suomalaiset olivat poikkeusasemassa maakunnan muiden asukkaitten rinnalla. Heidän kieltään halveksittiin ja vierottiin. Eikä ainoastaan vierottu, vaan vieläpä sorrettiinkin. Onhan suomenkieli omassa maassakin ollut lapsipuolen asemassa aina viimeisiin vuosikymmeniin saakka, mutta meidän pappimme ovat sentään aina olleet ankaroitte suomenkielen oikeuksien puolustajia. He ovat olleet Juhana Vilhelm Snellmanin edelläkävijöitä. Sekä sanoin että toimin.

Värmlannin papit — niinkuin kaikkien maitten luterilaiset papit — tanssivat valtiomiesten pillin mukaan. Valtiomiehet tahtoivat kaikin mokomin ruotsalaistut-

taa Värmlannin suomalaiset, komensivat pappejaan sitä tekemään, ja papit tottelivat kiltisti. Gottlund mainitsee kirjeissään äidilleen, että papit enemmän huolehtivat laumansa ruotsalaistuttamisesta kuin sen sielunhoidosta.

On todellakin merkillistä huomata, miten alkeellisia ajatuksia liikkuu vallanpitäjien aivoissa. On totta, mitä Axel Oxenstjerna juuri näinä vainojen aikoina lausui: »Ei tarvita paljon järkeä valtakunnan ohjaamiseen». Ei ainakaan esivallan säännöksissä suomenkielen sortamiseksi voi huomata paljon järkeä. Hieman yksitoikkoinen Kaarle XI sanoo hyvin lyhyesti, että jolleivat suomalaiset tahdo oppia ruotsia, on heidät lähetettävä takaisin sinne, mistä ovat tulleetkin. Sitä samaa virttä veisaavat lukemattomat muutkin asetukset.

Mutta suomalaisille ei annettu tästä ankarasta vaatimuksesta huolimatta minkäänlaista opetusta. Heidän piti itsensä oppia. Mutta mistä saada opetusta loppumattomissa metsissä, joissa lähin naapuri myös oli suomalainen. Monet matkamiehet muinaisina aikoina mainitsevat, että tavattiin suomalaisia, jotka osasivat ruotsalaisen katkismuksensa ulkoa, mutta jotka eivät ymmärtäneet siitä yhtään sanaa. Tällä omituisella kielitaidollaan he sentään läpäisivät rippikoulussa ja pääsivät Herran Pyhään Avioliittoon. Sellaista muuten lukutaito oli kaikkialla Ruotsin valtakunnassa. Suurin osa kansasta luki huonosti sisältä, mutta liukkaasti ulkoa. Niin kauan kuin katkismus ja rukoukset olivat kaiken lukutaidon alfa ja omega, niin kauan kansan lukutaitokin oli enemmän ulkolukua kuin sisälukua. Ruotsalaisten pappien täytyi suomalaisiin nähden tyytyä, kunhan nämä osasivat solkata jonkin rukouksen kurjalla ruotsinmurteellaan. Sellaisellakin jo läpäisi rippikoulussa. Papin täytyi vain purra huultaan, kun suomalainen puhui »om kuts nyfota pojke» = Om Guds enfödde

son (Jumalan uusjalkaisesta pojasta = Jumalan ainut-syntyisestä pojasta).

Hitaasti ruotsinkieli levisi suomalaisten keskuuteen niin kauan kuin opetus — tai oikeammin uhka —

Kähkönen ja Kiiskinen. Ruotsalaistuneita.

oli papiston käsissä. Vielä kolme vuotta sitten täytyi papin käyttää tulkkia antaessaan pyhää ehtoollista eräälle kuolevalle Nyskogassa. Siis lähes 400 vuotta kestäneen hoputuksen perästä. Että tämä hoputus ei ole ollut vain ystävällistä kehoitusta, se käy selväksi seuraavastakin asetuksesta: »Jokainen suomalainen, joka

ei tahdo oppia ruotsia, käydä kirkossa, käräjissä ja kokouksissa, *olkoon henkipallo jokaiselle ruotsalaiselle.*»

Voiko enää ajatella ankarampaa kielipakkolakia. Tapettiinko siis ketään ruotsinkielen taitamattomuuden takia? Varmasti ei. Mainitsen tämän asetuksen vain sen vuoksi, että on opettavaista ja huvittavaa nähdä ja huomata, kuinka pitkälle hallinnollinen tyhmyys voi mennä, kansan sentään sortumatta lainlaatijain typeryyden alle. Voivathan lainlaatijat kyllä aikaansaada ikävyyksiä, mutta eivät sentään tuhoata kansan tervettä järkeä. Tämän asetuksen lähetti oikeamielinen suomalaisten ystävä, maaherra Olof Stake, hallituksen nimenomaisesta käskystä.

Mutta toinen ääni tuli kelloon, kun kansakoulu otti toimen urakakseen. Kansakoulu on hirvittävä laitos. Se tappaa kielen, se tappaa murteet, se valaa kaikki ihmiset samaan kuosiin. Niin pian kuin kansan lapset rupesivat koulua käymään, silloin heiltä heti unohtui äidinkieli. Koulunkieli on äidinkieltä paljon voimakkaampi, silloin kun ne eivät ole samaa kieltä. Koulut ovat lopettaneet suomenkielen taidon nuorten keskuudesta. En tavannut yhtään alle kaksikymmenvuotiasta nuorukaista tai neitoa, joka olisi puhunut suomea. Luulen, että suomenkielen taitamisen raja on siinä 30 ikävuoden seuduissa. 70 ja 80 vuoden ikäiset osaavat vielä säännöllisesti hyvin puhua suomea Östmarkin, Nyskogon ja Södra Finnskogan pitäjissä.

Ennenkuin koulu antoi surmaniskun suomenkielille, oli papisto päässyt taistelussaan niin pitkälle, että vanhemmat eivät antaneet lastensa puhua suomea. Papit olivat kautta vuosisatojen saarnanneet, että *oli syni puhua suomenkieltä*. He olivat ottaneet suomalaisilta uskonnolliset kirjat muka tarkastaakseen niiden oikeaoppisuutta. Mutta sille tielle ne jäivät. Sanotaanpa, että eräs suomalainen raamattu olisi pol-

tettukin papin toimesta eräässä seurakunnassa. Täl-
laista tekoa en minäkään jaksa puotustaa. En voi sitä
muuten ymmärtää, kuin että hän tahtoi olla esivallalle
mieliksi ja teollaan päästä esimiestensä suosioon.
Tämäntapaisessa tarkoituksessa ihminen tekee vaikka
mitä. Miksi pappi ei murhannut ruotsinkieltä taita-
mattomia seurakuntalaisiansa? Olisihan hänellä siihen
ollut oikeutta hallituksen nimenomaisen julistuksen
sanamuodon mukaan. Ei hän sentään sellaista tehnyt.
Kuka silloin olisi hänelle jyvää maksanut, kuka voita
tuonut, minne olisivat kaikki papinsaatavat huvenneet?
Ei, mutta raamatun polttamisesta ei seurannut minkään-
laisia taloudellisia tappioita. Jos omistajat jäivätkin
uskonnollista lohdutusta vaille, kun heidän pyhä
kirjansa poltettiin, mitä se pappia liikutti! Uskonnolli-
sesta lohdutuksesta hän kyllä piti huolen ruotsinkie-
lellä, jota raamatun omistajat eivät ymmärtäneet.
Tavallista, ylen tavallista kristittyjen kirkkojen his-
toriassa, jossa vaarallisten kirjojen polttaminen on
kuulunut kaikkein juhlallisimpiin ilotulituksiin.

Aminoff kertoo matkakertomuksessaan Värmlannista
1870-luvulla, että muuan vanha akka haikeasti halusi
vielä kerran ennen kuolemaansa kuulla jumalansanaa
suomenkielellä. Suostuiko entinen upseeri saarnan pitoon,
siitä hän ei mitään mainitse? Minä olin varannut koko
joukon uskonnollisia esitelmiä, jotta olisin voinut olla
eukoille mieliksi, mutta ei kukaan niitä enää pyytänyt
saada kuulla. En saanut tilaisuutta muuhun kuin teroit-
tamaan mieliin neljännen käskyn sanoja: Sinun pitää
kunnioittaman isääsi ja äitiäsi j. n. e., sekä myöskin
sitä heimoa, johon kuulut.

Koettakaammepa ymmärtää näitä pappeja, joskaan
emme kaikkien menettelyä voi puolustaa.

He eivät osanneet suomea. Pitikö heidän oppia
suomenkieltä voidakseen opettaa laumansa suomenkie-

listä osaa? He olivat jo vanhanpuoleisia miehiä; oppimisen aika siis jo ohi. Keneltä he olisivat sitä oppineet? Ei ollut muita opettajia kuin savonmurretta taitavia seurakuntalaisia. Raamattu ei ole sille murteelle kirjoitettu. Siis suomenkielen oppiminen työlästä, laiskoille ja kyvyttömille mahdotonta.

Hallitus ei sallinut, että ylläpidettiin suomenkielen taitoa Ruotsin maan rajojen sisällä. Se päinvastoin vaati, että pappien täytyi se painaa alas. Eiväthän siis papit voineet toimia vastoin hallituksen määräyksiä.

Olisihan hallitukselle ollut helppoa kutsua Suomesta kielentaitavia pappeja kuinka monta tahansa näihin suomenvoittoisiin seurakuntiin. Mutta se ei kuulunut hallituksen ohjelmaan. Tosin Kaarle XI lähetti Taa-lainmaahan suomenkieltä taitavan turkulaisen papin Schaeferin, jonka vaikutus suomalaisten sivistyttämiseksi oli kerrassaan suurenmoinen, niin että kuningaskin siitä suuresti riemastui, mutta se oli vain yksi pappi, eikä hänen työllään ollut merkitystä muihin suomalaisseutuihin nähden, yhtä vähän kuin hänen kahden apulaisensakaan toiminnalla. — Hallituksessa oli siis syy, eikä papeissa. Gottlundin kaunis unelma, että suomea puhuva väki olisi yhdistetty kolmeksi seurakunnaksi, jotka olisivat muodostaneet erityisen kihlakunnan, missä suomenkieli kaikkialla olisi vallinnut, jäi vain unelmaksi. Se olisi ollut helppo toteuttaa, kuningas ja kruununperillinen sitä puolustivat, mutta Ruotsin hallitus noudatti vanhaa politiikkaansa. Se sitä kynsin hampain vastusti.

Me suomalaiset emme ymmärrä sitä politiikkaa, että valtakunnan kaikkien jäsenten täytyy puhua samaa kieltä. Me tiedämme, että kansalainen voi olla valtion koossapitävä jäsen, puhuipa hän mitä kotimaista kieltä tahansa. Meidän maassamme on venäläisiä kansakouluja, on ruotsalaisia aivan supisuomalaisissa seuduissa.

Ei niitä halveksita, ei niitä vainota. Parikkalan pappi saarnaa ruotsalaisille siirtolaisille eräessä kylässä yhtä auliisti ruotsinkielellä kuin suomalaisten kylien asukkaille suomeksi. Mutta Ruotsin hallituksen päämääränä on saada koko kansa aivan rajapyykkejä myöten puhumaan yhtä kieltä, s. o. ruotsia.

Muuten on aina niin, että väkevämpi sortaa heikompansa. Sellainen halu asuu ihmisessä. Ruotsalaiset olivat lukuisampi kansanaines Värmlannissa, he olivat varakkaammat, asuivat viljavammissa seuduissa, heillä oli esivalta puolellaan. Siis he sortivat suomalaisia, jotka asuivat karuilla vuorilla, olivat harvalukuisempia ja köyhiä. Niin on tapahtunut kaikkialla maailmassa. Onhan itse Suomessakin suomalainen kansanaines ollut kielellisen sarron alaisena. Elkkäämme siis ihmetelkö suomalaisten sortoa Värmlannissa, surkutelkaamme heitä vain. He olivat joutuneet tukalaan tilaan. Niin on käynyt monen diasporan kansan ennenkin. Ruotsalaisista itsestään kerrotaan, että he kaikkein nopeimmin unohtavat kielensä Amerikassa ja muuttuvat jenkeiksi, jotka häpeävät ruotsalaista syntyperäänsä.

Nykyään ei yksikään vähänkin sivistyneempi suomalainen Värmlannissa häpeä suomalaista syntyperäänsä. Päinvastoin hän ylpeilee sillä. Ainoastaan kaikkein alhaisimmalla sivistysasteella oleva luulee olevan hienompaa kuulua ruotsalaiseen rotuun. Ainoastaan sellainen kieltää heimonsa. Niinkuin usein Suomessakin.

Gottlund suomalaismetsiä samoilemassa.

En voi olla ihailematta tuota Juvan rovastin poikaa, Karl Axel Gottlundia. Hänessä olivat miesolennon kaikki ominaisuudet kehittyneet huippuunsa. Hän runoili sekä suomeksi että ruotsiksi, hän kirjaili sekä suomeksi että ruotsiksi, ruotsia käsitteli oikein hyvin, kun maltoi panna siihen huolta, hän oli väsymätön tutkija ja tarkka muistiinpanija, mutta samalla hän aina oli valmis, jos niin vaadittiin, tappelemaan kuolemaa pelkäämättä. Hän antautui mihin vaaraan tahansa, kun hätä oli käsissä, hän ei välittänyt hengestään, kun luuli voivansa auttaa lähimmäistään. Mikkelin markkinoilla hän suorastaan pani toimeen ajolahdin rikoksellisia mustalaisia kiinniottaakseen, ja Tukholmassa hän pelasti ihmishengen hukkumasta Norrströmiin, silloin kun jo muut olivat heittäneet kaikki pelastuksen toiveet.

Riidoissa ja kiistelyissä hän oli harmistuttavan sitkeä ja vastaväittäjänsä hermostuttava. Eikä hän koskaan pelännyt olla yksin. Ei tappeluissa, ei kiistoissa. Minusta tuntuu päinvastoin, että hän siitä nautti. Vielä vanhoilla päivillään hän julkaisi »Näspärlan» nimisen lentolehtisen, jossa hän pukeutui haarniskoihin koko silloista suomalaista oppineistoa vastaan. Ei edes Elias Lönnrot säästynyt hänen loukkaavilta moitteiltaan ja letkauksiltaan.

Hänen suurin ennätyksensä riidan rakentamisessa ja häikäilemättömyydessä on kumminkin seuraava:

Gottlund on matkalla Värmlantiin v. 1821, ajaa kyytikopukalla ja saapuu Kumlan pappilaan. Kumlan rovastina oli silloin maankuulu runoilija, professori, sittemmin Hernösandin piispa, oululainen, Frans Mikael Franzén. Franzénin maine suomalaisten kesken oli siihen aikaan noussut aina taivaan laelle saakka. Tämän vanhan arvohenkilön luo saapuu 24-vuotias ylioppilas

K. A. Gottlund.

Gottlund. Hänet otetaan kaikin puolin ystävällisesti vastaan Franzénin perheessä, jonka kauniit tyttäret saavat kehuvan tunnustuksen Gottlundin] muistiinpanoissa, vaikkakin hän puhuu heidän ylpeistä silmäiskuistaan. — Eivät kai riemastuksissaan antautuneet Gottlundin kuherteluihin. — Lempeä runoilijavanhus Franzén antautui ystävällisiin keskusteluihin tuntemattoman suomalaisen ylioppilaan kanssa. Tuli ruokapöydässä puheeksi suomalaisten murteitten sopivaisuus

kirjakielen pohjaksi. Gottlund oli yltiöpäinen savolaisen murteen ihailija ja käyttäjä. Hän ei osannutkaan muuta suomea kuin savolaista, s. o. huonosti Juvan murretta. Franzén taas piti vanhan raamatunkielen puolta. Gottlund ärsyttää ärsyttämistään arvokasta isäntäänsä kaikenlaisilla sutkauksilla ja letkauksilla, tuopi esiin raamatun suomen hassutuksia ja irvistelee tällaisille käännöksille: »kuin yxi shiälu händäns ymbärins käändä» ja »koska Antiochus sen kuuli, luuli hän hänen händänsä katsovan ylö». Sävyisyydestään kuulu runoilija hieman hermostui, mutta kun nokkaviisas, suulas savolainen vain yhä vatkutti syytöksiään, löytyi Franzénissa vielä niin paljon oululaista sisua jällellä, että hän paiskasi lautasensa vasten vieraansa, Gottlundin, silmiä.

Hirvittävää ajatella! Sävyisin mies sävyisten joukossa tekee tällaisen ajattelemattoman tempun! Mahdtoi se Gottlund olla hirviö kiusaamaan toista! On tällä tapauksella kulttuurihistoriallinenkin merkityksensä. Voisiko tällaista tapahtua meidän aikanamme? Tuskinpa tulisinkaan professori nykyään niin tekisi. Ei edes Heikki Klemetti, sillä hänessähän virtaakin sekä isän että äidin puolelta savolaista verta, isän puolelta Laukkasten, äidin puolelta Veteläisten.

Gottlund tyytyy päiväkirjassaan mainitsemaan, että Franzénin ja hänen välillään tapahtui ikävä välikohtaus. Häntäkin siis alussa hävetti. Myöhemmin hän vasta kertoi, minkälainen se välikohtaus oli. Franzén leppyi ja katui kohta, ja heistä tuli myöhemmin ehkä jonkinlaiset ystävyksetkin. Franzén esitti valtiopäivillä metsäsuomalaisen anomuksen olojensa lieventämiseksi, jonka Gottlund oli laatinut. Gottlundista Franzén lausuu valtiopäivillä: »en tiedä hänestä muuta, kuin että hän on tunnettu suomalainen ylioppilas, joka työskentelee palavalla innolla kaiken sen hyväksi mikä koskee

suomalaista kansallisuutta, sen kieltä, sen *kirjallisuutta* (sic!), muinaismuistoja ja tapoja».

Hyödyltään ja toimiltaan Gottlund tosin oli tiedemies ja kirjailija, jopa runoilijakin, mutta hän oli myöskin, niinkuin Benvenuto Cellini, pelkäämätön taistelija, jopa tappelijakin. Hän rakasti sotilaallisia varustuksia, oli erittäin tarkka ampuja ja intohimoinen metsästäjä. Hullunkurista on lukea hänen varustuksistaan hänen lähtiessään Värmlannin metsiin. Hänen luonteessaan oli sangen suuri annos pukuhulluutta. Hän halusi olla erilainen kuin muut ei ainoastaan tavoiltaan ja luonteeltaan vaan myöskin ulkoasultaan.

Päässään piti hän valkoista sinireunaista villalakkia, josta roikkui sinisiä punonnaisia. Takissa oli joukko puolalaisia ripsuja ja sidottuja nauhoja. Vyössä roikkui venäläisen aliupseerin sapeli paksussa messinkihuotrassa. Toiselta olkapäältä riippui matkalaukku, jossa oli ampumatarpeita, pitovaatteita ja kaksi huilua. Rintataskussa oli kaksipiippuinen pistooli, ja hartioilta riippui siro upseerinkarbiini sekä messinkinen metsästystorvi. Hänen kintereillään kulki kolme koiraa, villakoira ja kaksi lintu- ja ajokoiraa. Gottlund piti leukapartaa ja tuuheita viiksiä, jotka olivat kierretyt kunnioitusta herättäviin koukeroihin.

Tietysti ei kukaan voinut luulla muuta kuin että hän oli sotilas, korkea upseeri. Gottlundia tämä suuresti miellytti. Hän tahtoi aina vaikuttaa sotilaalliselta. Yksinkertaiset metsäsuomalaiset arvelivatkin, että eihän noin komea mies voi olla muu kuin kenraali tai kuninkaan poika.

Kun Gottlund samoili metsissä, ajoivat koirat jäniksiä aamusta iltaan. Kun hän soudatti itseään järviä pitkin, laukkasivat koirat rantoja. Hän soitteli huilujaan ja töräytteli torveaan, niin että koirat voivat seurata matkan suuntaa. Kun hän yöllä tuli

savupirteihin, istuutui hän keskilattialle jakkaralle ja rupesi soittlemaan huilujaan. Ihmiset heräsivät ja pistivät usein keskiyöllä iloiseksi tanssiksi. Pappiloissa ja patruunoiden taloissa hän piti suuria konsertteja huiluillaan ja puhui kirjallisuudesta ja kaikesta maan ja taivaan välillä. Mutta öisin hän kirjoitteli kokoomiaan runoja ja kertomuksia ja piti laveata pöytäkirjaa.

Ei ole mokomampaa päiväkirjaa kuin tuo monta nidosta sisältävä Gottlundin pitämä. Se on sitäpaitsi kirjoitettu hyvin tiheään silmiä kysyvällä, hienolla käsialalla. Eikä tapahdu hänelle mitään eikä hän ryhdy mihinkään, josta ei siinä olisi mainittuna. Hän on suorastaan hirvittävän avomielinen. Täytyy usein ottaa suurennuslasi esille ja tutkia, näkevätkö silmät oikein. Gottlund taivuttelee verbejä ja substantiiveja, joita kirjallisuudessa tavataan ainoastaan Lönnrotin suuressa sanakirjassa. Miksi hän niin teki? Oliko hän rivo? En sitä usko. Hän luuli totuuden nimessä olevansa pakotettu paljastamaan tekonsa peittelemättä mitään. Joskus häntäkin hieman hävettää. Silloin hän kirjoittaa salakirjoitusta, usein sivumäärittäin. En ole viitsinyt tutkia sitä; minusta riittävät ne dekameronet, jotka ovat kirjoitetut tavallisilla kirjaimilla.

Kuin Gottlund ei kirjoittanut muistiinpanojaan, oli hän »yöjalassa». Sen tavan hän kai oppi Juvalla. Yöjalkareissut olivat useimmiten Itä-Suomessa vain seurustelutilaisuuksia. Kun työväkeä muinaisina aikoina pidettiin liikkeessä aamuyöstä myöhään iltaan saakka, ei nuorilla ollut tilaisuutta seurusteluun muulloin kuin yöllä.

Seuraava huvittava juttu kerrotaan Gottlundin isästä ja työväen yöjalkakuherruksesta:

Gottlundin isä oli kieltänyt palvelijattariaan ottamasta vastaan yövieraita. Siveellisistäkö vai taloudellisista syistä, se jääköön tässä arvostelematta. Yönsä

valvonut palvelijatar ei nimittäin jaksanut heinäpellolla rehkiä niinkuin yönsä nukkunut. Eräänä iltana kuuli rovasti, että piioilla oli aitassaan vieraita. Hän lähti astua köpittämään aitalle, mutta hänet huomattiin ajoissa.

— Rovast tulloo, kuulkee pojat, rovast tulloo!

Kipin kapin kaikki pojat hyökkäsivät ulos aitasta ja livistivät ruispeltoon, jossa heillä oli hyväksi tallattu polku pitkien rukiinkorsien suojelevassa piilossa. Ukko Gottlund rupesi huutamaan:

— Ketä te olette, pojat, sanokaa, ketä olette!

Silloin viimeinen juuttaan juvalainen poika, joka juuri oli pujahtamaisillaan polun mustaan aukkoon, kääntyi pimeään turvissa rovastiin päin ja lausui nämä perin sukkelat, vaikkakin yhtä irvistelevät ja kunnioituksen puutetta osoittavat sanat:

— Kato kirkonkirjoista! Sinullahan *ne* on!

Sukkeluus peittää hävyttömyyden.

Ehkä Akseli Gottlund oli ollut isänsä apulaisena näillä karkoitusretkillä ja niillä oppinut tämän ikivanhan suomalaisen seurustelutavan. Värmlannissa hän jo osoittautui kerrassaan mestariksi.

Hän kulki kylän poikien kanssa aitasta aittaan. Missä he pääsivät sisään, missä eivät. Jolleivät päässeet, voi sattua, että Gottlund seuralaisineen nosti ulos akkunakehykset ja ryömi aukosta sisään ja miesvoimalla ajoi aikaisemmat vieraat ovesta pellolle. Kerran oli Gottlund aittaan pyrkimässä, mutta tytöt näkivät eräästä kolosta Gottlundin hurjat pukulaitteet eivätkä laskeneet Gottlundia millään ilveellä sisään. Gottlund suuttui ja ampui kaksi pistoolinlaukausta ilmaan aivan aitan seinän takana peloittaakseen tyttöjä. Päiväkirjassaan Gottlund lopettaa kertomuksensa seuraavilla hämmästyttävillä sanoilla: »olisihan minä voinut ampua eräästä aukostakin sisään aittaan ja täyttää sen ruudinsavulla, mutta en tahtonut».

Mikä ritarillinen ylkä!!!

Vaikka ihailenkin tätä pelkäämätöntä maskuliinista miestä, Akseli Gottlundia, en silti hyväksy kaikkia hänen töitään. Kaikkein vähimmin seuraavaa:

Olen edellä kertonut Gottlundin seurusteluista tuomari Naulérin ja Fryksänden pastorin C. Altharin kanssa. Päiväkirjassaan hän sanoo Naulérista, että hän oli »en god, duktig och allmänt aktad man», hyvä, kykenevä ja yleistä kunnioitusta nauttiva mies. Tästä ja kaikesta ystävällisestä kestäytyksestä huolimatta Gottlund panee nämä miehet syytteeseen muka lahjusten vastaanottamisesta. Eräs suomalainen poika, Tarvainen, oli nimittäin puolitoista vuotta sitten murhattu ja haudattu Fryksänden hautausmaahan. Pappi oli muka haudannut ruumiin tutkimatta, mihin tautiin vainaja oli kuollut. Tuomari taas ei ottanut kuuleviin korviin, kun hänelle ilmoitettiin, että mies olikin murhattu eikä kuollut luonnollisella tavalla. Nyt Gottlund väitti, että sekä pappi että tuomari olivat ottaneet vastaan lahjuksia. Nousi hirveä hälinä. Gottlund kutsuttiin hovioikeuden eteen ja ajoi kaikella kiihkolla asiaansa. Murhaaja saatiinkin puolinaisesti todistetuksi syylliseksi tekoonsa ja sai 40 paria raippoja. Kuinka Altharin ja Naulérin kävi, siitä en ole saanut kirjallisia tiedonantoja. Naulérista kerrotaan, että hän joutui pois viralta. En tiedä, onko tämä totta ja tästäkö syystä Nauléri erotettiin.

Gottlund koettaa puolustaa tekoaan sillä, että nämä syytetyt olivat kuulut »kovuudestaan suomalaisia kohtaan». Mutta sitä hän ei aikaisemmin mainitse, ja syytös on ristiriidassa hänen edellisen lausuntonsa kanssa. Ehkä oikea syy on haettava seuraavasta hänen lausunnostaan: »Erityisesti ovat kaikki virkamiehet saaneet höyhennyksen, joka on heille tuottanut enemmän huolta kuin jos itse oikeuskansleri olisi kulkenut tarkastuksella. Pastori Althar Fryksändessä ja tuomari Nauléri joutu-

vat varmasti pois viroistaan». Gottlund tahtoi näyttää, mikä mahtava mies hän oli ja mitä hän sai aikaan? Että murhaaja saatiin puolittain syylliseksi todistetuksi, sehän kyllä oli oikein. Mutta eihän silti ole sanottu, että virkamiehet olivat ottaneet lahjuksia. Olihan se heidän puoleltaan voinut olla vain leväperäisyyttä viran hoidossa eikä ollenkaan rikksellista laatua.

Tämä Gottlundin teko on kai luettava hänen riidanhalsunsa laskuun. Tällainen toiminta ei mielestäni sentään kuittaudu vain lautasen heittämisillä vasten kasvoja. Kullakin on heikkoutensa. Gottlundilla oli hyviä puolia enemmän kuin useimmilla muilla ihmisillä.

Kuinka jalona ja rakkaana hän esiintyykään suomalaisten oikeuksia puolustaessaan. Samotessaan siellä Östmarkin suomalaismetsissä ja tavatessaan ihmisiä, jotka eivät osanneet ruotsin sanaakaan, lennähti hänen aivoihinsa, että tälle perukalle on saatava suomalainen kirkko Røjden-järven rannalle. Pienessä pirtissä hän makaa lattialla ja uneksii kauniita unelmia ja rakentelee ilmalinnoja mielikuvituksensa maailmoihin. Hän kirjoittaa muistiinpanoissaan:

»Olin näkevinäni nämä tummat metsät ja niihin piiloutuneen kansan muuttuneina kukoistavaksi seuduksi kylineen ja asukkaineen, joilla oli kirkkonsa Røjdenin pienen, tyynen lahden rannassa, jonka monista saariryhmistä se pilkisti esille, jotka kauniin järven ryhmät muodostivat ikäänkuin ketjun kirkon ympärille. Näin pienen pappilan laaksossa, jota Røjden-joen kaksi haaraa kiersi, muodostuvan ikäänkuin tämän pienen metsäläiskansan keskipisteeksi. Ajattelin, mikä ilo tähän saada rakentaá suomalainen kirkko ja panna toimeen suomalainen jumalanpalvelus, joka heiltä oli kielletty 200:n vuoden aikana. Ja kuka tämän kaiken oli aikaansaanut, jollen minä, joka olin käynyt kaikissa näissä majoissa ja hökkeleissä — ei kumminkaan

niin, en se minä ollut, korkeampi käsi minua johti ja kaitselmuksen sallimus. Lankesin polvilleni ja rukoilin tätä kaitselmuksen suojeutta kruunaamaan tätä meidän inhimillistä tointa ja aikomusta, ja samassa minä nukahdin suloiseen, rauhalliseen uneen.»

Gottlund luuli, että hän oli päässyt tarkoitustensa perille, ja lausuu kirjeissään äidilleen, että hän kulkee ilon hurmiossa. Hänelle oli kuningas suojea, kruununprinssi kannatti hänen aikeitaan muodostaa suomalainen kihlakunta Ruotsin ja Norjan rajoille, Rõjdenjärvi keskuksena. Tänne, erälle Hova nimiselle niemelle, piti pääkirkko rakennettaman. Sille oli annettava supisuomalainen nimi; Hova oli vain Gottlundin kotipitäjän mukaan muutettava Juvaksi, siis Juvanniemi. Kaksi kappeliseurakuntaa oli muodostettava, toinen Kähkölään Lekvattnetiin, toinen Dalbyhyn, Värmlannin pohjoisimpaan osaan. Seurakuntien ja kihlakunnan viralliseksi kieleksi oli tuleva *suomi*. Kaikki oli valmista. Ei epäilyksen pilveäkään enää näkynyt miltään taholta. Gottlund oli riemastuksissaan. Hän kirjoitti äidilleen: »Äiti huomaa hyvin, että se, joka enemmän huolehtii koko sielullaan muitten kuin omasta onnestaan, ei saata irtautua niistä siteistä (siteistään metsäsuomalaisiin), jotka kietoivat minun ihmisrakkauttani ja sydäntäni. Mieluummin minä laiminlyön muutamien viikkojen luvut Upsalassa kuin jätän sikseen sen toimen täyttämisen, johon, jos se luonnistaa, en vaihtaisi Ruotsin tai Norjan kruunua. On suloinen ajatus tietäessään tekevänsä kansan onnelliseksi, vielä suloiempi, kun se on oma kansa tai omaa heimoa, ja kaikkein suloisinta, kun sen kautta saa heidän kielensä säilymään jälkimaaillalle ja tuleville vuosisadoille.»

Juvanniemen kirkon vihkiäisiä vietettiin hurmiotilassa jo marraskuun 29 p:nä 1821. Kirkosta ei vielä ollut jälkeäkään, eikä sitä ollut olemassakaan

muualla kuin Gottlundin mielikuvituksessa. Sinne oli kokoontunut väkeä 50 kylästä. Se saapui paikalle päresoitujen loimutessa pimeillä poluilla ja soilla. Papin palkoista jo sovittiin etukäteen, pappiloitten ja teitten rakentamisesta niinikään. Gottlund kaiver-teli ristejä 16 honkaan, talolliset hakkasivat korttelin korkuisilla kirjaimilla nimen *Juvanniemi* suureen kiveen. Oli kylmä ja rämssysää. Röjden-järvi oli jo osaksi jäässä. Sormet olivat kohmettua pakkasesta, mutta kaikki tekivät työtään nurkumatta. Suomalaiset kovasti ihmettelivät Gottlundin lannistumatonta intoa. Hän ei tuntenut vilua, ei väsymystä. Gottlund oli ilonsa ja rakkautensa humalassa, »rusig», niinkuin hän sanoo.

Kävin Juvanniemellä. Löysin kirkon paikan. Ympäristön asukkaat tiesivät sen ja osasivat neuvoa sinne. Kaunis oli näköala siltä paikalta yli Röjdenin alppijärven. Ne 16 honkaa, joissa ristit olivat, ovat jo ammoiden sahatut lankuiksi. Suuria ja pieniä kiviä oli niemeke täpöisen täynnä, mutta me emme löytäneet sitä, johon *Juvanniemi* oli hakattu, vaikka kolmeen mieheen kokonaisen päivän sitä haimme.

Tuulentupia kaikki tyynni! Ei syntynyt kirkkoa, ei seurakuntaa, ei kihlakuntaa; ei suomi päässyt viralliseksi kieleksi, ei saarnakieleksi seurakuntiin, jotka myöhemmin perustettiin. Historian kulku tallaa usein jalkojensa alle kaikkein hempeimmätkin unelmat. Niin tämänkin. — Mutta Gottlundin sieluun mahtui paljon uhrautuvaisuutta ja rakkautta.

Gottlundin suurenmoinen työ jatkui Tukholmassa vielä pari vuotta. Hän puhutteli kuningasta, kruununprinssiä, monia vaikutusvaltaisia henkilöitä, kuten Franzénia, kenraali Sandelsia, Venäjän lähettilästä y. m. Kaikki lupasivat hänelle apuaan. Mutta ei mikään auttanut. Ei suomalaisen lähetystönkään tulo Tukholmaan Norjan ja Ruotsin metsistä. Lopuksi

neuvottiin Gottlundillekin, että hän muuttaisi pois kotimaahansa.

Sittenkin on Gottlundin kiihkeä toimi, uhrautuvaisuus, sitkeys ja pelkäämättömyys suorastaan ihailtavaa. Sen selostaminen ei sentään kuulu tämän matkakirjan puitteisiin.

Loppusanat.

Edellä olevista kertomuksista käy selväksi, että suomenkieli Värmlannissa veisaa viimeistä virttään. Kun Östmarkin ja Nyskogan ja muutamien muitten seutujen vanhat ihmiset, jotka vielä taitavat hyvin suomenkieltä, vaipuvat nurmen alle, ei ole kuin siellä täällä jokunen henkilö, joka sitä osaa käyttää. Mutta kenenkä kanssa nämä viimeiset mohikaanit puhuvat esi-isiensä kieltä, kun ympäristön väki ei sitä enää ymmärrä? Ei muiden kuin jumalan puitten kanssa.

Eikä voi olettaa, että mitkään toimenpiteet voisivat pitkittää kielen hengissäpysymistä. Ja olisiko siihen enää syytäkään? Muutamat ruotsalaistuneet suomalaiset kysyivät, pitikö heidän uudelleen oppia suomenkieltä? En voinut heitä siihen kehoittaa, sillä eiväthän he enää voineet kunnolleen ääntää yhtään suomalaista sanaa.

Mutta sen huomion tein, etteivät ruotsalaistuneet suomalaiset, varsinkaan kansakoulun läpikäyneet ja kirjallisuutta jonkin verran viljelleet miehet, enää hävenneet suomalaista rotuaan, vaan päinvastoin olivat erittäin uteliaat kartuttamaan tietojaan esi-isiensä elämästä ja taisteluista. Voisiko ajatella, että nämä miehet niinkuin irlantilaisetkin pyrkisivät pysymään hyvinä suomalaisina, vaikka he yhtä vähän kuin irlantilaiset taitavat esi-isiensä kieltä? Mutta eihän tällä-

kään voi olla muuta kuin tunnelmallista arvoa. Voivat-han he tuntea olevansa suomalaista juurta, mutta hyviä Ruotsin kansalaisiahan heidän silti täytyy olla. Muuhan ei voi tulla kysymyksenkään. Sillä heitä on liian pikkuinen joukko muodostaakseen minkäänlaista separatistista lahkoo suuressa Ruotsin valtakunnassa.

Aivan viimeisten aikojen ilmiö on myöskin ruotsalaisten sovinnollinen, jopa kunnioittava suomalaisten kohtelu. Ruotsalaiset kirjailijat ja puhujat teroittavat ja korostavat sitä kiitollisuutta, mitä heidän tulee osoittaa juuri suomalaiselle kansanainekselle siitä voimia ja sitkeyttä kysyvistä työstä, minkä he perkkamalla karut kivikot leipämaiksi ovat tehneet. Segerstedt ihmettelee sitä siveellistä ryhtiä, mikä tällä kansanaineksella on täytynyt olla. Södra Finnskogan ankara kappalainen V. Svartengren lopettaa jäähyväiskirjoutuksensa suomalaisille seurakuntalaisilleen: »Ja nyt jätän minä suomalaiset Jumalan ja esivallan huomaan. Minulla on vain rakkaita muistoja oleskelustani heidän parissaan. Kun minä olin ilkeä heitä kohtaan, olivat he aina kilttejä minua kohtaan, jonka tähden suon heille kaikkea hyvää ja toivotan heille Jumalan siunausta.»

Yhtykäämme tähän hurskaaseen toivotukseen!

Matkustaessani Värmlannissa tuntui minusta koko ajan siltä, kuin kulkisin omassa maassani. Täytyi pakottamalla pakottaa ajatuksiani toteamaan, että kulin vieraassa maassa. Vaikutukset, mitkä silmäni ja korvani minulle välittivät, olivat suomalaistuntuiset. Tuo mäki tuossa, sehän oli samanlainen kuin Suomessa. Kasvoi mäntyjä ja koivuja kuin meilläkin. Nuo viljelykset tuolla rinteellä, mitä ne muuta olivat kuin ahoja Kaavin Karsikkovaaralla. Ja ihmiset, jotka kohtasin, nehän olivat suomalaisten näköisiä. Väki puhui tosin ruotsinkieltä, puhuivat vaikeasti tajut-

tavaa murretta. Mutta yhtä vaikeasti tajuttavaa on kemiöläisten murre Itämerensaaristossa, yhtä vierasta jepualaisten puhe. Ei siinäkään siis minkäänlaista erotusta.

Kun taas jouduin Östmarkin suomalaisten pariin, kuulin puhetta, joka pilkulleen muistutti Saarijärven ja Laukaan suomalaista murretta. Vaivuin ehtimiseen siihen tunnelmaan, että olinkin Suomessa. Ihmisetkin olivat Tarvaisia ja Räisäsiä.

Entä rakennukset, aidat, pellon kasvu, kaikki samanlaista kuin Suomessa. Heräsin vain tästä suomalaistunnusta, kun vastaan tuleva auto väistyi vasemmalle ja luulin, että nyt ne ajoneuvot törmäävät yhteen ja hengen lähtö on käsissä. — Kohta tämäkin eroavaisuus häviää, sillä Ruotsissa aiotaan säätää laki, että vastaantulijan on väistettävä oikealle niinkuin Suomessakin.

En asetuksia enkä lakeja erityisesti tutkinut, mutta mikäli niihin tutustuin, olivat ne samanlaiset kuin meilläkin. Vielähän meilläkin Ruotsin laki vuodelta 1734 on lainkäyttömme pohjana.

Kun saavuin Tukholmaan, otettiin siellä parast'aikaa Suomen presidentti avosylin vastaan. Kun palasin Suomeen, otettiin Ruotsin kuningas sekä avosylin että avosydämin vastaan. Kuningasta juhlittiin kuin omaa hallitsijaa ainakin. Onhan Ruotsin kuningas ollutkin Suomen hallitsijana yli kuudensadan vuoden yhteen jaksoon.

Mikä estäisi meitä yhtymästä unioniin Ruotsin kanssa? Eivät luonto, elinkeinot, elämisen tavat, oikeuslaitokset eivätkä tunteet sitä vastustaisi.

Sitä vastustaa vain diplomatia.

Norjassa saivat unelmani vieläkin suuremman lennon. Tapasinhan Norjassakin suomalaisia matkani varrella aina Bergeniin saakka. Mikä estäisi norjalaisia

liittymästä samaan unioniin? Lapsellisuuksia! huudatane lukija. Vielä lapsellisempia unia ovat ihmiset kauan ennen meidän aikojamme nähneet. Sekin kuningatar Margareta Fredskulla, joka sai aikaan Kalmarin unionin v. 1397. Siis jo puolituhatta vuotta sitten. Mutta se olikin liian kaunis uni toteutuakseen. Rumat unet vain tässä matoisessa maailmassa menevät lukkoon.

Sittenkin usein hyräilen kaunista laulua:

Fra graven Margrete smiler
Med fred till Nordens maend.

(Haudan yöstä Margareta hymyilee, toivottaen rauhaa Pohjolan miehille.)

Hyräilen sitä aina hartaammin, kun olen oleskellut Skandinaviassa.

Minun isoisäni ja äitini isä olivat Suomessa syntyneitä Ruotsin valtakunnan alamaisia, niinkuin niin monen muunkin suomalaisen miehen. Niin, kaikkien suomalaisten esi-isäthän ovat olleet sellaisia. Sieltäkö ne unet ovat peräisin?

Nuoria Vilhusia. Fjäll.

ERNST LAMPÉN

on ennen julkaissut:

SUOMEA RISTIIN RASTIIN. Matkailu-
pakinoita. Toinen painos. Loppuunmyyty.

SUOMEA MAITSE JA MERITSE. Matkailu-
pakinoita. Kuvitettu. Hinta nid. 15 mk.,
sid. 35 mk.

MEILTÄ JA MUUALTA. Matkailupakinoita.
Kuvitettu. Hinta nid. 18 mk., sid. 30 mk.

PIKAKUVIA RAJA-KARJALASTA. Matkailu-
pakinoita. Kuvitettu. Hinta nid. 22 mk.,
sid. 34 mk.

TAIVAALLISIA TARINOITA. Hinta nid.
12 mk., sid. 20 mk.

GLORIA. Kokoelma kansojen pyhiä kerto-
muksia. Kuvitettu. Hinta nid. 28 mk.,
sid. 42 mk.

TERVE, LUKIANOS! Jutelmia jumalista ja
ihmislapsista. Hinta nid. 25 mk., sid. 40 mk.

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA.

Hinta nid. 36 mk.; sid. 48 mk.

Maantiede 2.6.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 100 6235

X

KELVIN
KIRJASTO
HELSINKI

